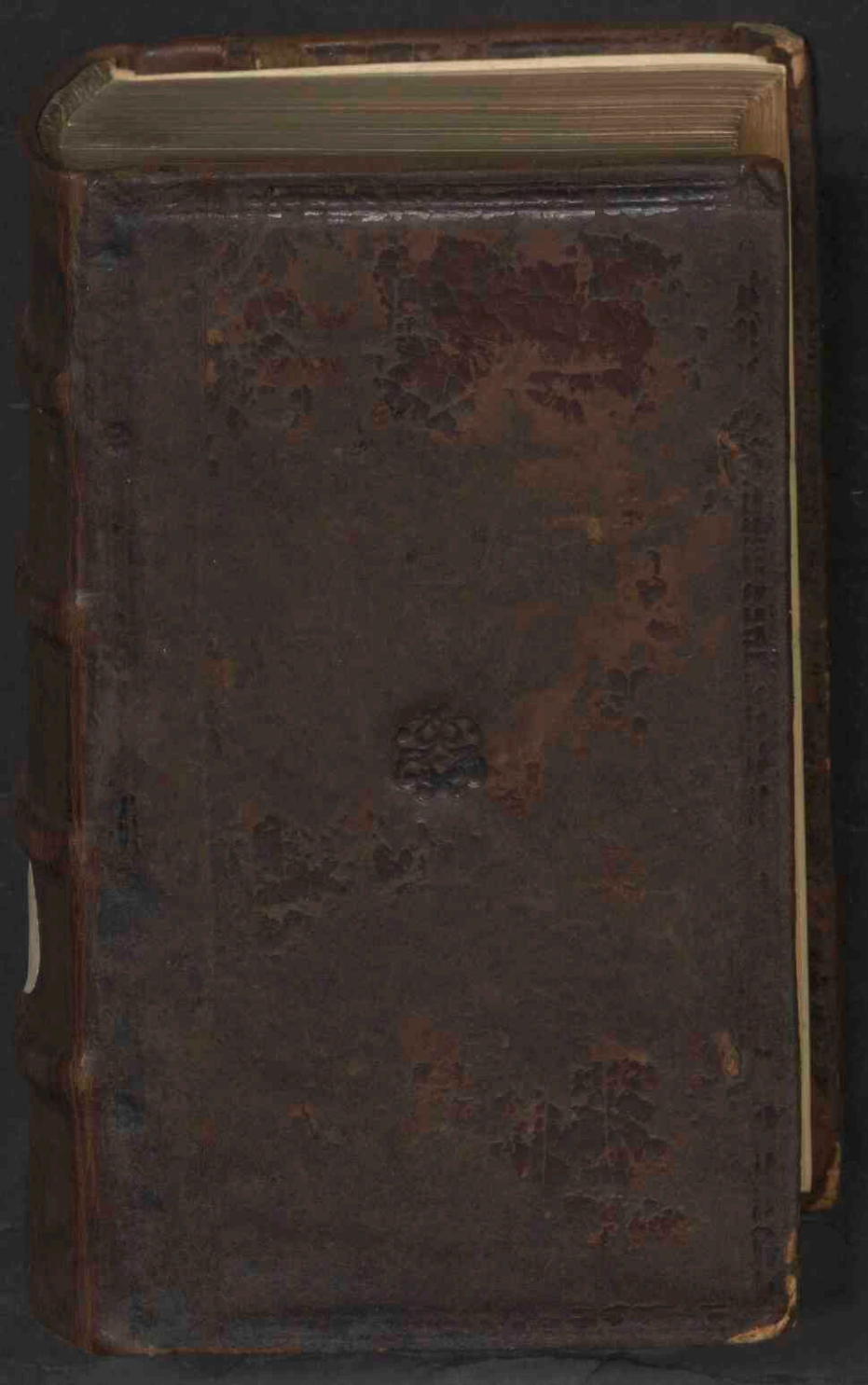

Enarratio in Euangelium Matthaei

<https://hdl.handle.net/1874/428466>

**Dit boek hoort bij de Collectie Van Buchell
Huybert van Buchell (1513-1599)**

Meer informatie over de collectie is beschikbaar op:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Wegens onderzoek aan deze collectie is bij deze boeken ook de volledige buitenkant gescand. De hierna volgende scans zijn in volgorde waarop ze getoond worden:

- de rug van het boek
 - de kopsnede
 - de frontsnede
 - de staartsnede
 - het achterplat

**This book is part of the Van Buchell Collection
Huybert van Buchell (1513-1599)**

More information on this collection is available at:

<http://repertorium.library.uu.nl/node/2732>

Due to research concerning this collection the outside of these books has been scanned in full. The following scans are, in order of appearance:

- the spine
- the head edge
- the fore edge
- the bottom edge
- the back board

108

N

3

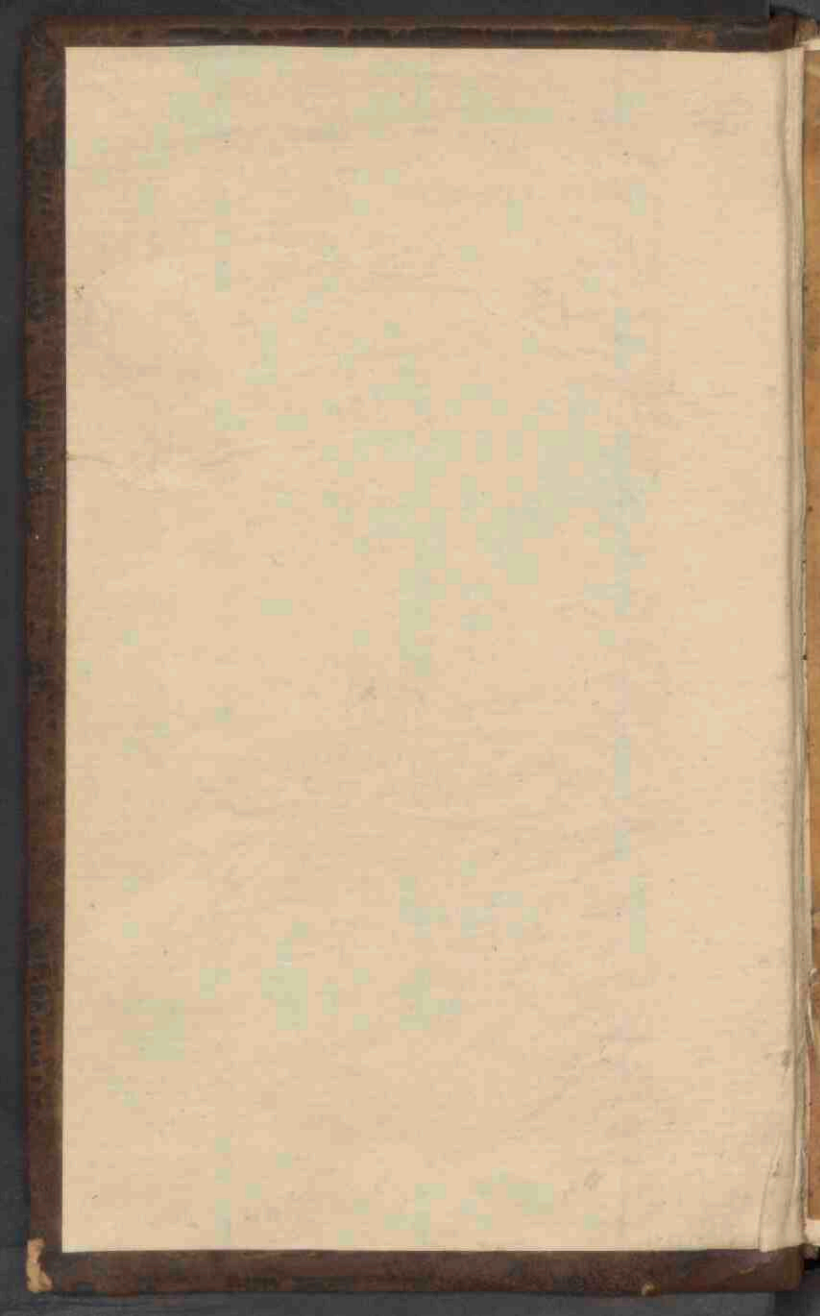

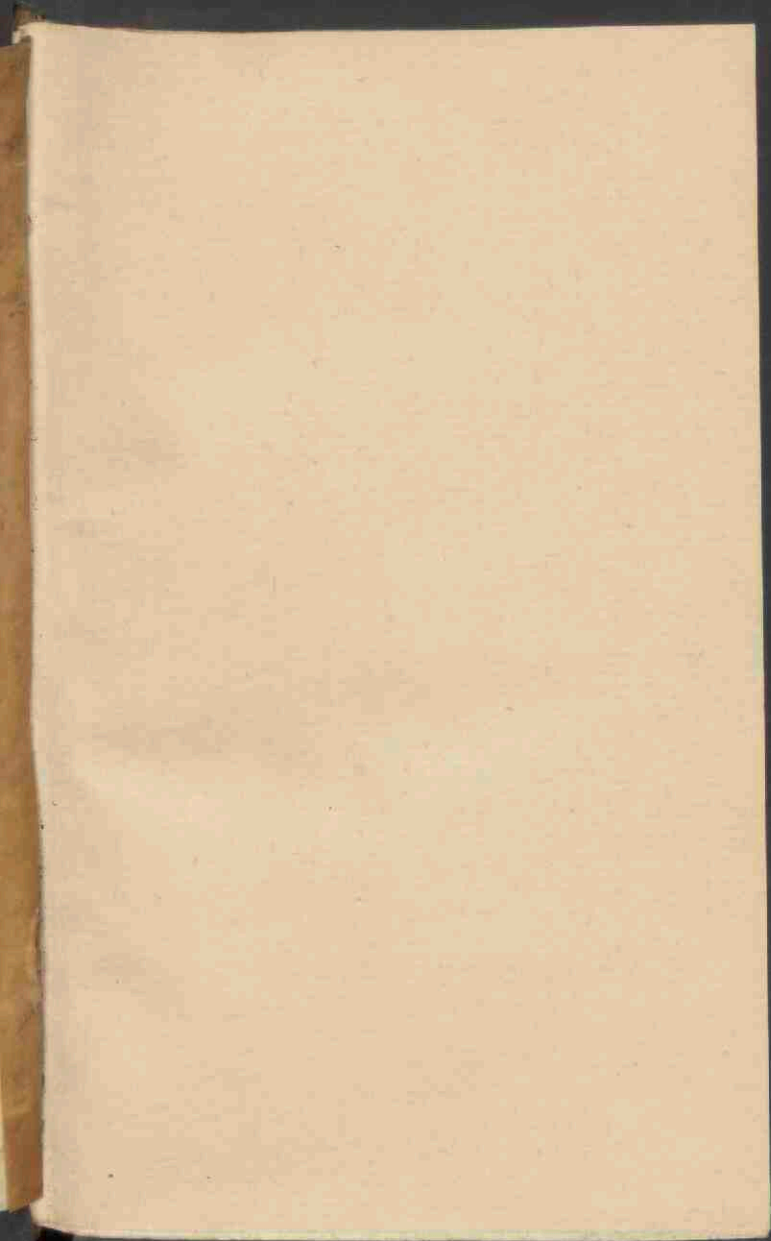
39

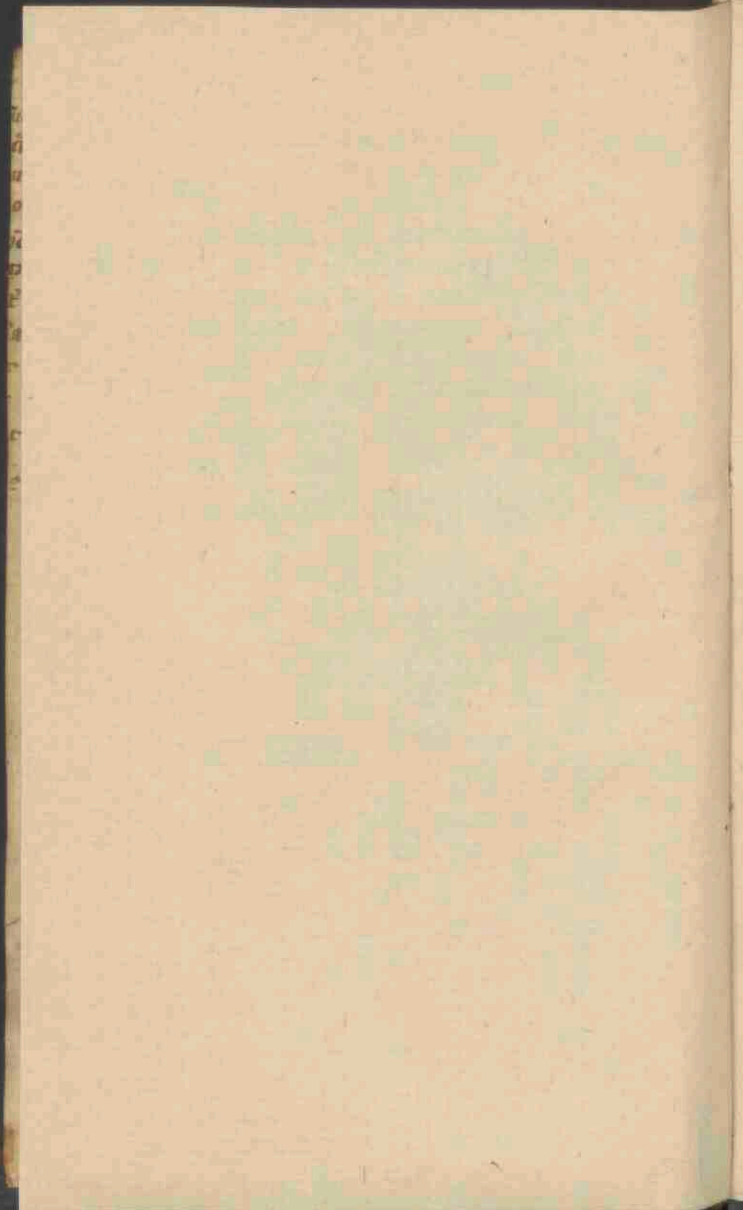
m

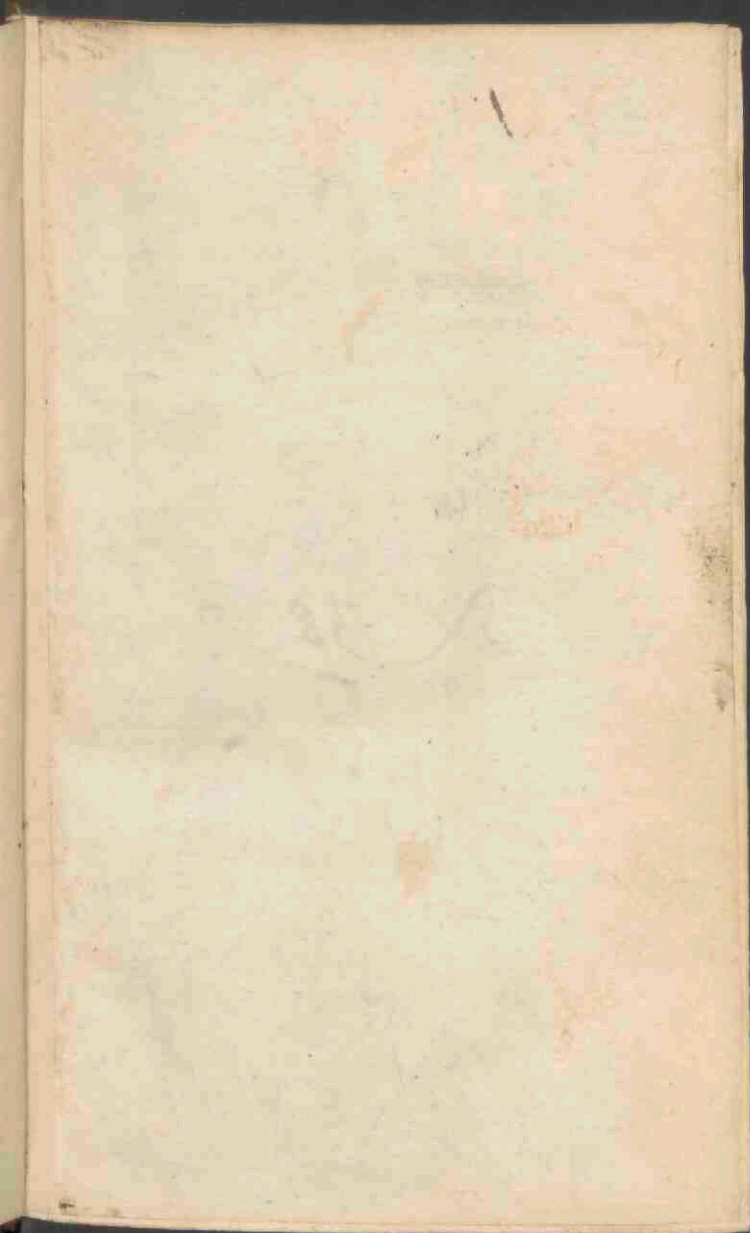

N. 38. B

De D. 8. 151
K. 108. N. 3

ENARRATIO IN
EVANGELIVM MATTHAEI
D. Io. Oecolampadio autore; &
alia nonnulla quæ sequens
pagella indicabit.

BASILEAE,
1536.

Quæ hoc libello insunt.

In Euangelium Matthæi enarratio.

Conciones aliquot populares.

Libellus quod Missa non sit sacrificium.

*Libellus quod imagines quæ ad cultum prostant, sint
tollendæ è templis.*

OSVALDVS MYCONIVS LV
CERNANVS, CVNHARDO
HASIO S. D.

DVM ad hæc tempora diligentius respicio, Cunharde pijenissime, uideoq; gratia dei quàm sit multifariam inter homines, ac fideliter, imò & copiose distributa: tum autem & illud considero, quàm sint ingrati qui acceperunt, pleriq; nescio quonã stupore corripiar contra humanũ ingenium, quod id tanta labore erga patrem benignissimum illum iniquitate. Quamuis enim longo tempore fames uerbi dominici terram ob peccata populi grauissime presserit, deus tamen nunc demum nostri miserus, messem dedit tam uberem, ut nemo sit prorsus qui stomachum quantumuis avidum non possit, uelit modo, sic exatiare, ut in æternum nec esuriam, nec sitiam. Largitus est doctis pariter & indoctis dona sui spiritus excellentissima, illis quidem scientiam ueritatis, cognitionem linguarum, aliasq; bonas & honestas disciplinas, unã cum eloquendi munere non inefficaci, his corda diuinæ doctrine capacia. Nihilominus tamen neutri uidentur satis gratiæ benigniter concredita respondere. Qui doctrina ualent enim, ut probe docent, & uerè, sic laudis & gloriæ paulò cupidiores, non in hoc unice uidentur esse, ut Christi gregem pascant prudenter ac fideliter. Quid enim cuiq; sit accommodum, negligentius expendentes, uerba plerunq; fundunt in aërem.

EPISTOLA

Simplicitatis autem in docendo tam est nulla consideratio, ut sexcenties loquantur ad populum magnifice quidem, & splendide, sed ne uno quidem intelligente, quid dixerint. Non cogitant, credo, quod hic primum esse debebat tamē, quam fieri nequeat, ut quod ipsi uix multis horis recte conceperunt post ueritatis dei clarā cognitionem, auditor simplex, imò & ingeniosus, unius horæ spatium, nisi bono propositum ordine, simpliciterq; capere ualeat. Postulat hæc res certè studium non paruū, cogitationē non leuem. Diligenter est enim respiciendū ad auditoris ingenium & captum: deinde autem oratio sic disponenda, ut, quod est in docente, nemo frustra auditum aduenerit. Sunt pii, sunt & impii. Sunt acuti, sunt & simplices. Sunt docti, & sunt indocti. Sunt sexus diuersi, sunt ætates diuersæ. Omnibus satisfaciendū est. Ad quod illa quæ diximus, ordo & simplicitas faciunt non in postremis. Vnde nisi quis suggestum ascendens, ad utilitatē concionis præsentis interpreti spectet, ac deum in hoc ipsum inuocet ex corde, nescio si talis officio satisfecisse dici possit. Christus commisit oues & agnos suos Petro, non ut coram eis clamaret incassum, aut ostentatorē ageret, laudem uequeret, sed ut pasceret. Prudentem seruum adpellat cum, qui nouit cibum dispensare in tempore. Quo quidem nihil aliud significat dominus, quam ministrū suum in docendo ferri debere non temere, sed diligenter circumspicere personas & tempus. Infideles autem reperiuntur,

N V N C V P A T O R I A.

tur, dum donis benigniter concessis abutuntur ad suam
 uel utilitatem, uel gloriam, non ad gloriam dei, tametsi
 tales uideri nolint, ut sumus omnes priorum adfectuum
 cæci iudices, & defensores stulti. Si, qui sunt eiusmodi,
 diligentius considerarent exemplum Pauli, non dubium
 est, quin protinus mutatis adfectibus, & docendi consue-
 tudinem mutarent. Is enim dum in lege fuisset magnus,
 in Euangelio uero circa omnia, quæ sunt ministerij hu-
 ius, esset maximus, nihilominus uelut per detestationem
 dicit: Ego uero absit gloriæ, nisi in cruce domini nostri
 Iesu Christi. Et alibi non cauponatur sermonem dei, sed
 uelut ex sinceritate, sed uelut ex deo in conspectu dei
 per Christum loquitur. Hic igitur qui aberrant, quomodo
 poterunt alijs euangelistæ probi munus inscruiere? exhor-
 tationi puta, cõsolationi, correptioni, correctioni. Nam
 ex eodem fonte necesse est eadem ^{re}manare fluentia.
 Sunt aliqui, quibus prædicationis opus tantum non præ
 alijs laboribus, quos tamen ipsi sibi, non dominus aut
 ecclesia imponit, uilipenditur. Equidem in hoc semper
 fui, ut putem ex operibus charitatis nullum esse nec
 maius, nec melius, nec deo magis gratum, eo præsertim
 si utaris erga illos cum sinceritate, qui sunt à domino
 per ecclesiam tibi commisi. Cæterum & indocti gratia
 misericorditer data satis abutuntur improbe. Nam quod
 attinet ad Euangelij cognitionem, uidere est, qui propè-
 modum æquent doctores suos. Tam uerò non declinant
 à uis suis malis, ad sanctimoniam uitæ, tanquam non alia

EPISTOLA

ratione doctrinam Christi didicerint, quàm ut abutantur. Hinc clamores isti pessimi contra nos, eorum qui foris sunt: Christum habent in cista. Non uidemus, quoniam sint illi meliores nobis: quo sint autem peiores, uel lippi uidemus. Nullus est enim cultus nec dei, nec diuorum apud eos. Flagitijs autem æque scatent, ut nos. Atque sic Euangeliũ Christi malè audire cogitur propter nos. Quamuis autem non nesciam, quàm sint isti proni ad conuiciandũ, cogimur tamen, quod iactat, fateri nimium esse uerum. In causa uero est, cur nam istiusmodi uerbi Christi $\chi\lambda\omega\tau\epsilon\iota$, non aliter ambulent in uia domini, quod hunc ipsum contemplantur ex una tantum parte, qua uidelicet mortuus est, non etiam qua resurrexit. Agnoscunt quidem per mortem Christi abolita sibi peccata, uerum in nouam resurgere uitam cum Christo negligunt strenuè, cum tamen in huius morte uita nostra cõuincatur. Dum etenim cum ipso uerè sumus mortui, uerè cum eodem uiuimus: nam mors est circa mundum, atq; adeò peccata, uita uero in deo. Quod igitur isti putant se morte Christi rectè confidere, non fides est, sed malè persuasa opinio. Sunt deinde quibus contemnere papismũ, Euangeliũ est recipere. Tales pariter ignorare uidentur, quod uitæ nouitas uirum constituit euangelicum. Debemus quidem quæ mala sunt habere odio, sed interim amplecti bona, perficereq; . Papistica nanq; non ita magna difficultate contemnuntur, at amplecti bona, quæ talia sunt secundũ deum, hic opus,

hic

N V N C V P A T O R I A .

hic labor. Nam adeò carni sunt aduersa, ut hæc non habeat, quod uexet magis. Pontificè Romanũ non agnoscere pro capite Ecclesiæ catholicæ, quid habet molestiæ? Sed Christũ ita cõstituerè caput, ut tu sis membrũ capiti conueniens, id uerò carni non est possibile. Missam negligere papalem non admodũ graue, sed coenam domini celebrare, ne quis edat & bibat sibi iudicium, quid putas requirit diligentia? Ceremonijs abstinere, confessionem auricularem reijcere, non orare quemadmodum in more habent hypocritæ, cum his non ieiunare, non dare elemosynam, non operari, cui nam esse potest difficile? Sed uersari in hisce omnibus secundum præscriptum dei, tam est onerosum, quàm est contra naturam carnis. Ergo dum istiusmodi simulant Euangelium, quid aliud faciũt, quàm solent, qui huius odio, defleũt ad illum? Vnde quod agunt, odium est papismi, non amor euangelicæ ueritatis. Verum sunt his adhuc peiores prò dolor, qui uidelicet sub Euangelij titulo se ipsos, ut de doctis quoq; dixi, querunt, non deum, aut proximum. Deplorandum certe malum, abuti nomine dei, & uerbi eius ad affectus proprios. Sic agens enim non solum, ut in alijs peccatis, cõtra dei facit mandata, sed ipso deo ad patrandũ malum malè uitur, ubi quidem & peccatum inest, & contemptus dei manifestus, ne dicam uoluntarius. Numerus illorum ingens est ualde, prout nemo ferè est, qui non, impulsus habendi cupidine, querat animo satisfaciendi occasionem.

EPISTOLA

Quam quidem dum putant, tametsi falsissime, præberi
 ab Euangelio, simul huc aspirant omnes, quos istud faci-
 nus agitat uehementius. Nocet hoc malum euangelicæ
 simplicitati, synceritati, cursuiq; tanto grauius, quanto
 magis ipsi Euangelio contraria est auaritia. Non semel
 succurrit, causam hanc non esse postremã, cur deus tot
 malis subinde nos uisitet: ac fieri posse, ut uerbum indi-
 gnabundus propediem tollat, quod ingratis tam beni-
 genter largiterq; nuper concesserat. Hæc cogitans huc
 uenio, ut intelligã, quare nam Christus admoneat, con-
 tendamus per arctam portam, ut per quam pauci in-
 grediantur, cum ad cælum ducat tamen. Cur item di-
 cat, multos uocatos, paucos electos. Et de semine diuer-
 sis locis iacto, unum tantum, exceptum uidelicet à ter-
 ra bona, reddere fructum. Difficultas est itaq; per mun-
 dum hunc delicatũ ingredi, ne capiaris. Quocirca pro-
 bẽ monet Paulus, ut circumspectè ambulemus, non qui-
 dem ut insipientes, sed ut sapientes, redimētes occasio-
 nem, quod dies mali sint. In primis autem id decet præ-
 sides uerbi dominici, quos tot tamq; uariæ circumstant
 insidiæ, tantaq; mala expectant, si parum oculati sedu-
 ci se permiserint. Atque hæc causa ferè primaria, cur
 eum mittam ad te tuosq; in præsentiarũ, qui modis om-
 nibus in hoc stadio, uerbũ uidelicet dei docendi, curren-
 tibus, esse potest exemplo. Habent prælectiones eius
 simplicem literarũ dei, breuemq; interpretationem, ni-
 hil continentẽ ascititij, nulla tamen in tera parte man-

N V N C V P A T O R I A .

cam. Conciones eius & diligentiam indicant, & claritatem habent non sine multo feruore talem, ut qui ad huius regulam docere constituerit, uideatur operæ precium facturum certè non pœnitendū . Libellus tandem de abominatione Missæ papalis sic contendit, & omnia probat apertè, ut persuasus sim, non futurum, uel ex grege papistico, qui possit ex animo contrà uel loqui, uel cogitare . Quamuis autem non sit, quod in te tuisq; symmisticis circa docendi formam desiderem, non ui tamen quid ualeant apud carnem exempla, imò deus quemadmodū sua dona plerunq; dispenset per homines . Vnde sapiens sapientem audiens fit sapientior, & bonus bonorū operationes spectans fit melior . Ita non dubium est, quin dum Oecolampadiana, quæ damus, diligenter uideris, & contemplatus fueris, in scripturis euangelicis & feliciter sis ambulaturus, quamuis hæc nus ambularis felicissimè, & in concionibus facilius, quamuis nihil hucusq; defuerit : damnabilem uero miserationem sis neglecturus multò confirmatius, & quicquid eius speciem uel paululum refert . Quamuis iam olim istam sic, ut pestilentissimū uenenu, caueris . Præter causam uero dictam, me mouit non uulgariter, ut hæc tibi tuisq; libentius adscriberè, consensus & uelut unitas quædam ecclesiarū nostrarum . Ad eò namq; coniunctæ fuerunt ad hunc usque diem, per dei gratiam, in rebus omnibus, ut rectius unam uel particularem ecclesiam uocites, quàm duas . Precemur deum, ut quod du-

EPISTOLA

ravit haecenus, per eius auxiliū ita permaneat in perpe-
 tuum. Instigauit & Ioannes Gastius Brisatensis, diaco-
 nus meus, ultro ciorentē, tum ob ueterem amicitia ue-
 stram, tum quod in patria ipsius primus seminando uer-
 bum messem feceris non penitus nullam: quanquam
 propter laborem tam egregium eiectus es tandem, non
 quidem à ciuibus, sed ab eis qui dominium exercentes
 temporariū, Euangelij lucem oculorū hebetudine ferre
 non possunt, causam egregiam scilicet nacti, quod sa-
 cerdos, & idem parochus, contra legem Papae, non au-
 tem dei, maritus factus esses. Sed illam sic inuertit deus
 omniscius ille, ut liberatū transtulerit in uineam suam,
 ubi uirtute spiritus uindemiam faceres deo quam copio-
 sissimā. Quam firmiter enim teneant, tueanturq; Mul-
 husenses tui doctrinam Christi semel rectē conceptam,
 & quam pulchrē proficiant in dies magis atq; magis,
 uel hinc certum est, quod nec belli tentationes, & dam-
 na, nec desertor ille, quem ducem aliquando uerbi secu-
 ti sunt, uel tantillū mouerint ad cogitandū de Aegypto
 relictā. Verum illud agunt perpetuò, ut quicquid ad
 gloriam dei facere potest, fidelissimè promoueant. Vnde
 procurarunt haecenus omni sedulitate, ne quid impi-
 rum uerbo commisceretur domini, ne sacramentorum
 usus foret alienus ab institutione Christi, & usu discipu-
 lorum. Atq; inde misericorditer datum credo, quod Ca-
 tabaptistarum nunquam sunt contaminati stercoreibus.
 Et quamuis nusquam non mundus ingenij sui specimen

N V N C V P A T O R I A

exhibeat (de locis dico, in quibus Euangelij maiestas
 fulget) audio tamē apud uos inquinamētia eius ecclesiā
 commaculare parcius. Ex quo cogitandū tibi, fratri-
 busq; tuis, quā deuota mente sit, iugiterq; deus inuo-
 candus, ut auxiliante spiritu conseruetur ecclesiæ ue-
 stræ, quæ tam est gratiosa, species. Sed ut finem faciā,
 supersunt adhuc multa beati illius uiri, ut conciones in
 totum psalterium, in epistolam ad Colos. in Euangeliū
 Marci, in Ezechielem, & Danielelem, conciones item
 per totum annum, quæ omnia, si deus uoluerit, compi-
 latore Gastio dabimus, ne quid pereat, quod ad gloriā
 nominis dei, & ædificationē ecclesiæ pertineat. Tuum
 est, tuorumq; hoc animo, quæ nunc damus accipere, ut
 intelligamus ea nō esse ingrata uobis. Vale cum fra-
 tribus & ecclesia semper in domino, quem pro
 nobis orare mutuiiter non dedignemini.

Basileæ, calendis Iunij, anno

M. D. XXXVI.

E O R V M Q V A E H O C
opusculo continentur
Index.

A bia rex malus.	7. b
Achaz religionē Damascenorū inuexit.	8. b
Adam secundus hominem lapsum restituit.	1. b
Adorandi modus.	107. a & b
Adorare quid propriè.	21. a
Adulterium uerum.	72. a
Adulteri qui uerè censendi sint.	72. b
Admiratio unde.	109. b
Aegyptij lignē a tabulā circumferūt in conuiujs.	160. b
Agapetus circuitiones dominicis diebus in templis decreuit.	210. a
Alexander panem in fermentatum instituit.	210. a
Alexander primus statuit aqua uinum misceri.	209. a
Altare nostrum Christus ipse.	219. b
Amen quid.	89. a
Angeli quibus directores sint.	29. a
Angeli nolunt saluari tanquam domini.	38. a
Angeli spiritus administratorij.	43. a
Angelorum officium.	13. b
Anima pro uita hominis.	142. b
Animæ morbos Christus præcipuè uenit curare.	55. a
Antiochus figura antichristi.	223. a
Apostolorum electio mirum dei consilium habet.	53. b
Apostoli quorum typum gerant.	144. b
Apostoli quomodo sua reliquerint.	111. a
	Aposto

I N D E X.

Apostolorum epistolæ etiam Euangelium habent.	2.a
Apostoli prædicarunt Christum ex lege.	65.a
Apocalypsis locus de septem phialis declaratur.	180.a
Aquæ poculum.	143.a
Aquæ tribulationum.	42.b
Aqua quis tingatur modica uel multa nihil refert.	42.a
Aram uocatur alibi Ram.	6.b
Archelaus incestum commisit.	29.a
Archelaus homo scelestissimus.	28.b
Arma quando sunt sumenda.	78.b
Asa idola demolitus est.	7.b
Atalia occidit omnem regiam stirpem.	8.a
Augusti celebre dictum de Herode.	25.a
Aures internæ.	144.a
Aurum quid in scriptura significet.	24.a

B

B aptismus quare institutus sit.	31.b
Baptismum Christus consecrauit.	40.b
Baptismi uariæ significationes.	42.b
Baptisati quidam martyres guttulis solū aquæ.	42.a
Baptismi nostri mare rubrū & nubes typus sunt.	31.b
Baptismi & coenæ dominicæ symbola quare instituta.	41.b
Bella ueteris testamenti, figuræ sunt nostrarum tenta- tionum.	164.a
Bellandi artem à Christo discamus.	163.b
Bellum nobis cum diabolo.	163.b

INDEX.

Bellorum tempore in deum speremus.	95.b
Bethlehem domus panis interpretatur.	23.b
Bethulienses terminum domino præscripserunt.	183.b
Bonifacius altaria pannis tegere præcepit.	209.b

C

C alamitates uariæ quare immittantur.	104.b
Canes qui.	167.b
Canonem multi autores consueverunt.	210.a
Capernaum ciuitas populosa.	50.b
Capernaum ciuitas Christi.	119.b
Carnis fructus.	147.a
Carnem filij hominis uerè manducare.	145.a
Carolus eius nominis primus in omnibus ecclesijs cerea monias similes habendas esse constituit.	204.a
Catabaptistæ perniciosi homines in ecclesia.	137.b
Catabaptistæ legem Mosi conemunt.	3.a
Catabaptistæ nequaquam amantes ueritatis.	73.b
Catabaptistæ quidam legem ueterem abiiciunt.	65.a
Centurionis diligentia.	108.b
Cereemonias papistæ à Iudæis mutuauerunt.	204.a & b
Cereemoniarum multitudo Christo non placet.	202.b
Charitas in omnibus rebus in consilium uocanda.	76.b
Charitas suspitione caret.	96.a
Christiani hominis character.	80.a
Christiani hominis officium.	160.a
Christus anno trigesimo baptisatus est.	30.b
Christus non omnè morbum sanauit suo tempore.	55.a
	Christus

I N D E X.

Christus nullam inhumanitatem docuit.	54.b
Christus sub Herode incepit prædicare.	50.a
Christus in pueris est passus, qui ab Herode trucidati sunt.	25.a
Christus uita christiane dux.	43.b
Christus quater Hierusalem iter instituit.	49.b
Christus quare in Aegyptum fugit.	24.b
Christi modestia.	41.a
Christus uerè credentibus in coena adest.	193.a
Christum in quibus sequi debeamus.	45.a
Christus quomodo sit prædicandus.	60.b
Christus quare carnem nostram assumpsit.	11.b
Christi pueritia quare tam diligenter describatur.	20.a
Christus manibus suis laborauit.	30.a
Christi laudem etiam Papistæ ferunt.	60.b
Christus cur duodecim apostolos elegerit.	132.a
Christus etiam nobis typus uiuendi.	49.a
Christus autor omnis sanctimonie.	38.a
Christi diuinitas.	105.b
Chrysostomi sentiētia reiicitur, qua astruit Mariam fuisse in ædibus coniugis.	12.b
Chrysostomi locus in homilijs de iuramento declaratur.	
Coena domini quare instituta.	183.b (75.a & b)
Coenæ dominicæ usus uarius apud patres.	209.b
Cibus dei est populus dei.	222.a
Cinis in quadragesima.	160.a
Cinis uitulæ rufæ.	161.b

I N D E X.

Coniugiorum initiationes.	123. a
Coniugia sine consensu parentum nulla sunt.	11. a
Coniugij honestas.	12. a
Consilijs dei nemo obstrepet.	41. b
Consolationes querendae quae perpetuo durant.	156. a
Consolationes stultae.	154. a
Cocionatores uoces sunt clamantes.	33. a
Concionatores quomodo scopum obseruare in praedica- canda Christo debeant.	51. b (50. a)
Concionator Christi alterius ministeriũ nõ obscurabit.	
Concionatoris officium nihil quàm labor.	54. a
Concionatorum consolatio.	54. a
Corde duplices uerè immundi sunt.	59. b
Cordis purificationem amat deus.	103. b
Corpus Christi an ubiq; sit.	109. a
Corpus Christi spirituale est populus dei:	222. a
Cruce quam dominus imponit serenda.	113. b
Cupiditates animi eruendae.	71. a
Cupiditatum fons obturandus.	68. a

D

D andum quando & cui.	77. b. 78. a
Dauid tribus obscurata.	6. a
Dauid typus est Christi.	19. b
Deo quomodo adherendum.	155. a
Deprehendere in deteriolem partem sonat.	12. b
Deus quibus in somnis loquatur.	25. a
Dæmonia eiicit etiam Apollo.	170. a
Discipuli	

INDEX.

Discipuli Christi qui.	57. b
Diuinitas Christi.	125. b
Diuinitas Christi ex miraculis claret.	52. b
Diuitiæ æternæ insequendæ.	146. b
Diuitiæ gibbo cameli comparantur.	146. b
Diuitiæ quomodo colligendæ.	91. a
Diuitum pœna.	154. a
Doceat nemo temerè.	131. b. & 49. a
Docendi opportunitas perpetuò quærenda.	56. a
Doctrina falsa.	175. a
Doctrinæ pars est uita bona.	174. a
Doctrinæ mysticæ non omnibus inuulgandæ.	97. b
Dona spiritus non sunt uendenda.	133. b
Dona dei uaria.	20. b
Donec, quam in scripturis uim habeat.	16. b
Dormire qui securè possint.	115. b
Dyonisius an fuerit Pauli discipulus.	209. b

E

Ebionitæ quid sentiant de uirginitate Mariæ.	16. a
Ebionitæ Matthæi Euangelium solum recipiunt.	3. b
Ecclesia nata ex uerbo domini.	198. b
Ecclesia Christi tam ex gentibus quàm ex Iudæis collecta est.	110. a
Ecclesiæ cura habenda.	166. a & b
Electio episcopi totius est ecclesiæ.	149. b
Electio episcopi uera.	149. a
Elemosyna tam de facultatibus, quàm de donis inter-	

B

INDEX.

nis nobis concessis dicitur.	80. b
Eleusinia sacra obscena.	98. a
Episcopi opus prædicare uerbum dei.	174. a
Episcopi duo an possint in una ciuitate esse.	149. a
Episcopo uox digna.	151. a
Episcoporum papistarum studium.	150. b
Episcopi munere qui digni.	149. b
Episcopi ab ouibus non auellentur.	135. a
Euangelistæ quid præcipuè describant.	1. b. & 2. a
Euangelium quid sit propriè.	2. a
Euangelium neminem ad deteriora uocat.	191. a
Euangelistæ quatuor.	2. b
Ezechias rex Esaiæ discipulus.	8. b

F

F elix primus Papa altaria & templa mandauit cons secrare.	209. b
Ficum duo corbes.	153. b
Fidei diuersitas quid mali importet.	138. a
Fidei confessio Ioannis Oecolampadij.	191. b
Fidei mentio semper habenda.	165. b
Fidei tribuit scriptura quod est gratiæ.	128. a
Fidei paruitas & magnitudo.	116. a
Fidem requirit dominus semper.	120. a
Fides aliena prodest.	119. b
Fides nostra sit certa.	105. a
Fornicatio simplex prohibita.	71. b
Fraternitas Christo grata.	53. a

Fratres

INDEX.

<i>Fratres curandi.</i>	186.b
<i>Frares afflicti quomodo fouendi.</i>	61.a
<i>Fratri nomen apud Hebræos.</i>	67.b
<i>Ereclus spiritus fides & charitas.</i>	102.a
<i>Fugiendum quando sit.</i>	138.b

G

G alilea.	29.a
<i>Gaudium Christianorum.</i>	24.a
<i>Geenna nomen.</i>	140.a. & 69.a
<i>Genealogia cur non deducatur ad Mariam uirginem.</i>	
<i>Gladius separationis.</i>	142.a (9.a
<i>Gratie diuine qui participes sint.</i>	32.a (210.a
<i>Gregorius magnus lumina ad Missam & alia instituit.</i>	

H

H ebdomade Danielis.	17.b
<i>Heluidianorum error de Maria uirgine.</i>	16.a
<i>Hereticorum omnium lapsus.</i>	11.a
<i>Herodes proprios filios necauit.</i>	28.a
<i>Herodes domui Dauid insidiatus est.</i>	5.a
<i>Herodiani heretici.</i>	18.a
<i>Herodis truculentia.</i>	25.a
<i>Herodis nomen heroicam dignitatem significat.</i>	20 b
<i>Herodis mors crudelis.</i>	28.a
<i>Homines uarij.</i>	171.b. & 172.a
<i>Humilitas Christi.</i>	55.b
<i>Hypocrita qui.</i>	97.b

I N D E X.

I

Iacob uarijs modis Christum præuidit.	6.b
Idola sunt demolienda.	227.a
Idola colentes quæ pœna sequatur.	232.b
Idolorum destructores deus probat.	232.a
Iehosua typum gessit Christi.	14.a
Iehosua quid significet.	14.a
Ieiunium uerum.	89.b
Ieiunium quare institutum.	160.a
Ieiunium, carnis est opus.	80.b
Iesus cur dicatur.	10.a
Ignis quo cruciandi sunt impij inextinguibilis est.	39.b
Ignorantia dei quale malum.	169.a
Immisericordes qui propriè.	59.a
Immunditia quæ deum offendit.	107.a
Impiorum furori sæpe cedendum.	176.a
Impiorum uoce aliquando utitur deus ad admonendū probos.	66.a
Inimicis non semper benefaciendum.	78.b. & 79.a
Insomnia non semper uana.	13.a
Ioannis Baptistæ humilitas.	38.b
Ioannis officium.	32.a
Ioannis Oecolampadij electio in pastorem.	151.a
Ioram occidit fratres suos.	8.a
Iosaphat obfuit malorum societas.	8.a
Iosaphat idolorum destructor.	7.b
Iosephi laus.	11.a
Ioseph	

I N D E X.

Ioseph suo artificio se aluit.	29.b
Ira dei qualis pijs.	177.a
Ira domini seu iente quid pijs interim agendum.	183.a
Ira parentum utilis.	68.b
Ira sci possumus citra ulciscendi uim.	67.b
Irae genus triplex.	68.a
Irae dei indicia.	177.b
Irae radices non permittendae.	70.a
Iram dei quatuor plagae praecedunt.	179.a
Iram dei duplicem proponit scriptura.	178.a
Isaac typus Christi.	6.b
Iudaea proprie.	29.a
Iudaei inexcusabiles sunt.	132.b
Iudaei somniant perpetuo regnum externum.	113.a
Iudaei populus superstitiosissimus.	15.a
Iudaei quare Christum non recipiant.	15.b
Iudaei duas grauissimas persecutiones pertulerunt.	24.b
Iudaei arboribus comparantur.	37.a
Iudaeorum miseria.	110.a
Iudaeorum uanae gloriations.	36.b
Iudaeorum perpetuae immersiones.	42.a
Iudicare alios qui debeant.	96.b
Iudicij diuini mensura.	96.b
Iulianus apostata taxatur.	5.b. & 26.a
Iulianus Matthaeo imperitiam historiarum ascribit.	9.b
Iuramenta quotidiana.	75.a
Iuramentis multis non opus habent ueraces.	73.a

I N D E X.

Iuramentum externum quos non offendat.	65. a
Iuramentum per se non est malum.	73. b
Iuramentum quasdam conditiones habet.	73. b
Iuramenta quare sint inuenta.	73. b
Iustitia monastica.	103. b

L

L egis ceremonie abrogatæ sunt.	65. a
Legis consummatio Christus.	2. b
Legis factores amat deus.	65. b
Legem quomodo impleamus.	3. a
Lepræ uariæ species.	108. a
Lepræ morbus.	106. b
Leuitarum propriè relinquere parentes,	54. b
Lex dei in templis prælegenda.	55. a
Liberi à peccatis qui sint.	14. b
Libertas uera.	14. b
Literæ cortex non solum inspiciendus.	53. a
Locustæ Aethiopicæ.	34. a
Lucas & Matthæus concordantur.	9. a
Lugentes qui deo placeant.	57. b
Lupi typum scribarum & Phariseorum gerunt.	136. a
Lupi qui.	150. a
Luporum est seuire.	101. a
Lux mundi apostoli.	63. a

M

M agi gentium fuisse typus.	18. a
Magi à quo loco uenerint incertum est.	23. a
Magi	

I N D E X.

Magi quod tempus attigerint.	23. a
Magi an reges fuerint.	18. a. & 21. a
Magi ab Abraham descenderunt.	23. a
Magi apostoli apud suos.	23. a
Malachiae locus cap. i. In omni loco sacrificatur & c. declaratur.	221. a & b
Malo non obsistendum.	76. a & b
Mammon deus.	48. b
Manasse propter poenitentiam restitutus in regnum.	8. b
Manichaei hostes legis & prophetarum.	3. a
Manichaei duas naturas diuersas in Christo posuere.	
Mansuetudo deo placens.	66. b (102. b)
Marcus abbreviator Matthaei.	3. b
Marcionite Luc. e. Euangelium amplectuntur solum.	3. b
Marcionite legem ueterem contemnunt.	65. a
Mare symbolum huius mundi est.	53. a
Mariae innocentia apud omnes.	12. b
Matthaei Euangelij diuisio.	3. b
Matthaeus hebraico sermone scripsit.	3. b
Maxillam obuertere alteram.	76. b
Melchisedec figura Christi.	220. a
Mendacium à diabolo.	35. b
Merces dabitur nobis.	61. a
Miracula dei quando eueniant.	21. b
Miracula prestigatorum qualia.	106. b
Miracula Christi profuerunt.	106. b
Miracula dei qui utiliter audiant.	169. a

I N D E X.

<i>Missa omnia potuit efficere.</i>	215. <i>d</i>
<i>Missæ aureæ.</i>	170. <i>d</i>
<i>Missam an Iacobus instituerit.</i>	209. <i>d</i>
<i>Missa papistica nihil commune habet cum cœna domi nica.</i>	199. <i>d</i>
<i>Misericordia cur maximè à deo laudetur.</i>	59. <i>d</i>
<i>Misericordiã dei varijs modis prophete deliniarunt. 1. <i>d</i></i>	
<i>Mites qui propriè.</i>	58. <i>d</i>
<i>Monachi taxantur.</i>	106. <i>d</i>
<i>Monasteria quare olim instituta.</i>	164. <i>d</i>
<i>Monasteriorum scelera.</i>	182. <i>d</i>
<i>Monialium officia.</i>	194. <i>b</i>
<i>Morbi ex peccatis profluunt.</i>	119. <i>d</i>
<i>Mortui uerè qui.</i>	114. <i>b</i>
<i>Mortuorum funera Iudæi summa diligentia curarunt.</i>	
<i>Moses ueluti pædagogus elementarius. 1. <i>b</i> (126. <i>b</i></i>	
<i>Moses Christum promissum describit.</i>	1. <i>d</i>
<i>Munditiam cordium deus petit.</i>	71. <i>b</i>
<i>Mundo renunciandum.</i>	42. <i>d</i>
<i>Mundus quare adeò turbulentus.</i>	60. <i>b</i>
<i>Mulieres uiros à cultu dei auertunt.</i>	145. <i>b</i>
<i>Munera dare per se non malum.</i>	22. <i>b</i>
<i>Munera qualia deo offerenda.</i>	69. <i>d</i>
N	
<i>Nathan tribus, insita tribui Solomonis.</i>	8. <i>d</i>
<i>Nauis operta fluctibus quomodo intelligatur.</i>	115. <i>d</i>
<i>Nazareus quare Christus uocetur.</i>	27. <i>b.</i> & 29. <i>b</i>
	Nazareth

INDEX.

Nazareth ciuitas.	50. b
Neri interpretatur.	9. a
Nominis æternitatem qui studeant habere.	81. b
Nomen patris.	85. b
Nomen dei sanctificare.	86. b
Nomen domini qui non magnifaciant.	85. a
Nouatianorum error.	88. a
Nozrim à Iudæis qui uocentur.	30. a
Numerus duodenarius.	52. a
Numerus septenarius.	9. a. & 10. a
O	
O Bedientia Ioseph.	25. b. & 16. a
Oblationes uerorum sacerdotum.	222. b
Ochozias in spiritum sanctum peccauit.	10. a
Ochozias occidit Zachariam prophetam.	8. a
Oculus quomodo eruenus.	71. a & b
Odiū & auaritia quos excæcent.	172. b
Offerre accipitur pro cōmemorare & recordari.	211. a
Offerre medio quodā papistæ Christum uolunt.	211. b
Opera bona tria complectuntur.	80. b
Opera Christi sunt perfecta.	111. b
Opera sine charitate inuilia.	204. b
Opera uerè bona.	161. b
Opera quæ deus iussit sunt faciendā.	64. a
Opera ex fide interna.	36. a
Operibus bonis semper aderūt mali interpretes.	129. a
Orandum ante doctrinam.	56. b

I N D E X.

Orandi gratia Christus solitudinem adiit.	53. a
Orandi modus.	83. a
Orationem pij in quotidiano usu habeant.	89. a
Orationem nostram quare deus uelit.	84. b
Orationes quorum exaudibiles.	89. a & b
Oratio uera mente fit.	85. a
Orationem quidam contemnunt.	88. b
Orationis nomine quæ comprehendantur.	81. a
Orationes mutuae domino placent.	111. a
Orationem externam Platonici quidam nihilifecerunt.	
Ordinem in omnibus seruat deus.	32. a (84. a
Orientalium thesauri.	22. b
Ostentationis uitium fugiendum.	81. a
Ouium Christi est innocenter uiuere.	101. a
Ozias lepra percussus.	8. a

P

P Acis uocabulum apud Hebræos.	75. b
Pacifici qui.	59. b
Panis uitæ est Christus.	87. b
Panis etiam significat uerbum dei.	222. a
Panis nomine, quoduis genus beneficij intelligitur.	
Paleis impij comparantur.	39. a (167. b
Paralyticus humani generis typus est.	119. b
Parentum ius in liberos.	11. a
Pascit nos mens dei.	46. b
Pastores quasi anima corpori.	190. b
Pauli libertas in docendo.	137. a
	Pauli

INDEX.

Pauli locus 1. Corin. h. 9. Qui ministrat altari &c. de claratur.	206. b
Paulus quare scripta sua Euangelium uocet.	2. a
Paupertas uera abnegare seipsum.	57. a
Pauperes spiritu qui.	57. a
Pax operibus declaratur.	59. b
Peccatorum consortium quos non contaminet.	121. b
Peccare impune.	178. b (¶ 122. a)
Pœni entie tres partes scholastici colligunt.	32. b
Pœnientia uera.	32. b
Pœnitentiæ fructus.	36. a
Persecutiones nunquam deerunt pijs.	26. a
Persecutio propter iustitiam.	60. a
Perturbatio animi omnibus nobis inest.	68. a
Preces nostræ quando sint deo gratæ.	69. b
Petrus uxorem habuit.	111. a
Petrus quasi os & uertex aliorum discipulorum.	132. a
Pisces typum hominum gerunt.	53. a
Primogenitus qui proprie dicatur.	16. b
Prophetarum uestes non superstiosæ.	34. a
Prophetia quid.	103. b
Prophetiæ genus per insomnia quædam uidere.	13. a
Propheta falsi quomodo agnoscendi.	100. b
Proximi qui.	78. b
Publicani qui.	121. a
Puluerem excutere.	135. a
Pfelli liber de demonibus.	170. a

I N D E X.

<i>Pueri Christianorum sunt sancti.</i>	171. <i>a</i>
<i>Purgatorij inuentio.</i>	221. <i>a</i>
<i>Pusilli pro contemptissimis.</i>	143. <i>a</i>
<i>Pythagoras noluit iurare.</i>	75. <i>a</i>
<i>Pythagorici agnouerunt deum in spiritu adorandum.</i>	
R	(84. <i>a</i>)
R <i>Haca uox indignantis.</i>	68. <i>a</i>
<i>Rhama locus.</i>	27. <i>a</i>
<i>Regnare deum qui nolunt.</i>	171. <i>a</i>
<i>Regnum dei absq; cruce non prædicatur.</i>	142. <i>a</i>
<i>Regnum Christi ubi.</i>	87. <i>a</i>
<i>Regnum Iudæorum in tres partes diuisum.</i>	29. <i>a</i>
<i>Regum uirtus summa mansuetudo.</i>	58. <i>a</i>
<i>Religio nulla absq; certis symbolis cōsistere potest.</i>	31. <i>a</i>
<i>Religio uera in externis non offenditur.</i>	22. <i>a</i>
<i>Resipiscere quid proprie.</i>	51. <i>a</i>
<i>Resurrectionis Christi utilitas.</i>	159. <i>a</i>
S	(232. <i>a</i>)
S <i>Acerdotes regibus in diuinis rebus obedire debent.</i>	
<i>Sacerdotes uagi quomodo in ordinem redigendi.</i>	193. <i>a</i>
<i>Sacerdotes ociosi taxantur.</i>	182. <i>a</i>
<i>Sacerdotum est curare morbos.</i>	107. <i>a</i>
<i>Sacerdotum uera officia.</i>	219. <i>a</i>
<i>Sacerdotum superbia in offerendo Christo.</i>	212. <i>b</i>
<i>Sacerdotium Iudæorum iam nihil prodest.</i>	210. <i>a</i>
<i>Sacerdotum non est lugere mortuos.</i>	114. <i>a</i>
<i>Sacramenta ministrantibus & accipientibus quædam</i>	
<i>communia</i>	

INDEX.

<i>communia sunt.</i>	200. <i>a</i>
<i>Sacrificium Christiani populi.</i>	24. <i>a</i>
<i>Sacrificium præcipuum.</i>	157. <i>a</i>
<i>Sacrificium pro nobis Christus.</i>	112. <i>a</i>
<i>Sal pro concionatore accipitur.</i>	62. <i>b</i>
<i>Salis duæ conditiones magis insignes.</i>	62. <i>a</i>
<i>Sanctorum intercessio nulla.</i>	167. <i>a</i>
<i>Satan ignorat mysterium crucis.</i>	117. <i>a</i>
<i>Satan scit diem iudicij.</i>	117. <i>a</i>
<i>Satan qua parte agrediatur hominem.</i>	164. <i>b</i>
<i>Satan quos potissimum expugnare conetur.</i>	25. <i>b</i>
<i>Satan etiam pacem petit.</i>	117. <i>a</i>
<i>Satan in quos potestatem habeat.</i>	118. <i>a</i>
<i>Satan scripturas citat.</i>	47. <i>b</i>
<i>Satanæ uariæ artes.</i>	136. <i>b</i>
<i>Satanæ conatus.</i>	46. <i>a</i>
<i>Satanæ mos humanum genus circumuenire.</i>	45. <i>b</i>
<i>Satanæ mille artes sunt.</i>	46. <i>b</i>
<i>Satanæ potestas.</i>	118. <i>a</i>
<i>Satisfecit Christus pro nobis in cruce.</i>	212. <i>b</i>
<i>Scriptura sacra aliter tractanda quàm prophana.</i>	9. <i>b</i>
<i>Scriptura sacra uerus doctor.</i>	23. <i>b</i>
<i>Scripturæ conferendæ sunt.</i>	48. <i>a</i>
<i>Scripturæ consulendæ in rebus difficilibus.</i>	19. <i>b</i>
<i>Scripturæ loca inter se conferenda.</i>	74. <i>a</i>
<i>Securis iudicium dei significat.</i>	37. <i>a</i>
<i>Sepelire aliquem humanitatis officium est.</i>	114. <i>a</i>

I N D E X.

Serui hominum quales.	112. b.
Signa dei qualia sint.	15. b.
Sixtus papa altaria instituit.	209. b.
Sixtus primus corporalia ordinauit.	209. b.
Solomone nihil sapientius.	7. b.
Somnus sanctificatus à Christo.	115. b.
Spiritus dei ducit solum ad sancta.	39. a.
Spiritus sanctus in specie columbæ.	43. a.
Spirituum sanctum descendere super aliquem.	43. a.
Spiritus sancti uaria nomina.	152. a. & b.
Spiritus sanctus est aqua uiua.	58. b.
Spiritus sanctus ignis dicitur.	38. b.
Stella quæ Magis apparuit qualis.	19. a. & 21. a.
Stulti nomen.	68. b.
Superbi nullam misericordiam habent.	59. a.
Synodi uiliter à patribus institutæ.	190. a.
Syriæ terra est lata.	55. b.

T

T Hamar mulieris laus.	6. b.
Tenebræ pro magnis tribulationibus.	50. b.
Tentationes & consolationes simul adsunt pijs.	49. a.
Tentamur uarijs modis à satana.	44. b.
Tentationum tria genera.	164. b. & 105. a.
Tentare dominum deum quid.	48. a.
Tentandus non est deus.	94. a.
Terra bona est cor hominis.	147. a.
Testamenti noui & ueteris idem spiritus.	1. a.

Timentes

I N D E X.

<i>Timentes dominum nunquam derelinquentur.</i>	25.a
<i>Tophet locus.</i>	68.b
<i>Tritico comparatur sapientia cœlestis.</i>	58.b
<i>Tyrannorum ingenia.</i>	26.b

V

<i>Valentiniani Ioan. Euangeliū solum assumunt.</i>	3.b
<i>Valentiniani carnem Christi dicunt fuisse cœlestē.</i>	5.b
<i>Verbi externi contemptores taxantur.</i>	3.a
<i>Verbum dei quibus utiliter prædicetur.</i>	145.b (58.b)
<i>Veritatē fastidiosè audiens, indignus ulla consolatione.</i>	
<i>Veritatis contemptores grauiter increpandi.</i>	35.a
<i>Veritas ubi prædicanda.</i>	34.b
<i>Veritas non ab homine probanda est.</i>	100.b
<i>Veritas semper hostes habuit.</i>	142.a
<i>Via salutis precibus uacare.</i>	153.a
<i>Viam salutis pauci querunt.</i>	100.a
<i>Viam domino parare.</i>	33.a
<i>Vinum nouum.</i>	124.b
<i>Viperarum natura.</i>	35.
<i>Vita christiana qualis esse debeat.</i>	63.b
<i>Vita nostra qualis sit.</i>	44.b
<i>Vita hominis mera tentatio.</i>	16.a
<i>Vitæ seueritas doctrinæ autoritatem conciliat.</i>	34.a
<i>Vestis uetus.</i>	124.a
<i>Vocationis tempus expectandum.</i>	44.a
<i>Vrbanus Papa calices aureos permisit.</i>	209.b
<i>Vulpium natura.</i>	113.b

INDEX.

Z

<i>Zacharias ob correptionem occiditur.</i>	8. b
<i>Zion spiritualis.</i>	192. b
<i>Zorobabel nulli duces clari subsecuti sunt.</i>	6. a

FINIS INDICIS.

DIOECOLAM

PADII IN MATTHÆI EVAN

GELION ENARRATIO.

VONIAM & ueteris & no
ui instrumēti scriptura uno co
demq; spiritu condita est: dicit
enim Paulus: Habentes eundem
spiritū fidei, sicut scriptū est: Cre
didi propter quod locutus sum,
& nos credimus, propter quod & loquimur. Proinde
in utriusq; enarratione, eundem ad unum scopum diri
gentem rectissime sequimur. Ineffabilem dei erga genus
humanum misericordiam uarijs modis Moses & pro
pheta deliniant: eandem non minus, sed multo amplius
prædicant apostoli. Agit autem hoc ubique spiritus,
ut eò nos ducamur, quò abba & patrem nos habere
in cordibus agnoscamus, illumq; inuocemus, ac glorifi
cemus: quod tamen nobis non contingit nisi per Chri
stum. Iam eundem Moses & propheta pronunciant
ut promissum: Apostoli & Euangelistæ ut exhibitū,
feliciter in totū mundū inuulgarunt. Christus enim bo
trus uitæ est, gestatus ab exploratoribus, uni à tergo,
alteri ob oculos. Et Christū gloriose ingressum in Hie
rusalem turbæ præcedentes ac sequētes glorificabant,
dicentes: Benedictus qui uenit in nomine domini, ho
sianna in altissimis, Matthæi cap. 21. Christo glorifi
cato in mōte Thabor astabant Helias & Mose, ibi etiā

IO. OECOLAMPADII IN

sua tabernacula extruere optabant Apostoli. Vtrobique igitur benignitas dei & Christus proponuntur, tamen si aliquo cum discrimine. Narrauit nobis Moyses quanto consilio, quanta dignitate, quantis priuilegijs: diuina bonitas hominem principio creauit, & cum ille peccasset ingratusque à felicitate excidisset, ut paterna cum uirga emendauit, promissionibusque uenturæ per Christum salutis ac redemptionis consolatus sit: & posteritatem quoque Adam uarijs modis, nunc angelorum, nunc patriarcharum, nunc prophetarum, nunc scribarum ac sacerdotum ministerio erudire dignatus est, ut Paulus **Heb. 1** ait: Multifariam multisque modis olim deus locutus est. Narrant autem Euangelistæ, quomodo nunc per filium deus locutus sit, & quomodo lapsum illum primum hominem, per secundum Adam, cœlestem illum, ac filium suum, nostro maximo cum prouentu, misericordia multo præstantiore instaurarit, & in maiorem gloriam repararit. Et ille quidem tectiora ac obscuriora olim dixit, ij uero multo manifestiora, magisque dilucida pandunt oracula. Nec mirum: Moses rudes ac tantum pueros instituebat, & ueluti pædagogus elementarius, uarios ceremoniarum ritus prescribebat. Sic paulatim & per legem, eius claritatem intueri nondum ualentes, ad Christum ducere meditabatur. Iam Euangelistæ adultis ac uiris cibum solidum proferunt, mysteria seculis abscondita aperiunt, admiranda arcana reuelant, & excellentem doctrinam agnitionis Christi cõmonstrant. Hanc partim

partim historijs, partim admonitionibus & exhortato-
rijs scriptis manifestarunt: unde euangelia, epistolasq;
eorum habemus. In epistolis enim Apostolorum etiam
euangelium prædicatur ac docetur: & uocat Paulus
scripta sua euangelium: & sunt prætiosi pedes euangeli-
santium pacem. Nam & ibi nuncium hoc, quo ni-
hil felicius cogitari possit, annunciat, nempe uenisse
nobis Messiam tot seculis, summo cum desiderio à pa-
tribus expectatum, totiesq; prophetis promissum: ue-
nisse filiū dei altissimi coelestis philosophiæ magistrū,
pacis principem, nostri cum deo cōciliatorem, ruina-
rum instauratorē, diaboli domitorem, mundi uictorē,
inferni expugnatorem & mortis:innocentiæ pristinae
reparatorem, immortalitatis ac eternæ beatitudinis au-
torem: uenisse fratrem nostrum in terris, eundemq; aduo-
catum & seruatorem in caelis. Hoc est euangelium
quemadmodum Eusebius de præparatione euangelica,
capite primo fusissime explicat, quod nō cæcas cada-
casq; huius seculi diuitias, nec breuem calamitosamq;
hanc uitam, nec instabilia corporis commoda, sed ani-
marum quæ intellectuales substantiæ sunt, à quibus &
corporis bona quasi umbra dependent, summam pro-
priamq; nobis affert felicitatem. Verum scriptores no-
stri historici κατ' αὐτονομασίαν εὐαγγελίῳ δι-
cti sunt, illorumq; historiæ Euangelia, quasi euangelia
euangeliorū dicuntur. Quid enim prohibet sic dicere,
quum & Solomō uocet suū opusculū, spiritu præui-

IO. OECOLAMPADII IN

dens futura, Cantica canticorum? Christus enim ubiq;
loquitur ore suo. Texuntur ordine, opera, miracula,
doctrinae, parabola, peregrinationes, mors atq; resurre-
ctio, quæ nusquam alibi tanta copia tractantur. Recte
igitur præ alijs & ipsi & historiae augustius nomen for-
tiuntur. Audio plerosque magna cum ostentatione apud
indoctam plebem iactare, non esse duntaxat quatuor
Euangelistas, esse & Paulū & Petrū ac alios euangeli-
stas, quia euangeliū Christi annunciarūt: quod nescio
an plus ædificationis uel offendiculi pariat. Certe euan-
gelista meretur αὐτομαξισκος sic appellari: meren-
tur etiam historiae secundū illos præ alijs id uocabuli.

Nec moror eos qui huc afferūt multa de legis, euan-
gelijq; discrimine, quæ alio loco dicenda commodius,
quasi aduersetur euangelium legi, & euangelium libe-
ret nos, ne iuxta legem dei uiuendum sit. De ceremo-
nijs ac iudicijs nunc non est mentio. Illos non curemus.
Titulus enim euangelijq; definitio, non tam legis abro-
gationem, quàm per fidem, quæ in Christo ex charitate
operatur, legis cōsummationem in se complectitur.
Testatur enim ille se non uenisse ad soluendam legem,
sed ad implendam, adeoq; subscribit: & quod olim in
lege exegit, adhuc exigit, dicens, Redde quod debes.
Imò propterea passus est, ac mortuus, non ut peccata
peccatis addamus, sed ut moriamur peccato, & uiuamus
nouam uitam in iustitia & sanctitate. Non facio
propterea crudelem legislatorem Christum, & alterū
Mosen,

Mosen, imò est legislator iuxta Iacobum, & alter Mo-
 se, ut est Deuteronomij 18. qui nouã legem dat in cor-
 dibus, ut uelimus & possimus maxima ex parte quod
 præcipit, idq; per spiritũ sanctum, sine quo ne iota quis-
 dem legis minimum fuit impletum. Lex sancta erat, ius-
 ta ac bona. Nostræ autem infirmitatis erat, quæ bono
 pharmaco deterior fiebat. Nunc nostra in Christo glo-
 ria, quod arrident quæ illa præscribit. Proinde Mose
 Christo contrarius non erit, sed ancillabitur. Hoc ma-
 gis moneo, quod scio intempestiuus antithesibus mirum
 in modum ludere, scilicet miseros quosdam, præsertim
 Catabaptistas, factos Manichæos & Marcionitas, hoc
 est, legis & prophetarum hostes. Quosdam deinde eò
 excidisse, ut non attendentes ordinationẽ dei, qui apo-
 stolos, euangelistas & prædicatores, absq; externo uer-
 bo θεοδιδάκτους esse uoluerunt, librosq; cum pro-
 phanos tum sacros semel omnes semouendos censue-
 runt. Quam stultitiã deus satis redarguit, excitatis apo-
 stolis ipsis ad scribendũ, qui corpore absentes, scriptis
 nobis adsunt immortales, et quæ olim docebant, eadem
 et nunc docent. Porro nos grati laborem eorum ne res-
 spuamus, & quod illi quoq; cum labore seminarunt,
 cum gaudio metemus.

Matthæus noster ex telone in Apostolum, & ad
 hoc opus se delectũ esse clare ostendit, neq; se humano
 spiritu ad scribendum profuissse. Neq; enim auari telone-
 nes diuitiarum contemptum docent, neq; idiotæ quique

ita sublimia tradunt. Vnus omnium hebraico idioma te scripsit. Exemplar sibi ex Cæsariensi bibliotheca concreditum gloriatur Hieronymus. Quis in græcum uerterit incertum est. Veteres olim, ut Irenæus, Augustinus, & alij, sumpta occasione ex Ezechiele & Apocalypsi, quatuor Euangelistas, quatuor formas affinxerunt, nēpe Matthæo hominis, Marco leonis, Lucæ bouis, Ioanni aquilæ effigiē. Rectius singulis iuxta Ezechielem quaternos uultus. Nam si penitus introspectantur, omnes Christi humanitatē & diuinitatem, resurrectionisq; robur & sacerdotium describunt, etiam si initia uario modo incepta sint. Pauperes Ebionitæ, qui purum & ἄλογον hominē Christum esse dicunt, Matthæi solius euangelium recipiunt: sed audietis quod ex ipso passim confutari poterunt: sicut nec Valentinianis euangelium Ioannis, nec Marcionitis Lucas patrocina tur, nec alijs Marcus. De hoc uide Irenæum libro tertio capite undecimo.

Euangeliū Matthæi diuidimus, iuxta initium, progressum, & exitū Christi. vsq; ad caput quintum agit de genealogia, pueritiaq; & baptismo, & initio Christi. A quinto cap. usq; ad uigesimum sextū docet prædicationem, miracula, peregrinationemq; Christi. Deinceps usq; ad finem, passionem ac resurrectionem docet. Initium ponit nō solum prædicationis, ut abbreviator eius Marcus, quando baptisatus declaratus est esse filius dei, sed etiam infantie eius. Vnde ut ueritatem
humanæ

humane incarnationis probabilius afferat, genealogiā
ponit, deducens eam ab Abraham & Dauide, quorum
filium esse dicit Christum. Textus enim sic habet:

EVANGELIVM SECVN-
DVM MATTHAEVM.

CAPVT I.

Liber generationis Iesu Christi,
filij Dauid, filij Abraham. Abra-
ham genuit Isaac. Isaac autem
genuit Iacob. Iacob autē genuit
Iudam & fratres eius. Iudas autē genuit
Phares & Zaram è Thamar. Phares au-
tem genuit Esrom. Esrom autem genuit
Aram. Aram autē genuit Aminadab.
Aminadab autē genuit Naafon. Naafon
autē genuit Salmon. Salmon autē genuit
Booz è Rhachab. Booz autem genuit
Obed è Ruth. Obed autē genuit Iesse.
Iesse autem genuit Dauid regem.

Marcus aliud initium habet, dicens: Initium sancti
Euangelij filij dei. Noster autem maluìt istis uerbis uti,
& contentus est dicere, Liber generationis Iesu Chri-
sti. Inuenimus etiam Christum esse eundem, quem no-
bis Marcus annūciat esse unctum, & hoc modo ut con-
ueniant ei quæ promissa sunt: sed necessarium erat an-
te omnia, ut quia satis per prophetas Christus promis-

sus erat, iam uenisse cognosceretur. Non poterat autem certius quam narrata serie genealogiæ, in qua duo potissimum commendantur. Non nominat Isaac uel Israel, neque alios quosdam principes uiros, ut Zorobabel & Ezechiam, licet postea nominet: de quare copiosius crastina luce dicam.

LECTIO.

Secum heri Euangeliū Matthæi in tres partes, complectitur enim initium, progressum, & exitum Christi. De initio autem agit, non solum natiuitatis memor & infantie, sed etiā prædicationis eius quando baptisatus est (quando quidem baptismus ipse etiam generatio quedam dicitur) atque tunc Apostolos collegit. Ante omnia autem genealogiam nobis cõtextit, incipiens ab Abraham: etsi multi gloriosi alij principes, reges & patriarchæ in genealogia Christi sint, ut Ezechias, Iosias, Iacob &c. hos tamen duos præmittit tantum uel gloriosiores ac celebratiores Iudeis, tum quod certiores illis factæ sint promissiones. Abraham enim dictū est, In semine tuo benedicentur omnes gentes: quod non poterit de alio, quam diuino illo nempe Christo intelligi. Domini enim est benedictio. Sane alij Iudæi gentes multis modis affligerūt. Bene igitur illud Paulus declarat Galatis: quoniam & Dauidi dictum est, De fructu uentris tui ponam super sedem tuam, & firmabo regnum eius, & ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium 2. Reg. 7, 1 Paral. 22. Psal. 89. & 132. Et licet relarent

relatrent infani Iudæi, & hæc de Solomone dicta ebla-
 terent, redarguantur tamē à prophetis, qui ubiq; Chri-
 stum uocant Dauidem. Hoseas dicit: *Quærent domi-* Cap. 5.
num deum suum, & Dauid regē suum. Ezechiel agnos- 73.
 scit pastorem Dauid, sicut & alij propheta: quoniam
 & tempore Christi communis fama erat de filio Da-
 uid uenturo: unde cum ingrederetur asino Hierusalem Matth. 22.
 clamabant, *Ostanna filio Dauid.* Et cæcus ait: *Fili Da-*
uid miserere mei. Hanc ob causam ita insidiatus est do-
 mui Dauid Herodes, & Domitianus quoque, ut autor
 est Eusebius libro 3. cap. 32. & inquire iussit quotquot
 superstites erant eius familiae. Confunduntur igitur Iu-
 dæi hodie nolint uelint, quia nullus ex tribu Dauidica
 superest. Ah quàm miseri, non superest tribus Dauidi-
 ca, & illi adhuc expectant Dauidem Christum?

(Abrahã genuit.) Obseruãda sunt hic nõnulla. Pri-
 mum, quod spiritus sanctus non admiratur externam
 illam claritudinem generis. Neque ab hominibus Chri-
 stus gloriam accipit. Nam & multi in hac genealogia
 mali recensentur, imò ipsi per Christum gloriosi facti
 sunt: ut nobilissima gemma serreo annulo inclusa, non
 præciosa fit per anulum, sed anulus per gemmam.
 Ita Paulus patres Iudæorum glorificat: *Quorum pa-* Rom. 9.
tres, inquit, ex quibus est Christus secundum carnem,
qui est super omnia secula. Sanè apud deum nõ est acce-
 ptio personarum. Secundo hinc factum est, quod Euan-
 gelista non tam religiose catalogũ ponit, sed suum sco-

pum obseruat, ut indubitatum sit Christum ex Abraham & Dauid processisse, quem & obtinet. Quia enim Ioseph coniux Mariæ ex Dauidica tribu erat, etiam Mariam ex eadē esse necessarium, iuxta id quod ex Numeris 27. cap. colligitur, ne tribuum hereditas diuidatur, & hic palam indicat: quo sane Valentiniiani confunduntur, qui uolunt carnem Christi omnino celestem esse. Vbi ergo manent promissiones? ubi semen Euz conteret serpentis caput? ubi in semine Abraham benedicetur omnes gentes? unde erit filius Dauid? unde erit frater noster? Perit igitur omnis expectatio. Igitur licet non tam accurate percenseantur omnes personæ, attamen scopus manet: & propterea non est quod calumniatur Iulianus apostata. Tertio hic licet clare obseruare, quomodo ubiq; scriptura ducat ad Christum, obiter alia commemorans: & ut hæc linea pertingit ad Christum, dilucide ostenditur. Talis aut scripturæ cursus est. In initio enim statim ad Abraham uenit, breuiter narratis his quæ in duobus ferè millibus annorum acciderunt, in quibus utiq; multa egregia facta fuerunt. Prosperat autē ad Abraham, deinde Hismælem & eius genus negligit, & moratur in Isaac: & iterum negligit Esau familiam, & conuertit se ad Iacob: relictisq; alijs mundi gentibus, duodecim tribubus legem dat, & eas miraculis seruat: & obiter recensitis Iudicium gestis, ad Dauid festinat. Et uides etiam decem tribus in captiuitate remanere, tribum autem Iuda, cui facta est promissio, &

fio, & ducem Zorobabel ex David redire, ubi & scri-
 pturæ cessant. An non inde confirmabimur in miro dei
 consilio per Christum perficiendo? Vides enim in hoc
 stemmate præcipuos viros scripturæ, ut per generum
 conseruationem ad Christum ducat. Quarto cõsilium
 dei obserua, quod uoluit etiam tribum David obscura-
 ri iuxta prophetiam Esaiæ: Exhibit uirga de radice Ies Cap. II
 se, & flos de stirpe eius ascendet. Radix & stirps ab-
 iectionem quandam significat. Quamuis autẽ multum
 periclitata sit hæc tribus, in germine tanẽ Christo ef-
 florebit, & gloriosa erit. Hoc enim uolunt **וַיָּא** &
וַיָּו apud Esaiam, etiam iuxta Hebræos. Et uides
 hic post Zorobabel duces alios non admodum claros,
 nimirũ Iudæa supra modum à Persis, Græcis, & Aegy-
 ptijs, & Syris ac Romanis afflictæ. Domui enim Da-
 uid Herodes multum insidiatus fuit, sublatis scribis &
 optimatibus Iudaici, & maximè Dauidici generis. Vn-
 de etiam hebdomadæ Danielis impleri cœperunt: & il-
 lud quod Iacob prædixit: Non deficiet sceptrum de Iu Gen. 49
 da, & scriba non recedet de medio pedum eius, quous-
 que ueniat Silo, & ad illum erit congregatio populo-
 rum. Quin & hoc annotandum, quod scribit Eusebi-
 us libro tertio cap. 32. Domitianum occiso Simone Cle-
 ophæ, inquisisse omnes Dauidici generis & interemis-
 se, ne quid spei supersit Iudæis. Attamen adhuc illi fru-
 stra Messiam expectant. Vnde ne mireris Mariam Na-
 zarenam esse, & obscuriores illos postremos: humilia

Cap. I IO. OE COLAMPADII IN

enim amat deus. Quinto scias ea quæ in genealogia hic
 & apud Lucam uariant, & si quæ desiderantur, myste-
 riorum esse abundantiam, non historię imperitiã quæ
 tam uulgaris erat. Libri enim Paralipomenon & Res-
 gum pleraque commonstrare poterant. De mysterijs
 alijs postea. Nunc examinemus Abraham. Is gauisus
 est se uidere dominum Iesum: & pater multarum gen-
 tium dictus est propter fidem, quam in promissionem
 sibi à deo factam habuit, quæ erat: In semine tuo bene-
 dicentur omnes gentes. Isaac miraculo genitus, etiam
 typus Christi propter obedientiã ac lenitatem, pater
 n.e benedictionis heres, & reuelationum cõsciũs. Iac-
 cob Christũ uarijs modis præuidit: ipse minor præua-
 lens maiori Esau, in signum duorum populorũ: in sca-
 la ad cœlum pertingente uidit dominum, & luctatorẽ
 habuit. Iudæ prophetiam de Christo assignat. Ius-
 das, quia ex eo proditurus Christus, primogenituræ
 ius præripit tribus fratribus, Ruben Simeoni & Leui
 qui patrem exasperarant. Ex Thamar nuru filios acci-
 pit gemellos, & posterior prior egreditur eodem si-
 gno. Est & Thamar nobilis, personam gerens scort-
 i, ne benedictione fraudetur, reuera deo credens, &
 castitatis studiosissima, patientiæq; exemplar, digna
 ex qua stemma Christi propagaretur. Phares cum fi-
 lio suo, Esrom comitatus est primum in Aegyptum, ut
 est Genesis cap. 46. Aram & Aminadab serui erunt
 cum alijs in Aegypto, cum Iudei nulli clari esse per-
 mitterentur.

mitterentur. Naason princeps clarus in heremo, in tota tribu, uti Nu. 1. & 2. & nomine tribus, ut princeps obtulit. Nume. 7. Salmon clarus in occupatione terræ promissionis. Vnde Rachab fidelis cum domo sua ei obuenit: iterum in typum, Christum à gentibus, quæ Apostolos suscipiunt, nõ abhorrere. Booz & ipse clarus, ut liber Ruth testatur, qui & ipse in typum Moabi: idem Ruth uxorem accepit. Obed & Iesse insignes ob filium David. Habes de his Ruth ultimo, & 1. Paralipo. 2. Ibi Ram uocatur, qui hic Aram. Hæc tessaradecas patriarcharum.

David autem rex genuit Solomonẽ, ex ea quæ fuerat uxor Vriæ. Solomon autem genuit Roboam. Roboam autẽ genuit Abia. Abia autem genuit Afa. Afa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Hoziam. Hozias autem genuit Ioathã. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam. Ezechias autem genuit Manasse. Manasses autẽ genuit Amon. Amon autem genuit Iosiam. Iosias autem genuit Iechoniam & fratres eius, in exilio Babylonico. Porro post exilium Babylonicũ Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autem genuit

Zorobabel. Zorobabel autem genuit
 Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Elia
 cim autem genuit Azor. Azor autem
 genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achin.
 Achin autem genuit Eliud. Eliud autem ge
 nuit Eleazar. Eleazar autem genuit Ma
 than. Mathā autem genuit Iacob. Iacob
 autem genuit Ioseph maritum Mariæ,
 ex qua genitus fuit Iesus ille, qui dicitur
 Christus.

*Sequitur nunc tessaradecas Regum. Et Dauidi, ut
 primo, iterum data est promissio de Christo, qui uxore
 rem Vriæ sibi accepit Batsheba, non sine crimine quide
 dem, sed mysteriū dispensatur. Solomō quo nihil fuit
 sapientius, templum Hierosolymis extruxit, sed ei non
 est data promissio: nam ex Nathan fratre eius nasci
 debuit: quia tamen nomen ille generis retinuit, ideo &
 hic commemoratur. Roboam rex amittit decem tri
 bus apostatrices, retinuit fideles Iuda, & Beniamin,
 & in eo mox incipit gloria regia obscurari. Abiā
 tribus annis regnavit, uir malus, etiam ipse hostis Hie
 roboam 3. Reg. 15. Asa uir iustus & perfectus, multa
 munitiones extruxit, idola demolitus est, Zora
 Aethiocē cum decem myriadibus uicit. Sub illo pro
 phetauit Azarias. Iosaphat, & ipse iustus fuit, idola
 eorum destructor. Moabitas & Ammonitas uicit, sed
 obfuit*

obfuit ei malorum societas, ne totus felix effet. Ioram
 homo malus, qui occidit fratres suos, Ataliam in uxore
 rem duxit filiã Achab, qui male uixit, & male perijt.
 Hic nunc omittuntur trium regum nomina, Ochofia,
 Iore & Amazie. Ochofias Ioram filius, perijt in bel
 lo, unde irata mater eius, occidit omnem stirpem regi
 am: & tunc infita est tribus Nathan tribui Solomo
 nis, feruans tamen nomen tribus David ut erat, quã
 Solomonis. Iofabeth enim tulit Ioan filium Ochozie
 ex medio filiorũ regis cum interficerentur, & abscon
 dit eum in cubiculo suo. Non est enim uerifimile, quod
 nepotem suum occidere queſierit Atalia. Eadem Iofa
 beth uxor erat Ioiadæ ſacerdotis, qui ſeptimo año ini
 tiauit Ioan regem, occiſa Atalia. Et fuit quidem bonus
 ad dies Ioiadæ, ſed factus eſt idololatra, & Zachariã
 prophetiam occidit in atrio domus domini: qui ultione
 diuina percuffus, à ſeruis ſuis perijt. Succesit illi Ama
 ſias iuſtus, ultor parricidarum: uicit Idumæos, ſed non
 perſeuerauit, ſuffectusq; eſt ei filius Ozias, quem po
 nit Euangelifta, qui cum ſequentibus eſt ex ſtirpe Na
 than fratris Solomonis. Sunt qui propter impietatem
 tres illos excluſos putant, ſed eadem ratione excluſi fu
 iſſent Abaz, Ammon, & alij. Non erat inſtitutũ Euan
 geliftæ, ad uiuam hiftoriam reſecare, ſed myſterijs lo
 cum ſinit. Ozias diu regnauit, principio bonus, poſtre
 mo ob inuaſum ſacerdotium lepra percuffus eſt. Ioa
 tham, & ipſe tolerabilis, amator patriæ, & Ammonia

Cap. I IO. OECOLAMPADII IN

tarum domitor. Achaz flagitiosus erat, sub quo occi-
 sa sunt per Israelitas CXX. millia hominum. Sed ille
 nihilo emendatior, & illius temporibus clausa porta
 domini est: in super & religionem Damascentorum in-
 uexit. Ezechias uel Ezechias, ille omnium facile op-
 timus, fuit Esaiæ discipulus, cui Sennacherib exerci-
 tus spolia data sunt: religionem instaurauit, etiam ser-
 pentem æneum contriuit. Manasse propter scelera
 meruit in Babylonem duci, & propter poenitentiam
 restitui. Amon scelera patris secutus est, sed non poe-
 nitentiam. Iosias etiam ipse sanctus erat, excelsa sus-
 tulit, iniussu tamen dei pugnans perijt in bello. Ie-
 chonias tres filios genuit, Ioachaz, Ioiakim, & Zedekia.
 Ioia dem uero insigniter malum habuit, & pugnantem
 spiritui sancto, ut Ochosias, Ioas, & Amasias, & ut sic
 cum ualde malum omisit, sicut Hieremias dicit. Exussit
 enim prophetias Hieremie. Erat enim Ochozia ex san-
 guine Iezabelis, Atalie filius. Ioas Zachariam Ioia-
 da filium corripientem occidit. Etiam Amasias dixit pro-
 phetae monenti: Num consiliarius regis es? quiesce ne
 interficiam te 2. Paralip. 25. Tanta mala non leguntur
 de Abia & Ioram & Achaz & Ammon. Reijcit
 hic Euangelista tres filios Iosie reprobos, & Ie-
 choniam ut ficum bonam ponit in cartallum, in quo conta-
 summatum secunda tessaradecas. Expone ἐπι με-
 τειρας circa, nõ in. Nam 28. annis etiam primam trans-
 migrationem præcessit etiam Ioakim, pater Ie-
 chonias.

Hier. 29.

ut uideas quò Euangelista respexerit. Iechonias anno
 trigesimo septimo transmigrationis ab Euilmerodach
 eductus est è carcere, concesso ei throno regio: qui ge-
 nuit in Babel Sealthiel, quem hic uocat Salathiel chal-
 daicus, Lucas Neri, id est, lucerna mea: Nouam enim
 tunc spem habuit, dauidicā tribū non periturā. Sala-
 thiel in captiuitate obscurior fuit. Zorobabel dux
 redeuntium è Babylone, extructor templi ciuitatis Hie-
 rusalē. Abiud apud Lucā habet nomen Resia. Blas-
 cim, Azor, Sadoc, Achin, Eliud, Eleazar, Matthan,
 ob perpetuas conflictationes Syrorum & Aegyptiorū
 obscuriores facti sunt. Iacob naturalis pater Ioseph,
 sicut legalis Leui apud Lucā. Quod autē genealogia
 non deducitur ad Mariam, causa est, quod scriptura
 nō solet mulieribus id honoris tribuere. Sexto obserua-
 & alia mysteria, quae sunt apud Augustinū lib. de con-
 sensu Euangelistarū, libro 2. Personas 40. ponit Mat-
 theus, excepto Christo, Lucas cū Christo & deo 77.
 Igitur hic ponit, ut Christus labores & peccata nostra,
 factus homo susceperit, Lucas autē ut aboleuerit pecca-
 ta nostra. Remissio peccatorū in pleno septuagenario,
 qui est septagies septies: poenitentia autem & labor in
 quadragenario designatur. Id genus apud Augustinū
 & alios legis. Mihi autem utriusque idem scōpus esse
 uidetur, per numerum illum nobis remissionem pecca-
 torum commendari in Christo. Septenarius consum-
 mationis numerus est. In 70. annis aboliū peccatum

Cap. I O. OECOLAMPADII IN

Iudæ in Babylone: septuagies septies remittere iubemur proximo. Vbi sabbatum (quod est septimus dies) ibi quies à peccato, & peccatum soluitur. Hæc igitur causa est, quare suas generationes in sex septenariis, & tres tessaradecas cogit.

LECTIO.

Errant planè qui in sacris literis non secus esse uersandum putant atq; in prophanis, solum externum corticem spectantes, medullam autem ipsam negligentes. Tanto sublimiores sunt sacræ literæ, quâto augustiore spiritu inspirantur. Vnde in hisce locis, ubi nonnunquam maior uidetur esse ambiguitas & lapsus, ibi quærenda sunt plura arcana, modo digne & rectè inquirantur, id quod etiam in hac genealogia euenire uideamus. Si quis autem obiter legerit eam, & nihil præterea secum expenderit, fieri potest ut cum Iuliano apostata Euangelistam calumniatur, uel imperitiam historiarum, uel negligentiam obijciat. At si quis spiritum sanctum magis familiarem habuerit & doctorem, inueniet nihil otiose hic uel dictum uel omissum esse. Legimus:

Vniuersæ itaque generationes ab Abraham usque ad Dauid, generationes quatuordecim, & à Dauid usque ad demigrationem Babylonicam generationes quatuordecim, & à demigratione Babylonica usque ad Christum generationes quatuor-

quatuordecim.

Fortassis carnalibus hominibus ineptire uidetur, qui ista sic colligat, & suæ historiæ glossema quoddam adiungat. Verum nos hisce dictis Euangelista admonere uult, historiam istam non uulgari modo positam esse, sed singulari studio hunc numerum à se se obseruatum, qui ab Hebræorū populo semper religiosior fuit habitus. Septenariū enim numerū magni faciunt Hebræi, & plenitudini ac remissioni tribuū: unde septuaginta anni erāt captiuitatis babilonicæ, quo numero, ut supra memini, sufficiens tempus poenitiæ quo deus placari uoluit indicant. Et ita Euangelista ea digessit, ut sex septenarios, & semper duo septenarij coniuncti sint, qui faciūt tessaradecas, quo aliquo modo Christus agnoscatur ille esse, qui propitiationē peccatorū attulit, ut postea dicitur Iesum ideo appellatū, quod populum suum à peccatis suis liberaturus esset. Hoc ita esse id confirmat, quod personæ illæ quæ sunt omisæ, adeo reprobæ fuerint, ut remissionem peccatorū nequaquā impetrare meruerint. Christus dixit: *Ei qui in filiū hominis peccauerit, remittitur peccatum: peccanti uero in spiritū sanctum, neque hic, neque in futuro remissionem habebit. Relinquo igitur alios quicquid sentiant, quare tres isti reges dimittantur, & ex catalogo reijciantur. Ipse dum perlego historias illorum, inuenio illos omnes in spiritum sanctū peccasse multò grauissimè.* Primus Ochosias ex stirpe & sanguine Iesabelis, quæ

LUC. 12

Cap. I IO. OECOLAMPADII IN

prophetam Heliam persequebatur, proinde ipsa cum
 omni sanguine exiliū merebatur, quæ aliq̄ prophetis
 supra modū ob sistebat, quam rem supra tractaui susce-
 ptus. Adiunxit autem Euangelista hunc epilogū ob eam
 causam, ut sublimius quiddam colligeremus. Non inue-
 nio autem rem celebratiorem magisq̄ dignam, & me-
 moria recentius iustius considerandam, quā ut sciamus
 quomodo contingat nobis remissio peccatorum per
 Christum Iesum filium dei. Hucusque genealogiā ha-
 buistis, sequitur nunc:

Christi uero natiuitas sic habet. Cum
 mater eius Maria desponsata esset Ioseph,
 priusquam congressi fuissent, de præhen-
 sa est grauida è spiritu sancto. Porrò Io-
 seph maritus eius, quoniam erat iustus,
 & nolebat illam infamare, uoluit clancu-
 lum ab ea diuertere.

Tertullianus γέννησιν genituram uertit. Initium
 Christi mirabile, deoq̄ dignū. Et exorsurus iterum imi-
 tatur Moysen, qui primi Adæ conditionem & creatio-
 nem cum ponit, ex limo & puluere terræ conditū esse
 describit, in quem dominus inspirauit spiraculum uitæ:
 ita & euangelista noster nunc magno miraculo Chris-
 tum esse natum, & initium eius fuisse nequaquam uul-
 gare dicit. Tribuit autem hoc angelo tanquam fidelissi-
 mo teste, qui super ea re certiores nos faciat, qualis natus
 fuerit

fuerit generatio Christi, ut sciamus illum esse uerū deum, uerumq; hominem. Quod humanum in eo est, ex Maria assumpsit, quod diuinum ex spiritu sancto est. Quod si hoc rectè crediderimus, facile omnium hæreticorum ora obturare poterimus: Nam serè in hijs duobus labuntur, uel non sinunt eum esse hominem, uel non deum.

Desponsata esset.) Congressi, uel conuenerunt in unam scilicet domum. Dum legimus traditam Mariam Iosepho, uidemus ius parentū quod habent in liberos suos. Olim sanctissimè est obseruatum, ne absq; parentū cōsensu filij uxores ducerent, uel filie uiris nuberēt. Proinde etiam iuxta Cæsareas constitutiones, si huiusmodi coniugia irritantur, non peccabitur in leges, neque in iustitiam. Nam parentū est, ut soboli suæ optime prospiciatur. Dicit igitur hic Euāgelista, Mariam esse desponsatam Ioseph, nimirum à parētibus suis traditam. Et Ioseph pulchris encomijs hic commendatur, nempe qd' iustus fuit, atq; adeò iustus, ut familiares illi essent angeli per uisiones, ut prophetis qui arcana cognouerunt. Hæc q; diligenter assignat Euangelista, ne suspicio aliqua sinistra occurrat Iudæis & alijs, quasi quidpiam minus pie gestum sit. Nam si uirgo Maria non fuisset castissima, uel probè sese gessisset, nequaquam Ioseph iustus censendus esset si illum retinuisset. Prætereà nequaquam admonitus fuisset ab angelo dei.

Grauida.) Habebat in utero ex spiritu sancto, qui

Cap. I IO. OECOLAMPADII IN

uirginis foetum animabat. Nam necesse est Christum
 natum esse in uitam hanc, ut Maria uere mater Christi
 dicatur. Qui cōtendunt Mariam nihil dedisse Christo,
 ijs obijcimus quēadmodū Tertullianus: Extra corpus
 potuisset Christus corpus assumere, sed nequaquā fra-
 ter esset noster. Porro hic licet uidere benignitatē dei,
 qui uerbis suis credentibus & obtemperātibus nunquā
 deest, sed in tempore illis auxilium mittit. Periclitaba-
 tur omnino uirgo Maria, & prae pudore nolebat ma-
 nifestare arcanū illud, nisi cognatae Elizabeth, cui iam
 spiritus reuelarat, idq; neque coram coniuge dixit, neq;
 coram parentibus. Omnino & pudicitiam & omnes
 uirtutes alias matri domini libēter ascribimus. Deinde
 aliud periculū erat, ne lapidaretur à Iudaeis tanquam
 scortum uel adultera. Proinde cum deesset humanum
 subsidium, opitulatus est deus, & singulari dispensatio-
 ne hunc uirum iustissimum in coniugem beatae Mariae
 deputauit. Similiter eandē diuinā prouidentia Ioseph
 pio periclitante agnouimus. Infamāda nequaquā erit,
 quae omnibus uirtutibus praedita, quaeq; nulli unquam
 offendiculo locum permiserat, retinere tamen nō pot-
 rat eam Ioseph cum iam uterum gereret, quam sciebat
 ex se nō factā pregnantē. Succurrit ei deus, misso coe-
 litus angelo, qui interim arcanū hoc Iosepho, qui futu-
 rus erat tutor pueri, & curā habiturus tam matris quā
 pueri, manifestat, & ut agnosceret illud occultatū &
 occultandum à multis. Ab initio uidemus honestatem,

sanctimoniamq; matrimonij, quod in paradiso deus instituit, & consecrationem uoluit. In coniugio Christus, tametsi non coniugali more nasci uoluit, sicq; in omnibus legem dei uenerabatur. Neque ipsa uirgo Maria sumpsit in animum suum sese diuinae ordinationi non submittere, ut quidam in posterioribus seculis proprio spiritu attentarunt. Reliqua cras expediam.

LECTIO.

Quoniam heri propter temporis angustiam lectionem propositam non potuimus absolueret, opere precium eandem nunc repetere: quoniam diuinae incarnationis sacramentum, humanum captum plane transcendit. Proinde necessarium erat illud conuenientissimis testibus comprobare, & ita omnem ex animis dubitationem excludere: idcirco ab initio & modis & locum & ceteras circumstantias, utpote nominis impositionem, & acceleratam illam etiam in cunabulis persecutionem, admodum probabiliter describit atq; persuadet. Ad modum natiuitatis, quia nouus erat futurus atque insolitus, ab ijs qui familiares erant beatæ uirgini, Angelum testem aduocat, & uirum iustitia clarum nempe Ioseph. Deinde loci claritudinem ab exteris, & ab aduersarijs, atque ab insidiatoribus comprobatur, quorum testimonia in huiusmodi re plurimum ualent. Tanto autem magis firma sunt, quanto prophetici testimonij magis accedunt. De modo igitur accepimus, quod non humano more Christus proditurus erat, sed

ex uirgine matre idem deus & homo, quæ ita mirabilia sunt, ut nemo satis illa cognoscere queat uel explicare. Pulchre igitur hoc docet per testimonium angelici & coniugis. Quamuis alibi Lucas etiam quæ apud uirginem acta sunt proponat, hinc tamē ea Euangelista præterit. Prius fuit diua uirgo desponsata Iosepho antequam conciperet, & antequam salutationem angelicam audiret, quod apud Lucam satis clarum est. Proinde quod Chrysostomus dicit illam fuisse in ædibus coniugis, non admodum uerisimile est, multo uerisimilius apud parentes habitasse, quia scriptum est: Ne timeas adiungere tibi Mariam. Verum etiam illud, priusquam conuenirent, id est, nuptiæ solennes fierent, libenter recipio,

Deprehensa.) Malo inuenta, quam deprehensa: illud enim frere non absolueret Mariam à crimine, & in deteriore partem sonat. Deprehenduntur fures & inuiti. Comprobata est ex spiritu sancto gerere uterū.

Phil. 2. Similes locos legimus in scripturis, ut: Inuētus est ut homo, id est, comprobatus. Omnino apud parētes & Iosephum ob sanctimoniam uirginis, nemo non certus deū singulare quid moliri per hanc uirginē. Ita innocenter uixerat Maria omnium testimonio, ut etiam nulli suspicioni locum admitteret. Nonne magna laus diuæ uirginis? Præterea fieri potest ut per Elizabeth cognatam suam, hoc etiam quodam modo innotuerit, quæ spiritu sancto reuelāte eam matrē domini esse agnouit. Nam
 appaa

apparet Iosephum abhorruisse consuetudinem eius ob uirtutem & sanctimoniam potius quam ob suspitionem, ideo nolebat illam infamare. Neque poterat salua iustitia illam infamare, propterea cogitabat secedere ab ea, cum iustus esset, relinquereq; eam. Si suspitio fuisset adulterij uel scortationis, nequaquam iustus cenferi poterat, nisi illam ad poenam rapuisset.

Hæc autē cum is in animo uerfaret, ecce angelus domini in somnis uisus est illi, dicens: Ioseph fili Dauid ne metuas adiungere tibi Mariam uxorem tuam: nam quod in illa cōceptum est, à spiritu sancto profectū est. Pariet autē filium, & uocabis nomē eius Iesum. Is enim saluū faciet populū suum à peccatis suis.

Vt heri dixi, ita & nūc dico, cū res admodū difficiles sunt, & humanum abest auxilium, deum solere suis succurrere. Non autem omnia insomnia sunt uana, sed ea solummodo quæ ex nostris phantasmatis proeuiunt: quæ uero à deo immittuntur, inter uaticiniorum genera recte computari possunt. Est etiam genus prophetiæ, quo Daniel per somnū multa uidit, & Zacharias. Quæ deus reuelat omnino recipienda sunt. Opus autem ibi magna spirituū discretionem. Hoc igitur in maximam laudem cedit beato Ioseph, qui ex prophetariū fuit numero, quiq; per familiaritatem angeli etiam ar

Cap. I IO. OECOLAMPADII IN

cana cognouit. Angeli enim administratorij spiritus sunt ad salutē, capacibus diuinorū mysteriorū. Heb. 1. Dicit igitur illi angelus:

Fili David.) Quandoquidem Maria est tibi desponsata, & uxor tua debet esse, illā obseruabis modis omnibus: ne trepides illam accipere: quod natum est in ea, ex spiritu sancto est. Inde inquam poterimus de modo natiuitatis uel conceptionis Christi certiores reddi, nō humanis sed diuinis testimonijs. Angelus est qui Iosephum docuit hoc. Ioseph propter insignem probitatem dignus ut alijs communicaret illud diuinum mysterium suo tempore. Ita est modus ille mirabilis omnibus incognitus, quod in uirgine absque uirili semine homo nascatur. Qui genitus est in illa, & in utero eius, uere saluator mūdi erat. Ibi pleriq; argutati fuere in praepositione *ὁ ἀπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος*, sed idem est, ex ipsa, uel in ea. Nam quod corporale est ex illa sumptum est, quid Christum agnoscimus pro fratre nostro. Accessit etiam spiritus sanctus. Mirabilis profectō modus hominem nasci absque humano semine. Hic enim seminis loco uirtus & operatio spiritus sancti. Eundem autem etiā esse uerū deum ex nomine ipso patebit, ut Euangelista postea subiungit:

Pariet.) Concepit & paritura scilicet est suo tempore filium, quem uocabis,

Iesum) id est, saluatorē. De nomine Iesu multi plurimā scripserūt, inter alios Capnion de Verbo mirifico, qui uariā

uaria congerit ex Græcorum & Hebræorū doctrinis, putatq; diuinum illud nomen tetragrammaton יהוה quod ineffabile, nobis factū effabile, ut Sybilla prædixit, inserta in medio crassa & spumea litera ψ quo humanitas diuinitati addita ostenditur. Verū Euāgelista nihil tale habet, relinquit uocē ιησους. ut erat familiaris Græcis. Sic Iesus filius Naue, & Iesus filius Iehozadak Græcis: scribuntur uero Hebræis יֵשׁוּעַ quod seruatorem sonat. Iesus filius Naue duxit populum in terram promissionis, in quā Moses introducere non potuit, qui inquam Iesus typum gessit Iesu nostri. Certe Moses & lex sola, in terrā promissionis, & ad agnitionem dei, & uitam beatam introducere non possunt, nisi adsit Iesus: ille enim est nobis dux in terram promissionis. Præterea alius, qui sacerdos est maximus & comes Zorobabel, non potuit uere liberare, nisi reducerit populum à Babylone ad Hierusalem, & autor esset restaurādi templi, sub prophetis Aggeo & Zacharia. Hic Iesus uarijs modis hunc nostrum præfiguratur. Nam ipse est qui uere reduxit populum à captiuitate babilonica, id est, satanæ, & reduxit nos in ueram ciuitatem pacis. Hoc igitur nomen est congruentissimum Christo, quod interpretatur Euangelista.

Seruabit populum.) Modus loquendi Hebræorum est, ut collectiuo nomini subiungant pluralem numerū. Obserua autem hic primo populū suum: secundo à peccatis scilicet ipsorū qui sunt ex populo. Omnino agnus

ipse est dei, qui tollit peccata mundi. Io. 1. Hic uidemus quare Christus uenerit in hunc mundum. Non uenit ut adferat carnis libertatem, sed spiritus: non ut liberet in deos à seruitute Romana, sed demoniorum, & à uinculis peccatorum. Io. 8. Nisi filius liberauerit, uere liberi non erimus. Hæc igitur uera est libertas, quando superiores sumus uitij. Sed nunquã à peccatis liberi erimus, nisi spiritum Christi simus naçti. A peccatis dicitur, ne scilicet illa ultra imputentur apud patrem, & ne uelint ultra seruire peccatis ut antea consueuerant: hanc ob causam uocatus est seruator. Iam quod quidam arguantur hoc nomen soli homini competere, luculentum mendacium proferunt. Nos refragamur omnibus modis, quia dicimus Iesum deum & hominem. Nisi fuisset deus, nequaquam saluare potuisset nos. Domini enim est salus, domini est dimittere peccata. Inde ex nomine apparet, quem paritura esset Maria: non purum hominem, sed talem qui posset à peccatis liberare totum mundum. Et nisi dominus simul fuisset, ut postea prophetia Esaiæ indicat, nequaquam hoc prestuisset. Hucusque habemus uerba angeli, quæ Euangelista comprobat dicto prophetico. Quod si non uis credere angelo, crede prophætæ. Cum igitur consonat angelus & prophæta, nihil dubitandum est Christum ita conceptum, & uerum saluatorem esse.

Porrò totum hoc factum est, ut perficeretur id quod dictum fuerat à domi-

no per prophetam ita loquentem: Ecce uirgo erit prægñans, & pariet filium, & uocabunt nomē eius Emmanuel, quod si quis interpretetur sonat, nobiscum deus. Excitatus autem Ioseph à somno, fecit ut iniunxerat sibi angelus domini, & adiunxit sibi uxorem suam, & non cognouit eam, donec peperisset filium suum primogenitum, & apellauit nomen eius Iesum.

Esaiæ septimo hæc prophetia scripta est. Vides igitur aliud testimonium de modo, qualis nam futura sit natiuitas christi, ne de hac re mirabili dubites. Bonum est scire historiam. Pugnabant aduersus regnum Iudæ regnante Ahas, rex Israël & rex Damasci uel Assyriorum: proinde ualde periclitabatur domus Iudæ. Deus autem uolens tunc liberare populum suum, dixit Esaiæ ut diceret regi, quò peteret sibi signum. Ille cum non daret honorem deo, dixit: Non petam. Nihilominus ad solatiuū populi sui deus potentiā suam indicauit, quod non solum ab illis presentibus hostibus esset liberaturus, sed longè maiora facturus, & ita promittit Christum. Multa absurda querunt Iudæi, cum hæc uerba interpretantur, ut possint effugere. Sed quandoquidem nolunt recipere Messiam, noluntq; illum agnoscere ut deum, proinde non mirum ab hoc miraculo illos abhorrere. Gens supersticiosissima alioqui, & multa à Rabinis suis acci-

Cap. I IO. OECOLAMPADII IN

piens miraculosa, sed hinc resistit. Antea satis praeclusum
 erat, & assueti miraculis, ideo etiam illud credere debe-
 bant. Non minoris miraculi est Saram peperisse filium,
 ut omittam illa quae facta sunt per Moysen, sed miseris
 Iudaei omnino oderunt uerbum crucis: & quia semel
 statuere non recipere Christum, ideo repugnant omnibus
 modis. **Ἄρτι** uirgo dicitur est, quae nuptui datur.
 Hebraeus plus ostendit quam nos per **ἄρτι** est enim
 enim iuuenula. Et Hebraei usi sunt hoc nomine in puellis
 quae erant iam nubiles. Certum est apud Iudaeos scorta-
 tionem fuisse prohibitam: proinde deus non uolebat
 nisi per aliquam insignem uirginem miraculum facere. Quidam
 ex Prouerbijs Solomonis, nescio quid foedi committuntur:
 scuntur: nec mirum si ipsi obsceni cum sint, obscenè etiam
 quae purissimè dicta sunt interpretantur, cum sapiens
 de uarijs studijs & uijs uirorum agat eò loci. Valeat his
 & ita eueniat omnibus qui abutuntur sacris literis. Si
 non fuisset uirgo, quid opus erat prophetam praemittere:
 Dominus dabit signum? Non esset signum, si uulgari
 modo puella concepisset. Christus etiam ipse erit signum,
 quod uelit liberare populum suum à grauissimis aduer-
 sarijs, nempe à captiuitate spirituum malorum. Proinde
 de testimonium hoc conuenientissimum est, neque potest
 alteri ascribi. Dicunt, quomodo possumus confirmari
 ex ijs quae futura sunt: imò maxime de felicitate aeter-
 na. In externis rebus confirmationem accipimus, quanto
 magis in aeternis quae deus, qui fallere non potest sicut
 homo

homo, promisit?

Emmanuel.) Io. 1. Verbum caro factum est. Et ibi manifestè Christus deus esse cognoscitur. Aderit præsens, ut nos protegat & habitet in nobis, quia carne nostra indutus. Hic deus à robore & fortitudine uenit. Iam igitur cum audierimus Christum appellari Iesum, idem est ac si dicas, Emmanuelem. Videtis quàm solide probet id Euangelista, quod instituit? Insignis etiam obedientia Ioseph hic apparet, & iam certus fit nõ fuisse uanum somnium.

LECTIO

Euangelista ut nos quàm certissimos de ortu saluatoris nostri faciat, principio modum natiuitatis eius describit, et testimonia nobis adfert angeli atq; scripturæ, quæ admodum Esaias propheta de Christo prædixit: Ecce uirgo concipiet & pariet filium &c. Ex quo dicto satis patet uirginem parituram magno miraculo: & parituram non hominem solum, sed etiam deum. Certè illo miraculo nihil sublimius est, ut idem sit deus & homo. Cõfortatus igitur Ioseph & consolatione accepta surrexit. Neque solum ipse cõsolatus est, sed quotquot uerbum domini assumunt, si Iosephum quoque iustitia expresserint, & obtemperauerint deo in omnibus quæ spiritus Christi docet.

Primogenitus.) Ex ijs uerbis hæreseos suæ occasionem sumpserunt Heluidiani & Ebionitæ, parum æquiores beatæ uirgini quàm Iudæi ipsi. Iudæi enim sic

Cap. I IO. OECOLAMPADII IN

nunt illam nullo modo esse uirginem : illi autem dicunt uirginem concepisse & peperisse, sed non perpetuam mansisse uirginem. Ad hunc errorem explodendum ueteres cognominare soliti sunt $\alpha\epsilon\acute{\iota}\ \pi\acute{\alpha}\rho\theta\epsilon\nu\omicron\nu$, id est, semper uirginem, ante partum & post partum. Illi ex tribus uerbis hausierunt suam errorem : ex Priusquam conuenirent, ex Donec, & ex Primogenito. Prius dicunt, quasi necesse sit postea conuenisse. Et cum eis contradicuntur, & uident se uinci, accipiunt Donec. Verum si proprietatem hebraicæ dictionis recte perpenderent, nequaquam illud elicerent, sed potius ad sequentia responderent. In psal. habemus illud Donec in eo sensu quo hic : Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos &c. Nunquid cogitamus subiectis inimicis, Christum desuisse sedere ad dexteram patris, & non esse eiusdem potestatis cum patre? Hoc planè absurdum esset, & contra fidem catholicam. Hieronymus satis egregie refutauit illorum rationes, quem legere poteris. Similiter in dictione Primogeniti uariè ludunt, & absque scripturæ sensu. Nam primogenitus dicitur apud Hebræos, non solum qui fratres habet, sed ille qui primo uterum matris aperuit, etiam si unigenitus sit: talis enim consecratur deo, & redimebatur iuxta legem. Non est igitur Christus primogenitus, quasi ex eadem matre alios fratres habuerit, sed unigenitus & primogenitus : licet alia etiã ratione, ob suam dignitatem iuxta Apostolum, primogenitus omnis creaturæ

Psal. 109

turæ dicatur. Aliqui Christum primogenitum uocant, ut nos speremus nos fore secundogenitos in adoptionē sumendos: sed non uideo quanta ualeat ista solutio.

Appellauit.) Nato Christo, cū circumcideretur die octauo, ut habet Lucas, Iesum uocarunt. Rationē eius hominis heri explicuimus. Et Iesus dicitur, eo quod seruari populum suum à peccatis suis. Multa hīc prætermittitur quæ Lucas copiose producit, ea suo loco sunt explicanda. Præceptum illud datum, ut uocarent illum Iesum, quo cōstaret omnibus quare Christus in mundū uenerit. Poterat uocari Ioseph, uel Dauid, sed hoc nomen probabatur domino, & illud ab angelo audierāt, cui optemperare debebant. Si quis autē diceret nobis, hunc nō ipsum esse saluatore, alium esse expectandū, illū facile cōuinceret ex loco et tempore, quibus cognitis, statim uideret se errare. Iam igitur scripturæ locum atq; tempus clarè nobis indicat Euāgelista. Quis autē locus natiuitatis Christi sit, indicatur hīc testimonijs nequaquā cōtemnendis. Scribæ enim ipsi qui aduersarij sunt, testimonium ferunt & scripturam interpretantur. Magi diligenter quæerunt, hac de re minime suspecti. De tempore certissimum est, quod iam omnis mundus expectabat futurum Christum, quia sceptrum ablatum de tribu Iuda erat. Videamus igitur quā diligenter Euāgelista etiam locum ipsum commēdet. In consificiendis instrumentis publicis, ad probandā rei certitudinem multū facit, si locus et tempus indicatur, quo

res contigerūt: ita & hoc in loco illa testimonia & loci
 cus ante oculos ponuntur, ut planè nihil dubitare de
 facto poterimus.

CAPVT II.

Um autem natus esset Iesus
 in Bethleē uico Iudææ, tem-
 poribus Herodis regis: ecce
 Magi ab oriente accesserunt
 Hierosolymam dicentes.

Etiam hanc historiā Lucas uberius percenset, quomodo à Nazareth in Bethleē uenerint, & ibi in diuorsorio mater Maria puellū pepererit, sed ea quæ hic habentur præterit. Euangelista noster huc spectat, ut certissimis locis ostendat, hunc uerè esse quem prænuntiarunt oracula saluatorē. Locus, Bethleem est. Tempus, Herodis regis temporibus. Nusquam apertius declaratur tempus quàm apud Daniele. Nam si quis probe supputauerit hebdomadas septuaginta, incidet in articulū temporis, quo Herodes regnare cœperat. In initio Herodis ultima hebdomas fuit, in qua cessauit uersatio: & quicquid egregiū apud Iudeos erat, hoc intercidit. Iam res Hebræorū deploratissimæ omnino erāt, adeò sæuiebat in illos tyrannis & immanitas Herodis, qui neq; ex illorum genere erat, neq; illis bene uolebat, etsi se miris modis insinuabat illis fauere. Et cum iudeus esset, uoluit Hebræus dici: & ut omnē suspiciō-

nem amoueret, quasdam etiam Hebræorum cōstitutio-
 nes obseruabat, ut pro Christo haberetur. Vnde nō de-
 fuerunt eo tempore quidam hæretici, qui Herodiani di-
 cebantur, Herodem pro Christo salutantes & adoran-
 tes, cū diuersissimus esset moribus Christi, à prophetis
 prædictis. Iam igitur non oportet dubitare de Christo,
 qui sic natus est. De loco diligentius requirit, & nouū
 miraculum ponit, ex quo solo licet cognoscere diuinam
 uirtutē pueri. Licet plorās, & alijs infirmitatibus obno-
 xius esset, tamen astris dominari cognoscitur, qui tam
 à longinquis regionibus Magos adducit. Non humano
 consilio id fieri potuit, necesse illos diuino spiritu agita-
 tos fuisse. Neq; habent hoc stellæ in sua natura, ut tale
 quid indicent: necesse ut illa occulta quadam ui mo-
 ta fuerit. Et sic paulatim nomen Christi incipit clare-
 scere. Præterea per Magos illos discimus, nō solum Iu-
 dæos pertinere ad Christū, sed etiam uocandas gentes
 esse. Et Magi initio gentiū fuere typus. Neq; legimus
 Magos fuisse reges, ut uulgo prædicantur, sed Euange-
 lista solum commemorat Magos, id est, sapientes &
 prophetas Persas, qui ab oriente, id est, remotis natio-
 nibus uenerunt. Hinc factum est, quod quidam dixe-
 runt, illos esse reges, cum legimus in psalmo & Esaia: Psal. 67
 Reges Saba uenient, & reges Tharsis munera offerēt, Esa. 60
 putantq; hoc dictum propriè ad oblationem Magorū
 pertinere, cum potius Dauid, & propheta agant de uo-
 catione gentium, quæ uocatio in Magis solum quodam

modo prædicebatur. In Esaia cap. 60. de aduentu regum qui munera daturi erant, patet. Quamuis aliquid ex eo loco elicere possumus, nempe maximos reges caetera sua submissuros Christo, & principes fore Christianos. Hic autem de Magis mentio est, qui sapientiæ & religionis erant studiosissimi. Etsi quidam illos inter incantatores ponent & maleficos, sed ego hoc non ausum dicere. Quibus Christus manifestatus est, non dubium quin fuerint innocentissimi homines, ut Ioseph & pastores. Præterea ij quibus in templo reuelatus est, summo gaudio expectarunt Christum, & susceperunt. Simeon & Anna prædicantur ob præcipuam sanctimoniã: sic & Magi isti ob sanctimoniam hunc honorem accepisse deo uidentur, quodq; piè credendum est. Nondum tempus aderat docendi gentes. Et quodam modo inter pollutos & peccatores Christus uoluit conuersari, qui contra Iudeorum religioni censentur.

Vbi est ille, qui natus fuit rex Iudeorum: Vidimus enim illius stellam in oriente, & accessimus, ut adoremus eum.

Hoc iam innotuerat in toto orbe, adesse nunc tempus quo promissus rex peculiaris Iudeorum. Quidam igitur eruditi aliquo modo, duce stella, non sine magno periculo tam longinquam iter emensi, quaerunt locum quem rex ille occupet. Profectò periculosissimum fuit Magis de rege alio inuentionem facere, & apud illum

qui sibi malè conscius erat, quicq; timebat ne regno perleretur quod iniuste occuparat. Nam tyrānus nihil minus ferre potest, quàm consortem regni. Et cum dicunt Vbi, respiciūt ad locum. Quasi dicāt: Vbi est ille locus in quo natus est rex Iudæorū? Si certi de loco essemus, facile inueniremus regem. Erant hierosolymis, sed nondum certi de regis loco.

Stellam in oriente.) Singulari nos iudicio admonuit deus missa stella quapiā, quæ nobis dux fuit itineris, & illa stella in oriente orta est. Non putatur ex fixis stellis aliquam fuisse, sed nouam esse formatam à deo. Palam testatur illam longè maiore fuisse cæteris stellis.

Auditis autem his Herodes rex turbatus est, et tota Hierosolymorum urbs cum illo; & conuocatis omnibus pontificibus & scribis populi, percōtatus est eos, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethleē Iudææ, Sic enim scriptum est per prophetā: Et tu Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda. Ex te enim mihi proditurus est, qui gubernaturus est populum meum Israël.

Ita enim fieri solet, ut quamprimū Christus nascitur, mundus iste infremiscat, & quicquid ad mundum attinet. Herodes solum magnitudine rei trepidat, quia

timebat regno suo. Nesciebat ille nullum aliud regnū, quàm illud terrenū. Christus autem illud tollere noluit, sed suis dare uoluit regnū longè felicius, quod de hoc mundo non est: nam in hoc mundo nihil stabile. Cæterum illa omnia singulari & diuino ordine fiunt.

Conuocatis.) Herodes parum edoctus in scriptura, sed sciebat sensum scripturæ, & arcana illius scribis esse cognita. Ad illos igitur mittit suos, ut scripturæ sensum apperiant. Quo exemplo nos monemur, ut in hisce arcanis rebus à scripturis diuinis consilium petamus. Herodes in hoc benè egit, saltè si id simplici animo egisset.

In Bethleem.) Hic locum habemus manifestum, qui ante multos annos patefecit locum natiuitatis Christi, iuxta uaticinium Micheæ prophætæ, qui dicit: Et tu Bethleem &c. Videntur parum fideliter adduxisse testimonium scribæ illi, eo quod illud omiserint: Egressus eius ab æternitate, in quo deitatem Christi obtinuerunt, quam propheta fideliter adiunxit. Ex eodem loco quo natus est Dauid, nempe in Bethleem, quæ ciuitas dicebatur ciuitas Dauid, eodem nasci etiam uoluit Iesus Christus saluator noster, etsi conceptus esset à spiritu sancto in Nazareth. Sicq; Dauid multis nominibus typus est Christi, & in multis rebus.

Proditurus.) id est, dabis nobis præcipuos duces. Iuda dedit Dauidem, daturus est nunc Christum. Præcipuus ille dux instaurabit populum dei. Et pastor erit iuxta Ezechielis prophætæ uaticinium, cap. 34. ueris

et bonus, id est, uerè et piè imperabit, non ut tyrannus, sed ut benignus pater. Igitur hoc testimoniū satis claret, si Hebræorum scribæ illud non adduxissent, qui satis hac prophetia admoneri debuissent. Illa igitur omnia hūc tendunt, ut sciamus et discamus Christū esse uerum Messiam et redemptorem. Mox sequitur persecutio, quæ probabit Christum esse uerum hominem.

L E C T I O

Cognoscere infantiam Christi, et quomodo ipse deus sit homo factus, perquam necessarium nobis fuerit, maximè spectantibus quàm eximia sint miracula ista quæ Christus gessit ubi prædicare coepit, ne in eosdem errores incidamus, in quos plerique qui magnitudine signorum et miraculorū deterriti, eum pro solo deo habuerunt, et phantasticū hominem esse dixerunt, solamq; apparitionē: unde nō sine causa Euangelista diligenter pueritiā Christi ante oculos nobis proponit, agitq; id quàm uerisimillime, citatis testimonijs ex prophetis. Ostenderit modū, tempus, et locū Bethleemiticum, similiter etiam testimonia scribarum et sacerdotum summorum, ad inquisitionem Herodis regis ex Prophetis adducit. Ne quis autem putet testimoniū hoc minus bona fide citatum esse, cum non totum adducatur ut in propheta habetur. Maximè illō spectauit Euangelista, ut solum locū in quo Christus nasci debuit ostendat. Nam ex loco ubi clarè dicitur de illo, Qui relicturus erat populū Israël, satis testimoniij habemus,

quod etiam scribas et Herodem mouit. Inter alia etiam ipsa persecutio nō parum ueritatē rei nobis approbat. Nemo enim facile id quod non est, uel parue autoritatis, persequetur. Videbimus igitur statim nunc tyrannum meditari mortē pueri & summi regis, qui uerebatur se regno pellendū, cum tamē Christus in hanc terram uenerit longē aliam ob causam, quā quod regnare uelit sic quemadmodum terreni reges. Quē igitur cognouerat à Magis, & deinde à Phariseis, ex quibus etiā ipse ad amandū Christum irritari & pro uocari debebat, illis ipsis exasperabatur. Vnde dicit Euangelista:

Tum Herodes clam accersitis Magis, accuratē perquisiuit ab illis, quo tempore stella apparuisset. Et iussis ire in Bethleem, dixit: Profecti illuc, accuratē inquirete de puero. Vbi uero repereritis, renuntiate mihi, ut & ego ueniam & adorem illum.

Herodis nomen, quandam heroicam dignitatem significat: qui ubi uocasset Magos, diligenter inquisiuit stellam ipsis ortam &c. Videmus hic Iudæos à Magis doceri de tempore, & uicissim Magos à Iudæis de loco: Ita alia alijs deus reuelare solet. Fit autem etiam hoc ut redarguatur Iudæorum ingratitude & impietas, quæ omnibus modis inexcusabilis erat. Nam si Magi non
omnia

omnia diligenter exposuissent, habuissent causam ut possent se excusare. Quod autē rex omnia egerit dolosa & astuta mente, mox audietis in sequentibus.

Reperietis.) Etiam hīc potest sumi argumentum, Magos istos non fuisse reges, alioqui Herodes qui aliās magnificētissimus, & eā ob causam Romanis per quā gratus, nō omisisset propter natiuam arrogantiam, quin deduxisset ipsos tanquam reges, præsertim ut uicinos, quō gloriam suam magis diuulgaret: erat enim omnium ambitiosissimus: sed simpliciter dimisit. Nam quod promittit se adoraturū regem, solius modestiæ gratia facit. Quid etiam momenti haberet, si ex animo dixisset, cum postea ita se uiuit in innocentes pueros?

Accuratē inquireite.) Consilium quidem profectō sanum est. Nam diligentissimè de puero isto inquirendum est, quis sit, ubi nascatur, & ubi possit inueniri.

Adorem illum.) Adoratio non est illa, quam uulgo theologi religionis putabant, sed erat honoris, quæ etiam hominibus offerebatur, & etiam alijs rebus. Legimus 3. Reg. 1. quomodo Nathan propheta Dauidem honorauerit, hoc est, se incuruauerit coram illo. Sic Iacob Esau fratrem suum cum ei occurrisset adorauit, & alia multa exempla occurrēt in scripturis. Nam adorare simpliciter est geniculari, & habitu corporis id solum fit: non significat autem diuinum honorem dare alicui. Nihil minus putabat Herodes puerū illum regē fore, illumq; adorare uelle. Neque Magi isti tunc adeo

Cap. II IO. OECOLAMPADII IN

illustrati fuerūt, ut cognouerint totū illud mysterium, quod post Christi mortem manifestatū est: quia etiam interdictum apostolis, ne dicerent Christum filium esse dei, & tunc nondum uoluit predicari ab ullo hanc dignitatem quod deus esset: tametsi Magi hac in re quos seruiuerint domino, & fideles fuerint. Egit igitur Herodes omnia fraudulentē. Sequitur:

At illi audito rege, profecti sunt: & ecce stella quam uiderant in oriente praecebat illos, donec progressa staret supra locum in quo puer erat. Cum autem uidissent stellā, gauisi sunt gaudio magno ualde. Et ingressi domum, reppererūt puerum cum Maria matre eius; & prostrati adorauerunt illum, & apertis thesauris suis, obtulerūt illi munera, aurū, & thus, & myrrham.

Disparuerat stella, cum iam humanū adesset auxilium. Licebat apud scribas inquirere scripturas, ne amplius opus habebāt miraculo isto. Porro ubi egressi ex Hierusalem, incerti de itinere, iterū opus habebāt coelesti quodā ductore & duce, igitur iterū affuit eis stella. Hic enim mos est diuinæ beneuolentiæ, & sic nobis mortalibus cōsultat. Omnibus modis tētare nos nō uult, neq; tentari. Vbi humana consilia adsunt, nequaquam miracula expectanda erunt. Apparet stellam non fuisse
ex eo

ex eo genere stellarū quæ ab initio posite sunt, ut supra dixi. Hic uidetis ut humiliter ingressa sit, & ut super domū pueri quodā modo incubuerit, quò natum regem ostenderet: deinde oriebatur, & iterū disparebat, prout utilis Magis istis esset.

Gaui si sunt.) Hic primū uidete, Magos istos non nihil fuisse contristatos. Gaudium enim istud magnum, subsecuta est magna tristitia, quia in ciuitate Hierusalem putabant se regem inuenturos illum quem querebant. Per scribas autem mittebatur in uicum, & in paruum oppidum, si conferatur cum Hierusalem: alioqui non adeò paruum oppidum erat Bethleem. Et ob illam tristitiam quam secum conceperant, aliud incommodū sese obtulit, per quod nonnihil dubij reddebantur, & aliquo modo ratio aduersus spiritum pugnabat, quare tantum iter insumpsissent frustra, cum rex non adesset in Hierusalem &c. Iam autem adest causa noui gaudij & insoliti, quia Magi certi erant per scripturas, & per stellam iterum orientem: hocq; illos multum exhilarauit, quod stella supra domum comparuit, per quod uoti compotes fiebant. Ingressiq; domum inuenerūt puerū. Non offenditur uera fides & religio ab humilitate rerum externarum. Inuenerunt nimirum uile tugurium, cui deerat omnis ornatus regius. Puer cum matre aderat: non enim legimus tunc Ioseph presentem fuisse. Omnis frugalitas hic ostēditur, unde certum Christum non propter hoc regnum terrenū uenisse. Neq; Magi

Cap. II . IO. OECOLAMPADII IN
offensi illa paupertate & tenuitate Christi.

Aurum & thus.) Quantum internū illorum gaudi-
um fuerit, externis donis & oblationibus testati sunt:
nimirum deo gratias agentes. Proinde dona per se non
sunt mala, sed si ob malam causam defendendā dentur,
uel accipiantur. Si quis dona accipiat ut iudicia peruert-
tat, uel sententiam iniquam ferat, uel ueritatem taceat,
ille malē ageret, & contra dei legē: alioqui dona à sanctis
uiris sunt accepta. Dona illa in subleuationem pau-
pertatis Mariae collata sunt à Magis, uidelicet aurum
in uaticum. Thus & myrrha thesauri sunt frequentes
apud orientales populos. Omnia autem ista non sunt
mysterio contigerunt. Nam is qui stellam excitauerat,
ut Christum regē ostēderet, is monuit & pectora eorū,
ut haec aptissima dona offerrent: & si deus externa
illa non ualde probabat, sed magis gratitudinē illorū.
Iuuenicus illud uno uersu complectitur.

Regiū; deoū; hominiū;

Alij non ineptē Christum dicunt esse sacerdotem, ideo
& talia munera eum accepisse. Scimus regiam & sacer-
dotalem dignitatē nobis concessam per Christum, per
quem reges & sacerdotes efficitur. Rex est & deus
in terra & in caelo, cui omnes preces sunt offerendae.
Ipse inungendus in regem & sacerdotē, ut consuetudo
Iudaeorum habet.

Et oraculo admoniti in somnis, ne re-
flecterēt se ad Herodem, per aliam uiam
reuerſi

reuerſi ſunt in regionem ſuam.

Nimirum facti etiam ipſi apoſtoli apud ſuos. Siue igitur in Perſide id loci fuerit, ſiue in Arabia parum reſert: nam incertū eſt. Pleriq; à Perſide eos ueniſſe contendunt, quæ uia remotior eſt. Hiſtoriæ etiam habent Magos illos uixiſſe, uſq; quo apoſtoli illic prædicarint Euangelium. Incertiora tamen hæc ſunt quàm ut credamus, tameſi perquam ueriſimilia. Et ita quidem hiſtoria ſeſe habet: multa tamē interim diſcere poſſumus, quæ nobis nō ſunt futura inutilia. Nam et noſtrū fuerit querere Chriſtum regem, quo inuento beati erimus: quandoquidē uita noſtra in illo conſiſtit. Quemadmodum igitur principio gentibus ſe reuelare dignatus eſt, ita et nobis ſe concedit inueniendū. Præceſſit ante omnia promiſſio, quam promiſſionem etiam ſapientes iſti habuerunt, qui putantur ex progenie etiam Abrahæ deſcendiſſe, et ita à patribus huiuſmodi promiſſionem expectaſſe. Vbi igitur adfuit tempus, orta eſt eis ſtella, Nobis autē ſtella oritur, ſi deſideriū inquirendæ ſalutis noſtræ excitatur in nobis, quod in interno homine luſcet. Sic ſpiritus principio nos excitat illa interna luce, ut domeſtica et terrena iſta omnia contēnamus, et cœleſtem quendam regē inquirere ſtudeamus. Planē non eſt noſtræ uirtutis et facultatis: diuina quadā motione opus eſt, ut ſic in cordibus noſtris oriatur lucifer ſtella, quæ excitet uel deſiderium ueritatis, uel aliquam cognitionē diuinitatis, ut queramus ſaluatorem noſtrū.

Cap. II 10. OECOLAMPADII IN

Deducit autem nos ad ueros doctores, apud quos sacræ literæ in precio sunt. Nam licet multos alios præceptores inquiramus, etiã si ad philosophos ipsos uenerimus quanticumq; sint, salutis tamen rationē, & cognitionem ueritatis quæ salutem afferre solet, non inuenimus. Proinde opus est certissimo uerbo dei, quod docebit nos ubi inuenturi simus Christum Iesum saluatorem nostrum. Docent igitur sacræ literæ in Bethleem esse locum in quo Christum nasci oportuit, patria Dauidis, ex quo genere Christus futurus erat. Alij domum panis בית לחם interpretantur, in qua domo uerè pascuntur animæ nostræ, sed queramus illum cibum in scripturis sanctis. Nam illa non satis sunt tuta quæ apud philosophos leguntur, neq; exatiant animas nostras. Vbi autē incœperimus inquirere Christū, statim oboriatur persecutio. Neq; mundus poterit amare discipulos Christi, quos & persecutus est, sicut & Christum. Proinde Herodes principio apud Iudæos insectatur pueros & ipsum Christum, subsequitur mundus ipse maiori odio, tametsi ratio nostra etiam quodam modo possit conferri Christo, sed illud relinquo &c. Discimus præterea hîc, quantis in periculis cogimur uersari in hoc mundo. Quot doli & fraudes Herodis regis? Sed interim benè speremus in domino. Quemadmodū illos Magos saluos & incolumes in sua reduxit, ita nos quoq; tutabitur dominus, modo ne exemplo illorum maneamus apud solam literam, sed semper auctis desiderijs queramus

mus Christum. Vbi igitur alacres inuenti fuerimus, nequaquam deerit nobis diuina consolatio: orietur stella nostra, & augebitur ipsa cognitio. Adeo utile est sacras literas non negligere. Nam qui credunt, illi uere intelligent, iuxta dictum prophetae: Nisi credideritis, Esa. 6 non intellegitis. Deinde erit magnum gaudium, quia adest fructus spiritus. Non potest quis non gaudere, qui Christum Iesum inuenit, qui non solum hic seruat hominem, sed etiam in futuro. Minime offendimur a uerbo crucis, & Christi humanitate, sed consolamur & grati efficiamur, & adoramus tanto magis, quo amplior cognitio est. Si Christum deum & hominem cognouimus, aperimus nostros thesauros. Neque portiuncula aut thuris aut myrrhae offeremus, sed nosipsum in sacrificium, & quicquid in nobis est: scientes omnia diuinae gratiae esse, quaecumque habemus. Quod si quis uelit inquirere quid aurum designet, sciat opera misericordiae hic & ubique in scripturis per illud exprimi. Vide igitur ut elemosynam tribuas pauperi, uide ut praecedas, gratiasque agas, uide castiges & mortifices corpus tuum hoc modo, ne refragetur menti tuae. Et ita totum te deo tribuas, tam ea quae in animo tuo sunt, cum oras, quam ea quae in corpore, cum non permittis membra peccare. Communica externa illa pauperibus benigna manu, & dominus liberabit te ab Herode, mundo & diabolo, & omnibus insidijs, quae abducunt a deo. Nam omnibus modis curabunt ut Christus crescat in ipsis, qui tanta

diligentia ipsum quaesierunt.

LECTIO.

AD probandam humanitatē Christi, nō parum, ut heri præfati sumus, ualet cognoscere persecutionē, quam ab incunte ætate passus est Christus. Mox enim ut Herodes cognouit natum esse regem Iudæorū, unaq; cum ipso omnis populus Hierosolymitanus in maximum stuporem uenerunt &c. Nunc igitur audimus quas persecutiones etiā puer pati coepit. Et istam statim propter nos crucē suscepit, passusq; persecutionem, ut nos ab illa liberaret. Duabus autem grauissimis persecutionibus oppressus fuit populus Iudæorū: una in Aegypto sub Pharaone, altera in Babylone sub Nabuchodonosor. Has autem duas subsecutæ sunt aliæ, quas sub Romanis passi sunt, quæ tamen cum Babylonica cōiunguntur. Ut autē cognoscamus Christū eum esse qui ab omnibus malis nos liberet, singulari artificio, si quis penitius introspeciat, has duas persecutiones Euangelista insinuat. Christus fugit in Aegyptum, ubi antea populus Iudæorum fuerat dura seruitute pressus. Mox respicit Euangelista ad persecutionē quæ ad Babyloniōs pertinet. Nam hoc testimonium ex Hieremiacitatū in loco posteriori, ubi habemus, Vox in Ramis Rachel plorans &c. à Hieremia dictum fuit de captiuitate Babylonica, in quam populus ducendus erat, ressficiens Hierusalem & Bethleem. Ille igitur duæ persecutiones præcesserant, quas Euangelista applicat suis tempo

temporibus. Et sub Romanis grauiſſima pſecutio fuit. Nam à reditu ad terram Iſraël ſerè nulla pax fuit, ut teſtatur eſt Daniel propheta &c.

Digreſſis autem illis, ecce angelus domini apparet in ſomnis Ioseph dicens: Surge & aſſume puerum ac matrem eius, & fuge in Aegyptum, & eſto illic donec dixerero tibi. Futurum eſt enim, ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum.

Iterum hac ratione deus reuelat futura Iosepho uiro optimo. Potuiſſet mittere angelum, ſed quia impendio erat credulus, & etiam antea admonitus ſomnio, ideo non opus miraculo maiore. Is dixit:

Surge, aſſume.) Liberatur quidem Chriſtus, periclitantur pueri, ſed Chriſtus etiam ipſe in pueris paſſus eſt. Haec autem diuina prouidentia eſt, ne in grauiſſimis periculis derelinquendos nos timeamus. Semper enim dominus timentibus nomen ſuum in tempore adeſt. Proinde etiam puer cum matre fugam ineunt in Aegyptum. Nam hoc ideo factum eſt, ut ſicut olim populus in Aegypto liberatus & inde eductus, ita Chriſtus inde regrediens in terram promiſſionis, indicat ſe uerè illum eſſe, qui liberat populum à grauiori & maiori ſeruitute quam Aegyptiaca. Inſignite truculentiae homo fuit Herodes: nam proprijs filijs ſuis non parcebat: quae adeò diuulgabatur, ut etiam Romae Auguſtus diceret, malle ſe porcum eſſe Herodis quam filium. Qui igitur

sibi nō tēperauit à suis, quomodo pepercisset alijs quos timebat insidiari regno suo? Ita autem semper excitat satan aliquos hostes, qui pueros perdere nituntur, quicq; primitias frugum auferūt. Herodes cum suis Christum adhuc in germine exterere nititur & elidere, sed frustra. Similiter faciebat Pharaos in Aegypto, qui masculos infantulos occidebat. Nam quotquot satan uidet magis ad pietatem pronos & idoneos, ad expugnandū illos plurimū est sollicitus: hocq; significatur per Herodem & Pharaonem. Hoc etiā uidemus non raro, quod pueri optimè ingeniati, tandem in pessimam uitam desinant, nimirum sic subuersi demoniorū astu, qui uarijs artibus utuntur, quibus illos decipiāt. Illis satius et utilius est mori, quàm sic satanæ obsequi.

Ille uero excitatus, assumpsit puerum & matrem eius noctu, & secessit in Aegyptum.

Ut uideas magnum esse periculum & non uulgare, noctu aufugiendū erat eis. Nam interdium uix licuisset tutò abire ob crudelitatem Herodis, quam animo uoluebat. Iterum obserua obedientiam beati Ioseph.

Et fuit illic usq; ad obitum Herodis, ut perficeretur quod dictum fuerat à domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto uocaui filium meum.

Hic iterum uidemus sacras literas esse pręgnantiores

res quàm aliæ prophane literæ, et sublimiorē in histo-
 ria nonnunquā sententiā cōtineri. Videmus etiam ean-
 dem esse omniū piorum sortem. Vt filij Israël in Aegy-
 pto afflicti fuere, ita omnibus pijs nō deest persecutio,
 iuxta sententiā Pauli, qui inquit: Omnes quī pie uiuere 1. Tim. 3
 uolunt in Christo Iesu, persecutionē patientur. Cœpit
 quidē hoc in Israëlitis, sed impletur in domino Christo,
 & quotidie in omnibus fidelibus. Et sicut Christus par-
 ticeps fit persecutionis & tribulationis populi sui, ita
 etiam particeps consolationis: imò & nos si crucifigi-
 mur, cum illo regnabimus. Iulianus apostata etiā hunc
 locum calumniatus est. Nemo negat Hoseam prophe-
 tam propriè locutum esse de filijs Israël, quos dominus
 singulari miraculo uocauit ex Aegypto, & locus iste
 seipsum satis exponit, quantū ad historiā attinet: atqui
 Christus etiam tunc in populo suo fuit, quem & præ-
 cepsit. Vocatur autem Christus ex Aegypto demum,
 ut memores nos faciat quare uenerit, nimirum ut po-
 pulum suum ab omnibus persecutionibus liberet. Se-
 quitur nunc de furore regis Herodis.

Tum Herodes ubi uidit sibi illusum
 fuisse à Magis, indignatus est uehemen-
 ter: ac missis satellitibus, interfecit om-
 nes pueros qui erāt Bethleem, & in om-
 nibus cōfinijs bethleemiticis, quotquot
 essent bimuli aut minores, iuxta tempus
 quod exactè cognouerat ex Magis.

Hic uidetis quàm truculenta sint ingenia tyrannorum, qui pios persequuntur. Cum elapsus esset Christus & effugisset, Magiq; non reuenterentur, Herodes se uiuit supra modum in innocentes pueros, sperans fortasse Christum inter illos pueros latere. Impium præceptum dedit, ut omnes masculi occiderentur, à quibus timebatur ne occuparent terram suam. Potissimum autem se uiuit in bethleemiticis, quia ex prophetia à scribis interpretata, intellexerat illinc Christum proditurum. Neque frustra positum est supra, quod iusserit diligenter inquirere Magos, ubinam puer nasceretur. Et sic Herodes distulit aliquanto tempore à concepta crudelitate, Magos expectans ut ad se ueniant. Vt igitur eò melius Euangelista illum furorem & seuitiam herodianam nobis significet, ponit aliud dictum prophetæ Hieremiæ: à quo Iudæi iterum statim resiliunt, & arguunt Euangelistam ignorantie, quasi illa non dicta sint de tempore Christi, sed potius in tempus quando abductus est populus in captiuitatem babilonicam. Libenter id admittimus quantum ad historiam attinet, sed signanter dicitur hic id impleri.

Tunc perfectum est, quod dictum fuerat ab Hieremia propheta, cum ait: Vox in Rhama audita est, lametatio ploratus & fletus multus, Rhachel plorans filios suos: & noluit consolationem admittere, propterea quod non sint.

Sicut in omnibus confinijs bethleemiticis ob furorem Herodis clamor & ululatus audiebatur, sic etiã in Rhama, in quo loco Rhachel uxor Iacob sepulta est, clamor flentiu auditus est. Rhama enim in tribu Benjamin sita est. Olim cum populus duceretur in captiuitatem babilonicã, omnes qui in oppidis quæ sita erant in conspectu Hierusalem, lachrymabãtur. Idq; non potuit fieri absque multis cædibus, unde lachrymæ & luctus ingens excitabãtur. idq; in excisionibus ciuitatum licet uideri. Deinde Rhachel dicitur hinc per profopoeiam (ut Daphne pro nymphea accipimus & pro flumine) & referendũ est ad ciuitatẽ Bethleem. Quomodo enim Rhachel potuit plorare, quæ tot annis prius defuncta erat? Sed ciuitas plorat propter magnitudinẽ persecutionũ, quia nõ amplius sperabat liberos. Et cũ dicit, nõ sint, intellige, quia nõ sunt supstitites. Apud Hebræos aliquãto diuersius legitur. Nã pro multus legitur amaricationum, deinde nõ repetit, sup filijs suis: unde cognoscimus non esse certandum de uerbis, ubi certi fuerimus de sensu spiritus. Neque Septuaginta suis uerbis mentẽ prophetæ explicãt. Sensus est. Dixerat, conuertam luctum eorum in gaudium, deinde subdit quod gaudium eorum. Obijcit igitur ob oculos, quomodo populus mœrens in captiuitatem abierit: de qua re lege cap. 3. Hieremiæ. Figurata locutio est ad excitandos affectus cum dicit:

Consolationem) id est, noluit consolari usq; ad ad-

uentum Christi. Ostenditur etiam hinc, quomodo Iudæa oppressa fuerit. Aliqui numerant pueros occisos, sed cum scriptura illud non indicet, nos uolumus etiam ignorare. Sicut populus miserè abductus est in captiuitatē grauissimā, ita etiam in illo infanticidio miserè afflictus est ab illo seuisimo tyranno. Herodes in terra promissionis populū dei uexat, & Pharaon in Aegypto nullā non molestiam imponit. Præterea scias mentē hinc esse spectandam potius quā uerba. Dæ istæ persecutiones pulchrè indicātur, non sine mysterio. Euangelista illas accommodat suo proposito, ut agnoscamus Christum perfectum liberatorem nostrum in omnibus tribulationibus.

LECTIO.

Hoc habet Euangelista noster quasi perpetuum, ut singulas historias prophetis quibusdam confirmet, huncq; morem hucusque obseruauit. Diximus enim heri quomodo Christus uocatus sit ex Aegypto, ut impleretur prophetia Hoseæ: item quomodo trucidati sunt infantes iussu Herodis, iuxta dictū Hieremiæ: ita nunc quoq; cum adolescit puer & domiciliū habet, & habitat oppidū Nazareth, à quo nomen assumpsit, prophetiarū adimpletionē habemus, quæ testatæ sunt Christum uocandū Nazareum. Historiā igitur etiam hanc explicaturi, uidemus primum dei misericordiam, qui exemplo Christi pueri, qui non sinit nos ultra tentari quā nostra sinat infirmitas. Proinde puerū non per-

mittit

mittit diutius in Aegypto, & meritas de Herode sumit
pœnas. Sicut ille seuerat in innocentes pueros, ita &
singulari iudicio dei adeò furere coepit, ut filios suos
tanquam regnum ambientes, & uitæ suæ insidiantes,
Alexandrum & Aristobulum, & frèrè sub articulo mor-
tis Antipatrum, filios alioqui generosos, & Romano
Imperatori perquã acceptos, occidit. Percussus igitur
est manu domini Herodes, & graui morbo absumptus,
tandem expirauit.

Cæterum defuncto Herode,) Proinde non est ti-
mendum nobis ab hisce regibus, qui nõ minus mortales
sunt quàm nos ipsi. Hoc igitur defuncto dicit:

Ecce angelus domini in somnis appa-
ret Ioseph in Aegypto, dicens: Surge, &
assume puerum & matrem eius, & uade
in terram Israël. Defuncti sunt enim, qui
quærebant animam pueri.

Tertio nunc apparet angelus Iosepho, iterum tem-
pestiue illum admonens, ut puerum reducat in terram
cum matre in qua habitaturus erat, & clarescere debe-
bat. Non caret autè hoc mysterio, quod Christus natus
est in Bethleë Iudæ: nam initio Iudæis Christus annun-
tari debebatur. Deinde in Aegyptum profugit, postea
in Galilæa habitabat, quæ spectabant ad gentes. Ipsa
scriptura per illa insinuat Iudæos occaecandos, & gen-
tes assumendos: de qua re legere poteris Hilarij com-
mentaria in eundem locū. Est etiã hoc uidere: ut Moses

olim proiectus in flumen Aegypti, & inde subleuatus
& enutritus in salutē populi: ita Christus in Aegyptum
fugit, & uerè liberat, quotquot ei adherent.

At ille surgens, assumpsit puerum &
matrem illius, & uenit in terram Israēl.

Ibi nempe in terra Israēl oportebat adolescere pue-
rum. Mortui sunt dicit, qui uitæ pueri insidiati fuerunt.
Neque omnes qui insidiabantur Christo mortui erant.
Ioseph enim noluit Archelao credere, qui sapiebat mo-
res paternos, homo scelestissimus. Herodes tamen mor-
tuus erat, qui magis furore præ cæteris accensus. Ioseph
igitur obtemperans monitis angeli, assumpsit pue-
rum cum gaudio, uenit in terram Israēl, quia uox do-
mini nequaquam negligenda est.

Verum cum audisset Archelaum re-
gnare in Iudæa loco Herodis patris sui,
timuit illuc abire: sed oraculo admonitus
in somnis, secessit in partes Galilææ: ac
profectus habitauit in ciuitate, quæ uo-
catur Nazareth, ut impleretur quod di-
ctum fuerat per prophetas: Nazaræus
uocabitur.

Archelaus filius quidem Herodis, sed à Cæsare desi-
gnatus fuit: & magis rector Iudææ quàm rex. Tandem
autem ob insolentiam & obscenitatem morum priuatus
est regno suo, ac uocatus Romam, relegatus est in
Viennam Galliæ urbem, ubi etiam mortuus est: hocq;
singulari

singulari dispensatione domini factum est, post aliquot annos. Archelaus nouē annis regnauit, postea Pontius Pilatus ei successit. Neq; amplius reges dabātur Iudææ, sed præsidēs quos Romani mittebāt. Diuisum est postea regnum Iudææ, quod Herodes totū possidebat, in quatuor partes, & unaquæque pars principem accipiebat, ut Lucas cap. 3. clarè indicat.

In Iudæa.) Ea portio Palestinæ quæ circa Hierusalem est, Iudæa propriè dicitur, quæ autem uersus Tyrum & Sidonē uergit est Galilæa, huic præerat Antipas: frater illius Philippus in Ituræa Trachonitidis regionis iuxta Cæsaream, & ferè iuxta originē Iordanis regnabat. Is igitur Archelaus pro Herode patre suo imperium tenebat. Egesippus historicus dicit hunc Archelaum fuisse incestum, & accepisse sororem fratris sui. Est simile peccatum, de quo Ioannes Baptista alium Herodem reprehendit: is enim acceperat fratris mortui uxorem, alius autem iāui fratris. Timuit igitur Ioseph illic abire, quia uir erat flagitiosus & impius, neq; satis tutum tunc habitare in Iudæa. Neq; hoc sine singulari dei dispensatione factum est: nam in Galilæa initiū prædicandi debuit esse, ut postea audietis. Ioseph deum ducē habuit, ut discant omnes qui deum timent, se habituros angelos directores in omnibus periculis.

In partes Galilææ.) Vbi tutius habitabat. Nam alij duo fratres Philippus & Herodes impij omnino erant. Archelaus etiā titulū regis ferebat, & si Roma

Cap. II IO. OECOLAMPADII IN

nus imperator ei sceptrum & coronā non concessisset: debebat enim etiam ipse esse tetrarcha. Accidit deniq; Herodi quod timuerat, frustratus non solū sua spe, sed etiam male afflictus est &c.

Nazareth.) Videmus omnino peregrinū Ioseph, suo artificio nimirum uixisse, & aluisse diuam uirginē & puerion Christū. Habuit suam uaticum in Aegyptum à Magis datum, habuisset etiam in Iudæa, nempe artem, si licuisset illic uiuere, ut in alijs locis.

Nazaræus) Ab habitatione, quia ab adolescentiā Christus in Nazareth habitauit, unde nomen id Christo obuēit. Nathanaël dicebat: Nunquid aliquid boni à Nazareth? idq; non sine diuina dispensatione dictum erat. Ita nonnuquam ista minima, quæ apud nos putantur fortuitò contingere, suam rationem habent apud deū. Et quamuis Christus Nazaræus meritò dicatur, uult tamen spiritus sanctus, ut etiā cogitemus quidnam id uerbi sonet, nempe esse segregatū, & supra omnem

Cap. 6 morē uulgi à cæteris mortalibus sanctificatū. In Leuitico habetis de illis qui uino & cæteris rebus abstinebāt. Vnde et Christus cognominatus est Nazaræus, eo quod dignus sit hoc nomine. Hucq; nimirum alluserunt omnes prophetae, nempe eum qui uerus esset Christus, daturū operam ut sanctitate cæteros præcellat, & ita se absterneat ab illecebris huius mundi, ut rectè sanctus uocetur. Non per unū prophetā, ut in latinis quibusdam exemplaribus habetur, Euangelista noster dicit, sed

tit, sed per prophetas. Etsi in Iudicum libro de Sampso-
 ne tale quid legimus, quomodo abstinerit à potu uini
 ab utero matris, cumq; miro robore excelluisse, deinde
 quomodo expugnauerit populi Israëlitici hostes,
 Christum etiã sic uixisse, & grauissimos hostes uicisse:
 sed mihi hoc aridet, quod generaliter huc spectarint
 prophetae, ipsum in iudicio & iustitia regnaturum
 esse. Sunt qui putant Nazarenum dictũ à נצר sur-
 culo, iuxta Esaiã dictum cap. 11. ubi habetur: Et egre-
 dietur uirga de stirpe Isai, & surculus de radicibus eius
 fructificabit. Verũ נצר dictio apud Hebræos per זא
 describitur cum Nazareus per זא scribatur. Quan-
 uis Iudæi nos Nozrim uocent, magis tamẽ id contume-
 liæ gratia faciunt, quàm quod uelint nos honesto nomi-
 ne appellare. Fieri etiam potest, ut Nazareth à segre-
 gatione suum nomẽ acceperit, & ab initio per זא scri-
 ptum fuisse, cum apud Hebræos nonnunquam literæ
 istæ confundantur. Sciamus Christum tanta sanctimo-
 nia uixisse, ut iurè nomen & Nazarei & sanctissimi ei
 obuenerit. Ipse segregat se ab illecebris huius mundi,
 & uirtutes sequitur. Hæc nobis de adolescentia Christi
 hic narrauit Euãgelista, alia quædã apud Lucam sunt,
 quæ noster omittit: ubi discimus, qua obedientia Chris-
 tus obtemperauerit parentibus suis, quem nec erubue-
 rit laborare manibus suis, expectãs tempus à deo præ-
 definitum regni dei prædicandi. Non statim incoepit,
 & si duodecimo anno specimẽ dederit suæ gratiæ. Hæc

Cap. II IO. OECOLAMPADII IN

betis igitur hisce capitibus clara initia Christi. Nunc in sequenti capite de initio prædicationis habebimus.

Lucas habet Christum anno trigesimo esse baptisatum à Ioanne. Item etiã habet, cœpisse Ioannem baptisare populum anno trigesimo Christi. Et quia Christus cœlestẽ doctrinã propositurus erat, decebat prius populum exhortari quod appropriasset regnum cœlorum, & talem doctrinam Christi futuram, quæ facere posset ciues regni cœlorum. Et iterum suo more testimonium subscribit Esaie prophete, & si etiã in hanc

Malach. 4. sententiam Malachias prædixerit: Ecce ego mitto uobis Eliam prophetam &c. Et ibi certa testimonia habemus, ita ut nemo dubitare debeat, quin illa sic geri oportuerit. Erat autem hoc inditium Iudeis & antea prædictũ, ut scirent Christum non tam subito futuram nisi prædicatio præuisset, quæ omnibus prædiceret eius aduentum. Certè ualde eximium testimonium hic habemus quod Christus nõ semel obijcit Iudeis, quare non crediderint Ioanni, cum testimoniũ Ioannis incorruptissimum esset, qui in tanta innocentia laudata ab omnibus uiuebat: & talem testem Christus uoluit habere. Delegit etiam locum commodum omnibus, in quo populus audiret eum prædicantem.

CAPVT

N diebus illis accedit Ioannes
Baptista, prædicans in deserto
Iudææ, dicensq̄:

Non ad dies adoleſcētiæ Christi hæc
referēda, sed ad omne tempus, id est, dum hæc res gere-
retur Ioannes incipiebat prædicare. Ioannes inquam,
qui expectabatur ut lucifer, qui antecedit diem &c.

LECTIO.

Nulla religio est, quæ possit consistere absq̄; cer-
tis symbolis, quibus ij qui initiātur dinosci pos-
sunt ab alijs non initiatis, ut ita confluant in unam quan-
dam societate. Hoc licet uidere apud ethnicos, qui uni
idolo immolant, & apud Iudæos qui circumciduntur.
Voluit deus ecclesiam sibi iungere. Porrò ante ambulo
illius Ioannes, in munere suo habebat, ut pararet domi-
no plebē perfectam. Vt autē proficeret illa plebs opus
habebat admonitionibus, deinde etiā symbolis quibus-
dam, ut coiret populus in unum: unde etiā præceptum
Ioannes accepit à deo ut baptisaret, & ut sibi populum
congregaret, id est, discipulos quosdam, paulò post ad
Christum mittēdos: hiq̄; discipuli Ioannis regnū Christi
expectabant, & eis præcipiebatur ut resipiscerent.
Quoniam igitur prædicationis initium Christi statim
descripturus est Euangelista, etiā hoc indicat, quomo-
do Ioannes parauerit sibi populū. Vtile est uidere qua-
re institutus sit baptismus. Ille enim institutus est ad

Cap. III IO OECOLAMPADII IN

congregationē eorum qui sunt eiusdē religionis. Alius
 baptismus Ioannis, & postea alius Christi. Qui dice-
 bantur discipuli Ioannis, hi baptisma Ioannis habebāt:
 etsi Christum nondum agnouerint, tamē sperabant re-
 gnūm Christi in foribus esse. Sed Ioanne in uinculis
 detento, incœpit baptismus Christi. Ioannis baptismus
 erat externus, alius autē est internus, & illis qui bap-
 santur igne & spiritu intus, seruit externus baptismus.
 Mose baptismus erat in sola figura, 1. Co. 10. In mari
 enim & in nube baptisabat. Et quid est hoc dicere, nisi
 quod mare rubrū & nubes typus baptismi nostri sint?
 Vides illic mare crassum quiddā, uides nubem cœleste
 quiddā: ita & hīc pro mare aquā, et pro nube gratiam
 habetis. Baptismus autem Ioannis erat præparatio po-
 puli ad Christi aduentum, ut expectaret iam Christum
 propediem aduenturum. Neq; tantæ perfectionis erat
 illius baptismus quantæ Christi: quia quādiu Christi
 sanguis non erat effusus, nulla remissio peccatorū erat
 perfectā. Nihilominus postea ita uocatur, sed non ob
 aliam causam, quā quod præparet, ut homo idoneus
 fiat ad suscipiendam gratiam: Christi enim baptismus
 est perfectissimus. Neq; de externo loquor, sed de illo
 quando suscipimus spiritū sanctum, & ubi diuinas mo-
 tiones senserimus in nobis ueraces, et non fictas. Er. itq;
 symbolum externum in hoc ordinatū, ut populus asue-
 sceret, & non abhorreret ad baptisma Christi: & ut
 deus uoluit ecclesiam suam colligere, res hæc per-
 quam

quam necessaria erat. Etenim uidemus nullos capaces esse diuinæ gratiæ, nisi prius se paraauerint aliquo modo. Neq; ob id excludimus diuinā gratiā in prius, sed dico de epulonibus huius seculi, quos non inuenies ad Christum ire, propter uoluptates continuas & comestiones. Neque præterea solum à cibis abstinendum erit, sed ab omni crudelitate, rapina, & alijs peccatis. Et nisi ista admonitio præcedat, nequaquam illi diuinæ gratiæ participes erunt. Etsi deus sua potentia in momento illos conuertere poterit, sed suum ordinem seruat, quæ spectare debemus et nequaquam cōtemnere. In promptu etiam causa est, quare populus tam malus sit, quia nullam pœnitentiam agunt prioris uitæ, ideo etiã nullos fructus dignos proferunt. Euangelij prædicatio illis magis in condemnationem prædicatur, ut Iudæis, quàm in bonum, quia carent omni timore: cum timor domini initium sit sapientiæ. Et nisi homo seipsam agnoscat, incipiatq; sibi displicere, frustra Euangelij annunciationem audit. Quod igitur officium Ioannis Baptistæ? Prædicare pœnitentiã. Idem Iosephus historiographus de Ioanne scribit. Vide Iosephum lib. Antiquitatum Iudaicarum 18. cap. 10.

In deserto.) Lego illud cum Euangelista, etsi Septuaginta aliter habeant. Locus iste perquam idoneus erat, & ad prædicandū & ad baptisandum. Nam qui Iordanem uolebant transire, illic iter faciebant: illic enim traiectio erat, ideo magna pars hominū consue-

bat, & ea uia ueniebāt Hierusalem, & audiebant Ioannem cōcionantē. Ibi etiam cōfinia Iudææ & Galilææ. Tametsi ibi syluæ & solitudines, tamen locus cōmodus propter Iordanem.

Resipiscite, in propinquo est regnum cœlorum.

Certum est Ioannem hæc tam pauca uerba non solum esse locutum, sed iustas cōciones habuisse de Christo ipso quem expectabat, docuisseq; qualem populum Christus uelit. Et populus dei rectè appellatur regnum cœlorum. Indicabat etiam pœnas illorum, qui incomparati uenirent. Summarium solum Euangelistæ ponunt totius cōcionis Ioannis. Scolaſtici autem theologi ex hoc loco tres partes colligunt pœnitentiæ, qui plane non sunt audiendi. Ex interpretatione satis apparet, quid sit resipiscere. Et in prophetis clarum est illud significare, à uia mala recedere. Neque confessio ibi fit datur, neque contritio, neque alia huiusmodi deliria: quamuis qui uerè pœnitent, à peccatis cessabunt, uirtutibusq; sese exercent: nam illa sunt consecutanea. Sed ideo illi nō possunt colligere, ex operibus nostris uitam esse æternam, & remissionē peccatorum acquiri &c. Nos etiam pœnitentiam prædicamus. Neque populus capax euangelij erit, nisi absterreatur à peccatis suis.

Nā hic est ille de quo dixit propheta, qui ait: Vox clamantis in deserto, parate uia domini, rectas facite semitas eius.

Ioannes satis humiliter de se loquitur, & dicit se solum organum esse à deo electum. Ita paulus se nihil esse dicit, neq; Apollo. Vnum hoc possumus prestare, quod clamamus, reliquū ad deum pertinet. Spiritus est qui corda hominū illustrat cognitione uera dei, quiq; etiam incrementum prestat. Voces sumus clamantes, & preterea nihil. Tamen interim danda est opera, ut ministerio nostro bene fungamur, uti Paulus præco Christi nos docet. Est enim hic pulcherrimū exemplū illorum, qui docere Christum uolunt cum fructu, quomodo uitam instituire, & quomodo agere in contionibus suis debeant.

Parate.) Quomodo paratur uia domini? Nimirum si conuertimur ad ipsum dominum, ut ipse digne habitare in nobis. Sumus templum dei, quando corda nostra parata sunt, & firmiter ea credimus de Christo quæ scriptura nobis proponit: atq; tunc etiam habitabit deus in nobis. Per fidē enim habitat in nobis. Ita et semitæ dei rectæ fiunt, quandoquidem dominus dux noster esse uult. Videte ut & uos parati sitis. Habitare autem in medio filiorum suorum dignabitur dominus, per gratiam suam potissimum. Ioannes magis uoluit ut corde uenirent & se pararent, quàm pedibus & uestitu, quia postea hypocritas sæuerissimè arguit. Vult dicere: Hactenus uias non preparastis domino, humanis traditionibus & hypocriticis ceremonijs occupati fuistis, & quæ foris sunt, nõ quæ intus mudastis.

Cap. III IO. OECOLAMPADII IN

iam decet ante omnia ut plebs domini sit perfecta. Scindite corda uestra, non uestimenta &c. Plerique occurrerunt Christo & externos honores exhibuerunt, sed neque ob id Christo gratiores & acceptiores fuere: neque sacrificia illorum hominum approbavit deus unquam. Summa igitur prædicationis Ioannis huc tendit, ut populum talem faciat concionando, qui dignè Christum accipiat, et cū quo dignè habitet. Hic quoque scopus noster sit, eoque tendat animus noster, ut paremus uiam domini. Speramus enim quod populus dei sic se habeat, quò deus magis magisque inhabitet. Lucas citat alia ex illa prophetia, nempe: Omnis uallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & fient quæ obliqua sunt directa, & aspera uertentur in uias planas, & uidebit omnis caro salutare dei. Quæ sic exponunt: Quæ sunt perba erant in hoc mundo, & quæ desperata, adueniente Christo emendabuntur. Hæc in genere præmissa sunt, nunc autem ut testimonium Ioannis maiore auctoritate habeat, sanctimoniam illius, & quantum auctoritatis apud omnes habuerit, describit.

Ipse uero Ioannes habebat indumentum suum è pilis camelorum, & zonam pelliceam circum lumbos suos. Porro cibis illius erant locuste & mel siluestre.

Oportuit Ioannem, qui in spiritu & uirtute Heliae uenturus erat, externo quoque habitu Heliam representare. Nam etiam ille non habebat ciuilem cultum, sed

multa

multuarium & aggressum, quemadmodum minimus ex
 plebe. Vestis prophetarum olim non supersticiosa fuit,
 ut hodie monachorum hypocrisis affirmat, quæ plerumque
 religiosius obseruat quam utile sit. Quamuis etiam qui
 religiones istas instituerunt, non in hunc usum institue-
 runt: idque apparet in hoc, quia Franciscani apud Ita-
 los, & Dominicani apud Hispanos communem habent
 uestitum. Stulta autem credulitas sic delectum habuit in
 uestitu, quasi religiosior quis sit apud deum & melior,
 hoc tam stolido uestitu. Cur non in syluis habitant sicut
 Helias & Ioannes, & relinquunt pallatia regum? Vestis
 Ioannis fuit tenuis, & talis qualem illi gerunt, qui in
 agris habitant, qui ferè uilissimis uestibus induti sunt, &
 absque cultu. Sunt enim multi cameli apud illos, ex quo-
 rum pilis omnino contemptissimas uestes faciunt. Orna-
 tus præterea in zonis in ea regione frequens est, & su-
 perbus, quia gerunt aureas zonas &c. Ioannes autem
 Baptista nihil illius cultus habebat, sed quam simplicis-
 simè ambulabat, ut uideamus quale regnum Christi. Non
 oportet molliculas istas uestes spectare, quas molliculus
 grex sacerdotum nostrorum gerit. Valeant hi.

Cibis illius.) Plerique locustas putant Ioannem co-
 medisse, & Plinius in esu eas esse dicit. Aethiopes locu-
 stas aliquanto maiores nostris habent. Sit qualiscumque
 cibus, fuit tamen uilissimus. Neque mel illud in deli-
 cijs habuit, sed pro sustantamento uitæ. Illa uitæ seueri-
 tas magnam autoritatē doctrinæ Ioannis fecit. Decet

Cap. III IO. OECOLAMPADII IN

ut nos castigemus corpus nostrum, ne reprobis efficiamur. Neque superstitiose omnia imitemur, sed caueamus à crapula, & alijs rebus quæ incitamenta sunt ad uicia, ne malè audiat per nos uerbum domini.

Tunc egressa est ad illum Hierosoly ma, & tota Iudæa, tota q̄ regio undique finitima Iordani, & baptisabantur in Iordane ab illo, confitentes peccata sua.

Vt uideas locū istum quasi in meditullio esse situm, ubi Ioannes populum ad se uenientem, & peccata sua confitentem, baptisabat. Veritas lucem non auersatur, imò fugit tenebras. Veritas prædicanda, ubi populus multus cōgregatur. Paucis in præcedētibus prædicationē Ioannis Euangelista delibauit, nunc de symbolo suo quædam dicit, est q̄; sententia: Fatebantur se esse peccatores, pollicebātur se in nouaturos uitā suam &c. Ineptè igitur colligunt papistæ confessionem. Quis autem negat, peccata non debere confiteri? sed deo, aliàs nullam remissionē & misericordiā dei haberemus. Sed etiam remissio peccatorū nostris uiribus non consequitur. Illi solum se parabant, neq; habebant remissionem peccatorū. Et ita se parabant, ut acciperent Christum, qui uerè erat remissurus peccata ipsorum.

LECTIO

Vidistis heri quomodo ad prædicationē Ioannis magna multitudo populi affluerit, & tincta in Iordane confiteri peccata sua cœperit, ut uideamus uerbum

uerbum dei nequaquam frustra emitti, quin afferat fructum suum, sicut est apud Esaiam prophetā. Verum ut contingit in omni multitudine, inuenies ibi bonos & malos. Semper enim mali bonos in speciem imitari student, & quod ad externa ista attinet, nōnunquā etiam antecedunt bonos. Non est autem hęc minima pestis in ecclesijs, quamuis boni sic exerceantur. Proinde uidēs Ioannes quosdam animo minus sincerè accedere baptisma suum, illos satis acri oratione obiurgauit. Decet enim ut hi acerbius perstringantur qui sunt eiusmodi: neq; hoc lenitati spiritus præiudicat. Videmus id ipsum & apud Christum, qui publicanos non est aspernatus, & illorum accessit conuiuia, quiq; passus est se tangi à muliere peccatrice, & publicanū in apostolum uocauit, cui denique ubiq; gratia est in sermonibus, idem tamen seuerissimè phariseos et hypocritas ubiq; perstringit, & miris coloribus depingit. Decet enim ut cōtemptores ueritatis grauius redarguantur. Videns igitur Ioannes multos phariseos & sadduceos etiam confluere ad baptisma suum, sed non cum tanta puritate mentis qua oportebat, quiq; mundabant id quod foris coinquinatum, & relinquebant id quod intus erat. Vnde dicit:

Cum uidisset autē multos ex pharisæis & saducæis uenientes ad baptismū suū, dixit illis: Progenies uiperarū, quis uobis submōstrauit, ut fugeretis à uētura ira?

Ne à scopo aberrretis, omnem sermonem Ioannes conuertit contra hypocrisim, & fictam Pharisæorum mentem, quasi dicat: Fœtura uiperarũ, qua mente uos huc aduenitis? quis ostendit hoc uobis? quòue autore id fit? Non utique spiritu sancto mouete uel ductore adestis, sed quæcunq; facitis, ad imperium ostentationis facitis. Ipsa ambitio, ipsa uanæ gloriæ cupiditas monstrauit ut hunc fugeretis, quasi etiam ipsi uenturam iram externa ablutione illa amoturi. Et quandoquidem plurimum gloriabatur in uirtutibus parentũ, patriarcharum & prophetarũ, dicit illos esse fœturas uiperarũ: non filios Abrahæ, sed potius filios diaboli, & serpentis uenenati: Diabolus enim pater mendacij est. Præterea etiam Iudæi naturam uiperarum, quæ matres suas occidunt, habent: Nam illi omnes suos prophetas persecuti sunt & deciderunt. Dicit igitur: Vos fœtura uiperarum, non uenitis ueritatis gratia &c. Latebat dolo in istorũ pectoribus, ut Euangelistæ Lucas et Ioannes apertius commemorat, quomodo miserint sacerdotes à Hierusalem præcipuos quosdam, qui interrogarent Ioannem Baptistam, nunquid esset Christus: quæ interrogatio non carebat dolo, unde & Ioannes uocat illos filios serpentum & uiperarum.

(Submonstrauit.) Quotquot huc ueniunt, hac ratione ueniunt, ut iram uenientẽ deuentent. Nunquid etiã uos sic aduenistis? Nequaquam. Hoc etiam falsis Christianis dicemus, qui sic ad nos ueniunt, nihil præter no-

men & symbola quaedam habentes: præterea sunt osores
 ueritatis. Quis illis ostendit ut fugerent iram dei?

Facite igitur fructus, qui deceant pœ
 nitentiã. Et ne sitis hac mēte, ut dicatis in
 tra uosipfos: Patrē habemus Abrahã.

Non abijcerem uos, quamuis adueneritis animo mē
 nus iusto & pio, modo adhuc mutetis animos uestros,
 & faciatis fructus dignos pœnitentiæ ueræ. Sicut hæc
 nus fuistis alieni à fide in Christum, & nimium fidutiæ
 in uestra opera collocastis, ita nunc submisso supercilio
 opera uestra ne magnificiatis, sed deo detis gloriã, &
 fructus qui decent pœnitentes, facite. Pro superbis sitis
 nunc humiles, pro iracundis mites, pro libidinosi puri
 & casti, pro auaris misericordes ac liberales, ita ut ui
 deantur etiã iam boni fructus. Non satis erit effugisse
 peccatum, nisi adieceris etiam uirtutes, & nisi fructus
 bonos declaraueris. Vides hoc in loco externa opera
 fructus uocari pœnitentiæ: que nimirum procedunt ex
 interna fide, que hominem uerè pœnitentem faciunt.

Ne sitis.) Ne uideamini, & pro magna re habeam
 tis, quod ex patribus prognati sitis, id est, ut cogitetis
 intra uosmetipfos: dicere enim hic est cogitare. Ne
 sint tales cogitationes uestræ, ne fallatis uosipfos, dicen
 tes: Abrahæ dictæ sunt promissiones, & quandoquidẽ
 illi dictæ, & deus est uerax, nos quoq; non periclitabimur,
 quia iuxta carnem ab Abraham semine descendimus.

Cap. iij DE IO. TOECOLAMPADII IN

mus &c. Porro qui fide illum referunt, quiq; deum timet
 ut Abraham, hi germani sunt eius filij. Nam re uera
 Iudæi isti non habebant Abraham patrem, nisi iuxta
 carnem: Deus autem carnē non respicit. Habebant al-
 ias etiam gloriations, sicut in templo, in monte Zion,
 in ciuitate Hierusalem, propter promissiones datas à
 deo. Illi autem non attendebāt, quibusnam illæ promis-
 siones essent datæ, & quod nō ad infideles pertinerent.
 Sunt nobis promissiones plurimæ & sanctissimæ, ne du-
 bitemus, quin deus omnia facturū sit quæ promisit.
 Sed quibus hæc sunt promissa: utique fidelibus, & ijs
 qui uerē in deum credunt, & quorum fides per charita-
 tem operatur: ijs inquam fidelibus tam amplas promis-
 siones dedit, & ijs uerax erit deus. Iam si tu solis pro-
 missionibus uelis esse contētus, agens uitam cōtinuati-
 ssimam, te ipsum decipies quemadmodū Iudæi: uana
 est huiuscemodi cogitatio.

Dico enim uobis, quod possit deus fa-
 cere, ut ex lapidibus ijs filij surgant ipsi
 Abrahæ. Iam uero & securis ad radicem
 arborum posita est. Omnis igitur arbor
 quæ non facit fructum bonū exciditur,
 & in ignem mittitur.

Vult dicere: Non est uobis alligata diuina promissio:
 nam si uos malē egeritis, deus poterit alium populum
 excitare, & uos relinquere, cum sitis omnino lapidei
 ad omne

ad omne opus bonum, & insensatores animantibus, imò peiores gentibus, quæ nunc ligna, nunc lapides adorant. Ioannes Baptista omnino omnipotentiam dei ante oculos Iudæis proponit, quod deus non uni genti addixerit suas promissiones. Si Iudæi non perstiterint in uerbo suo, nihil eis debetur: nam sunt adiunctæ conditiones istis promissionibus. Infra cap. octauo habebitis, quod multi ab oriente & occidente uenturi sunt, & accumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cælorum: filij uero regni eijcientur in tenebras externas, illic erit ploratus & stridor dentium. Hæc etiam prædixit Ioānes. Videtis quàm ardua prædixerit illis, nimirum uocationem gentium, & occæcationem Iudæorum. Porrò ut moneat illos, iudiciũ dei ante oculos proponit, quod iam proximum sit.

Securis.) Per securim intelligimus iudicium dei. Nam quemadmodum arbor quæ excatur, quod per securim fit, omnino omnem uim suam amittet: ita cum uenerit iudiciũ domini, qui perituri sunt peribunt, & amittent corpus & animam. Item bonos ramos securis à malis separat. Gentem illam omnino excidendam Ioannes dicit, nisi pœnitentiam agat: quam non egit, ideo quædã reliquiæ abiectæ sunt, & quædã ex populo seruata. Securis hîc diuini iudicij symbolũ est. Comparat etiã Iudæos arboribus, quod bene notandũ est.

Omnis arbor.) Hoc erit iudicium: Nisi bonum fructum fecerint, ignis æternus & inextinguibilis perdet.

Cap. III 10. OECOLAMPADII IN

illos & cōsumet. Nam postquam arbor illa excisa fu-
erit, uel homo discesserit ab hac uita, sentiet illa. Prius
excinditur arbor, deinde mittitur in ignem. Credamus
uerum esse deum iudicem, qui nihil finit impunitum,
sue Iudæus, sue Græcus, sue ex tribu Leui, uel regia
quis sit. Si non fuerit arbor proferens bonum fructum,
etiam si frondescat, excindetur, ut de ficu quam maledi-
xit dominus in Luca habetis. Huc usque perstrinxit
sadducæos & phariseos, qui accesserant ad eum. Tres
sectæ Iudæorum fuere, de quibus in alijs locis dicam.
Vbi autem illos satis humiliavit, testimonium Christo
incipit perhibere, ut etiam antea præmisimus.

Ego quidem baptizo uos aqua ad
pœnitentiã, at ille qui post me uenturus
est, fortior me est, cuius nō sum idoneus
ut calciamēta portē. Ipse uos baptizabit
spiritu sancto & igni: cuius uentilabrū
in manu ipsius, & repurgabit areã suã,
& cōgregabit triticū suum in horreum,
paleam autē exuret igni inextinguibili.

Vult dicere: Neq; in hac aqua qua à me abluimur
ni, confidendū uobis erit, quia ista nō poterit saluare,
licet in pœnitentiã baptisemini, id est, moneo uos hoc
symbolo, ut faciatis rectas eius semitas, & dimissa in se
delitate uestra, iam uera fide deo adhereatis, & feratis
fructus dignos pœnitentiæ, hocq; admonuerim meo ba-
ptismo

ptismo. Colligimini igitur in unum, ut deus habitet in uobis. Externū quiddam solū confro, dominus autē ille est qui gratiam confert: quale & nos etiam possumus prestare, si dominus concesserit nobis uerbum suum. Docemus & admonemus, neque pectora hominū possumus mouere: alius est qui intus hominem & moueat & doceat.

Fortior me.) Admodum humiliter uidetur loqui, sed magna encomia sunt Christi. Nam quæ Christo tribuit, nemo prestare potest, nisi & idem sit deus: facit enim Christum autorem omnis sanctimonie & omnium uirtutum, deinde & iudicem. Proinde Christus est dominus & deus, cuius est omnis potestas, & à quo omnis sanctificatio. Magna igitur in illis uerbis Christi laus ponitur. Dicit: Ego ante ambulo eius sum, iuxta Malachie dictum, qui ait: Ecce ego mitto ante te angelum meum & c. Et cum dicit, Post me: uult dicere, Statim post me. In Ioanne Euangelista habemus, Antè me factus est, hic fortior me est: ut uideas illius Christi longè ampliorem dignitatem esse quàm Ioannis, si Christum cum solo Ioanne contuleris. Necessè etiam Christum dominum confitearis, si seruulum agnoscas. Angeli non patiuntur ut salutentur à nobis tanquam domini, neque ulli sancti, quia illud nomen solius dei est. Vult dicere, Bene fortior me est, nam ego nullas uires uobis prestare possum, hic autem & uires & sanctimoniā ueram. Ego etsi multa iussero, & legem tulerò, nequaquam

tamen possum dare illi uirtutem proficiendi: hic uero qui fortior me est, & illis qui me antecesserunt, & illis qui post me ueniunt, potest dare & perficere quicquid uult &c. Itaq; omnes quos Ioannes congregat, non sibi sed Christo congregat, & ad illum remittit.

(Cuius non sum.) Habent hic aliqui multas allegorias, quas omitto lubens. Omnino Ioannes hoc modo loquendi suam humilitatē indicare uoluit, & se non esse dignum qui seruiat Christo. Ioannes longē sanctissimus inter omnes natos mulierū, cuiq; tantum testimonium per omnem scripturam, is dicit se indignum esse. Quid igitur ceteri confidunt in suis operibus, tanq; sublimē de seipsis sentiunt? Dignū est ut illum sequamur, quantum tuncque simus.

(Spiritu sancto.) Antithesis pulchra. Ego aqua baptizo, ille spiritu sancto & igni. Conser aquam & ignem. Aqua serē inutilis est & minimē efficax, ignis agilis & efficacissimus. Spiritus sanctus etiam ignis dicitur. Sic deus sua uirtute hominū pectora innouat, quae antea erant saxea, & diuinæ legis minimē capacia: sunt nunc carnea & mollia, ita ut in eis deus leges suas
 Cap. 3 inscribat, iuxta testimonium Hieremie prophetæ. Natura enim animales sumus, & ea quæ dei sunt non percipimus neque sapimus, quia omnes amamus nosmet ipsos. Natura negamus quod amodo deū, neq; uerē metumimus, adeo infecta est humana caro. Et quicquid congnitionis homini datur, minus est q̄ ut possit hominem
 per nos

permouere, ut toto corde deum amet: spiritu autē sancto dato cor immutatur, ut omnia alia homini displiceant et desipiant, & deus maximè placeat, ut nihil nõ facere paratus sit propter deum. Ille motiones humane non sunt, sed diuine. Huiusmodi nominibus nominatur illa motio, non enim possumus eius naturam exprimere. Videtis quid uentus facit? nauim impellit momento uno, per aliquot multa stadia, tanti est impetus. Talis etiam est fortitudo, & maior uis, diuini spiritus, ut id quod nobis omnino impossibile, acti illo spiritu, iam non frigide & tepide, sed alacres faciamus. Spiritus autem sanctus ad sola sancta & pia ducit, non ad obscena & turpia. Et quæ admodum spiritus, ita & ignis ardorem & feruorẽ immittit & c. Filio omnes dati sumus, & per filiũ mittitur spiritus sanctus, iuxta illud: Ascendens in altum, dona dedit hominibus. Hæc sunt dicta de misericordia domini & longanimitate, à quo speranda est salus. Qui uero illam contemnit seuerissimum dei iudicium subibit.

Psal. 67

Ventilabrũ.) Quasi diceret: Scitote illum esse iudicem, datum est ei omne iudicium. In manu eius, id est, in potestate sua habet. Comparamur nos uarijs granis. Nam si boni fuerimus, comparabimur grani tritici cum cõgregantur in horrea. Si autem impij fuerimus, & nullum bonum fructum tulerimus, palcis in quibus non sunt grana, & stipulis comparamur. Ipse igitur iudex erit. Cõparatio illa sumpta est ab agricolis,

qui purgant frumenta. Congerunt triticum, id est, qui bonum fructū attulerint, aliquando futuri sunt esca dei & cibus, in quibus deus oblectatur, & electi filij dei. Horreum, id est, regnum dei, in quo omnes sancti dei simul gaudebunt. Palea sunt illi in quibus nullus est fructus fidei, id est, qui nō crediderint in Christum: & quorum fides uana fuerit, illi hypocritis cōstruntur. (Inextinguibili.) Omnis alius ignis extinguiibilis est, sed ignis ille æternus, quo cruciandi sunt impij, inextinguibilis est, ut in Esaia cap. ultimo patet.

L E C T I O.

Tunc accedit Iesus à Galilæa ad Iordanem ad Ioannem, ut baptizaretur ab illo. At Ioānes prohibebat illum dicens: Mihi opus est ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Respondens autem Iesus dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos ut compleamus omnem iustitiam. Tunc omittit illum. Et baptisatus Iesus, ascendit protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cœli, & uidit spiritum dei descendantem tanquam columbam, & uenientem super ipsum. Et ecce uox de cœlis dicēs: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.

Connectit Euangelista hæc superioribus, & dicit:

Tunc

Tunc, id est, illo tempore quo Ioannes domino iuam
 præparauit, et cum populus congregaretur ad baptis-
 mum Ioannis, & audiret instare nunc regnū coelorum,
 & proinde agendam esse poenitentiam: tunc absque
 omni mora et dilatione proficiscitur Iesus à Galilæa ad
 Iordanem. Et iterum adimpletur quod dictum est per
 Malachiam prophetam: Et statim ueniet dominator Cap. 3
 &c. Nam ad populum suum & congregationem, an-
 gelus domini, qui est Ioannes, talia dixit. Et postquam
 orta est aurora, sol nihil cunctatur, sed & ipse statim
 emicat & apparet. Erat tunc Christus, quemadmodum
 habemus apud Lucam, annorū circiter triginta: neq;
 hoc mysterio caret. Nolebat enim Christus à pueritia
 inchoare prædicationē suam, sed in ætate perfectiori,
 in qua plus est constantiæ: admonens interim, ne quis
 ante tempus currat non missus. Videbinus itaq; ab ini-
 tio prædicationis quomodo Christus se aptauerit per
 omnē humilitatē, nullum intermittēs omnino officium,
 quod uel minimum deceret. Itaq; tunc aduenit Iesus

A Galilæa.) Quemadmodū alius quispiā è media
 turba ad Ioannem uenit. Scimus à reditu suo ab Agy-
 pto, interim domiciliū & morem habuisse in Galilæa:
 noluit enim in Iudæa habitare. Quid autem Christus
 interim egerit, Euangelista nō explanat: sed cōiectare
 facile possumus, neq; otiosum fuisse Christum, neq; uas-
 tasse literis, ut Iudæi obijciunt. Nimirum subditus fuit
 parentibus, nec etiam erubuit labore manuum illos iu-

uare, sicq; uictum inde sibi parare.

Iordanem.) Fluuium insignē, & baptismo Ioannis magis celebrem. Multa miracula olim cum populus Iudæorum in terram promissionis transfret, in Iordane facta sunt. Stetit enim Iordanis, & populo præbuit transitū. Sed nūc multò celebrior fit baptismo Christi.

Baptizaretur.) Res perquam mirabilis est. Nam si uideres uirtutem baptismi Ioannis, qui erat in poenitentia, quiq; cōciliabat sibi discipulos expectantes regnum dei, & propter hoc poenitentia agentes, in cuius signum simbolo baptismi abluabantur, quod paratiam erant sic etiā sordes suas, hoc est animæ, abijcere. Venit Christus quasi unus ex peccatoribus, cum ipse solus omnium absq; peccato fuerit, quiq; baptismo minime pro seipso egerit. Quamuis autem non erubuerit sic baptisari, tamen alia multa commoda nobis attulit: nempe ipse baptismum nobis consecrauit, & initium fecit baptismi, ut illi qui ritè baptisantur, populo dei adaptētur. Sunt qui cōtendunt baptismū aque institutum esse, cum Christus apostolos mitteret ad prædicandian, sed falluntur. Certum est Christum suo baptismo illum sanctificasse, deinde discipulos baptisasse alios: & iam coepit maior esse baptismi dignitas, quam antea erat. Imò hoc nomine potissimum nos multum uenerari debemus baptismū, sic cogitantes, quis sit, & quantus sit dux noster, qui in omnibus illis uoluit etiam nos præcedere. Pauca habemus sacramenta ecclesiæ, illa nempe

nampe quæ Christus primo initiauit, & suo usu com-
mendauit, baptismum & cenam, quæ iure omnibus
fidelibus sacratissima sunt. Quæuis autem omnia san-
ctificata sint, quæcunque unquam Christus pro nobis
fecit, alia tamē est sacramentorū sanctificatio in symbo-
lis. Externus baptismus non sufficit, sed qui in spiritu
fit, ut Ioannes Baptista prædixit. Magna insuper hîc
apparet modestia Christi. Sicut non erubiat circuncidi
& frequētare festa illa iudaica, quæ diligentissimè custo-
diebat, sic etiā nūc omnino humiliter se agit, dans ex-
emplum nobis omnibus, ut qui plus gratiæ habent, ne
se separēt ab alijs, quasi sanctiores et digniores, sed ma-
gis cæteris sese aggregēt, quò illos ad ueritatē ducant.

Opus est.) Obstupefcit Ioannes, quia maximā Chri-
sti humilitatem uidebat in spiritu, et uerum filium dei,
messiã, prophetã, missum à deo, quomodo iam antea
prædicauerat, & cui tantū testimoniū perhibuerat,
quod in manu eius esset uentilabrum &c. Cum igitur
Ioannes illum magnum regem uideret, cuius autoritas
incomparabilis erat, planè indignum ratus est, ut
ipsum baptizaret. Estq; sententia Ioannis: Non so-
lum ego, sed etiam totus mundus opus habet, ut per te
purificetur, & tu uenis ad me, quasi ego aliquid sim.
Tu dominus es, & ego seruus &c. Nemo saluus fit,
nisi in nomine domini Iesu. Ita sanctissimi quicq; agno-
scunt se beneficio Christi saluos fieri.

Ommitte nunc.) Consilijs dei omnino non est oba-

strepentū. Ita Christus repressit etiā Petrū & alios, si
 qd' statuisse illi interpellaret. Vult dicere: Scienter ago
 quod facio, decet etiā hoc. Nō arguit hīc Christus Ioan-
 nem quasi malè locutus sit: nā res uerè ita sese habebat,
 quia Ioannes opus habebat baptisari à Christo, & erat
 quodāmodo baptizatus à Christo: sed ita necessitatem
 huius mysterij uult nobis commendare. Discamus alijs
 dare exemplū humilitatis. Nā si Christus nō baptizatus
 esset, quotus quisq; non detrectaret baptisari? Opus
 perfectā fide, & fides illa perfectō opere se declarabit,
 & ubi declaratio illa, ibi & cōfessio, tuncq; nostra fides
 integra iustitia erit. Decens est ut nos etiam impleamus
 perfectā iustitiā, in ijs quæ pertinet ad cōfessionē fidei.
 Baptismi & coenæ symbola instituta sunt, ut in illis fidei
 nostrā protestemur: quāuis iustitia exigat, ut fidei
 alijs bonis operibus ornemus, sed huiusmodi symbolis
 illud maximè declaramus. Hoc nos præcipuè decet, quia
 tanquā duces sumus religionis, & ut alijs aditum faciamus,
 & qd' eis faciendū sit ostēdamus: hæc q; erit omnis
 uisus ianua religionis & ingressus. Quid si quis autē dica-
 cat se credere, & perpetuò renuat baptisari? Scias illius
 fides esse uanā & fictam. Sic etiam licet iustitiam
 uidere in ijs quæ minima uidentur. Parum alicui uidetur
 tingi aqua? Fateor in speciem parua res est, sed maxima
 mares si ordinem dei spectes, ut annumereris in filios
 dei. Hæc numeratio nō esset, nisi Christus consecrasset
 baptismum suo exemplo.

Omittit illum.) Iam antea declarauerat necessitatem rei, ideo Ioannes non potuit amplius contradicere, sed erat per omnia obtemperans. Fuit tunc mos communis apud Iudaeos, ut mergerentur quàm sepius in aquis, id quod uerbi uis quodam modo indicat. Sed nulla necessitas est, ut quiq; in profundum aquae mittantur, & omnino sepeliantur aqua, quia minimum in aqua externa existit. Vt cumque aqua atincti sumus, modo adsit fides, nihil refert, & ut annumereris populo dei, per te uel alios. Pleriq; martyrum uix guttulis aliquibus tincti fuerunt. Si quis autem curiosius contendere uelit, hunc sinamus: nam nos scimus Christi baptismum in spiritu esse, ubi corda nostra innouantur, ut clamare possimus Abba pater: quamuis illa immersio ueram significationem baptismi habeat. Baptisamur in mortem Christi, & quodammodo sepelimur cum Christo. Egredimur ex aqua, ut sic resurgamus noui homines cum Christo. Hoc mysterium ad Romanos & Colossenses Paulus paucis indicat. Quod nobis bene obseruandum est, ut memores simus, quotquot baptizati sumus, in mortem Christi baptizatos esse. Quid significabat, mergo in aquam, nisi quod testabatur se moriturum & resurrecturum in nouam uitam? Vnde est quod praecipitur eis qui baptizantur, ut renuncient huic mundo & pompae, id est, ut moriantur iam peccato, & incipiant esse filij dei. Hec autem est renūciatio, ut moriamur peccato, & haec quotidiana mors nouos homines facit.

Statim.) Illud statim, referrī potest ad, Ecce cœli aperti. Vel cōiunge cum ἀνέβη, et sic habes mysteriū: nam non diu morti obnoxius futurus erat Christus, neq; diumersus aquis, neque diu mansit in flumine, sed statim ascendit: nam tertio die debuit resurgere à mortuis. Tribulationes uitæ momentaneæ hic indicantur. Magna autem consolatio est nos ab aquis tribulationum liberandos, & in nouam & immortalem uitam restituendos. Huiusmodi enim significationes baptismi nō sunt nostra commenta: Paulus ijs est usus, ideo nequaquam licet illas contemnere. Videmus itaq; quomodo baptismus Christi celebratus sit, sed qui effectus illius, quæq; nos indipiscamur, posteriora indicant.

Aperti sunt.) Spiritualibus oculis uiderat illa magna mysteria. Neq; necessariū ut asseramus, quasi quedam fissura sit in cœlo, quia spiritualibus oculis uidit iā gratiam humano generi concedi, & paradysum, qui clausus est homini propter peccatum Adæ, iterum aperiri. Omnia enim illa, quæ in Christo impleta sunt, ad nos attinent, & nostri causa facta sunt, ut nobis aperiantur cœli. Christus qui semper in sinu patris est, ille ea reuelauit, illeq; simul in cœlo & in terra est. Vnde non propter Christū hæc facta sunt, etsi humanitas Christi ita testimonium accipiat, sed propter nos.

Descendentē.) Vidit non spiritū iratum, sed columbinam mansuetudinē habentem. Nam Christus propter suam benignitatem & suauitatem mirè nobis commenda

mendatur. Agnosci cœpit, quod unctus esset spiritu dei, & uerè esset Christus. In specie columbina ideo descendit, ut magis clarè agnoscat, cuiam deus testimonium perhibeat: nempe mansuetissimo omnium mortalium, qui in gloria dei existens, non dedignatus est se humiliare propter nos. In illum uenit spiritus, nõ quod antea expers spiritus dei fuerit, sed plenitudo gratiarum dei per hoc significatur. Neq; poterimus auellere spiritum sanctum à Christo. Quando operationes spiritus sancti sese manifestant, dicitur spiritus sanctus super aliquem descēdere: ita etiam dicitur in eadē sententia diuæ uirgini: Spiritus sanctus obumbrabit tibi. Sunt etiam aliæ similitudines propter quas spiritus sanctus assimilatur colūbæ, quas relinquimus. Vna nobis sufficit. Christus propter unctionem & suauitatem potissimum nobis commendatur.

Hic est filius.) Hæc nimirum uox est patris, qua filium declarauit. Eandem uocem etiam audierūt Apostoli in monte Thabor, cum Christus transfiguraret se. Et additur illic: Hunc audite. Is dilectus est meus, & quotquot illum diligūt, per illum sunt dilecti deo patri: & quotquot gratiam consequūtur, per illum consequuntur, quia placuit deo per Christum omnia instaurari. Vox illa magnæ consolationis esse debet, quod pater illum sic commendauit, & quod iam non amplius irascatur. Dicit: iam non est quod succenseam humano generi, modo homines resipiscant: habent suum redem-

ptorem, in quo bene gratus sum. Sic si nos quoque spiritu dei baptizemur, & si ueri Christiani sumus, per Christum quoque has dignitates assequemur, ut iam spirituales fieri incipiamus: & non solum columbina aderit simplicitas, sed iam ouilla innocentia. Et sicut Christus natura est filius dei, ita nos per gratiam in filios quoque adoptamur. Sic erimus templa dei, & conceditur nobis uera sanctificatio, & uera felicitas, quia nihil nobis contingere poterit optatius.

LECTIO

Cap. 4 **P**roponitur nunc nobis Christus ipse, uita & Christianae dux, maximè autè & semper eorū, qui Christū docere instituūt. Nō enim mox ut fuit impletus spiritu sancto transijt ad prædicandū, sed adhuc aliquo tempore abstinuit. Vult etenim ante omnia etiam ipse tentari, quemadmodū in epistola Hebræorū habemus in hæc uerba: Pontificē habemus magnū, qui penetrauit cœlos, Iesum filiū dei, teneamus professione. Non enim habemus pontificē, qui nō possit affici sensu infirmitatū nostrarū, sed tentatum per omnia, iuxta similitudinē absque peccato: ut etiam nobis tentationes sint tolerabiles, & ut discamus quod omnes qui piè uere uolūt in Christo Iesu persecutionem patiātur, & tentationibus expositi sint. Non dixit Paulus, uenit succūbere tentationibus, sed uenit ut præualeat. Sic etiā omnes qui fiduciam in illum habebunt, uictores erunt: nam persecutiones illæ cedent iustis in incrementum.

Vnc Iesus subductus fuit in desertū à spiritu, ut tentaretur à diabolo. Et cum ieiunasset dies quadraginta, ac noctes quadraginta, tandē esuriit. Et cum accessisset ad eum ille qui tentat, dixit: Si filius es dei, iube ut lapides ij panes fiant. At ille respondens dixit: Scriptum est: Non solo pane uicturus est homo, sed omni uerbo, quod egreditur per os dei.

Subductus uel sublatus à bono scilicet spiritu, & sancto, ingressus est Christus heremum. Discimus, ubi filij dei facti fuerimus, quod dei spiritu agamur Ro. 8. ne quid agamus per precipitantiam mentis, sed audiamus dominum monentem, & eius imperio pareamus. Docet autem spiritus domini, ne subito prorueamus ad ea que sunt gloriosa, sed humilitatē sectemur: id quod etiam apud prophetas spectare licet, qui ipsi nonnunquam in solitarijs locis habitauerūt, fortassis typum Christi gerentes. Insuper discemus ne nos ipsos intrudamus ad dignitates, sed expectemus uocationis tempus. Præterea commonefacit omnes christianos suo exemplo, ut à tumultibus huius seculi se subducāt. Non opus est, ut propterea relinquamus ciuitates, & hominum frequentiam, sed sollicitudinē istam nimiam in rebus multo

danis, ita ut possit dominus habere quietem in nobis, ut sit mens nostra otiosa, & uacet deo, utq; possimus diuina contempleri. Quorum enim mens nimis cogitationibus & curis obruta & sepulta, ea de rebus diuinis parum cognoscit. Expediit nobis, ut mox ubi hanc benignitatem dei senserimus, spirituale istud otium & sanctam solitudinē queramus, ut mens nostra uacet deo.

A diabolo.) Hoc est consecretaneum, solet enim ita fieri. Et Christus quoq; hoc uoluit experiri, ut tentaretur à diabolicis fraudibus. Nam hæc uita est, ut quidam dicunt, *πειρασμός*, quia uariè tentamur à sinistris & à dextris. In Ecclesiastico legimus: Fili si accesseris ad seruitium dei, paratus esto ad tentationes. Maxime ij qui alios docere debent, sciant sibi non defuturas tentationes. Bonum est ut etiam ipsi antea fuerint congressi cum diabolo, quò melius possint docere cæteros, ne circumueniantur à rugiente leone & deuorentur. Videtur hoc commèdari, cõcionatoribus præsertim, ut habeant quandam spirituum discretionē, sine qua nunquã rectè suo munere fungētur. Nam sæpe in angelū lucis transfmutat se satan, & ita fisco quodam obumbrat sanctas disciplinas, quò simplicibus imponat. Et uix alia re ita opus est, quàm discretionē spirituum, qua discitur quid ad gloriam dei, quid uero non pertineat. Experiamur denique in nobis, ut filij dei simus. Non paruum munus prædicare Christum Iesum saluatore totius mundi.

Ieiunasset.) Quadraginta dierum ieiunium fuit.

Vacauit

Vacauit interim precibus et contemplationibus. Sufficiebat etiam illud tempus, quo nos commoneamur, ut demus aliquid temporis contemplationi, antequam ad docendum progrediamur. Inedia cibi fuit, sed absq; fame, quia fames postea successit. Proinde ineptè quidam exemplum Christi nobis obtrudūt, quod illum imitari debeamus quadraginta dierum ieiunio, cum nemo hominū sit, qui possit traducere unū diem absq; fame. Christus non esuriit, nisi exactis istis diebus. Erat hoc magnum miraculum. Cum Christus contemplationi uacabat, cibo corporali nō indigebat. Neq; Christum sequi iubemur in ijs, in quibus uires nostras transcendit: in illis enim illius diuinitas declaratur. Quod Elias & Moses aliquid ultra uires humanas egerunt deo ipsos sustentante, quid mirum? sed id nō omnibus datur à domino. Proinde argumentatio illorum uana erit. Nemo reprobat eos qui castigāt corpus suum, seruata tamen in hac re modestia. Ne autē putes Christum interdū abstinuisse à cibo & noctu comedisse: omnino hos continuos dies quadraginta ieiunauit.

Esuriit.) Per quod declarauit se uerū esse hominē. Nam si sic perstitisset, & per omne tempus prædicationis suæ nihil comedisset, uerus homo non fuisset habitus. Probauit igitur hoc miraculo peracto se uerum esse hominē. Consolationē habemus, ut & nos ad similes tentationes parati simus. Sic etiam dedit quodammodo satanæ occasionē tantūdi seipsum. Neq; Christus inuic-

tus potuit tentari, sicut nec postea inuadere eum Iudaei potuissent, nisi dedisset eis accedendi copiam.

Accessisset.) Vocat illū nunc tentatorē, quem prius accusatorem. Nihil aliud iste agit, quā ut tentet, quō nos posset accusare. Tentauit maximē Christum, qui conscius istius uocis, Christum filiū esse dei. Tentauit an sit filius dei nec ne, uel an aliud quiddam sublimioris diuinitatis in eo reconditum esset. Verum an sancti dei simus uel populus electus, satan non nouit: nam ea mysteria à potestatibus aduersarijs recondita sunt: unde datus est ei locus accedendi Christum. Iam uideamus quibus tentationibus mos satanae humanum genus circumuenire, & maximē illos, qui uerbum domini ministrant, ut sic exemplo Christi aduersus insultus demoniacos armemur. Primo de gula tentatur Christus, ut primi parentes nostri tentati sunt. Sed non hoc potissimum agit satan, ut à uoracitate Christum cognoscat, sed potius institutum satanae est, ut à fide in deum Christum abducat. Dicit, Ecce si tu filius dei es, & permittit te deus esurire, profectò non agit patrem, qui sollicitus est de filio &c. Non rara tentatio inter mortales, dum uarijs modis prēmimur in hoc mundo, cum pij nihil aliud petant, quā gloriā domini promotam. Nonnumquam nemesis ista & indignatio mētis, tales cogitationes inserit, quasi deus nostri nullam curā habeat. Ecce uidemus malos feliciter agere, & pios qui se totos Christo consecrant periclitari. Periculum quoque est, si non

uera fide illa intueamur, ut in deum fiamus blasphemii. Hocq; satan agit, ut inuidiosum reddat patrem coelestem. Ecce si filij dei, æquum est, ut non patiatur uos sic affligi in hoc seculo. Ioannis cap. 15. habemus consolatione à Christo datam, in hæc uerba: Si mundus uos odit, scitis quod me priusquam uos odio habuerit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suum est diligeret &c. Tempus erit quando glorificabimur. A gula satan solet immittere nouam improbitatem stomacho nostro: & scitis quàm simus impatientes si cibus defuerit. Psalmi dictum deberet nos cõsolari, in quo auditur: Nunquam uidi iustũ derelictũ, & semen eius mendicãs. Deus subuenit suis debito tempore. Homo si factus fuerit impatientis, statim recedit à fide: & si uictus fuerit à satana, omnino actum est de eo. Iam qui uerè Christianus est, & parauit se ad bella, et si sit in solitudine, & nihil adsit quod possit alere, attamen domino fidit, & satanam insidiantem non curat.

Si filius es.) Hæc est tentatio. Non solũ uolebat ut lapides panes fierent, imò hoc agebat, ut omnino filij nomen auferret à Christo, & redderet eum infidelem. Expectanda sunt illa diuina præsidia. Noluìt Christus ex lapidibus humanũ genus educare. Satan autem uno uerbo depellitur, hæc q; tela maxime odit: quia homo, qui diuine uoluntati fidit, non dubitat quin uerissima sint, quæ in scripturis sanctis traduntur.

Non in solo.) Quasi dicat. Etiam si deus non dedes

rit nunc mihi panem, tamen suo iussu & uerbo poterit me sustentare, si omnino deo placuerit me seruare: non propterea opus erit ex lapidibus panem facere. Hic uideatis nulla in re Christum satanæ obtemperare, sed persecutit eum sacris scripturis.

Omni uerbo. id est, in omni iussu dei. Quidam intelligunt de uerbo dei, id est de externo uerbo, quo erudimur ad salutem, sed non pertinet illa sententia ad hunc locum: Nam mens dei sua uoluntate pascere potest omnia. Si deus aliquid iusserit, necesse est id fiat. Si uoluerit liberare, liberabit etiam si defuerit panis, & in summa fame constituti simus: ita cogitandum erit nobis, sumus enim nonnunquam aliquanto timidiore, & tam pauperes, ut uideamur omnino derelicti in hoc mundo à deo. Exemplum apostolorum cogitemus, qui & ipsi esuriiebant, & multis nonnunquam indigebant, sed certi de beneuolentia domini, qua uult & potest suos liberare. Ita Christus gulæ imperauit, & dæmonem repulit, ne uoti sui fieret compos. Iterum etiam admonemur, ut si semel uicerimus diabolum, ne gloriemur, neque putemus nos ob id beatos esse & uictores, quasi hostis perditus sit. Nam sunt adhuc ei mille artes aliæ quibus solet impetere nos: unde si eum semel uiceris, & superior factus fueris, iterum te aggreditur mox noua arte, & summa diligentia studebit te circumuenire. Sicut uaria ingenia hominum sunt: alij magis uoluptates querunt corporis, alij inanis gloriæ studium, alij cupiunt magnificari

*eari & c. sic et uarij doli & artes satanæ. Videte quales
sitis, & qua parte inferiores, nam ea potissimum impu-
gnabit uos. Carnem nostrā fame aggreditur, si hac uia
non succedit, querit aliam & c.*

Tunc assumit illum diabolus in san-
ctam ciuitatē, & statuít eum super pinna-
culum templi, dicitq; illi: Si filius es dei,
præcipita te deorsum. Nam scriptū est:
Angelis suis mādaturus est de te, ac ma-
nibus tollent te, ne quando impingas in
lapidē pedem tuū. Dixit illi Iesus: Rur-
sum scriptū est: Non tentabis dominum
deum tuum.

Maiores pars interpretum illas duas tentationes se-
quentes, spirituales esse uolunt, & id mihi plane pro-
batur. Nam legimus Christum tantatum fuisse & du-
ctum à spiritu in desertum: sed quod diabolus eum cir-
cum exerit non est uerisimile. Verum quemadmodum
prophete uarias uisiones habuerunt, in quibus multa
passi sunt, ita & Christus spiritualiter tentatus est. Et
sunt istæ uisiones non absque tentatione: in ijs enim
perspicuitatem uidere licet mentium. Nam si satan im-
mittit tentationē siue in deserto, siue in alio loco, ut di-
gnus sis maximo honore, et negligaris ab omnibus, sta-
tim senties qui sis. Præterea si uisionē habes immisā,
quasi quis tibi multos aureos daret, ut honestius uiue-

res, ac si Cæsar mitteret munera: qui iam non habet spiritus discernendi rationem, & qui non sentit huiusmodi diabolicas suggestiones, perinde succumbit. Esaias nudus ambulauit tres annos, Ezechiel quadraginta dies dormiuit in uno latere: istæ uisiones uel res non sunt factæ corporaliter &c.

Ciuitatem.) Non propterea facimus Christum phantasticū. Certum etiam corporaliter esse tentatum per famē. Vult dicere: Ecce cæteri homines descēdunt per gradus, tu tantus es, & ad tanta fastigia uenisti, ut per aëra ire possis, non ut alij homines per gradus &c. Taxantur quidam hīc, qui uolunt & petunt operari per se miracula & dicunt, Deus da mihi gratiam operandi miracula, quasi ipsi sint homines, quibus dominus præ alijs debeat tale quid conferre. Indicia sunt superbi animi. Videte autem artes satanæ: ubi cognouit Christum scripturis secum agere, imitatur etiā ipsum Christum, scripturisq; aggreditur.

Angelis suis.) Scriptum est: In omnibus uijs tuis, quam particulā omisit satan, & infideliter scripturam tractauit. Ita omnes infideles eam tractant, & deprauatē illam adducunt, non iuxta mentem spiritus sancti, sed iuxta suas phantasias quas conceperunt, uel inuidia moti, uel inani gloria, quò semel imbibitum errorem stabiliant. Verum est, dominus Christus omnino custodiet se in uijs suis, sed nō opus ut deiceret se. Deus etiam custodit omnes fideles. Angeli autē administratores

torij spiritus sunt, in hoc à deo creati ut nobis inseruiāt. Si deus nos nō seruaret uarijs periculis percuteremur, quæ aliàs effugimus per diuinam potentiam, quia nos defendit. Secunda illa tētatio decet nos, ne uana gloria succumbamus. Christus igitur repellit satanam. Et obserua quod satan è contrario scripturas adducit. Oportet igitur omnem scripturā conferre, non solum unum locum, & genuinum sensum elicere.

Non tentabis.) Tentare est dominum deum, cum possis aliquid facere, & uis id per miraculū fieri, aut in teipso experiri, an deus diligat te, ut amplius quid habeas quam alij homines. Habes fontem, habes panem. ijs medijs qui non utitur, tentat dominum. Cauendum à uana gloria omnino.

Rursum assumit illum diabolus in montem excelsum ualde, & cōmonstrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hec omnia tibi dabo, si prostratus adoraueris me. Tūc dicit illi Iesus: Abi satana, scriptū est enim: Dominum deum tuum adorabis, & illum solū coles. Tunc omittit illū diabolus, & ecce angeli accedebāt, ac ministrabant ei.

Lucas habet ὡς ἑξήμισι ἡμέραις, in puncto temporis uidit omnia illa. Verum nullus montium tam altus, in quo omnia regna mundi uidentur, ideo illa facta sunt

per uisionem. Tertio per auaritiam tentat. Multi enim sunt qui non curant inanem gloriam, neq; sunt uentris mancipia, sed auaritiæ uitio tenentur. Mēdax est satan, & aperit se omnino, quod insidietur diuinæ gloriæ: & uult ipse adorari, quod soli deo debetur. Promittit ob id omnia. Neque sine causa Mammon deus dicitur, & uerè deo opponitur: nam qui auaritia dediti sunt, omnino deum non curant. Satan putauit se excæcaturum Christum, ut maximā partē mundi, sed frustratus est.

Dabo tibi.) Vide mendatiū. Dicit, dabo, cum non possit dare, quia dei est dare, à quo omnia condita sunt & reguntur. Et iam non dicit, si filius dei es, sed si prosternatur adoraueris me. Christus autem iam nō fert ultra tentatorem, sed illi respondet, cum iam gloriam dei inciperet obscurare.

Cap. 9 Abi.) Etiam hunc locum ex Deuteronomio sumpsit. Scimus de adoratione & seruitute quæ deo debetur, quid scriptura dicit, etiam si homines adoremus, quod aliam rationem habet, ut supra memini.

Solum coles.) Igitur honor iste simulachris non est dandus, neque idolis, sed soli deo. Sciat homo suam dignitatem, in quam positus est à deo ab initio mundi, ne se tam abiectum putet, ut ligna & lapides adoret.

Ecce angeli.) Certi sumus, ubi uictores fuerimus, deum nos non derelicturum. Mittet angelos qui ministrent nobis, ut opus dei dignè exequamur.

Aviduimus heri Christum per omnē uitā suam
 & prædicationem, nobis quoq; typum uiuendī
 præferre. Baptizatus, spiritu sancto impletus est, &
 declaratus filius dei: deinde tentatus, qui per se intenta-
 bilis erat. Victor autem comparuit, unde & diabolum
 in fugam compulit, & angeli ministrarunt illi. Horret
 caro nostra quoties tentationes audit. Et serē ij qui ad
 dei seruitutē accedunt, certas tentationes experiūtur:
 sed illi ipsi si consolationes illas acceperint, non graua-
 tē illas ferent. Nam quemadmodū Christo angeli mini-
 strarunt, ita etiā nobis aderūt spiritus administratorij,
 modo filij dei, & spiritus eius participes simus. In præ-
 senti loco discimus, ne iterum temere ad docendū pro-
 ruamus, sed temporis occasionem & oportunitatem
 expectemus. Scit enim fidelis minister, quo potissimū
 tempore mensuram tritici dispensare debeat.

Cum audisset autē Iesus, quod Ioan-
 nes traditus esset, secessit in Galilæam:
 & relicta Nazareth, profectus habitauit
 in Capernaū, quæ est ciuitas maritima,
 in finibus Zabulon & Neptalim, ut im-
 pleretur quod dictū fuerat per Esaiam
 prophetam dicentem: Terra Zabulon
 & Neptalim iuxta uiam maris, ultra Ior-
 danem, Galilæa gentium, Populus qui

sedebat in tenebris & umbra mortis, uidi-
dit lucem magnam: & qui sedebant in
regione & umbra mortis, lux orta est
eis. Ex eo tempore coepit Iesus praedica-
re & dicere: Resipiscite, instat enim re-
gnum caelorum.

Antequam Ioannes coniectus esset in uincula, Chri-
stus tametsi plenus spiritu sancto, & claresceret mira-
culis quibusdam, abstinuit tamen à frequētoribus con-
uentibus, & nonnihil gratiae concedēs Ioanni. Sed ubi
Ioannes in uinculis esset, prodijt, ut uideamus uerbum
domini minime alligatū esse. Ne autem deesset uerbum
dei Ioanne ablato, obtulit se oportunitas, ut manifestē
prodiret. Multa apud Ioannem & Lucam sunt, quae
hic noster non commemorat, neque hoc institutum eius
erat. Spiritus tanē sanctus pulchrē indicat, qua ratio-
ne Christus ad docendū sit progressus. Mutauerat quis-
dem aquam in uinū, uenerat in Hierusalem iterū atque
iterū, & innotescere aliqua fecerat miracula, sed non-
dum tanta fecerat, quanta ubi Ioannes captus est. Hic
licet uidere apud Euangelistam Ioannem, Christum
quater iter instituisse in Hierusalem &c. Noster autem
& Marcus, serē non nisi unam profectiōē describunt,
unde fit quod multa omittāt, quae ab alijs Euangelistis
satis diligenter conscribuntur. Itaque hoc nobis erit hic
obseruandū, quomodo mox post tentationē Mattheus
ad hunc

ad hunc locum uenit, quod Ioannes captus est. Mens spiritus sancti est, Christum omnino sic uoluisse inclarescere: noluit enim ministerium Ioannis obscurare. Prodesset hoc concionatoribus, si nonnunquam obseruarent, ne quis alterius ministerium obscurare & praeuerrere conaretur. Spiritus sanctus talia docet. Interim relinquamus affectus nostros, & omnia debito ordine fient. Spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt. Posunt etiam tempora praeterita hisce coniungi: Nam alia initia legimus, ut in Cana Galilaeae, cum filio reguli &c. Videbimus hic quando, & ubi debebat initium praedicationis fieri: et sicut supra commonuit singula facta esse prophetarum testimonijs, ita iterum refert nobis initium praedicationis Christi per Esaiæ testimonium, ut uideamus omnibus modis adimpleri, quod antea prophetae praedixerunt. Atqui quomodo captus fuerit Ioannes postea habebimus. Galilaea hoc tempore subiecta erat Herodi tyranno, & in illa regione in qua Ioannes captus erat, instituit Christus praedicationis suae initium, tantum absuit ut metueret Herodem: quamuis etiam antea illic domicilium haberet.

(Capernaum.) Euangelista Lucas ponit, quomodo Cap. 4
 Christus in synagoga initium praedicationis fecerit, sumpto libro Esaiæ prophetae, in quo locum inuenit, ubi scriptum erat: Spūs domini super me, propterea quod unxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me, ut sanem contritos corde, ut praedicem captiuis remissionem etc. Esa. 61

Cap. III IO. OECOLAMPADII IN

Mox municipales eius ciuitatis exarserunt in Christum
& eiecerunt eum, & proinde non sine causa concessit
in alium locum. Implerunt hoc prouerbum: Propheta
non acceptus est in patria sua. Capernaum ciuitas erat
frequētiōr populis quam aliæ, & maritima. Nazareth
in meditullio sita, neq; adeo frequens. Nam in locis fre-
quentioribus debebat uerbum domini prædicari, quod
nequaquam lucem fugit.

Neptalim.) Quasi dicat. Ecce olim prædictū est in
hisce potissimum locis, summum esse prædicationis ini-
tium, in finibus Zabulon & Neptalim, ut impleatur
Esaiæ dictum, cap. 9. Testimonium hoc aliquanto dis-
uersius hinc sonat quam apud Hebræos. At si quis peni-
tius introspiciat, nisi omnino fallar, inueniet illud Euan-
gelistā satis germanè citasse. Nam commentationē He-
bræorum hoc in loco non uideo an liceat recipere. Cer-
tum est populū Israëlitarum principio in captiuitatē
ductum, quia non fuit emendatus alienis pœnis, nempe
terræ decem tribuum, quæ bis capta: primum à The-
glathphalassar, ut habes 4. Regum 15. quod cœperit
duas tribus trās Iordanē, abduxeritq; multos captiuos
nempe dimidiā tribum Manasse, Zabulon, & Nepta-
lim. De secunda captiuitate 4. Reg. 17. inuenies.

In tenebris.) Hebræi tenebras, magnas tribulationes
uocant & aduersitates.

Lucem magnam.) id est, miram dei gratiā. Christus
etiā ipse est lux mundi. Vult Esaias propheta non solū
dicere

dicere Hierusalem liberandam, sed quod illi ipsi uisuri
sint præ alijs lucem, cum priores in captiuitatem ab
ducti sint. Videbunt lucem magnam in ea regione, in qua
Assyrius inualuit, nempe ut in ea incipiat Christus suam
prædicationem. Vergunt ad septentrionem hæc regiones:
Et si quis recte expenderit, uidebit tres regiones poni
in diuerso Iudææ. Galilæa gentium orientem spectat, Ne-
ptalini uersus septentrionem, quæ itur in Iudæam. Nun-
quam mundo tanta lux orta est, quam ubi Christus sua
prædicatione aduenit, qui nobis uoluntate patris aper-
ruit melius quam alij omnes prophete.

Ex eo tempore.) quo scilicet Ioanes in uincula con-
iectus est. Etiam si antea prædicauerit Christus, tamen
nunc maiori fiducia, et maioribus miraculis: quia iam
tempus erat ut se manifestaret mundo, quare uenisset.

Resipiscite.) Omnino consonat cum Ioanne Bap-
tista. Nam Ioannes suas cõciones incæperat, Pœniten-
tiam agite, uel resipiscite. Et quemadmodum audiistis
in superioribus, quid sit resipiscere, hoc est, se cõuerte-
re à uijs malis, et bonum operari, ita et in hoc loco acci-
pitur hæc uox. Verba omnino magnæ mansuetudinis
sunt. Loquitur Christus quasi pater benignus ad filios.
Quasi dicat: Video uos filij mei charissimi male agere,
nolite amplius ita uiuere, redite in uiam, iam salus uobis
annunciatur. Videmus igitur Christum mansuetius præ-
dicare quam Ioannem, qui minister erat, quiq; loqui-
tur de securre, palea, et uentilabro. Christus huc spe-

Stat, ut agamus uitam innocentē, & relinquamus mundum, ut etiam ipsi efficiamur coelestes, mereamurq; conscribi in numerum ciuium coelestium, ut possimus cum Christo regnare. Cæterum aliqui in pœnitentia opera ualde meritoria uoluerunt colligere, qui magis disperferunt quàm collegerūt Christo, statuentes suam iustitiam, obliterarunt dei iustitiam. Si nostris operibus iustitia datur, iam omnino euacuamus gratiam dei. Et cum illis miseris factionibus quid aliud agitur, quàm quod Christi sanguis in cruce effusus uilipenditur? Sed id parum piè dictum esse totus mundus nouit. Nos igitur mentem Christi simplicissimè accipiamus, & discamus quod nostrum officium sit, & quem scopum in prædicando seruare debeamus. Hucq; spectandū, ut populum inducamus ad resipiscentiam, & ne ita inuolutus sit huius sæculi curis, ut possimus etiã nos facere populum coelestē. Iam id paucis uerbis dicit, sed postea pluribus uerbis illud iorget, nempe in 5. & 6. cap. inuenimus ea quæ requiruntur in nouo homine, ut nos etiam conscribamur in regnum cœlorum, & simus ex eodem numero in quo omnes sancti dei sunt.

L E C T I O.

AD clariorem intelligentiam Euangelistæ multum facit, si sciamus quo ordine ipse historiam Christi persequatur. Heri indicatū est, à Ioanne Euangelista quatuor profectiões Christi describi, hic autem noster unam duntaxat sibi proposuit: & ab eo tempore

pore incipit, quo scilicet Ioannes coniectus est in uincula, postquam Christus liberius prædicauit, maioribusq; miraculis coepit inclarescere: licet antea miraculis etiam uarijs inclauerit, tamen permisit illa obscurari aliquo modo. Hic profectioe eius in Hierusalem habemus, ut etiam apud Lucam, quæ accusatur à Iudeis, quod commouerit populum incipiens à Galilæa usque huc. Ita tres illi Euangelistæ illam ultimã magis sequuntur & tractant profectioe. Erat autẽ ante omnia necessarium, ut Christus haberet omnium operum suorum testes, qui & doctrinam & miracula sua postea in mundum diuulgarent, de quo Actorum primo Petrus mentionẽ facit, cum iam amisissent Iudam proditorem ex ipsorum numero, & eligendus alius esset in numerum duodenarium, qui numerus non absq; mysterio à Christo obseruatus est. Iacob typum istius rei gessit in duodecim filijs suis. Videmus etiam hinc, principio cum coepit prædicare, colligit discipulos, quo autem consilio & qua ratione postea audietis: nam omnia plena sunt mysteriorum.

Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilææ, uidit duos fratres, Simonem qui uocabatur Petrus, & Andream fratrem eius, iacientes rete in mare (nam erant piscatores) & dicit illis: Sequamini me, & faciam uos piscatores hominum. At

illi relictis ilico retibus, secuti sunt illum. Et progressus illinc, uidit alios duos fratres, Iacobum filiū Zebedei, & Ioannem fratrem eius in nauī, cum Zebedeo patre suo, fartiētes retia sua, & uocauit eos. At illi protinus relictā nauī & patre suo, secuti sunt eum.

Ioannes Euangelista istorum discipulorū uocationem etiam habet: qui cum adhererēt Ioanni Baptistæ, & ab illo ad Christum mitterentur, non tamen Christo continuo adhererūt. Deinde aliam uocationē legimus apud Lucam, non sine magno miraculo, cum iam piscibus retia ita impleuerant, ut rumperentur, nec tamen Christo toti adhererant: nunc autem ad simplex uerbum Christum sequuntur, ita ut perpetuò eius familiares sint. Quamuis me non lateat, plerosq; & quæ apud Lucam, & quæ hīc, pro una uocatione ponere: sed mihi satis certum non est. Vide autem quidnam Euangelista noster obseruarit. Voluit enim maiestatem Christi uarijs modis nobis cognitā fieri, ut interim eius diuinitatem clarè agnosceremus. Sunt quidam qui putant Christum secundum humanitatē conscribi à Matthæo, sed ex miraculis licet satis uidere diuinitatē eius. Cum celebrius incepit prædicare, simplici uerbo uocauit discipulos, qui & secuti sunt, quæ uocatio magni miraculi res erat. Capite nono etiam alios Christum uocasse

casse audietis. Noluī antea illos sequi propter capturam piscium, neq; ad prædicationē Ioannis, sed ad eius imperiū, quò se uerum dominū agnoscerent, à quo electi essent in discipulos.

Duos fratres.) Nimirum considerans qualesnam esset discipulos electurus, delegit serè loca maritima, & magis frequentiora: etsi nonnunquam solitudinem quæreret, orandi gratia, ibi tamen obambulabat maxime, ut piscaretur sanctissimam illam piscaturam, & prædam illam, quæ olim ab hoste humani generis ablata. Ipse est qui uelociter prædatur, ut Esaias dicit. Ex hoc loco manifestissimè apparet, quod gesta Christi nõ ita simpliciter facta sunt, ut solum liceat spectare quid cortex in se habeat. Christus æterna sapientia quærebat ista loca & tempora, in quibus poterat cognosci, quasnam ob causas talia faceret. Ita pulchrè alludit ista uocatio, si allegoriam spectes. Mare symbolū est huius mundi, & per pisces homines intelliguntur: nam postea seipsum declarat. Cap. 3

Faciam uos.) Quasi palam dicat eis: Putatis me illud temerè agere? Ego aliam spiritualem uocationem scio, hac quam nunc exercetis clariorē & sanctiorem. Fraternitas etiam semper grata est Christo, quia deus princeps est pacis. Iam illi mittebāt rete, nihil aliud expectabant quàm se uocandos in hoc officium, tametsi antea uocati fuerant. Viderant Christi habitationem, uiderant miracula, tamē iterum conuersi sunt ad suum

opificium, neque sese totos addixerant Christo. In illis
 & alijs Apostolis licet uidere mirum consilium dei, qui
 idiotas & simplices elegit sibi in Apostolos: nō diuites,
 neque ualde nobiles, neq; liberatos, sed uiros ignobiles
 & indoctos, ut magis diuina potentia fieret manifesta,
 & ut sic omnis gloria deo, neq; humanis ingenijs tribu
 atur. Nam si uocasset philosophos & præcipuos pha
 riseos, multi causati essent mundum accessisse Christo,
 propter illorum sapientiam & eloquentiam, qua non
 nunquam simpliciores decipiuntur, ideo & deus elegit
 infirmiora huius mūdi. Et quamuis deus elegerit illos,
 non tamen propterea contemnendæ sunt artes bonæ.
 Et hodie opus est, ut sacris literis insistatur, id quod
 Apostolus Timotheo præcipit. Nam id genus dono
 rum, quo statim edocti sunt Apostoli, nostris temporis
 bus cessauit: sed sic oportebat in principio autorita
 tem euangelij concliare, quamuis postea multi eruditi
 ad religionē nostram accesserint. Paulum Apostolum
 scimus fuisse eruditū, & Lucam. Notum etiam est ple
 rosque ex sacerdotibus, ad Christi doctrinam uenisse,
 illamq; summa diligentia prædicasse. In initio autem tales
 uolebat Christus, ne istud initium humanæ sapientiæ
 ascriberetur. Ita uidemus deum uoluisse ex nihilo mun
 dum condere, & hominē ex puluere. Opus uerē deo di
 gnum, cum cogitamus istos uiros non admodum tunc
 magni habitos, totum orbem Christo subiugasse. Vtq;
 opus dei fuit & uirtus. Si nullū aliud miraculū factum
 fuisset

fūisset, illud sufficere deberet. Quis aures illis præberet, nisi diuina uirtus adesset? Simplices Christus elegit, non pessimos. Vocauit eos dum mitteret rete, quod indicat eos libenter laborasse.

Piscatores hominum.) Hic iam rationem consilij sui aperit, id licet etiam in cæteris Apostolis dei sic cognoscere. Neque sine causa hos & illos deligit, & ad illa officia uocat. Vides imperium dei, maiestatem Christi: quoscunq; ille uocat, illi uocem pastoris audiunt. Iam aliter uocat Apostolos quam postea, cum Matthæi cap. 11. dicat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Hic piscatores hominum facere uult. Et quicunq; ad hoc officium uocantur, non ad quietem, neq; ad delicias, sed ad laborem, ad curas, sollicitudines & uigilias continuas uocantur. Qui laborant uerbo, nunquam quieti et ociosi erunt, semper manebunt illos opera aliqua. Etiam si multum laborauerimus, fieri tamen potest, ut admodum paucos capiamus. Si ociosi sumus, quæ tunc spes capturæ? Quamuis neminē uelim accedere ad spiritualem capturam, nisi iubente spiritu. Sed cum uidemus mundi errores, & fratres à demonibus seduci, mirū est nos uelle esse desides. Interim multa sunt ex ratione piscandi, quæ possunt concionatores, ueros piscatores consolari. Non est piscatorum quotquot uelint pisces capere, sic nec concionatorum est, multos uerbo suo capere, sed ex iussu dei. Bonos & malos eodem rete concludunt. Domini est discernere, &

eligere ex ijs qui sunt boni, modo ipsi non sint ociosi. Vidit Christus etiam hos aptos esse ad ministeriū, qui iam antea miram Christi potestatem cognouerant, qui nunc iterum à Christo uocantur. Hic declarat Christus potentiam suam, quia illi non regrediuntur.

Relicta nauī.) Vt postea gloriatur. Videmus hic quæ parua sint quæ Apostoli reliquerūt. Sed non sunt parua, si quis animum spectat: nam toto animo se declarāt Christo. Sic oportet Christū sequi, ne nos postea mūdi uoluptas sibi deuinciat. Sciamus nos esse Christi, & in illius operibus occupari. Etiam parentes nostros & cō sanguineos relinquere debemus: idq; olim Leuitarum erat propriū. Infra habebimus de discipulo qui uolebat sepelire patrē suū, quē Christus reprehēdit. Adeo uult discipulos suos alienos esse ab affectionibus: non quod inhumanitatē doceat, sed uult suos sibi esse addictissimos, & ne ob ullā causam ab hoc ministerio auocētur.

Et circuibat totā Galilæam Iesus, docens in synagogis illorum, ac prædicans Euangelium regni, & curans omnem morbum, & omnem langorē in populo. Et dimanauit fama illius in totā Syriā. Et adduxerūt ad illum omnes malè affectos, uarijs morbis ac torminibus cōtractos, & dæmoniacos & lunaticos, & paralyticos, sanauitq; illos. Et secutæ sunt
eum

cum turbæ multæ, à Galilæa ac Decapoli & Hierosolymis & Iudæa, & à regionibus trans Iordanem sitis.

In genere hæc dicta sunt, nam postea inuenietis quomodo Christus obambulauerit. Et duo potissimum egit, docuit & miracula fecit. Miraculis siquidem confirmauit doctrinam suam. Non contempsit pagos & uicos minores: ubicunq; auxilio opus erat, ouibus errantibus, ibi aderat. Potissimum autem in synagogis ubi frequentior populus Iudæorum erat, docuit, ne doctrina eius esset suspecta, ut ipse testatur. Vnum templum iussi habere Iudæi quod erat in Hierusalem, in quo docebatur lex dei, tametsi in alijs locis synagogæ erant, ut sabbato conuenirent illuc audituri etiam legem dei.

(Euangelium.) Dicens iam adesse regnum dei, & quotquot uellent posse saluos fieri. Alterum, curabat omne genus morborum. Bene positum est *πᾶσιν*, omnis enim inueteratus morbus sit quicunq; à Christo sanatus fuit. Neque uenit Christus in mundum potissimum ut istos morbos curaret, sed impleuit dictum per Esaiam prophetâ cap. 35. Tunc saliet sicut ceruus claudicans, & laudabit lingua muti. Debebat enim Christus miracula ista operari, sed istis declarabat, quomodo morbos animæ curaret, propter quos potissimum uenerat. Etiam multos morbos reliquit in terra, quos non curabat: neque omnes surdos, cæcos, claudos &c. pristinae sanitati restituit, sed eos solum qui adducebantur

curabat. Venit præcipuè ut mentes illuminaret, curans
superbiam, auariciã, inuidiã, & alios pestilentes mor-
bos, qui homines detrudunt ad inferna. Et illa hîc in ge-
nere dicta sunt. Vides iterum magistrum, doctorem &
medicum uerum, tam corporum quàm animarum.

Dimanauit.) Scitis terram Syriæ admodũ latam
esse: Galilea enim portio est Syriæ. Antiochia & aliæ
claræ ciuitates ultra Iudæam usque ad Ciliciam, ad Sy-
riam pertinent. Ad regionẽ gentiũ peruenit ista fama.
Iam præludebatur, gentes præualituras Iudæis. In
summa, omnes qui malè habebãt adducebãtur ad Chri-
stum. Et Christus quantuscunq; erat, licet filius dei,
tamen humiliauit se: & licet morbo foetidos & terribi-
les, nec non dæmonio obsessos, qui truculentiam quan-
dam ostendunt, & à quibus sibi homines cauent, attã-
men demisit se ad eorum infirmitatem, illosq; curauit.
Quidam etiam ægroti ualde molesti sunt & morosi,
nihilominus citra personarum respectum, quenq; obui-
um curauit sine muneribus, quia gratis suam illis ope-
ram locabat. Varia ista genera infirmorum, declarant
nobis quàm uariè infirmi sumus in animis: impellimur
enim in peccata, corrumpimurq;. Profectò quidam in-
ueterata consuetudine detenti, similes sunt paralytis
cis: uerum qualescunq; simus, ueniamus ad Christum,
quia ea est eius benignitas, ut nos curare dignetur.

Turbæ multæ.) Sponsam illum multæ filie se-
quuntur, dixerunt adolescentulæ, quæ significant mul-
titudinem

titudinem ecclesiæ, quæ in odore bonæ famæ subsequen-
ta est. Ibi etiam quidam possit mirari, cum sub finem de
Iordane & Decapoli mentio fiat, an sit ultra Iordanem.
Diuisit Euangelista terram Iudææ in duas regio-
nes. Galilæa & Decapolis uersus septentrionē spectat,
Galilæa ad occidentem uergit, & Decapolis ad orientem.
Galilæa respondet regno Iudææ & Hierusalem, deinde
Decapoli respōdet inferior regio Iordanis, quæ
erat ex opposito Iudææ. Nā sicut Galilæa habet Deca-
polim è suo opposito ultra mare Tyberiadis, unde no-
men habet, sic alia regio iuxta mare salsum & c. Vult
dicere: Omnis regio ex superiori & inferiori Iudæa, ut
uocemus sic Iudæam terram promissionis, ueniebat ad
illum. Tam pulchro exordio coepit Christus & tanta
claritate euangelium suum predicare.

Exorditur nunc orationē suā, & ostendit suam do-
ctrinā uariā esse ab aliorū. Pleriq; expectabāt Mesīā
ob libertatē carnis, quam opinionē statim ab initio re-
fellit. Nam longē sublimiorē doctrinā affert, quā hu-
iusmodi sapiētes: quinetiā longē sublimiorē quā ipsi
pharisæi. Ante omnia iterū uideamus, quomodo occa-
sionem capiet & opportunitatem docendi.

C A P V T V.

Vm uidisset autē turbas, ascen-
dit in montem: & cum conse-
disset, accesserunt ad illum di-
discipuli eius: & postquā ape-

Cap. v. 10. OECOLAMPADII IN
ruisset os suum, docebat illos dicens.

Id factum est cum Christus uocasset discipulos suos, & nonnulla miracula operatus esset, & immineret turba frequentior, auellit se ab ea, & in montem prostravit fugit orandi gratia, quod saepe facere solitus est: docens etiam nos, ut ante doctrinam oremus, & postea ad preces iterum conuertamur.

In montem.) Non quod turbæ illum secutæ sint in montem. Quis autem ille mons sit omnino incertum est. Sit mons Thabor, uel mons alius quidam in Galilæa, quia nondum in Iudæam uenerat, parum refert.

Discipuli.) Lucas & alij Euangelistæ habent, quomodo ex omnibus discipulis suis duodecim elegit præcipuos, illosq; ad se uocauit, docturos eos mysteria regni dei. Porro orationem ipsam, quia Lucas dicit eum dixisse illam in loco campestri, possumus dicere sequentem orationem non in monte, sed ibi congregasse discipulos, & postea ubi descendit populo dixisse.

Aperuisset.) Plenitudinem sapientiæ suæ manifestauit: quæ antea abscondita, nunc apertior fit.

Beati pauperes spiritu, quoniam illorum est regnum cœlorum.

Tota illa oratio hominem internū instituit, ut ueraces coram deo, & per omnia innocentes compareamur, omnia in gloriam dei facientes, ne more hypocritarum externis operibus cōtenti simus. Quidam octo beatitudines ponūt, alij nouē, quia nouies dixit, beati: quamuis

quamuis postea mutet personā, cum octies loquatur de omnibus, & alloquatur discipulos, Beati estis. Chryso-
 stomus nouem etiam beatitudines recenset. Neque nos
 scolasticorum sollicitudo multum urgeat, qui numerum
 istum post Augustinum uoluerūt adaptare ad ordinem
 aliarum uirtutum. Scias autem huiusmodi beatitudines
 omnibus conuenire. Dicit, Non ueni ut uocem diuites
 huius seculi, & qui illos sectantur, sed eos qui pauperes
 sunt uoco. Et mendicos non simpliciter uoco, qui qua-
 licunque necessitate premuntur, sed spiritu, id est, qui
 abnegarūt semetipsos, & qui nō sunt addicti rebus ter-
 renis. Ita Abraham, Iob, & alij pauperes spiritu fue-
 runt: non enim adiciebant cor suum ad diuitias quas
 possidebant. Ea uera est paupertas, quando non solum
 possidemus diuitias, sed abnegamus nosmetipsos, nihil
 sublime de nobis sentientes: & quando habemus cor
 contritum & humiliatum, quod deus non despiciet: su-
 per illud enim iuxta Esaie dictum, spiritus dei requie-
 scet. Venit igitur Christus, ut tales pauperes nos faciat, Cap. 66
 quō uere dite sciamus. Pulchræ antitheses sunt, cū mer-
 cedem contuleris cum beatitudine. Nunc beatus es, si-
 talis es. Non spectamus illas externas diuitias, sed futu-
 ras delicias post hanc uitam, si animus rectē doctus fue-
 rit. Qui prius in terrenis diuitijs putabat felicitatem
 esse aliquam sitam, iam neglectis istis, alium coelestem
 thesaurū sequitur, et omnia ista pro uanitate & umbra
 habet, iuxta Ecclesiasten, qui dicit: Vanitas uanitatum Eccles. 1

Cap. V IO. OECOLAMPADII IN

et omnia uanitas. Quam diuersum igitur Christus docet ab ijs, quæ pharisei populo inculcabant. Nam illi interpretabatur legem, cum Iudeis passim benedictiones terrenæ essent promissæ: putabant remunerandos esse iustos &c. sed ab illis auocat, et ad aliud uocat.

Regnum.) Tales erunt digni discipuli mei, qui in cœlesti regno numerantur cum cæteris, qui mearum promissionum sunt participes. Non regnum terrenum, sed cœleste. Quorum animi pacati sunt, in cœlesti regno sunt: non superbi, non auari non fastuosi, non mendaces &c.

Beati qui lugent, quoniam ipsi consolationem accipient.

Ne intelligamus simpliciter lugentes illos, qui afflicti sunt. Sunt qui amissa bona temporalia uehementer lugeant, et amissa iustitia nec lachrymulam emittant: illi enim non curant se ueritate destitui. Sed de illis loquitur hic, qui uersantur in magna animi miseria, id est, qui felicitatem non constituunt in hoc seculo, et non sequuntur ineptias huius mundi. Sunt qui putent se multos habere amicos et consolatores, sed cum ad rem uentum fuerit, frustra expectant consolationem. Lugentes igitur illos uocat, qui hic non habent consolatorem, et odio habentur propter ueritatem ab intimis amicis, quandoquidem semel elegerunt hanc uiuendi uiam ut deo seruiant. Postea promittit suis, quod non sit eos relicturus orphanos, et longè alia consolatione quam ullus mortalium poterit, suos consolatur: nam per spiritum

ritum sanctum accipiunt consolationem, & sciunt se filios dei: & si totus mundus se contra opponat, dicunt, Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo. Nam alij qui ferè propter aduersam ualentinè lugèt, uel qui amicis destituuntur in periculis, non propter regnum cœlorum lugent, neq; sectantur cœlestia: uersantur inter cœlum & terram, nec hinc neq; inde consolationem accipient, & sic utriq; destituuntur, uolentes deo & mammonæ seruire.

Beati mites, quoniam hæreditatē accipient terræ.

Mites, qui sunt tractabiles, etiam licet patiatur grauias, tamen adhuc seruāt animi placiditatē. Christus uoluit à se discere has uirtutes, cum dicit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Dicit igitur, hanc uirtutem uobis principio commēdo, tales opto discipulos qui mansueti & tractabiles sint, quorum uitæ gustus est omnibus acceptus. Quæ illa terra? Vna est promissio regni cœlorum, & consolationis: deinde satietas, misericordia & uisio diuina cōiuncta sunt. Igitur ne somniamus, quod mites huiusmodi sint hinc regnaturi, quæ admodum Cæsares & Imperatores: quamuis non alia uirtus quæ reges magis deceat, quàm ipsa mansuetudo: atqui Christus non uenit, ut huiuscemodi felicitatē promittat. Certè placidi placidè uiuūt, minus ab alijs infestantur, quàm hi qui nati sunt ad cōtentiones. Vult Christus suos esse mites, & nō faciliè exacerbabiles, illisq;

promittit longè aliam hereditatem, etiam si quis auferat ab eis bona, uel tunicam, uel aliam rem: is longè maiora in futura patria possidebit, quàm si nihil ablatum ab eo esset. Longè generosior est ille à quo quid auferatur, quàm qui auferit, dummodo seruet animæ uirtutem illæsam. Habet suam terram tranquillam, & uiuit uerè rex super terram. Qui se uincit, longè fortior est quàm qui multa regna expugnat. Placiditas animi potissimum probatur, quando exercemur, & quando inferuntur aduersa. Expoliamur nonnunquam, sed animi uirtutè non poterunt auferre aduersarij, quia deus protector erit suorum, cuius est terra & plenitudo eius.

Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Dicit: Discipulis meis potissimum curæ sit ipsam iustitiam sectari, non temerè, neque paruo studio, sed magna fame & siti, hoc est, summo desiderio: hi erunt beati, & his etiam aliquid continget. Qui cum fastidio ueritatem audiunt, & tam somniculosi sunt, non merentur ut sacra eis manifestentur & abscondita: sed qui sitiunt, et nihil sublimius censent, quàm sic erudiri in lege domini, ut psalmo primo habetur, hi florebut, et habebunt suam promissionem, id est, uerè satiabuntur. Christus ipse est panis uitæ qui uerè satiat, quiq; mittet spiritum sanctum, qui est aqua uiua quæ sitim exstinguet: omnes aliæ scientiæ quales quales sunt, rectè siliquis conferri possunt, & cœlestis sapientia tritico, illa enim satiat

tiat. Si nondum agnouerimus deum patrem nostrum, affectus nostri adhuc ieiuni sunt & siticulosi. Neque satisfactum erit homini, etsi omnes facultates impēdat in illa studia. Non satiabuntur animi nostri, nisi Christus contingat. Diua uirgo dixit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Antea etiam habuimus, pauperes spiritu & humiles deo probari. Sunt iam plerique, qui sectantur delicias huius seculi: uos delicias animarum querite, quæ ueritate pascuntur. Satiēt alij uentrem, uos mentē satiāte. Ne sit autem uobis satis, si ipsi bene institueritis mentem uestram, sed per omnia diuinam mentem imitemini, qui inquam deus, cum sit in se ipso bonus, alijs bene facit & uult: unde in deo maxime laudatur misericordia.

Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Superbi non misereantur alijs re uera, etsi se fingant esse misericordes. Immisericordes sunt, in quibus uera charitas non est. In plerisque nonnunquam magis teneritudinem mentis inuenies, quàm misericordiā. Pij autē qui ex corde misereantur aliorū, multo ampliorem cōsequētur misericordiā, quàm ipsi alijs exhibēt. Neque misericordes ipsi essent, nisi misericordiam consecuti essent. Sitis igitur charitatis amantes.

Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt.

Omnia quæ agimus erga proximum, agamus ueraci corde, & absq; hypocrisi & furo. Hoc si fecerimus, respiciamus in ipsum deum, & uerum deum cognoscemus. Nam si duplici corde fuerimus, uel nobis placeamus, uel mercedem propter opera nostra nobis proponimus, tunc nõ est purũ cor nostrũ. Quidã contemplationẽ hic à Christo exprimi dicunt, quibus non multum refragabor. Pura sint corda, puri sint oculi, et omnia pura erunt, quia puri uident summũ bonum. Si oculus tuus simplex fuerit, tunc purẽ uidebis deum, magisq; probabitur tibi deus quàm alijs: & quanto plus proximo feceris, tanto plus cupies facere.

Beati pacifici, quoniam filij dei uocabũtur.

Tantum abest ut uos disseminetis discordias. Quidã de interna pace, qua animos nostros placamus, intelligunt dictum illud, ita ut non sint obnoxij carni, & infestationi concupiscentiarũ. Sed uelut pacifici intelliguntur, ut supra misericordes, nempe hi qui externã pacem seruant, & qui erigunt illam a motis discordijs. Componamus quotquot poterimus, ut hi quoque habeant pacem. Solemus præterea dicere, Pax huic dormui: hoc est, bene sit. Parum est si misericors sis simplici corde, reliquũ est ut benefacias, & tunc uerẽ imago dei in te apparebit. Opere id ipsum declara, an pacem & pacificos diligas.

Beati qui persecutionẽ patiũtur propter iustitiam, quoniam illorum est regnum

gnum cœlorum.

Quoniam autem malè remunerat iste mundus, & pleriq; malè grati sunt, & ubi maximum studium de merendi proximum, reportamus nonnunquam malam gratiã, hoc est, deteriora dabūt: ideo animus noster sit rectus, ut etiam si immineat mors, paupertas, persecutio & cætera, non cessemus tamen ueritatem prædicare. Multa adulteri, homicidæ, fures, latrones, & alij impij homines patiuntur, sed non propter iustitiam, & illi non habent quo gloriëtur. Pij nihil mali faciūt quod multa dignū sit, & hi discipuli sunt Christi. Hoc satis docet ea quæ sequiūtur: Vos sal terræ estis, id est, omnino alios discipulos uolo habere, quàm hæctenus mundus habuit. Si uulgaribus cõtenti sumus, ut solet plebs, non est ut multum gloriemur in christianismo. Neque hoc reddit hominem deteriolem, si moriatur propter iustitiam. Illi enim uerè pertinent ad meos discipulos, tantum abest quod ego offendar in illis. Docet igitur Christus ferendas esse tribulationes: & sic in genere locutus est. Nunc ad discipulos suos sermonem uertit, & prædicit illis quid sit futurum.

Beati estis cum probra iecerint in uos homines, & infectati fuerint, & dixerint omne malum uerbū aduersus uos mentientes, propter me.

Signanter dicit, propter me, propter prædicationem

nem. Possumus nonnunquam & laudes Christi prædicare sine periculo. Sed si uerè prædicas Christum, & quæ Christo displicent redarguas & reprehendas, humana signamenta reijcias, (nam illi qui solūmodo dicunt nudis uerbis Christum filium dei esse redemptorē &c. tolerabiles sunt etiam papistis) parum gratus eris mundo. Quomodo sapientiam dei prædicabimus, nisi redarguerimus insipientiam? Christus est iustitia, igitur reprehendenda est iniustitia. Veritas reprehendit mendacium. Et inde oriuntur ista dissidia in hoc mundo. Verum propterea non obmittendum euangelium, sed resistendum usq; in finem. Non facile cessabunt nostri aduersarij, quasi indignis causis agamus: & ubi uiderint se nihil proficere, expellunt nos de ciuitate una in aliam. Hoc apertissimè hodie uidemus: nam non pudet illos mentiri, & testari quæ manifestissime falsa sunt: hæc q; turbare nos non debent, nisi non doleamus simplicissimos impediri à ueritatis uia. Nam quidā abhorrent à ueritate si ministri abiiciantur, non considerantes Christum illud prius prædixisse. Hæc sunt uincenda innocētia iustæ. Deus statim reuelabit innocentiam suorum. Si ob aliam causam periclitaberis, nō dico te beatum. Volo uobis maximum studium esse, ut nomen meum glorificetur in toto mundo, etiam si sint grauissimæ tentationes. Principio si quis se cognouerit humilem spiritu, & non multum de se sentit, non habebit magnas consolationes in hoc mundo, sed in deo saluatore suo,

suo, etiam si male accipiatur ab alijs: erit enim quasi non fuerit afflictus, & nihil amiserit, & magno studio conabitur ut assequatur ueritatē. In hoc mundo nunquam perfecti sumus, ut tamen progrediamur necesse est. Eodem studio fratres commendati sunt afflicti, non solum ut eis panes demus, sed ut illos erigamus & consolemur. Alij simulant se misericordes, cū potius amaritudini mentis suae indulgent & bili, alijs se ipsos prius emendant. Pij faciunt pacem, ut bene habeant & ipsi & alij, etsi multa ferenda sint.

Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis. Sic enim persecuti fuerunt prophetas, qui fuerunt ante uos.

Occulta est merces uestra, iam nulla apparet in hoc mundo, sed uestra merces omnino uobis dabitur in cœlis. Bene cōfidite de patre uestro cœlesti, nō quod illam mercedē mereamini, quasi uestris uirtutibus id ascribi debeat, sed ex mera gratia illa dabitur uobis. Pater nō relinquet suos, habet in cœlis multas mercedes. Scitis quotquot piē uiuere uolunt in Christo Iesu, persecutionem patientur. Incipite ab Habel ad Zachariam usq; quis ex numero prophetarum persecutionē non sustinuit? Beati sunt qui propter Christum persecutionem ferunt. Doctrina Christi planē excellens doctrina est, & planē totum requirit hominem &c.

Nvper inchoans Christus sermonem suum, multo perfectiorem doctrinam protulit, quam uel pharisei, uel huius mundi philosophi solēt, quia totum hominem & iustum esse uult, maxime internum, & ut in corde quis quam humillime de se sentiat. Nō enim loquitur de mendicitate sordida, dum beatos dicit pauperes, sed potius de animo contrito, & seipsum agnoscente, uel non magnificante. Requirit itaq; initio à nobis animum humilem, non quærentem solatia in hoc mundo, sed potius consolationem à deo: ideo beati lugentes. Nec subsistit in illo, uult nos trāquillo animo et placido esse, ut malis affectu ab alijs, patientiā nō amittamus. Iungamus patientiæ insatiabilem sitim iustitiæ, ut nihil his tantijs desiderijs requiramus atq; iustitiam ipsam. Hæc autem nobis præcepta sunt, ut in nobis ipsis recti fiamus. Quantum deinde ad proximum attinet, uult non minus illius mala sentiamus quam nostra, & sic semus misericordes. Omnia ista fiant coram deo simplici corde, cui non possumus imponere. Neq; solum ut misericordes simus, sed uult ut beneficiamus proximo, id est, benefici simus. Præterea si nos affugamur ab alijs, non ob id cessemus amare. Hæc nimirū perfectū Christianum dare possunt. Illis igitur prædictis, hæc sequentia pulchrè annectuntur. Quamuis hæc rectè apostolis congruāt, & qui populo præesse debēt, quia ab his honestior uita requiritur quam ab alijs. Attamē hæc

nihil

nihilominus omnibus Christianis dicta sunt, hæc q̄: etiā omnes seruent: nam omnium est studere, ut profini proximo, ut lucrifaciant etiam alios Christo. Dicit igitur:

Vos estis sal terræ. Quod si sal infatuatus fuerit, quo salietur: ad nihil ualet ultra, nisi ut projiciatur foras, & conculetur ab hominibus.

Ne miremini quod tanta à uobis requiram. Qui uolunt esse ciues regni cœlorū, & in numero Christianorum haberi, ab ijs requiritur maior uitæ honestas, ita ut sint quasi sal quoddam aliorum hominum qui in terra habitant. Sitis sal cæterorum mortaliū. Salis duæ conditiones magis insignes. Nam solet præseruare à corruptione, deinde etiam cibum reddere sapidiorem. Ita uitam nostrā tam piā esse decet, ut quotquot nos uiderint, deum laudent & imitentur, ut postea illud exponit dicens: Luceat lux uestra coram hominibus & c. ut uidentes honestam nostram uitam, etiam ipsi emendent sese, & ut redarguantur maximè in conscientijs suis. Decet id faciamus uerbis & prædicatione, non minus autē doctrina uitæ. Et talem decet esse doctrinam, quæ alios homines poterit meliores reddere, & à corruptione quæ in hoc mundo est, seruare in uitam æternam. Nam nisi summa cura nostra fuerit, ut talem doctrinam proferamus quæ homines reddat meliores, nihil omnino efficiemus, etiam si in Christianorū numero uel apostolorum censemur.

Quod si sal.) Sal, hoc est, concionator uerbi dei, insipidus est si non habuerit hanc mordacitatē, ut reprehendatur mundus. Opus est igitur mordacitate quadam salis, quam habet in se uerbum dei, quod homines malos nō nihil exasperet. Sed quandiu est eis animus peccandi, illos non reddemus meliores, neque aduulando, dum cōnuerimus ad eorum uitia. Primo igitur, quantum ad doctrinam, bene doceamus, deinde quantum ad uitam bene uiuamus. Nam si multum clamauerimus ad populū, & nos plebe peiores simus, nihil boni efficiemus, etiam si usq; ad raucedinem clamauerimus. Si Christiani qui profitentur euangelium doctores esse uolunt, & alijs non prosunt, per quos terra emendabitur? uel quis uos docebit? Alij exponunt, Iam nemo est qui uos corripiat. Nam serē fieri solet, ut hi qui alios docere debent correptiones ægrē serant. Malim dici illud de proximo. Nam deus ita instituit hoc, ut per piscatores sibi populum congreget. Si illi negligentes fuerint, grex pessum ibit & perit. Nulla salis utilitas, si insipidus fuerit. Sic quicquid talentorum concessum tibi est, utere illis. Et concessum talentum in utilitatem ecclesie dispensemus, ut alijs etiam per hoc simus utiles. Iam si defoderimus talentum, omnia perdemus. Proinde contemnetur ille ab omnibus, & nemo mortalium sua doctrina melior erit, imò plerique erunt deteriores. O quam rationem is deo daturus est? Illud nunc alia similitudine confirmat.

Vos estis lux mundi.

Christus propriè lux mundi est, quæ illuminat omnem hominem uenièntē in hunc mundum: sed per participationem etiam apostoli lux mundi dicuntur: & quemadmodū nos filij dei dicimur, ita etiam lux possumus dici, si Christū habuerimus in pectoribus nostris. Vult dicere, Estis constituti in lucem mundi, ut homines scilicet in uos respiciant, & doctrinam uestram audiant. Subijcitur ut supra, si lux non fulserit, nōne homines in tenebris ambulabunt? Quæ utilitas uestra, si non proficitis? Hæc natura est ueritatis, quæ rectè lux appellari potest, ut quamprimū corripuerit cor hominis, in seipso meliorē reddit illum. Lux illa non est contenta illustratione hominis qui ueritatem accepit, sed omnibus se impertit: & quanto maior lux in homine, tanto magis cupit sua luce omnibus lucere. Vnde in quibus amplius donum est prophetia & illius lucis, hi magis periclitantur, imò non timent periclitari, etiam si pro ueritate pereundum sit. Videte ne frustra ueritatem acceperitis.

Non potest oppidum abscondi supra montem situm: neque accendunt lucernam & ponunt illam subter modiū, sed super candelabrū, & lucet omnibus qui sunt in domo.

Tertia similitudo. Vos quoq; estis ciuitas quæ in alto

monte posita est, quam nemo potest uel debet abscondere: nam decet ut emineat, & sit conspicua omnibus. Ecclesia ipsa significata est in scripturis per montem Zion, & ciuitatem Hierusalem in montibus sitam. Ecclesia magnificata est à deo, uera cœlestis Hierusalem, quam deus nequaquã uult esse occultam. Alij montes, sanctos homines esse dicunt. Non hoc curo, abũdet quisq; suo sensu. Christus respicit ad similitudinẽ quam proposuit. Omnes qui uident mores ecclesiæ, uel offenduntur deteriori uita, uel exemplo bono ad emendandam suam uitam trahuntur. Si uerè ex illa ciuitate estis, ne uelitis ita latere. Hic uidemus qualem uult Christus esse uitam christianã. Sunt quidam putantes beatam uitam esse, si contemplationibus uacent assiduis, et si quis deo uiuat & sibi, & lateat in angulo quodam. Sed illud Christo non probatur: uult ut sui sic uiuant, ut multos inde possint lucrifacere. Idem quarto exẽplo dicit.

Lucernam.) Vfus lucernæ est, ut præferatur hominibus, quò tutè magis ambulent. Et hic eodem sensu uocat lucernã, ut prius lucem, quam uult poni super cancellabrum, ut omnibus uicinis luceat. Sit cura nostra, ut quàm plurimũ possimus ædificemus proximũ. Verba sequentia præmissa pulchrè exponunt. Quid sibi uult, uos sal terræ estis, uos lux mundi, & lucerna super cancellabrum? dic, quorsum hæc?

Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant uestra bona opera, glorificent

ficentq̄ patrem uestrū, qui in cœlis est.

Lux igitur ueritatis luceat, & Christus qui est in uobis nō sit otiosus. Nam quamuis non tribuamus operibus nostris iustitiam, quia necesse dicamus, inutiles serui sumus, nihilominus si Christus habitat in cordibus nostris, non sinet nos esse otiosos, sed omnino urgebit nos, ut bona opera faciamus. Recta opera quæ deus iussit, faciamus inter homines: non tamen ut probemur ab hominibus, & uanam gloriam uenemur, uel ut laudent nos homines. Christus non uult nos hūc spectare, ut postea patebit. Is scopus omnium operum uestrorum sit, ut quā plurimos lucrifaciat deo. Etiam hūc bona opera uocat, per quæ possumus deo alios perquirere. Illa opera, ut multa itinera cōficere & c. ut mos fuit, quid utilitatis proximo attulerūt? Nūquid glorificatur pater cœlestis? Nequaquaquā. Interim illi etiā neglexerunt opera charitatis erga uxorē, liberos & c. Vera opera sunt, quando prosumus proximo in laudem dei. Qui hactenus mundo placuit, iam reconciliet sibi patrem cœlestē, & habebit fauentē & propitiū. Necesse quisque primo animum suum informet diuinis præceptis. Hypocrita unum & alterum opus in speciē facit, sed cessabit post, & nō perficiet. Qui autem spiritu dei agitur, & à cœlo pendet, id est, cœlestibus consolationibus nitiatur, & cæteras uirtutes habet suprā enumeratas, is non erit ociosus, sed officiosus. Proinde non est periculum, si euangelium docemus, quod cessura sint

Cap. v IO. OECOLAMPADII IN

bona opera. Alia non moramur quæ deus non probat,
& alijs non utilia sunt.

Patrē uestrū.) Hoc nō sine emphasi dicitur. Cuius enim gloriā magis querere oportet quā patris cœlestis? Si illius gloriā ex toto corde quæsieritis, tunc illius gloria uestra gloria erit, quia filij eius patris estis.

Ne existimetis quod uenerim ad destruendam legem aut prophetas : imō non ueni ut destruam, sed ut compleam. Amen quippe dico uobis, donec prætereat cœlum & terra, iota unum aut unus apex non præterierit ex lege, quoad omnia facta fuerint. Quisquis igitur soluerit unū ex mādatis hisce minimis, & docuerit sic homines, minimus uocabitur in regno cœlorum. Quisquis autem fecerit & docuerit, hic magnus uocabitur in regno cœlorum.

Quoniam Christus declaraturus est nonnulla quæ in lege dicta sunt, & quæ pleriq; ex pharisæis falso interpretati fuerunt, & populum sic docuerunt, ne doctrina sua suspecta esset et aduersaria Mosaicæ et propheticæ, per occupationem respondet tacitæ obiectioni, qua possent obijcere: Affers nouam doctrinam: non satis est ut uiuamus & doceamus quemadmodum patres nostri? Dicit, Non ueni ob eam causam, sed ideo ut omnia impleātur. Bene obseruāndus est iste locus contra

Catabaptistas & Marcionitas, qui ueterem legem omnino abyciunt, quasi superfluum. Certe apostoli nihil aliud docuerunt. Vnde enim predicarunt Christum, nisi ex lege & prophetis? quia neque euangelia, neque epistole conscriptae tunc temporis erant. Cur igitur illi abhorrent à lege & prophetis, cum illa consonent cum Christo? Fatemur & nos ceremonias esse abrogatas, sed mens adhuc stat legis. Adducunt, Moysen esse legislatorem Iudeorum, & propterea nihil ad nos: Christus autem non uenit soluere legem. Videnda igitur mens legis. Quid illa uult? ut per fidem iustificemur, spiritu sancto moti ad uera opera facienda: & uult nos agnoscere Christum, qui exhibitus nobis, quiq; passus & resurrexit. Iam ille ipse adest, qui non soluit scripturam. Sacramenta mutata solum sunt, non ipsae res: de qua re lege Augustinum contra Faustum lib. 19. Ea quae erant promissa antiquis, iam sunt praestita. Nam & sacrificia, circumcisio &c. promittebant illis uenturum Christum. Iam sacramenta quae nos habemus, indicia rerum completarum sunt, ut idem Augustinus dicit in loco supra citato. Praecipit deus internam iustitiam, & cupit hominem uerè esse iustum, castum, humilem, pauperem, contritum spiritu: uult hominem esse ueracem. Lex non praecipit simpliciter iurare, uult ut uerè iuret homo: uult igitur ueritatè. Simus in corde ueraces, & externum iuramentum nihil offendet nos. Si amatores temperantiae fuerimus in corde nostro, nihil offendet cibus

ille uel alius &c. Si feriamur à peccatis, etiam si non illum aut alium diem cum Iudeis celebramus, nihil refert, neque lex impletur ob id: si autem deo uacabimus, iam adimplebimus legē. Neq; oportet putare deum ita mutabile esse: nam quod deus tunc probauit, id etiam hodie probat.

Donec prætereat.) Nihil minus quero quàm ut legem soluam: lex salua sit. Adeò sanctè Christus loquitur de lege, quia noluit aduersarium habere Moſen: nihilq; horum damnauit quæ Moſes scripsit, si sano intellectu scripta illius accipiantur. In epistola Petri posteriore habemus quomodo cœli incēsi soluētur, et elementa æstuantia liqueſcēt: sed cœlos nouos ac terrā nouam iuxta promissum illius expectamus, in quibus iustitia inhabitabit. Obseruādum illud quod aduersarij obijciunt, de lege adimplend, aquasi id in nostra potestate sit situm. Nihil est sic arguere. Si alas habes, uolare poteris: nam non possum propterea probare quod alas habeas. Omnino ostēdit Christus legem fore necessariam, et si ex lege nō saluabimur. Nō sequitur, lex necessaria est, ergo saluat: sed si spiritus Christi extimulat nos, qui hæctenus negligētes ad faciendum fuimus quæ in lege cōmissa sunt, tūc alacriter faciemus quæ lex iubet &c.

Soluerit.) Satis aperte loquitur. Deus nō amat solū legis amatores uel doctores, sed factores. Quid est si una manu ædificemus, & altera destruamus? Quid igitur si nō seruo sabbatū externo ocio? nōne lex per me negligitur?

gligitur? Nequaquam, quia nō soluis mandatū si à peccatis cessas, etiā si manulabores. Vide autē ne aliquod offendiculū des fratri tuo. Qui autem uitam suam non emendat, etsi gloriose loquatur de lege, nihilominus legem transgreditur. Deus etiam impiorum uoce utitur ad admonendum probos. An non ueritas æquē est quam deus per Caiapham prædixit, uel Bileam, quā si ipsi apostoli dixerint? sed minimus dicitur in regno cœlorū, sicut etiam Iudas. Si quis autem iunxerit opera doctrinæ quā docet, is maximus uocabitur. Dicit Christus: Tales uolo, non loquaculos, sed operibus claros. Nos per Christum digniores sacerdotes sumus facti, quā olim summus ille fuit. In ueste sacerdotali sana doctrina designabatur: aderant mālā punica ob fragrantiam bonæ uitæ, & grato incessu incedebat. Illud nobis omnibus commendatur.

L E C T I O.

Totus huius sermonis scopus huc spectat, quod Christus longe ampliorem iustitiā à suis exigat, quā uulgò requiri solebat à Phariseis. Ea autem excellens iustitia interna est, qua homo uerè reparatur, & id quod primus homo amisit, iterum inuenit.

Dico enim uobis, nisi abundauerit uestra iustitia plus quā scribarū & phariseorum, non possitis ingredi in regnum cœlorum.

Cap. V IO. OECOLAMPADII IN

Nam illi magis externā iustitiā spectabāt, quā
 internam, etiam si quis metu pœnæ, uel amore merce-
 dis bonum aliquod faceret, & non amore uirtutis, uel
 in dei gloriam potissimum, id quod solet uera iustitia.
 Quando corda nostra spiritu sancto aguntur, tunc etiā
 si per media pericula & pœnas ad uirtutes fuerit con-
 tendendum, absq; omnibus præmijs, nihil intermissuri
 sumus. Vult igitur iustitiā nostram multò amplius abun-
 dare quā phariseorū. Præmia rectè agentibus nō de-
 erunt, sicut nec pœnæ malis & peruersis hominibus.
 Nequaquā intrabitis in regnum dei, nisi iusti uerè fueritis:
 illiq; soli uerè Christi nomine gloriari poterūt. Iam in-
 ternus homo duabus uiribus potissimū ualeat: una nēpe,
 quæ ab excandescencia uenit, id est, ex irascibili ui: &
 altera ex cupiditate, id est, ex cōcupiscētia: & utraq;
 Christus reformat, nō more scribarū q̄ externo opere
 tantū cōtenti erāt. Neq; hominis est scrutari cor, quod
 inscrutabile est. Si istæ duæ uires rectè reformarentur
 in nobis, probè uiueremus, nempe si iræ & cupidita-
 tibus imperaremus. Suprà, Beati qui lugent, quoniam
 ipsi consolationem accipient, deinde, Beati mites, quo-
 niam ipsi hereditatem accipient terræ. Quæ sit igitur
 uera ista mititas, & quis sit planctus iste deo gratus, po-
 terimus ex hisce cognoscere. Non enim illos duntaxat
 mites & mansuetos dicemus, qui non occidunt, & qui
 non conuicijs proximum incessunt, sed longè amplius
 quiddam spectamus. Neq; illos lugentes dicimus, quasi
 destitutos

destitutos consolationibus præsentibus, qui nõ alienum thorũ intrant & c. sed planè mundiora pectora requirit dominus, quæ nequaquam uoluptatibus ijs inhiant prohibitis: talesq; requirit dominus discipulos.

Audistis quod dictum sit ueteribus, Non occides. Quisquis autẽ occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quod quisquis irascitur fratri suo (temerè) obnoxius erit iudicio: quicumque uero dixerit fratri suo rhaca, obnoxius erit concilio. Quisquis autem dixerit fa tue, obnoxius erit geennæ incendio.

Hoc etiam in lege quidem dictum est Mosaica, sed pharisei aliter interpretabãtur, & uim legis nõ agnoscebant. Nam re uera etiã Moses idem prohibuit quod Christus quoq; non tamen sic solebant scribæ & pharisei interpretari. Non nouum dictum, benefacere hostibus. Apud ueteres talia etiam, ut Tertullianus inter cætera cõmemorat, cõmuni uoce celebrata sunt, quod hostibus sit benefaciendum.

Non occides.) Quidam sunt qui externa innocentia sunt contenti: ego aliam innocentiam requiro, mite pectus & placidum.

Obnoxius.) Id est, dignus est qui exploretur per iudices, an dignus morte, & dignus de quo iudicetur: nam non omnes homicidæ postulabantur ad mortem.

Cap. v IO. OECOLAMPADII IN

Si quis per casum, uel furorem, uel per motum iræ alium quem occidisset, habebat locum refugij &c.

Dico uobis.) Interponit suam autoritatē. Ego dico. Videamus etiam Christum à nobis requirere id quod lex imperauit, tantum abest ut nos absoluerit à lege: tametsi uult ut nequaquā nostris operibus fidamus.

Fratri suo.) Videte ne quis temerè succēseat fratri. Et signanter ponit nomen fratris. Quamuis Hebræi in usu habeant etiam proximos fratres uocare: uerum multò plus afficit nomē fratris, quàm proximi nomen. Si cogitas te habere eundem patrem, magis cohibebis manum &c. Hieronymus dicit non lectum fuisse olim illud, Temerè: sed siue sit adiectum siue non, nos nihil mouet. Si oborta in te fuerit perturbatio mentis aduersus fratrem tuum, quæ est cum quadam excandescētia, qua utimur ad repellendam uim in ultiombus, & illa suum effectum habuerit, obnoxius eris iudicio. Possu-

Psal. 4

mus etiam irasci citra ulciscendi uim, ut in psalmo: Irascimini et nolite peccare. Seneca dicit, cotem uirtutum esse iram. Vult dicere Christus: Ecce inde ego incipio legem, & auspikor ab hoc fonte: uide ut pectus illud tuum in initio sit placidum ab hisce perturbationibus. Sicut illi explorabāt, si quis occidisset aliquem, an per furorem, uel temerario quodā casu, uel malignitate, ita omnes animi tui perturbationes obnoxie sunt iudicio, & merentur dijudicari, undenam proficiantur, & an innoxium sit cor tuum. Nam irasci fratri ut prosis, non est

est peccatum. Christus discipulos suos fatuos dixit, & Apostolum iratū fuisse legimus. Illi bene usi sunt illa uis, quæ ingenta est homini. Nemo mortalium est, cui nō sit aliquid fellis: quæ animi perturbatio per se nō est mala, nisi à mala cupiditate proficiatur. Si iam animus internus uulneratus est, & malè incipit sentire, oportet fontē hūc obturare. Frustra operies alios riuos, nisi fontem unde scaturiunt omnia mala, obstruxeris. Triplex genus iræ & pœnarū hic exprimitur. Quemadmodū surgit peccatū & crescit, ita etiā crescit iudiciū. Principio dicit, Si quis irascitur, & turbationē quam intra se cepit emittit, deinde prodit uoce quā affectus sit, tertio signāter ostendit suā irā. Primo imperfectè prodit, tamen indignabundū se ostendit: deinde non occultat quantum contemnat proximum suum: tertio uerbo denunciatur quid in corde suo lateat, nempe ad ipsum opus uenit, sicq; homicidium perficitur. Similiter etiam pœnas constituit ordine. Primo iudicium quo res exploramus an ita sint, & causam ex qua quis inductus sit ad irascendum, uel aliquem interficiendum: deinde solet congregari iudicium, uel confessus iudicium: postremo pœna geennæ, id est, ignis æterni supplicii, quæ longè grauior pœna, quā homo possit constituere.

Rhaca.) Vox est indignantis. Quid si à malitia nomē haberet? γ apud Hebræos malum significat. Ex Chaldaico uel Syriaco sermone uox mutuata esse uidetur. Vox est talis, qua quis animum non satis pro-

dit, neque omnino uolens proximū notare, nec tamen sibi temperat. Et res est quæ non omnibus amplius obscura est & ignota, sed iam innotuit aliquo modo. Præterea cum iudices confident, ferunt sententiam aduersus illum, si temerè egit. Parentes aliquando contra filios suos, & præceptores contra discipulos indignantur, & illis non sine causa irascuntur, sed magno cum fructu: illud enim nemo reprehendit. Tertius gradus, quando eò ueneris ut proximum tuum stultum uoces: & sic manifestè malignitatē animi tui prodis, & ledis non solum uerbis, sed si data esset occasio uel licentia, eundem etiam occideres. Necesse est ut in ijs uerbis uideamus mentem Christi. Simpliciter nonnunquā stultum uocare, iocandi gratia, peccatum non est: tamen si non probantur huiusmodi, neq; decet Christianos hæc scurrilitas. Sit sale condita oratio nostra, non digna geennæ. Si autem illa uox profluat ex maleuolo animo, non potest homo magis contemni, quàm si dicatur ei totam mentem esse ademptā: imò negatur id quod summum est in homine, & quo potissimum imaginem dei ferimus, & sine quo dicimur similes bruis. Idē etiā est, si diceres asinū, & hominis sic auferres dignitatē &c.

Geennæ.) Græci mutuati sunt hanc uocem ex Hebræo sermone, ut etiam pleraque alia nomina. **AN** uallis est. Ante portam Hierusalem Tophet locus sacrificiorum, in quo immolabant liberos suos, ut in Esaia & Hieremia patet: & locus fuit maximè abominanda

minabilis, qui & Geenna ex consuetudine appellatus est. Quemadmodum deus magna præmia suis constituit qui iuxta uoluntatē eius ambulauerint, ita etiā grauiſſimas pœnas & nunquam finiendas, ualis minatur.

Itaq; si obtuleris munus tuū ad aram, & illic recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque illic munus tuum corā altari, & abi, prius recōcilies fratri tuo, & tum ueniens offer munus tuum.

Illā animorū placiditas & unanimitas usque ad eō deo placet, ut multo gratior sit, quā si multas hostias deo offeras. Nulla opera respiciet deus, ubi defecerit charitas & pax. Igitur si attenderis te eo in loco esse, scias nihil te debere, quā ut reconcilies fratri. Neq; solum caue ne illum offendas, sed etiam uide ut redeas in gratiam cum illo. Et more Iudæorum loquitur, quia adhuc uigebat lex, & erat offerēdi cōsuetudo, ideo & opus altaribus. Si quis autem inde colligere uelit etiam hodie eo ritu sacrificandi opus esse, & altaribus, is sinistrè ageret. Nam Christus accommodabat se moribus sui temporis. Quamuis nō eo inficias, si etiam nostras ceremonias ritè obseruauerimus, ut in cœna domini nihil debet esse antiquius, quā ut ante omnia reconciliemur fratribus. Nihil minus possunt ferre ceremoniæ nostræ sacræ, quā inuidiam, quā ultionis auaritatem, quā irascentiam & c. Omnia proximo cōdone-

Cap. V IO. OECOLAMPADII IN

mus, ubi speramus deum condonantē peccata nostra.
Offeramus nosmetipsos in sacrificium uiuum, hocq; sit
donum nostrum.

Aduersum te.) Non dicit, aduersum illum, quod te
iniuria affecerit, sed si ipse habet aliquid aduersum te,
& potest te accusare. Si igitur uides animum eius mi-
nus placidum, relinque donum. Deus enim nō opus ha-
bet externis ceremonijs, sed potissimum uult ut tibi ad-
sit animus tranquillus. Neq; accedas cum tanto animi
rancore ad altare domini, sed tunc ueni, quando recon-
ciliatus est. Addit magnam fiduciam animis nostris, si
nobisipsis bene conscijs simus, nihil in nobis esse erga
fratres, imò pro illis ex corde rogamus, quod bene sit
eis. Vbi pectora nostra pacata & tranquilla fuerint,
tunc preces nostrae gratæ futuræ sunt deo. Et cōfirmat
illud ipsum alia ratione, nempe à peirculis, quia admo-
dum periculosum est diu seruare rancorem animi, cum
dicatur in scriptura: Ne super iracundiam uestram sol-
cadat. Humanum est ut moueamur hisce perturbatio-
nibus, cauendum tamen ne in nobis inualescant: & nisi
hoc fecerimus, grauius periclitaturi sumus: quod ex-
emplo nos docet.

Habeto beneuolentiā cum aduersario
tuo citò, dum es in uia cū illo, ne quando
te tradat aduersarius iudici, & iudex te
tradat ministro, & in carcerē cōijciaris.
Amen dico tibi, non exibis illinc, donec
perfol-

perfolueris extremum quadrantem.

Potes te nonnunquam transigere cum aduersario tuo, antequam litem contesteris: si autē illa contestata fuerit, nō poteris euadere. Vide ne permittas ut tandiu disideas cum proximo tuo, quousq; coram iudice aduersarius causam dixerit. Antea de oblatione & reconciliatione, hic idem dicit sic: Sis beneuolus aduersario tuo. Quando ambo pergitis iam ad iudicem, potestis causas uestras intra uosmetipsos componere. Nam periclitantur iudicio illi nonnunquam qui bonam causam habent, & ideo non euades damnum, sed potius auges. Hęc est similitudo, qua potissimum uoluit dominus docere, ut iram & ultionis cupiditatē non sine remus in nobis radices figere, sed uult ut quamprimum fratribus reconciliemur, ut geennam ignis euitemus. Papistę carcerem purgatoriū hic extruere uoluerunt, cum mens Euangelistę aliud doceat. Hęc de ira dicta sint. Nunc autem & concupiscibilem hominis uim reformare uult, ne uoluptuosi simus super terram.

Audistis quod dictū fuerit antiquis, Non committes adulterium. At ego dico uobis, quod quicumq; aspexerit uxorem alterius, ad concupiscendum eam, iam adulterium cum ea cōmisit in corde suo. Quod si oculus tuus dexter obstaculo tibi fuerit, erue illū & abijce abs te.

Cap. v IO. OECOLAMPADII IN

Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, ac non totum corpus tuum conijciatur in geennam. Et si dextera tua manus obstiterit tibi, amputa eam, & proijce abs te. Expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, ac non totum corpus tuum conijciatur in geennam.

Stuprum, adulterium, & id genus manifestas turpitudines, nemo non abominatur: sed ego exactiorem uiuendi modum inquirō. Ego dico uobis (in qua uoce autoritas Christi apparet) si quis solum aspexerit uxorem alterius tali peruerso animo & immundo, is adulter erit. Vt olim adulter merebatur lapidari, ita hic obnoxius iudicio erit tali. Christus non damnat oculos, neque eruendi ob id, si quis insignem creaturam domini uiderit, sed si illam uidet animo adultero: ideo addit, ut concupiscat, & ut abutatur. Iterum igitur uult concupiscentias nostras moderari, ne abutamur aliquo nostro membro. Nihil tibi tam gratum sit, & tam dulce, quo uelis uti in damnū tuum. Non oportet maius commodum propter minus omittere. Oculis in multis poteris commode uti. Id est, nihil tibi tam preciosum sit, quo non libenter careas, si damnum tibi inferre solet. Non nunquā hæc uoluptates quæ alienæ uxoris sunt, agrè relinquuntur, sed necesse ut auellaris à mala consuetudine, & abijcias illam, quam non legitime foues. Non
possimus

possimus illa, certū est, ad literā exponere. Etiā si quis oculos erueret, nondū tamē cupiditatē animi erisset. Erue cupiditatē animi, & implebis præceptū domini.

LECTIO.

Chrīstus uenit totum hominem reformaturus. Salus autem nostra nequaquā subsistet, nisi interna nostra primum fuerint emendata. Bonum igitur est si internus homo penitus agnoscatur, & quæ potissimum illius uires sint: quarum tres numerātur. Duæ auditæ sunt heri, nempe irascibilis & concupiscibilis: in illis enim uult deus hominem esse omnino purum, & à malis affectionibus alienum. Igitur ab irascibili passione aufert ulciscendi cupiditatem, omnem inuidiam atq; malevolentiam. Similiter à concupiscibili, quæ potissimum solet in adulterijs & stupris agnosci: unde dixit: Omnis qui aspexerit uxorem alterius &c. & ibi aperte internam cupiditatem tollit, illam suam legem cōfirmans, ostendēsq; grauitatē periculi. Nam si indulseris genio tuo, periclitaberis: & uide ne totum corpus pereat. Proinde etiam si sit tibi uxor, uel concubina, longè satius est tibi ut illam dimittas uel deuotes, quàm illa non relicta, intrare in geennam. Illa sententia potest exponi cōmode de uoluptate etiā mala. Nam postea uidebimus alios Euangelistas hac sententiā in usum alium uti, quia ubiq; hic agimus de internis affectionibus emendandis. Mihi hoc potissimum placeret, ut per oculum & manum dexterā, illa interna quæ nobis ad

modum arident, eijceremus, ut ab alijs essemus liberi. Relinquo cuiq; suum iudicium in hac re. Suprà habuimus, qui uiderit uxorem alterius &c. Fortè illa est ut manus dextra, et expedit ut illam relinquant. Iam manifestè apparet fornicationem quoq; simplicem prohibitam esse, & à regno cœlorum excludere, contra quosdam qui negarūt diuino præcepto tale peccatum prohibitum esse. Nam si audiunt interpretem Christum, & cognoscunt internam concupiscentiam abominabilem esse coram deo, necessariò colligent istam immunditiam fugiendam, & deo esse ingratam. Confirmatio nem aliam addit, iterum feliciter interpretando scripturam quàm Pharisæi.

Dictum est autem: Quicumq; repudiauerit uxorem suam, det illi libellum diuortij. At ego dico uobis, quod quisquis repudiauerit uxorē suam, nisi causa stupri, efficit ut illa sit adultera: & quicumq; repudiatam duxerit, adulterium committit.

Ita lex habet de libello repudij. Iudæi autem ob leuissimas causas libellum repudij dabant uxoribus, & putabant sufficere causam undequaq; quesitā, & nihil referre si quis uxorem dimitteret, dato libello repudij. Atqui Christus ostendens mentem legis, indicat nobis iterum quàm grata sit deo uera cordium munditia. Si quis

quis uerba illa expendat, inueniet Christum non de simplici lapsu mulieris loqui: illa enim potest reconciliari &c. sed uult dicere: Omnia illa ipsi dixerunt censenda pro adulterio, in quibus studium spectatur scindendi matrimonij, & nõ seruandæ fidei coniugalis. Nam qui ob alias causas quàm causa stupri dimittit uxorem suam, nõ ueram illam querit causam, sed fingit sibi aliquam. Etsi in alijs locis, ut cap. 19. propter duritiã cordis dicitur Mosen legem hanc dedisse, non nihil præfracto populo permittens, de quo suo tempore loquimur. Igitur quo magis fieret fornicatio abominabilis, hanc solam causam tanquam iustissimam ponit. Christus etiam permisit, ut daretur libellus repudij. Si peccatum aliquod fuerit eiusdẽ abominationis, etiam in illo poterit libellus repudij dari, quia idem casus est, & eadem ratio, si quid similiter fidei cõiugali præiudicat. Alia insuper causa naturalis, quæ solet dirimere matrimonium, mors scilicet, uel illud quod morti præfertur. Verum sic hæc intelligenda sunt. Omnes isti qui aliquid fraudulenter moliuntur, ut dirimatur inter illos coniugium, uerè sunt adulteri coram deo. Nam Christus non uoluit omnino hic legem ponere, ut ista quæ repudiata est, si peccasset, nullo modo permittatur uiuere: posset alteri uiro nubere, uel nullus posset ducere illam. Neq; hoc agit Christus hic, sed illud potissimũ, ut uerum adulterium ostendat, quod solũ causa stupri fit. Interim alias leuiculas causas excludit, ob quas Iudæi solebant uxores suas

repudiare. Caueamus etiam ne polluto corde, & malis cupiditatibus pleni, putemus nos esse mundos more phariseorum. Verum de illo est hic mentio, qui dicit, Non uellem istam nō repudiatā, nō uellem non disunctum esse hoc matrimonium: is in corde non est purus, et sic aliquo modo talis molitur nōnihil cōtra dignitatē matrimonij, & adultera censebitur quæ deformis uel sterilis est, uel quæ non peperit masculū. Nam in precedentibus si mentē domini uideamus, uult pectus esse multo purissimum. Cui matrimonij dissolutio placet, is nequaquam uerē fidelis est, neque munditiam quæ deo placet amplexatur. Sic possemus etiam de ijs loqui, qui in matrimonio constituti sunt, sed malè uiuunt. Vxor uiro deprecatur mortē, & uir uxori, ut impurius possit postea uiuere, uel altero marito frui: ijq; uerē adulteri sunt, nam pectora eorum nequaquam pura sunt. Et ita admonet Christus discipulos suos, ut bonam curam habeant cordium suorum, id est, affectionū, ut sint quāam refrenatissima.

Rursum audistis quod dictum fueret antiquis, Nō peierabis, sed perfolues domino ea quæ iuraueris. At ego dico uobis, ne iuretis omnino: neque per cœlum, quia thronus dei est: neque per terram, quia subselliū est pedum illius: neque per Hierosolyma, quoniam ciuitas est magni regis: neque per caput tuum iurabis,

iurabis, propterea quod nō potes unum pilum album aut nigrum facere: sed erit sermo uester, est est, non nō. Porrò quod ultra hæc adiungitur, ex malo proficitur.

In anima, audistis, principatū tenet rationalis uis, quæ gaudet in contemplatione ueritatis, quæ nihil magis homini utile, si cōcessa fuerit. Christus inquam uult mentes nostras esse lucidas, & amantissimas ueritatis. Atqui refero illa nihilominus libenter ad affectiuam illam uirtutem & concupiscibilem, ut studium sit nobis acquirendæ ueritatis. Etsi ueritatē apprehendere non est nostrū, attamen studium summū nobis sit ueritatis, tunc dabitur illa à domino. Suprà admonuit dicens, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Et illi nequaquā sitiunt iustitiam, qui nullo ueritatis tenentur desiderio. Vbi autem ueritas desideratur, actum est de uirtutibus omnibus. Pharisei igitur iterum parum dignè legem interpretabātur. Si quis per nomen dei iurasset, dicebant eum esse debitorem, ut perficeret hoc quod iurasset. Contrà si quis per cœlum, uel per caput, uel per barbam, uel quomodocumq; iurasset, iam non putabāt eandem esse necessitatē: quæ interpretatione apparet illis non fuisse studium ueritatis: aliàs sufficit dicere ad negandū aliquam rem, non. Veracibus hominibus non opus est multis iuramentis, qui simplici uerbo id quod promittunt etiam præstant.

Et illud nõ minus seruãt, quàm si iuramentũ iurassent. Inuenta sunt iuramenta, ut ueritatẽ protestaremur per nomen dei. Et per se mala nõ erant iuramenta per nomen dei facta, etiam in ueteri lege, quia dominus iussit iurare. Non est dictũ, quod omnino non iurare debeamus, sed, non peierabis. Deut. 6. Et 10. Et per nomen ipsius iurabis. Deinde etiã in multis alijs locis, ut in psal. 62. Laudabuntur omnes qui iurant per eum. Esai. 19. satis manifeste dicitur de quinq; ciuitatibus in Aegypto, quæ lingua Kenaan loquuntur, iurantes per dominum exercituum: quæ de ecclesia dicta sunt. Similiter Hieremias propheta, ubi de regno Christi

Hier. 4 agit, dicit: iurabũt in iudicio, iustitia et ueritate: appositis his cõditionibus ueri iuramenti. Et ex ijs satis apparet iurare per se non esse malum. Aliquando ob multas causas opus est iuramento, ut contentiones finiantur.

Heb. 6 Paulus in epistola Hebræorum in tali necessitate permittit ut interponatur autoritas nominis dei. Si utimur nomine domini, deus nõ egresert, saltem ne abutamur illo, neq; in uanum sumamus illud sanctissimũ nomen. Si autem in proximi utilitatem illo uteris, scias deo gratam te facere rem. Videmus in hoc loco quantum aberrent Catabaptistæ, qui alioqui nequaquã amantes sunt ueritatis, tamen cum datur eis iuramentũ à magistratu, nulla ratione adduci possunt ut illud seruent, quod profectò per merã agunt hypocrisim. Christus omnibus istis uerbis commendat, ut peccus sit uerum, nulla ratione

ratione proximū cupiens decipere. Si pectus tuum ita
sincerum est, iam satisfecisti praecepto Christi.

Omnino.) Huic uerbo miseri Catabaptistae mordi-
cus inheret, & putant se uicisse. Verum si spectarent
mentem Christi, quod nō uenerit apicem legis delere,
certè longè aliter & sentirent & loquerentur: quia pa-
lām est in lege, iurandum esse per nomen dei. Si senten-
tia eorum uera esset, oriretur magna pugnantiā dicto-
rum dei. Neque deus sibi ipsi contrarius est. Præterea
in similibus istis sententijs Christi quæ præcesserunt,
gemina uerborum Christi interpretatio quærenda est.
Dixit, si stulte fratri tuo dixeris, obnoxius eris iudicio:
& tamen Christus stultos suos discipulos dixit, & non
peccauit. Idem fecit Paulus, Galatas stultos uocans.
ὄνείδῃ, id est, æquitate quadā opus est, ut rectè hu-
iusmodi loca interpretemur. Vult igitur sibi illud om-
nino, ne scilicet absq; iusta causa, quemadmodum pha-
risæi interpretati sunt, iurarent &c.

Neque per cœlum.) Qui per cœlum uel terram iu-
rabant, non faciebant sibi conscientias, ac si per nomen
dei iurassent: tamen deus hoc non spectat, si adonai uel
schaddai, uel quocūq; nomine iuraueris, sed an pectus
uerax sit, & ut quod promisit seruet &c. Etiam caput
tuum nō est tuum. Omnia quæ sub cœlo sunt mea sunt,
dicit dominus apud Iob, cap. 41. Domini est terra, &
omnis plenitudo eius. Psal. 23. Nam si tu dominus es,
muta album pilum in nigrum: sed nō poteris, quia non

Cap. v IO. OECOLAMPADII IN

es dominus, cur igitur abuteris illis? Videmus Catabap-
ptistarū nēnias figmentū merum esse. Si deum ipsum
uellent uera & pura religione obseruare, eodem studio
religiosi essent & puri. Quid est si non uis uti nomine
dei, & decipis fratrem iurando per caput tuum? Nonne
eadem mentiendi libido habitat in pectore tuo? Conclu-
dit igitur pulchre Christus & dicit:

Sermo uester.) Id est, sermo uester sit constans, ue-
rax, & alienus ab omni deceptione. Non enim ad bre-
uiloquium omnino urget nos hisce uerbis dominus, eti-
am adijciēdo. Vult Christus dicere: Quod abundat, à
malo est. Habemus 2. Corinth. 1. eadem uerba, quibus
Paulus se ueracem esse ostendit, & euangelium suum
quod prædicauit certissimū, cum dicit: Vt sit apud me
quod est etiam, etiam, & quod est non, non. Vbi plane
uidemus non de paucitate uerborum factam esse men-
tionem. sed de certitudine prædicati euangelij. Simili-
ter & hunc locū interpretemur. Si dixero, sum factus
rus aliquid, perinde est ac si dicam, etiā. Si quid autem
adieceris hisce uerbis, ex maligno est. Fieri potest ut
alius qui tibi non uult credere, homo suspiciosus, quiq;
malè de te sentit, petat iuramentum à te, id licebit præ-
stare. Si autem adieceris aliquid, ex malo est: uel tu sus-
picias illum tibi non credere, iam suspicio mala est.
Quamuis nonnunquā necessitas sic urgeat, fieri tamen
potest ut necessitas illa à malo sit. Nunquam uersutius
locus erit. Illa enim additamenta, quando utimur nomi-
ne

ne dei, ex malis hominum moribus processerunt. Nam longè melius haberent res humanæ, si simplici cōtenti affirmatione uel negatione essemus. Quia autē mutuā non credimus, tu mihi, nec ego tibi, nisi præstita fide, opus erit iuramento: & si ita ad iudicium uenitur, & iuras, non peccas, neque iudex qui iuramentū dat, neq; iste qui tunc non uolens iurat. Nam in iuramēto etiam includitur an magnificias nomē dei uel non. Si magnificias, extra periculum futurus es. Qui non est procliuus ad iurandum, laudatur in scriptura, neque iurat nisi cogatur, uel proximi utilitas requirat: aliās propter leuiculam causam nō iurabis. Nam etiā hoc apud gentes inuenimus. Pythagoras relinquere optimā causam uoluit quā iurare: eamq; reuerentiā diuino numini etiā gentes habuere. Itaq; neque nobis licet in re tam parua iurare. Hieremie locus bene obseruādus erit, qui dicit, Hier. 4 in ueritate esse iurandum. Studium nobis sit iustitiæ & ueritatis iudicij; Res pro iudicio agatur, an dignum sit ut pro tanta re iures uel non &c. Interim etiam hoc considerandum est, quā indecorū sit Christianis, singulis uerbis interponere iuramētum. Infamant seipsos qui tales sunt, quasi indigni sint fidei. Oportet auctoritatem parare seruando fidem per etiam & non, ut nemo ex nobis petat iuramentum. Meus planè mos est, ut nullis minus credam, quā ijs qui semper iurant. Ceterum uelim uos hic admonitos esse, cum Chrysostomus aliquot homilij id multis agat, ut iuramentū tollatur;

Cap. V IO. OECOLAMPADII IN

de uulgarijs iuramentis potius mentionē facere, quam ut euertat iuramentum quod in publico usu erat. Augustinus & alij qui mentem Euangelistę clarius inspexerunt, aliter interpretati sunt, quos libenter & sine periculo sequemur.

LECTIO.

Avdiumus quomodo pharisęi legē dei sinistrę interpretantes, populū à uera iustitia abduxerint. Christus autem ouem erraticā reducturus, ipsam mentem spiritus sancti nobis clarius manifestat. In istis igitur octo beatitudinibus, quas pręmisit, perfectū hominem nobis delinuat, & in quo olim aberratum fuerit uarijs exemplis commonstrat. Sic audimus, Beati pacifici, quoniam filij dei uocabuntur. Exposuimus illos esse pacificos, qui benefaciunt proximis. Nam pax apud Hebręos non solum concordiam significat, sed etiam salutem: & pacifici, benefici sunt. Contenti autem erant pharisęi, si beneficerent amicis, neq; solliciti adeo ut inimicis beneficerent, imo offensi reuertiebant. Vnde etiā legem interpretati sunt in hunc sensum, quę apud Mosē Exodi cap. 21. & cap. 19. Deuteronomij scripta est.

Audistis quod dictū fuerit, oculum pro oculo, & dentem pro dente. At ego dico uobis, ne resistatis malo: sed quisquis impegerit alapam in dexterā tuam maxillam, obuerte illi & alteram, & ei
qui

qui te uelit in ius trahere, ac tunicā tuam tollere, permittite illi & pallium: & qui te adegerit ad milliarium unum, abito cum illo duo. Petenti abs te dato, & cupientē mutuū accipere, ne auerferis.

Phariseorum interpretatio erat, licere omnibus uim ui repellere, id quod pleriq; ex legibus sibi licere desumūt. Quod si uerum esset, ut quisquis possit se uindicare, quid opus iudice? Manifestè apparet hoc dictū pertinere ad magistratum, cui dominus gladium commisit ad puniendū malos: illi autem de prauarunt dictū domini, priuatis ipsorū affectibus accommodantes, quod magistratui peculiariter dictum est. Illius enim est ut æquum iudicium iudicent, prout res ipsa postulauerit. Significat per illud, æquam poenam inferendā his qui alios læserunt. Certum est hoc magistratui dictum esse, & à Christo minimè abrogatum, etsi illi pharisæi malè accommodarint. Non cuiusuis est dicere ius, & uindictam sumere. Vnde pharisæi abusi sunt hoc dicto, & Christus illos sua doctrina cœlesti emendans dicit:

Ne resistatis.) Heri indicauimus de malo homine qui innocentes affligit, & quomodo non obsistendum ei qui affligit propria autoritate, quia non est priuati hominis ultio. Parati sumus non solum ad patientiā, sed etiam ad beneficiā, ut subiunxit, orandum esse pro inimicis. Neque dicit non obsistendum ei qui sic afflixerit, sed si quis in dexterā maxillā impegerit &c.

Cap. V IO. OECOLAMPADII IN

Maxillam.) Iam iterum animaduertendū est, quo modo hæc à Christo dicta sint. Vult animum hominis sic præparatum esse ad ferendū iniurias, si quidem utilitas sit proximi: aliàs non expediret aliam maxillam præbere. Christus præcepti sui mentem declarat, cum percussus in unam maxillam esset apud Annam pontificem, qui non obuertit aliam, sed increpat illum de facto, dicens: Si malè locutus sum, testare de malo: sin bene, cur me cædis? Non semper expedit alteram maxillam præbere aduersarijs & impijs. Caritas adhibenda est in consiliū, quæ docet quid proximo proficit, quæq; totam legem nobis exponit. Videndum etiam, quid in utilitatem ecclesiæ sit. Si utilior nostra patientia fuerit, æquum est ut feramus omnia. Si autem hoc cefferit in damnū ecclesiæ, iam nequaquā occasionem demus aduersario in nos sæuendi. Non iubeo autem te referire, quia id nō est in præceptis domini, sed uiderit magistratus qui gladium habet, ut innocentem è manibus iniquorum eripiat. Priuati enim homines gladium non habent, quo seipsos tueri debent, nisi à magistratu iubeantur, & necessitatis causa. Cede in locum aliquem si potes, ne illis des ansam sæuendi uel percutiendi. Christus non dicit, sistat se aduersario, & præbeat se uarijs plagis percutiendū &c. Vnctio & charitas id docebit. Sed si quis mentem Christi in omnibus ijs uult uidere, sciat Christum in nobis requirere pauperem spiritum, & cor paratum ad flagella, modo glorificetur nomen dei.

dei. Christus ipse nonnunquam cessit furori aliorum. Si possumus aduersarios lucrifacere cedendo, quanto melius quàm si obuertentes maxillam alteram, peccatum exaggeremus? Quod hic tibi dicitur, etiã in alijs dictũ esto. Nam Christianis etiam nonnunquam licet petere apud iudicẽ, quod suũ est. Hypocrita dicit: Ecce Christianus repetit pecuniã, cur non aliam dat pecuniam? &c. Si rem rectè perpendis, etiam repetẽdo pius profuturus est malo, ne illi sit ansa abuti Christianorum beneuolentia, & innocentissimos quosque tales diripere. Pius etsi repetit quod suum est, nihilominus internam mansuetudinem seruare potest, etiam si apud iudicem cõpareat. Quamuis non damnauerim illos, imò laudo, qui adeò contemnunt res externas, ut ne repetant quidem si ablatae fuerint. Nonnunquã opus uirtutis fuerit, si quis aliorum tutelam subierit, ne penitus ab impijs spolientur & opprimantur. Hoc ideo dixerim, ne cum plerisq; temerè iudicetis plurimorũ facta, quæ possunt bona conscientia fieri.

Trahere in ius.) Itã ne obsistas affligẽti te, ut malis esse nudus, quàm amittere uirtutem paciẽtiæ? Placiditatem & tranquillitatẽ animi pius seruat, etiam si omnia sua amittat. Sed hoc rarissimum apud sanctos inuenies, quod iuxta literã abiecerint hostibus uestes. Neq; mens Christi est, ut tale quid urgeat, sed uolebat nobis tales esse animos.

Adegerit.) Si ita res postulat, si cesserit in utilitas

tem proximi, tunc etiam hoc utile erit. Tu uide ut beneficentia possis lucrari proximum.

Petenti abs te.) Quæ nunc subiunguntur bene notanda sunt, ne peruersam sententiã inde haurias. Nam si hanc legem uoluerimus cõstituere Christianis, ut omnibus petentibus dare cogãtur, igitur & furioso petenti dabimus gladium. Et plerique solent ab alijs ea petere, quæ ipsi dilapident. Vnde in omnibus his consulenda est charitas. Tua profunde ne tu egeas, alijs postea onerosus tua mēdicitate futurus: sic neq; tibi neq; alijs consultum erit. Paulus in secunda Corinthiorum epistola, regulam nobis ponit, dicens: Tua abundantia, aliorum infirmitati succurrat. Fiat quædam æqualitas: statim licet uidere, quæ sit alterius inopia, quibus etiam tu necessitatibus tenearis. Quis enim unquam omnibus mortalibus dedit, uel dare potuit? Certum tamen est hoc nobis præcipi, ut omnibus animũ beneuolũ demus. Cupias beneficere cunctis mortalibus, omnibusq; qui petũt da, si quid habes dandum: & paratus sis dare illis, quod maxime illis prodest. Ecce deus, quo nihil melius, uel liberalius, nõ omni petenti dat, sed sepe frustratur preces nostras, longè maiora daturus quàm petimus. Eadem ratione non licet cõiungere, omnibus, ut omnibus mutuũ demus, cum hoc impossibile sit, si uel Crcesi diuitias possideres. Auaritia tales interpretationes inuenit, uel bulonum. Nam illi mox, si quis negarit mutuũ petenti, iudicant

iudicant illum non esse Christianum, & immisericordem aut auarum pronunciant. Lex Christi hoc non uult, neq; illud uoluit iniungere, ut omnibus mutuo des. Animum petit beneuolum, candidum & piū erga omnes. Auerfare autem faciem à paupere, indicium est hominis sordidi: & non communicare alijs si potes, diuitia quædam animi est. Vult Christus ut homo animū beneficū habeat erga omnes, sed adhibenda est charitatis regula, quæ docebit quādo, quādiu, et cui dandū sit.

Audistis quod dictū sit: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicū tuum. At ego dico uobis: Diligite inimicos uestros, bene precemini deuouentibus uos: benefacite ijs, qui uos odio persequuntur. Orate pro ijs, qui lædunt & insectantur uos, ut sitis filij patris uestri qui est in cœlis, quia solem suum exoriri sinit super malos ac bonos, & pluuiā mittit super iustos & iniustos. Nam si dilexeritis eos qui diligunt uos, quod præmiū habetis? Nonne & publicani idem faciunt? Et si cōplexi fueritis fratres uestros tantū, quid eximiū facitis? Nonne & publicani sic faciunt? Eritis igitur uos perfecti, quemadmodū pater uester qui est in cœlis perfectus est.

Hoc nunc alia lege urget, quam iterū pharisæi per
peram interpretati sunt, addito additamento. *τολμοσίου*
tuum uicinum tuum proximum uocat. Iam omnes morta
les proximi sunt. Et quamuis frequenter persecuti sunt
Amorrhæos &c. aduersus illos enim licebat bellige
rare, quia iussi illud à domino: sed ob id nō pro cuiusuis
libidine arma sumenda, sed imperate uel rege uel iudi
ce. Lex nō docet odiū, sed in multis locis benefaciendū

esse ijs qui odiunt. In Leuitico dicitur: Ne sis memor
iniuriæ ciuium tuorum. Nōne est diligere inimicum,
cum omnem iniuriam iuberis diluere & abradere è pe
ctore, ut amplius non cogites? Qui non illis beneficie
bant, & qui nonnunquam redarguebant illos propter
peccata sua, illi mox pro inimicis habebantur. Vt uide
mus hodie, quomodo pleriq; inimicantur pijs: & qui
maximè amici sunt, hi habentur pro hostibus. Qui mor
rem impio non gerit, illum pro hoste existimare solet.
Moses præcipit, ut bouem uel asinum inimici reducā
mus. Et ibi manifestè nobis præcipitur, ut inimico be
nefaciamus, tantum abest ut Moses præcipiat malum
malo retaliare. Iudicem aliquem quisquis habet si patie
tur accedat, quiq; punire debet. Vnde Christus ad be
faciendi consuetudinem trahens nos, dicit:

Diligite.) Sicut supra di. as sententias exposui, ita
& hanc expono. Sæpe non prodest inimicis, ut benefa
cias illis: sed nunquam nocet, si diligas eos toto corde,
si ores dominū pro illis, si excuses facta illorū. Silendo

& sedendo nonnunquã etiam benefacimus. Sunt quidã
 gradus hic. Diligimus animo, benedicimus ore, benefa-
 cimus opere. Illa quæ apud quosdam minime uidentur,
 difficillima ferè sunt. Nam aliquem toto corde diligere
 magna res est, præsertim si ab eo fueris offensus: si autè
 hoc impetrauerimus, statim impetrabimus ut etiam be-
 nefacias ei. Sæpe benefacimus illis, quibus non bene uo-
 lumus, ut uideamus in falsis fratribus quotidie salutantes
 nos fratres & amicos, sed simulant pacem, & dolum in
 corde habent. Obsequuntur etiam aliquãdo, donec ma-
 ior opportunitas scuiãdi obuenerit: interim semper ran-
 corem seruant in cordibus suis. Igitur exorditur Chris-
 tus & dicit: Diligite, id est, uestra pectora sunt placida
 & benefica. Quoties cogitamus nos peccatores & ini-
 micos dei sic reconciliatos per sanguinem Christi patri
 cœlesti, inde facile moueri possemus ad diligendũ alios,
 indeq; oritur charitas in cordibus fidelium. Si uerè &
 ex corde condonauerimus, certe benefaciemus proxi-
 mo: cognoscemus etiã fratres & filios dei, & eorum mi-
 seriã qui seducti sunt diabolica peruersitate. Et rectius
 dolendũ de ijs, quàm malè uelle. Nam si deum diligis,
 meritò eius creaturã diliges. Rationem autem concili-
 andi fratres Paulus Ro. 12. pulchrè describit, qui dicit:
 Ne sitis arrogantes apud uosmetipsos, neque cuiquam
 malum pro malo reddatis, provide parantes honesta in
 conspectu omnium hominum, si fieri potest, quantum
 in uobis est, cum omnibus hominibus in pace uiuentes.

Cap. v IO. OECOLAMPADII IN

Deut. 32 *nō uosmetipsos ulciscētes dilecti, quin potius date locū
iræ. Scriptū est enim: Mihi ultio, ego rependā, dicit do-
minus. Si igitur esurit inimicus tuus, pasce illum: si sitit,
pota. Hoc enim si feceris, carbones ignis coaceruabis in
caput illius. Ne uincaris à malo, imò uince bono malū.*

Bene precemini.) Exemplum in Christo crucifi-
xo habemus, qui orabat patrem pro crucifigētibus se,
excusans illos, sic dicens Luc. 23. Pater remitte illis, ne-
sciunt enim quid faciunt.

Filij patris.) Eandem promissionem suprā audiui-
stis, nam dixit: Beati pacifici, quoniam filij dei uoca-
buntur. Neq; ubiq; hanc promissionē adiungit. Igitur
rectē illam commendatā à Christo beatitudinē animad-
uertamus, & ita referetis patrē uestrū qui est in coelis,
quiq; omniū maximus et potentissimus est, cuius tanta
maiestas, quam nemo non debebat reuereri. Ille quo-
tidie à multis blasphematur, eius ministri conculcantur
à pessimis mortalibus, tantam tamen patientiā habet,
ut illos sinat uiuere. Sermo Tertulliani de patientia pul-
cher est, quem legere poteritis.

Super iust.) Moueat igitur uos exemplū patris ue-
stri, qui dissimulat tempus. Nunc nō est iudex, sed suo
tempore iudicabit. Nūc promiscua illa beneficia omni-
bus cōmunia sunt bonis & malis, idq; facit dominus, ut
omnes ad bene agendū prouocet: uerū bonis omnia in
bonū cedūt, mali autem indurantur quando prosperan-
tur, & in sua impietate putāt se gratos esse deo.

Si dilexeritis.) Antea admonui scopum istius sermonis esse, quod Christus multò commendatiore uitam commendat quàm populus uiuere soleat. Dicit, quia decet ut uos sanctiorem uitam agatis quàm ceteri, nolite esse ita degeneres, quia fortes milites fortia facta decet. Deus interim non prohibet quin amicis beneficias, sed iam recepisti mercedē. Neq; propter regnum cœlorum benefacis, sed quia amicus est. Deum specta, & alibi mercedem habebis.

Publicani.) Faciunt id ipsum latrones, qui sunt amici inter se, & fures se mutuū iuuant in facinoribus suis. Igitur erit character christiani hominis, aliquid habere quod uulgus hominum non habet.

Sitis igitur.) Non est talis perfectio ut nihil omnino nobis desit, & sicut pater est per omnia perfectissimus: sed pro nostra infirmitate & uirili laboremus, ut illi similes simus: & quomodo perfectus est, misericors, pius &c. erga uos, similia imitami, & habete animū paratum ad benefaciendum omnibus.

C A P V T VI.

Tendite ne elemosynā uestrā præstetis corā hominibus, quò spectemini ab illis. Alioqui præmiū non habetis apud patrē uestrū qui est in cœlis.

Ex superiori cōcione didicimus, qualē Christus uelit esse populū suū, nempe multò sanctiore hypocritis &

phariseis, atq; uulgo hominū qui externa cōtenti sunt iustitia, & internā non admodū curant. Christus uult habere populum perfectissimū, deoq; uerè consecratū. Præscripsit multa quæ nunc clarius interpretatur. Ad diuinus beatos eos esse qui mūdo sunt corde, & qui huiusmodi sunt, deum uidebūt. Hæc mundities cordis pos-
 fidetur à nobis, ubi omnia simpliciter agimus, & in ueritate spectamus in deum ipsum magis quàm ad homines. Requirit igitur eam munditiam in omnibus nostris operibus, siue dandæ sint eleemosynæ, siue castigandum sit corpus, siue orandū, ut cognoscamus nos esse seruos dei, & non hominum. Præterea spectemus ad deum ipsum, à quo remunerationem expectamus, & non ad homines, quantū illi nos glorificent pro nostris operibus. Inter bona opera tria potissimū recēsentur magis frequētia, nempe eleemosyna, ieiuniū & oratio. Eleemosyna pertinet ad dispensationem facultatum nostrarum. Et dum opes nomino, interim nō excluderim etiā alia dona diuinitus concessa homini, quibus iuuatur proximus, sit uel eloquētia uel consilio &c. In summa, quocunq; modo subuenis destituto, eleemosyna dicitur. De nomine nō contēdimus, sed hæc uox de externis frè quæ largimur pauperibus dicitur. Ieiuniū uerò ad carnem pertinet: unde ieiunij nomine omnes castigationes corporis, siue humicubia, quæ à Grecis *ἁμαρτιῶν* dicuntur, siue peregrinationes, inedia, uigiliae, &c. quibus rationibus corpus in seruitutem potest redigi.

redigi. Sic orationis postremò nomine comprehendimus ea quæ animum ad diuina subleuant, ut in lectionibus & gratiarum actionibus, quando mens diuinis rebus occupatur. Hæc potissima opera sunt, quibus se Christiani iurè exercet: nullus tamè illis abutatur, ne mercede careat. Instruit igitur nos de singulis, quomodo elemosynam demus, quomodo uerè ieiunemus, & quomodo oratio nostra deo placeat, & dicit:

Attendite.) Non simpliciter prohibet elemosynam dare in conspectu hominum, hoc enim nihil mali in se habet. Suprà dixit, ut uideant bona opera uestræ: sed hac cõditione quæ adiecta est, ut spectemini ab illis. Studium ostentationis prohibet: uult ut caueamus à pessimo uitio inanis gloriæ, ut cupias celebrari ab hominibus. Satis nobis sit ut celebremur à domino. Serui dei simus, non hominũ. Est autem hoc peccatum nusquam non familiare ijs qui uidentur nonnihil profecisse in uirtutibus, et ferè qui habiti sunt sanctissimi, sua operu perdunt, quia illi cogitant solum, quò uideantur ab hominibus quibus auxilio sunt, non quò placeant deo. Maxima certe iactura, inani gloria mercedè amittere. Quanto plurius est celebrari à patre coelesti, quàm ab homine, cuius iudiciũ fallax est, qui fortasse etiam te iudicat quasi uanæ gloriæ studiosum, & longè aliter in petore opus tuum probat, quàm uerbis exprimat. quare ab illius pendes iudicio? Vide potius patri coelesti placere, & totus illi datus sis, qui nouit cor tuum: & si es

Cap. VI . IO. OECOLAMPADII IN

adhæseris uero corde, honestabit te in die iudicij, neque coram uno & altero, sed coram omnibus angelis suis.

Itaq; cum præstas eleemosynam, ne tubis canatur ante te, quemadmodum hypocritæ faciunt in conciliabulis, & in uicis, ut glorificentur ab hominibus. Amen dico uobis, habent mercedem suam. Cæterum cum tu præstabis eleemosynā, nesciat sinistra tua quod facit dextera tua, ut sit tua eleemosyna in occulto, & pater tuus qui uidet in occulto, ipse reddet tibi in propatulo.

Non fuerunt tam stulti pharisæi, quod huiusmodi pompa uti solerent, sic tamen solet describi hyperbolicōs, ut amplum studium magnificandorū operum excludere possit. Nam qui æternam memoriā student habere, etiam si non adhibeant tibicines, magis tamen sua opera populo decantari faciunt quā abscondant: in quorum numero sunt hi qui in marmoribus inscribunt nomina sua, & ea quæ dederunt in templa, uel in eleemosynam, & sic immortalitatem uolunt assequi. Audiuimus nuper Gen. 10. quomodo deus succensuerit illis, qui turrim Babel extruxerāt. Item quod Saulem regē ob eam causam reiecerit. Vnde in Psalmo 52. Græci legunt, ὅτι ὁ θεὸς διεσκόπησεν τὰ ὀστέα αὐτῶν πρὸς τὸ πρῶτον. hoc est, quoniam deus dissipauit ossa eorum qui

qui hominibus placent: cum Hebræi habeant, circumdantiū te. Ab hoc hyperbolico modo non oportet abhorre, cum maximè in prophetis sæpiſimè occurrat. Dicitis, Non utor tuba, propterea non præuarcor hoc præceptū. Satis ſi cōduxeris aliquos, qui opera tua magnificis uerbis deprædicēt. Dicitis præterea, Vbi hypocritæ id fecerūt, uifi ſunt ab omnibus: ego longè aliter ago. Hypocritæ ſi tam benignis pectoribus fuiſſēt, utiq; alijs temporibus tales ſe etiā exhibuiſſent pauperibus: ſed uidentibus hominibus ſimularunt ſe eſſe ualde miſericordes, & tali ſpecie deprædabant alios. Hæc eſt merces illorum, id eſt, nulla eſt merces illorum, quia non queſierunt ſolidam mercedē: habeant igitur illam uanam, imò iam præmium ſuum receperunt. Nihil illis debet deus, quia ſua opera non fecerūt ut deo placerēt, ſed ficto pectore ſimularunt ſe eſſe bonos.

Dextera.) Neque ſiniſtra neque dextra aliquid ſciunt, quia illis ſcientia non aſcribitur. Eſt ſententia: Ne apud teipſum magnificas opera tua: ſufficit quod animus tuus ſpectet gloriā dei: adeò occultū ſit quod facis, ut etiā teipſum lateat. Malè igitur faciūt hi qui dicunt: Tot & tanta feciſti opera &c. noſtrum non eſt ſic diu merare opera noſtra.

In occulto.) Expoſitio illius dextera & ſiniſtra eſt. Vult dicere, occultè & clām facias: non tamen ſic occultè & clām, ut uelis abſcondere ab omnibus, ſed ne uelis in eo gloriari. Celebrantur alijs, dicitis, in magno honore

Cap. VI IO. OECOLAMPADII IN

Ec. Respondet Christus: Pater restituet in die iudicij, finito alijs uanam gloriolam. Neque dubites quin omnia opera coram deo clament, & indicent se. Eleemosyna enim est quæ recipit in sedes beatorum, etiam si tu illud ignores. Proinde refrenemus animos nostros, ut mundo corde faciamus quicquid faciendum est, idq; in gloriam dei solum, & utilitatē proximi. Quod autē ad opes terrenas attinet, postea dicit, ne simus solliciti admodū. Properat iam ad alia opera, & docet ut sic simus instituti, ne orando cupiamus placere hominibus, sed ipsi deo, qui preces nostras solus exaudire potest.

Et cum oraueris, non eris quemadmodum hypocritæ. Nam illi solent in conciliabulis, & in angulis platearum stantes orare, quò conspicui sint hominibus. Amen dico uobis, quod habent mercedem suam.

Hypocritæ omnia faciūt ad ostentandum, quasi sint ualde religiosi. Plus operæ insumendum, ut quæ faciamus, animis exequamur, quàm uerbis amplificemus. Nemo ignorat quid sit oratio. Generali autem nomine sub oratione comprehendere possumus alia studia, quibus animus illustratur cum loquitur deo in lectione diuinarum scripturarum, in gratiarum actionibus &c. Iterum uidete quod eradicare nitatur studiū ostentandi. Nihil mali habet psallere coram populo, sed ad ostentationem canere, & quæstum ex pietate facere, hoc nec

quæ

quaquã religiosum est. Fortasse non in angulis platearum orarunt, sed in templo: nam Christus studium ostentandi ante oculos nobis solum proponit. Etiam si illi nõ fiant compotes uotorum suorum, non curant, solummodo ut laudentur ab hominibus, & habeantur in numero piorum. Interim discimus, debere nos adorare patrem coelestem, & nõ alium quemcunq; sanctum. Si studium ostentandi prohibetur, utiq; alia prohibentur, quæ gloriam dei minuunt.

Tu uero cum oras, introito in conclaue tuum, & occluso ostio tuo ora patrem tuum qui est in occulto, & pater tuus qui uidet in occulto, persoluet tibi in propatulo.

Christus non facit tale præceptum, quod nusquam orare oporteat quàm in cubiculo, sed uult animum esse quietum et tranquillum à strepitu huius mundi, ut agat secum sabbatum. Hi enim qui in cubiculis sunt, quiescunt, & non habent tot interturbationes. Ita nos omnes uagas cogitationes orando, quæ inspidam reddunt orationẽ, caueamus. Siue in templo cum alijs Christianis oraueris, siue etiam solus, hoc potissimum cogita ut sis solus, ne alij te interturbent. Scipio se nunquã minus solum esse, quàm cum esset solus, dicebat: sed hoc propter frequentes curas quas habebat. Omnes prophane curæ omittendæ sunt, & quicquid mali nos ieraxat relin-

quendū est: in mente pura ad montem dei ascendamus,
 ut quietē cum domino loquamur. Claude ianuas tuas,
 dictum est etiam ad custodiā sensuum. Sensoria, ut oculus
 et aures, serē sunt sicut ianua mentis, ut per ea que ui
 dentur, intromittantur sicut per fenestras. Imaginatiua
 et excogitatiua, ut philosophi dicunt, uis sepe abducit
 nos. Igitur à uasitatibus auertamus oculos nostros,
 alias non intento animo orabimus. Si hominum nugās
 attendit quisquam, et orat deum, indicium est animi mi
 nus religiosi. Paret sibi homo quietem sub hora orandi,
 sensus ab omnibus cupiditatibus amoueat, neq; cupiat
 uideri ab hominibus. Pessima res est uelle placere homi
 nibus, et contentus esse ea laude, etiam si non sis pius.
 Tuus, emphatice dictum est. Habes benignū patrem,
 qui omnia uidet, ad quem alium ibis? Videre in occul
 to, est audire preces. Visus auditum comprehendit.
 Omnia deo cōspicua sunt, et nullae tenebrae apud illum.
 Omnino perspicuum erit te fuisse uerum ministrū dei,
 qui non seruieris hominibus, sed potius deo patri.

Verum orantes ne sitis multiloqui
 sicut Ethnici, putant enim fore, ut ob
 multiloquium suum exaudiantur. Ne
 igitur efficiamini similes istorum.

Excludit aliam stultitiam uulgarium hominum, qui
 putant deum posse demulceri prolixitate precum, uel
 uerborum elegantia, uel ornatu. Ita uidemus superstitia
 tiosulos quosdam sibiipsis ita blandiri. Preces uerē in
 affe

affectuum seruire sunt, non in multiplicatione uerborum. Modo affectus sunt prolizi & synceri, nihil refert quibuscumque uerbis proferes id quod petis: si iusta à deo petis & digna, exaudieris. Gentes stultos deos sibi fingunt, qui cantu mulceantur, & multitudine orationum, & persuadent sibi, si tot & tanta dixeris, exaudieris, magis sonum uerborum, quam rem ipsam & affectus estimantes. Hæc stulta opinio apud uulgus hominum. Plato & alij philosophi agnouerunt deum in spiritu esse adorandum: et si quidam philosophorum multum aberrauerint, ut Pythagorici: etiam quidam ex Platoniceis, qui putabant ore nequaquam esse orandum: & illas orationes solum esse sanctissimas, quæ fiunt ab ijs qui plane carent materia, & sic excludere externam orationem uoluerunt. Christus autem non sine causa exemplum illius prestitit. Qui superbi sunt, & creaturam dei infamant, quasi caro non possit comparari spiritui aliqua in parte, non mirum quod indignam orationem dicant esse, quæ ore & labijs fit &c. Idem iudicium est de multiloquio. Alij numerum nouenarium, alij septenarium elegerunt, quasi deus quodam modo hisce numeris adiuuetur.

Similes.) Spectemus quomodo Christus ipse orauerit, & quomodo Apostoli, & illos imitemur, ut illi imitatores sunt Christi: sed in omnibus ijs non sit studium ostentandi. Nihil enim pijs antiquius, quam patrem celestem celebrare perpetuo, & corda illorum orabunt, & nullus finis erit affectuum.

Nouit enī pater uester quibus rebus opus sit uobis priusquā petatis ab illo.

Iam antea decreuit deus, quidnam sit nobis daturus. Dicis: Quare oratur, cum antea sciat id quod petimus? Non oratur ut nesciat, sed ut nos eius beneficentiam magis agnoscamus, & grati simus, & donis eius bene utamur. Multa statuit præterea deus orantibus se uelle dare, quæ nequaquam est illis daturus qui præsumptua mentis, & præmera ignauia nolunt orare. Oro ne post hac simus ita tepidi. Præsertim quæ ad sacra pertinent, orationibus impetrare debemus. Pete sapientiam à deo, & ea dabitur tibi.

L E C T I O.

Magna pars nostræ felicitatis consistit in reformatanda ipsa mente: imò mente bene reformatâ, totus homo rectè habet. Iam in mēte instituēda hoc potissimū spectandū est, quomodo nos gerere debeamus erga patrem coelestem. Petenda enim ea sunt, quæ maxime profunt: id fieri solet in orationibus, per quas deo familiares efficimur. Multæ autē superstitiones in precibus irrepsērūt, quas Christus hic emēdat. Dicit igitur:

Ad hunc ergo modum orate uost: Pater noster, qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum, fiat uoluntas tua, quemadmodum in coelo, sic etiam in terra.

Non quemadmodum solet superstitiosum illud uul

gus, quod multitudinem uerborum, uel ornatum atten-
 dit, quando deo loquitur: sed uidete uos quid sit precan-
 dum à deo. Apostolus & dominus testantur ignorare
 nos, quidnam petere debeamus: & planè ignoramus
 illud, nisi à spiritu diuino edocti fuerimus. Christus autè
 probè illud docet. Sed multi etsi uerba teneāt, nondum
 tamen persuasum habent hoc potissimum à deo peten-
 dum, quod sit dei uoluntas: unde fit, ut nihil minus faci-
 ant, quàm quod orent tempore precum. Neq; magnè
 faciūt nomen domini, qui quotidie peccatis se maculāt:
 neque petunt ex corde ut ueniat regnum dei, qui in se-
 ipsis nomen dei non sanctificant. Porrò quamuis ueræ
 preces sola mente fiant, uerba tamen quædam etiam
 præscripsit Christus, nō quod cogat nos semper ad cer-
 tam uerborum formam, uel quod in ipsis uerbis exter-
 nis quædam uis sit sita, ut quibusdā superstitiosis uide-
 tur, sed quia ea hominū est infirmitas, ut serè petamus
 quæ indigna sunt, & quæ parum conducunt, ideo ex-
 prescit qualia sint à nobis petenda. Etiam si non hisce
 uerbis semper ores, perinde erit si alijs uerbis precaber-
 ris, quibus usi sunt Psalmista, & Prophetæ, modo in
 eandem sententiā conueniant ea quæ tu oras. Nam om-
 nes preces possunt serè in illas reduci, et cōtinentur om-
 nia in istis quæ oranda sunt, uel si ad deum ipsum respe-
 xerimus, uel etiam si ad nos. Vt autem in alijs orationi-
 bus præfari solemus, id & in hac oratione uidemus.

Pater noster.) Habetis commentarios de hac oras

tlone dominica satis prolixos, ob id non est necessarium
 ut diutius immoremur in expositione. Expediit habere
 unam certam istius petitionis normam. Res autem ista
 non agitur disputationibus, sed affectibus piis. Excitantur
 affectus, si omnem spem in illum posuerimus. Iam non
 occurrit aliud nomen quo magis affectus nostri possunt
 excitari, quam nomine patris. Deum patrem appella-
 mus, & omnia bona de eo nobis pollicemur. Qui pater
 dignatur esse, nequaquam mortem filiorum suorum pe-
 tit, sed potius salutem. Utinam initium istius orationis
 possemus toto corde orare. Non oramus quemadmodum
 Iudei & gentes, qui etiam confitentur deum coelum &
 terram creasse: sed patrem deum uocamus, quia nos illius
 esse filios cognouimus per spiritum, qui dedit dicere ex
 toto pectore, Abba pater. Non est cuiusuis tales uoces
 ex alto pectore dicere, sed eorum solum qui spiritu dei
 reguntur, quiq; sciunt deum curam ipsorum agere.

Cap. 1 In Malachia increpat dominus quod eum solum uerbis
 colerent, & dicit: Si ego pater sum, ubi honor meus?
 ubi amor? Agnoscite igitur illum & honorate. Primo
 igitur uerbo, nempe patris, excitantur affectus nostri,
 & est ac si dicas: Rex regum, dominus dominantium,
 pater omnium quae in caelis sunt & in terris & c. Etiam
 satan talia dicere potest, sed uero corde non potest di-
 cere, Pater noster, quia tales affectus non habet quem ue-
 ri filij. Nos Christiani, qui agnoscimus nos esse redem-
 ptos per Christum Iesum, qui natura filius dei est, per
 quem

quem & adoptionis gratiam sortiti sumus, longè alio affectu deum patrem colimus quàm cæteri populi, qui non sunt uocati per filium eius. Ille filius dei dedit potestatem ijs qui credunt in eum, filios dei fieri. Cognito hoc quod donauit deus pater filium suum, cor nostrum totum rapitur erga patrem, ut optima fiducia orare possimus, quod nequaquam sumus derelinquēdi. Neq; Christus docuit orare, Pater meus: sed ut charitatē nobis maximè cōmendaret, dicit noster, ut sic fraternitatem inter suos discipulos cōciliaret, qui se scirent unum patrem in cœlis habere, & ut seruarent pacē & unitatē inter se maiori studio. Si cæteros pro fratribus nō habemus, quomodo illum patrē nominabimus? Fides & charitas in hoc pulchre nobis cōmendantur.

In cœlis.) Non solum hoc ad gloriam dei spectat, sed etiam nos admonemur nostræ dignitatis. Suprà sæpius audistis, patrē in cœlis nobis redditurū premiū. Spes nostra respicit ea quæ nondum apparent, & ad illa quæ in cœlis sunt. Non sumus ex eorum numero, qui præsentia solum respiciunt, neque ad carnalem patrem animus noster spectat, sed tota spes cōstat in istis inuisibilibus. Alij interpretantur, qui es in cœlis, id est, qui es pater cœlestium, id est sanctorū, ut cœli sint cœlestes & sancti dei. Non reiicio piam illam expositionem, sed malo simpliciozem. Hoc omnibus modis agit Christus, ut animum nostrum euehat ad summa. Nunc ordine ponit preces. Sunt quæ ad gloriā dei pertinent,

Cap. VI IO. OECOLAMPADII IN

Et sunt quæ ad nostram utilitatem et necessitatem. Vnum in tribus istis cupiunt, qui sanctificatum nomen petunt: uolunt etiam regnum et uoluntatem domini fieri. Dicit:

Sanctificetur.) Per nomen intellige, non nomen quod scribitur, sed celebritatem nominis dei et gloriã. Tua gloria sancta sit apud omnes mortales, tu lauderis et prædiceris ab omnibus: sicq; omnino tollitur nostra superbia. Ferè petimus, ut nos cõmendemur ab hominibus: et ita exploremus nos ipsos primũ: quia in hoc est nostra felicitas, si domini gloria ubiq; laudetur. Sanctificetur nomen domini, non prophano modo uel uulgari. Ab angelis etiam discimus hanc orationẽ, qui in **Isa. 6** Esaiã dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus, dominus exercituum, plena omnis terra gloria eius: id est, sis sanctissimus in omnibus, nemo de te male sentiat, uel loquatur, omnia in gloriã tuã cedant, et in cælo et in terra.

Veniat regnum.) Quomodo igitur sanctificamus nomen tuum? Ita ut regnes in omnibus, et tu sis rex regum. Non regnet in nobis mortale peccatum, quod hæcenus membra ista sibi uendicauerat, sed tu deus regnes in nobis, et omnia tibi seruiant. Nemo tibi cõtradicat. Fiamus igitur serui dei. Oremus ut regnum dei ubiq; augeatur, id est, ut omnes homines deo seruiant. Incipiendũ aut est in nobis ipsis, ut nos totos dedicemus deo. Seruiant membra nostra illi, tunc etiam opus et quicquid nostrũ est deo seruiet. Vbi est regnũ Christi, nisi

nisi ubi deo puro corde seruitur? Nō est hic perfectum regnum dei in hoc mortali corpore: cum autem facie ad faciem deum uidemus, tunc adest. Nunc precamur ut Christus regnet in nobis, sed non contenti sumus dimidia illa felicitate, quia petimus perfectam beatitudinem, ubi dominus regnat cum sanctis suis. Veniat igitur regnum illud, neq; aliud cupimus. Cupimus ut omnes uerbo tuo pareant & imperio. Apparet in his uerbis, quod pauci bono animo hoc petant, proinde nō mirum insipidas nostras esse preces. Vbi regnabit Christus quando tua uoluntas fit? Ideo sequitur:

Fiat uoluntas.) Qui in caelis sunt & iam sanctificati, nihil gratius habent quā ut uoluntatē tuā perficiant: ita & totus mundus in hoc labore, ut etiā ipse tuam uoluntatem peragat, sicq; nomen dei sanctificabitur. Ex hoc cognoscimus officiū nostrū, quodq; opus nostrum esse debeat. Spectemus huc ut nomen dei celebretur in omnibus operibus nostris. Alij in caelo & c. id est, in mente & corpore exponunt. Alij: Sicut in bonis qui Christum agnouerunt, sic in ijs qui non agnouerunt. Insuper obserua: in his omnibus dicitur, nomen tuum, non nostrum: regnum tuum, non nostrum: uoluntas tua fiat, nō nostra. Etiam Christus ita precatus est, ut uoluntas patris fiat, non sua: & hęc ad gloriam dei pertinet. Nūc procedit ad ea quibus indigemus. Opus est nobis bonis quibus sustentemur: deinde opus est ut mala auertantur, quæ deus à nobis auertere potest, &

Cap. VI 10. OECOLAMPADII IN

prout anima nostrae conueniunt, temperare: & ita pre-
cationes & deprecationes fiunt.

Panem nostrum quotidianum da no-
bis hodie: & remitte nobis debita no-
stra, sicut & nos remittimus debitori-
bus nostris: & ne inducas nos in tenta-
tionem, sed libera nos a malo (quia tuum
est regnum, & potentia, & gloria in secu-
la seculorum) Amen.

Obsecramus panem illum supersubstantialē, mentē
potius quam liquidum panem interpretantes, id est, ma-
ximū panem. Et per hodie, quotidianum intelligere possu-
mus. Quomodo enim nos homines subsistere poteris-
mus? profecto non nostris uiribus, neque uirtutibus, neque
ingenijs, neque laboribus, neque solo externo pane, sed in
uerbo dei. Ipse igitur Christus panis caelestis est & uer-
bum dei per quod caelum & terra condita sunt, & per
ipsum conseruantur omnia & consistunt. Quae con-
sistunt in sua natura, necesse est uerbo dei consistant.
Igitur opus maxime diuina gratia, & uerbi dei assisten-
tia. Et panem caelestem petamus, ut Christus sit in pe-
ctoribus nostris, ipse nos regat & pascat. Sciat etiam ho-
mo se non alia ratione posse subsistere, ideo magnis des-
iderijs panis ille petatur. Quamuis interim ea quae quoti-
dianis usibus necessaria sunt, nihil impedit ut quaeramus
a patre caelesti, sed primum regnum caelorum inquiramus.
Igitur panem caelestem ex animo petamus, & desi-
derantes

derantes simus eternorū bonorū, & studium sit conseruandæ animæ. Si enim Christus pro nobis, quis contra nos? Si ille cibatur, quis famem immittet? Super substantialis panis quotidie nos conseruat. Et addit, hodie, ut tollat sollicitudinem mentium nostrarum, ut quotidie precemur, ne cogitemus quid futurum post decennium, uel uiginti annos: nescimus enim si tot annis uicturi sumus. Si petimus panem, uel sustentationem corporis, uideamus ut solum habeamus uictum & amicum. Petamus potius ut anima habeat cibum coelestem unde uiuat. Porro propter peccata nostra indigni sumus, ut compotes uotorum nostrorū reddamur. Vult deus remittere peccata nostra, sed nos multo duriores et implacabiliores deo sumus. Vnde dicit:

Debita nostra.) Cōtraximus multa peccata, quæ hic debita uocat, propter quæ meruimus dānari, sepeliri, & detrudi in infernū. Filij sumus æternæ mortis, hocq; propter peccata nostra. Et quāuis sciamus remitti delicta nostra per Christum Iesum, nihilominus uult pater coelestis ut oremus per Christū. Nisi fidē in Christū habuerimus, nequaquā toto corde orabimus. Nō dicit pius, dimitte debita mea, sed pro omnibus orat. Et si in psalmis inuenietis à Dauid dictū: Miserere mei deus secundū magnā misericordiā tuā: quod tamē orat, nō ut alios excludat, sed se præ alijs dicit maiore esse peccatore, idq; summa humilitate. Nemo est q nō multis peccatis obnoxius sit. Valeāt Nouatiani et Catabaptistæ.

Cap. VI IO. OECOLAMPADII IN

Ioannes in epistola sua 1. Ioan. 1. dicit: Si dixerimus, peccatū nō habemus, nos ipsos fallimus, et ueritas in nobis non est. Item inuenis etiam tam miseros homines, qui audent dicere, non opus illis esse oratione. Christus præscripsit illud, ut agnosceremus semper in nobis alia quid esse peccatorum: ideoq; semper orandum, quò illa dimittantur.

Remittimus.) Repetit illud, & quare iniunxerit adeò charitatem maximi faciendam esse, aperte ostenditur. Nō uult ut odiant sese homines inuicem, etiam si offensi ab alijs. Propter Christum, qui multò plura remisit, remittamus nos alijs in nos peccantibus. Nullus est qui nō habet peccata aliqua. Certum indicium charitatis dei erga nos, quando dimittit nobis peccata nostra &c.

Ne inducas.) Deinde quia imminent quotidie mala, sunt præsentia mala, et sequūtur, in hac ualle lachrymarum in *ωδὸν τῆς θείας* sumus, & nullum momentū habemus, quo simus securi. Hoc magnum est, si non ingrediamur in tentationem, id est, si non uincamur, cum tam uarijs modis satan nos inuadat. Ne sis pusillo animo, sed forti: nihil potest aduersum te, si dominus tecū est. Vide ne succumbas in tentationibus. Christus etiam tentatus est, & multi sanctorū. Si non esset tentatio, neq; esset uictoria.

A malo.) Satan hic significatur potissimū, qui multa mala nobis facit quotidie. Libera pater à maligno,
qui

qui facit nobis negotiū, quiq; cupit nos impedire à re-
gno Christi. Cupimus igitur ab hoc malo liberari: &
ita ferè omnes ueteres exposuerunt. Scio etiam quid
neoterici dicant de istis uerbis. Insuper sciamus uigila-
re hostem nostrum, ideo admoniti simus, ut queramus
auxilium. Ob id adiuncta est sequens particula ad con-
firmationem spei nostræ.

Tuum est regnū.) Quia tu uerè rex es, & potens
super omnia, bona fiducia sumus preces nostras non
esse frustrādas: & hoc sonat amen: imò nō dubitamus,
quin preces nostræ tibi sint gratæ. Qui pij sunt, habēt
orationē in quotidiano usu. Et si uerè agnoscimus deū
patrem, profectò multò ardentius orabimus &c.

Proinde si remiseritis hominibus er-
rata sua, remittet & uobis pater uester
cœlestis. Quod si non remiseritis ho-
minibus errata sua, nec pater remittet
errata uestra.

Præteritis omnibus alijs, hoc maximè charitatem
inter nos mortales conciliat, si inuicem remittimus pec-
cata. Et iterum uult Christus, ut pacem seruemus inter
nos mutuam, & alter alteri condonemus debita. Nemo
sit iniuriæ sibi factæ memor. Sunt nonnulla emendāda,
sed citra inuidiā & rancorē. Suprà indicauimus, quate-
nus bona faciendā sunt pro malo. Vultis orationes ue-
stras esse exaudibiles, & ne frustra oretis, benefacietis
proximis uestris, & peccata remittetis eorum. Si autē

uos diu super hanc terram fueritis, nequaquam benignum inuenietis patrem in coelis. Possset quis inferre: Propter opus meum deus dimittit mihi peccatū meū, igitur ex operibus iustitia. Indicauī ex istis quaedā iudicia esse fidei, non quod deus debeat tantam liberalitatem ex operibus istis, sed quod nos certi simus de remissione peccatorum. Si igitur mihi nulla fides, neq; est ut sperē mihi remitti peccata, nisi uelim me ipsum seducere. Si nulla in me charitas, quid sperabo de patre? Nō dum pater est, quia nolo commendatos habere fratres.

Errata.) Non unum dicit, sed multa errata. Plerisque prætexitimus, si semel ille in me peccasset, dimitterē. *Infra* habebitis septuagies septies remittendum esse. *Tantum* de precibus.

Porro cum ieiunaueritis, ne sitis uelut hypocritæ tetrici: obscurant enim facies suas, quò perspicuum sit hominibus ipsos ieiunare. Amē dico uobis, habent mercedem suam.

Ad tertium nunc opus accedit, nempe ieiuniū, quo corpus castigatur, ut animus tantò magis seruiat deo, & mens magis sit perspicua. Pius non curat ieiuniū uiginti dierum, uel quadraginta, nisi simul seruiat proximo: neque est ut Papistæ colligunt hic sua bona opera: sed si quid impedit te à cultu dei, hoc reseces omnino. Si nō prodest cibus, abstineas, ut serenior sit spiritus ad diuina meditanda.

Obscurant.) Tetrici sunt homines, seueri uultu, qui dedita opera facies suas extenuant, ut uideantur pallidi & macilentii. Nam quia pallescunt, & non læto sunt uultu, uolunt religiosiores uideri. Verum ne hic friuolè iudicemus aliquos, quia non pallescunt, sed alacri facie sunt: nam non omnes natura æquales finxit. De his hic mentio, qui huiusmodi laruas induūt, quò uideantur sancti: & qui simulant Catones, & in cute sunt nequam. Apud plebes simulāt se ieiunos esse, & domi ebrij sunt, lautissimeq; uiuunt. Qui curios simulāt, & bacchana lia uiuunt. In summa, illis omnia fucata sunt.

Amen dico.) Imò nullam mercedem habent: parum enim est quod ab hominibus accipiunt & nihil, quia nulla laus ab hominibus, quæ alicuius sit utilitatis coram deo.

Tu uero cum ieiunas, unge caput tuum, & faciem tuam laua, ne conspicuum sit hominibus te ieiunare, sed patri tuo qui est in occulto, & pater tuus qui uidet in abdito, reddet tibi in propatulo.

Non omnino prohibet, ne quis indicet se ieiunasse. Nonnunquam prodest proximo si dicas, hodie est ieiunium: sed caue ita laudari ab hominibus, quasi sanctior cæteris sis. Apud illos mos erat inungere caput oleo, cum ieiunarent: attamen non ponit præceptum Christus, ut tu prodeas candidus, sed studium ostentandi pro-

hibet. Neq; nos ipsos prædicemus, si ieiunamus, uel aliquid boni operis facimus. Quid ad patrem coelestem utilitatis uenit, siue ieiunamus, siue non? Interim tamē commodum habemus, eo quod corpus in seruitutem redigitur. In die autem iudicij reddet dominus præmiū bonis, omnibus angelis uidentibus, & sanctis.

LECTIO.

Varijs tentationibus obijcimur, & obnoxij sumus, & serè quando unam euadimus, in alterā incidimus: ideo admonuit perquam diligenter, ut caueremus ab ostentādi studio, ne sic bona opera nostra depraurentur. Est autem inuenire non paucos, præsertim eos qui minus generosi sunt, quiq; non admodum titillantur isto gloriæ studio, uerū nō omnino liberi sunt à tentationibus, sed ab hoste alia uia quadam tentantur, nempe cupiditate rerum terrenarum, dum timent ne sit tuis ipsis à deo prospectum sit, eamq; ob rem ualde solliciti sunt quomodo sibi thesauros congregent: & pleriq; etiam ministerium suum, uel opera sua sic perdūt. Si preces illorum spectares, audires magis rogantes deum pro pecunia & auro, quàm pro uirtutibus. Similiter in ieiunijs eorum maior est cura congregandarū diuitiarum, quàm compe scendi corporis, et carnis castigandæ. Ita etiam nonnunquam dispensant eleemosynas, ut magis inde lucrifaciant. Eradicare igitur Christus conatur etiā hanc pestem ex hominū mentibus, ne illam cupiditatem terrenarū rerum habeāt. Sicut principio

cipio Adam antequam peccasset in paradiso bene habebat, neque cupiditatibus nociuis obruebatur, sed postea cum peccato sollicitudines, & superuacaneæ istæ curæ obrepserunt: ita & in nobis sunt propter peccata. Verū ut animus rectè informetur, et melius deo seruire possit, expellendæ & extirpandæ huiusmodi curæ sunt, ne nos omnino perdant. Nihil enim magis à contemplatione diuinarum rerum auocat, quàm hæ sollicitudines uane.

Ne reponatis uobis thesauros in terra, ubi erugo & tinea corrūpit, & ubi fures perfodiunt ac furantur: sed recondite uobis thesauros in cœlo, ubi neque ærugo, neque tinea corrumpit, & ubi fures non perfodiunt, neque furantur. Nam ubi fuerit thesaurus uester, illuc erit & cor uestrum.

Ne sit uobis studiū colligendi thesauri, sed sitis ministri dei, & ueros thesauros quærite, qui perpetuò prodesse poterint: alias opes fures diripiunt. Quicquid igitur corruptibile & perpetuum non est, à pijs non est magnificandum. Neq; omnino Christus prohibet possessionē omnium rerum, neq; sic uult deijci ut nihil omnino possideas, sed planè non uult animas nostras ijs esse addictas, iuxta dictum psalmi: Diuitiæ si affluant, Psal. 61 nolite cor apponere. Nocte et die cogitamus quomodo opes multiplicare possimus, & præ illis curis non uacat

nobis rebus cœlestibus incumbere: uel etiam alioqui impediunt nos ne simus misericordes proximo. Vbiq̄ dum cogitamus quo pacto cumulemus opes, & dum sectamur ea quæ nobis profunt, non mirum quod dei obliuiscamur. Ostendit autem Christus res illas esse uiles, & planè indignas homini, quia omnia propter hominem condita sunt. Hoc meum præceptum est, Reponatis perpetuos & immortales thesauros uobis. Hoc autè faciemus, si fidem in deum habuerimus, & ipse thesaurus noster fuerit. Hoc autem non fit, nisi nihil ipso charius habeamus. Item qui dederit eleemosynas, et eas ex hac fide, deo placere hunc quis dubitat? Aliàs si omnes facultates tuas sine charitate profuderis, nihil profuturus es. Lege 1. Cor. 13. Paulum. Quicquid boni ex fide illa feceris, manebit saluum.

Vbi fires.) Simpliciter est generalis sententia: Quodcunq; tibi ualde adlubescit, huc apponis peccatum tuum, omnia denique studia tua & desideria. Si igitur quis habet pro thesauro grandem summam pecuniæ, futurum est ut cor suum ad illum thesaurum agglutinetur. Non oportet hæc sic stupère, et admirari: nam principio antequam illas opes habemus, admiramur, quas si multū in illis situm sit. Quantum uero moeror si adhaerimus, & quantum gaudium si reliquerimus, cogitate uos ipsi: et si illa uilescunt quæ per se transitoria sunt, non amplius erit locus admirationi.

Lucerna corporis est oculus. Si igitur

tur oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidū erit. Quod si oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuū tenebrosum erit. Ergo si lumen quod est in uobis, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ?

Bene congruit ista sententia superioribus. Vnde enim mens hominis admiratur diuitias terrenas, nisi quia tenebrosa est, & malè iudicat? Omnis nostra ratio nescit discernere inter bonū et malū. Vbi igitur oculus hominis, id est, mens humana & c. Loquitur enim de interno homine. Si oculus, id est, ratio tua pura erit, omnia bene ages. Sicut oculi uiam ostendunt corpori quā sit eundum, ne homo periclitetur, ita mente uideamus quidnā sit agendum. Nam multum refert an oculus tuus sanus sit. Si hallucinetur oculus, & non bene uidet, totum corpus secum abripit more ebriorum hominum: ideo nihil melius quā uerbum domini discere. Si autem nos, contempto illo, tanquam magistros sequimur, facile decipimur, quia pro optimis habemus, quæ non merentur bona dici. Nam dux corporis est oculus, & omnia studia tua bene habitura sunt, si mens sana sit. Bene iudices tecū quid primo loco sit amandū, & quid secundo loco. Vbi autem mens bene intelligit, affectus quoq; similes erunt. Insuper scias Christum non omnino prohibere diuitias, neque persuadere paupertatem. Vide ut mens tua recta sit & simplex, non auara, non

polluta uarijs cōcupiscētijs. Vide ante omnia mentem tuam purifices. Si mens tua est mala, etiam si planē pauper sis, & nullas pecunias possideas, nihilominus in tenebris cōcupiscētiæ incedis: unde necesse est ut oculus mentis bene informetur.

Tenebræ.) Vult dicere: Si interdiu tenebræ sunt, quantæ in nocte erunt? nam in die oportebat esse lucē. Et ubi stellæ non apparent, densiores sunt tenebræ. Si ipsa mens & ratio tua sic obscurata est ut non ualeas iudicare, quid possent cæteri affectus tui? nōne in maximis tenebris ambulas? Qui accipiunt lumen à mente, tenebras ignorantiae inducūt, æque ac si quis solem uel lunā cælo moueret. Curandum est ut mens nostra bene instituta sit, ne perturbetur stultis opinionibus. Nunc soluit Christus utilē questionē, quæ ferè in ore omnium mortalium uersatur. Nam posset quis dicere: Quid si seruiā mundo, & colligam pecuniam, & nihilominus deum amem? Ita enim omnes auari causantur. Illam Christus obiectionem soluit, dicens:

Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim hunc habebit odio, & alterum illum diliget: aut huic adheret, & alterum illum negliget. Non potestis deo seruire & mammonæ.

Quid dicis te uelle Deo cæli & terræ seruire, & mundo? nequaquam id fiet: uerum necessitatibus mundi

di uti possumus, sed non sumus serui. Pecunijs & alijs rebus necessarijs utamur, sed caueamus ne illis simus addicti. Sit igitur unus dominus, qui totum cor nostrum occupet. Seruire uerbo dei & pecuniæ, impossibile est, quia pecunia diuersa præcipit, & contraria est mandatis dei. Proinde ne thesauris huiusmodi thesauros, qui impediunt à seruitute summi dei: alios thesauros mente concipite, qui perpetuò durant. Cur instabilia ista queritis? &c.

Propterea dico uobis: Ne sitis solliciti uitæ uestræ quid esuri sitis, aut bibitori, neque corpori uestro quibus indumentis usuri.

Videtur illa quomodo pulchrè cohæreât? Quidam dicunt se non querere thesauros magnos, sed paucis esse contentos, si solum haberent necessaria ut sustentent se per dies uitæ. Nimia autem sollicitudo cum peccato irrepfit. Erit igitur huiusmodi sollicitudo adimenda ex corde hominum. Dicit: Ne corde sitis solliciti. Victum & amictum habentes contenti sitis.

Nonne anima pluris est quàm cibus, & corpus pluris quàm indumentum?

Afferret tres rationes in sequentibus, quibus frugalitatem nobis persuadet, ut sic sollicitudinem ex cordibus hominum eximat. Primo à beneficijs, quæ iam olim accepimus. Qui maiora, dicit, præstat, etiam minora

prestabit. Qui animam dedit, quæ longè preciosior est quàm panis, uel caro, dabit etiam alimentum. Vnde omnibus modis uerisimile est, ut qui dedit animum, daturus sit corporis sustentationem. Argumentamur et nos: Si filium dedit deus, certe quæ ad alimentũ pertinent haud negabit. Rectè igitur domino confidimus, quod non sit nos derelicturus, quia iam antea maiora prestauit. Sic de corpore & uestimento dicit. Nõne corpus presentius, quàm uestis? Vnde corpus? Nõne dominus dedit illud, & fouet mirabiliter? Igitur ne sis supra modum sollicitus. Iam ab exemplis illud probat & inferioribus rebus, dicens:

Vertite oculos ad uolatilia cœli, quia non serunt, neque metunt, neque conuehũt in horrea, & pater uester cœlestis alit illa. Nõne uos longè præcellitis illa? Quis autem ex uobis sollicitè cogitando potest addere ad staturã suã cubitũ unum? Ac de indumento quid solliciti estis?

Si deus bruta animalia & uolatilia, quæ omni solitudine carent, neq; magni aestimantur, pascit & conseruat, quanto magis hominem nobilissimam creaturam? Propterea & dicit: Nõne duo passerres ueniant asse, & pater cœlestis curat illos, ut nullus sine eius uoluntate in terrã cadat? Et si omnia alia animalia quæ condita sunt propter hominẽ, pascit, te qui filius es dei

(Nam

(Nam dicit, Pater uester coelestis) non pascet? Et magna emphasi dicit, Pater uester, non auium, neq; aliorum animalium, nisi omnia à deo condita sint. Cum igitur illis infimis profficit, putas quod hominem ad suam imaginem creatum derelinquet? Et quia homo multo melior est, maiorem etiam spem de deo concipere debet: & efficax argumentum est. Tertio admonet nos ab inutili cura. Impossibile quod nos curis aliquid proficiamus, si perpetuo simus solliciti, neq; maiores efficimur in corpore nostro, neq; minores, illaq; sollicitudo nihil proderit nobis, & uana omnino est. Quis ad staturam suam cubitum adyccere potest unum? Impossibilis est res, & inutilis sollicitudo. Maxima utilitas hominis, si consilio Christi acquiescit. Neque uult Christus ut deum tentemus. Aliud est operari, aliud liberum esse à superfluis curis. Operare in ijs donis quæ deus tibi concessit. Si ingenium est, da operam literis. Non tentes dominum, ac si non te discente euadas doctus. Agricola relinquit sollicitudinem deo, colens nihilominus agrum summa diligentia. Quæ deus concessit media, illis utemur, aliàs tentamus dominum, quod non fit sine maximo peccato.

Cognoscite lilia agri quomodo crescant: non laborant neque nent. Attamen dico uobis, ne Solomonem quidem in uniuersa gloria sua sic amictum fuisse, ut unum ex ijs. Quod si gramen

agri quod hodie cum sit, cras in clibanum mittitur, deus sic uestit; an nō multo magis uobis id faciet, o parum fidentes: Ne sitis igitur solliciti dicētes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur?

Tertio lilia agri adducit, per hoc commonefaciens nos, ut omnem sollicitudinē hanc uanam abijciamus. Neque hic loquitur de lilijs, quæ in hortis domesticis plantantur magna cura, sed de ijs quæ in campo sunt, quorum neq; pictores per omnia possunt natiuum colorem feliciter imitari. Et exempla leguntur aliquorū, qui conati sunt omni industria & arte adhibita, imitari naturam liliorum, sed frustra omnem operam adhibuerunt: imò Solomon qui ditissimus rex fuit, nec in omni sua gloria tam splendidus fuit, neque tam decenter suam familiam ornauit ut hæc lilia, quæ sponte sua crescunt in agris, domino ita ordinante.

Quod si gramen.) Inducit argumentum, & concludit: Si gramen deus sic uestit, an uobis aliquid denegabit? An non est hoc certissimum indicium, minimum esse in uobis fiducia? Deus omnes creaturas sic uestit, quæ propter hominē condita sunt. Ne igitur nos sumus solliciti, dicentes:

Quid edemus.) Hoc non simpliciter Christus prohibet, sed cum ista mentis sollicitudine, & cum illa incredulitate. Similiter in alijs rebus agamus. Adoremus
domi-

dominum, & quod nostrum est sedulo laboremus, & ijs quæ deus concessit ut amur suo tempore. Etiam cura in deum projicienda est tempore bellorum, quæ humanis brachijs confici non possunt. Interim tamen discas deum providentiam non prohibere, sed infidelitatem illam, qua omnia corradimus per fas & nefas, quasi deus non habeat curam suorum.

Nam omnia ista gentes exquirunt, Novit enim pater uester cœlestis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne sitis igitur solliciti in crastinum; nam crastinus dies curam habebit sui ipsius. Sufficit sua diei afflictio.

Deum non agnouerunt cœtæ isti, nescientes tanta bona propter hominē facta esse, quia putant omnia necessitati subiecta esse, ut sunt multæ stultæ opiniones Ethnicorū. Si animus hominis non rectè institutus fuerit in ijs, necesse est ut in huiusmodi sollicitudines incidat. Tota enim uita ipsorum uersatur in hoc, ut possint conquirere opes, ut se & suos uestiant, alant &c. neque putant id diuino beneficio acquiri, sed suæ providentiæ totum istud ascribunt.

Novit.) Non incedis sic coram deo quasi ignotus sis, scit quibus indigeas. Qui prius aluit, etiam post hæc non deseret.

Regnum.) Videte ut deus in uobis regnet, ut sit iustitia illa dei in uobis, hocq; sit unicum studiū uestrum. Cura si queris regnum dei ut innocenter uiuas, & omne studium adhibeas, ut deus inueniat locum in te. Si amor iusti & recti in te fuerit, regnum dei habes. Si autem illa non adsunt, similis es alijs gentibus.

Adiicientur.) Si opus habes cibo, diuitijs, hospitio, defensoribus, patrono, dominum ora, & prout fidelibus illa expediunt, ita dispensabit & c.

Solliciti.) Hoc sepe admonet, quia nō parue sunt tentationes quotidianæ. Igitur & uos sitis admoniti.

Craftinus.) Nō est dies sine afflictione. Stulti sumus qui nos grauamus inutilibus curis, alioqui plus satis grauati. Videamus ut presentia bene dispensemus: ubi craftinus dies illuxerit, aderūt nouæ curæ, & illas bene dispēsemus. Interim habeamus fiduciā in deū, qui in se sperantes nō deseret. L E C T I O.

OMnino ad uiuū sanitatē nostram optimus animarū medicus Christus querit nobis restituere. Non est autem aliud perniciosius malum ipsa hypocrisi. Nam hypocrisim taxauit in eo, quod ferè illi spectant humanam laudem, & sese ostentare cupiunt, gloriam dei obscurātes. Est etiā aliud internū uitium, quod multū de seipsis sentiunt, etiamsi nequaquam innocentes sint, imò propter insitam sibi superbiam admodum procliues sunt ad iudicandū alios, & ad obtrectandum. Vnde certissimum indicium est illos charitate destitui.

Opor

Oportebat igitur Christum hoc malum sic emendare. Antea prescripserat beatos esse misericordes. Certum est nequaquam illos uerè misericordes esse, qui ad obtrestandū alijs procliues sunt. Nam peculiare est charitati, nō esse suspiciosum, & omnia in bonam partem interpretari, quantum fieri potest. Igitur Christus ut etiam in hac re medeatur, dicit:

C A P V T VII.

Nolite condemnare, ne condemnemini, Quo enim iudicio iudicatis, eo iudicabitur de uobis: & qua mensura metimini, ea metientur uobis alijs.

Id est, ne temerè ruatis ad obtrectandum. Illa quæ obscura sunt, ne uos tanquàm certa pronuncietis. Quælis enim homo internus sit, unus cordiū cognitor nouit deus. Nos externa uidemus solum, de quibus possumus iudicare, ut scortatio, homicidiū, auaritia, furtum, &c. & de ijs nihil prohibet iudicare. Si quis illum corripiat ob scelus aliquod commissum, non contra hoc dictum Christi peccat. Si enim iste dolet de peccatis perpetratis, lucrasti illum. Contra illos autem hic loquitur, qui peccata aliorum solent exaggerare: nam fieri potest ut quis scortator fiat, & peccet per infirmitatem, & tu illum iudicas per meram malitiam peccasse, non considerans eius infirmitatem. Certè ibi fit excessus, neque habetur ratio charitatis. Quæ autem aperta sunt pec-

cata, hi quibus datum est, illa iudicent. Fratres enim arguendi sunt spiritu lenitatis si possent restaurari, aliud iudicium est dei. Si igitur inuaseris tribunal dei, & illud occupare studueris, uide ne iudiceris. Quo enim iudicio iudicatis, eo iudicabitur de uobis. Si reperti fueritis: immisericordes erga proximos, etiam nullam alibi misericordiã sperare licebit, si quidem uobis adhuc probatur uestra immisericordia. Hæc est mensura qua remittetur dominus.

Metimini.) Id licet uidere ferè per omnes prophetas, ubi creberrima mentio de iudicijs dei, in quibus semper proponuntur quæ ab hominibus facta sunt, cum poenæ subiunguntur. Et licet uidere pulchram quandã respondentiam, & modum peccatis congruentem. Qui non fuit obediens summo domino, ille cogitur inferioribus obedire. Qui malè educauit filios deo, uidebit illos ad stultitiam rapi. Qui alios spoliarunt, etiam ipsi spoli entur. Qui immisericordes sunt, etsi clament, nõ exaudietur: hæc q̄ est mensura diuini iudicij. Maxime autè prodesset, si essemus nobis ipsis melius cogniti quàm sumus, & si descenderemus in nos ipsos percontari quid illic latèret. Ethnici inter præcipuam sapientiam illud habuere, Cognosce te ipsum: illamq̄ etiam nos doctrinam seruemus diligenter in cordibus nostris.

Cur autem uides festucam quæ est in oculo fratris, trabem autem quæ est in oculo tuo, non animaduertis? Aut
quo

quomodo dicis fratri tuo, sine eximā
festucam ex oculo tuo, & ecce trabes
in oculo tuo? Hypocrita, eijce prius
trabem ex oculo tuo, & tum perspicies
ut eximas festucā ex oculo fratris tui.

Oportebat te cognoscere primum tua uitia. Fieri
potest sit trabes in oculo tuo, id est, in corde tuo, nempe
inuidia, superbia, lasciuia &c. Vides quaedā externa,
ut uestitus, cibos, potus, nescio qualia sint, ex quibus
mentem hominis non possumus cernere: uides ceremo
nias, quæ festucæ sunt leues. Ita infrā arguit dominus
hypocritas, qui decimabant mentam & cyminum, &
quæ legis erant misericordia & charitas non magnifice
bant ab illis. Festuca hic per similitudinem dicitur, hoc
est, uitium in alterius uita, quod ipsum dedecet. Etiam
in fabulis moralibus habemus, quod semper manticant
quæ à fronte pendet uideamus, & nostram quæ est à
tergo negligamus.

Quomodo.) Vbi tanta mentis incōsiderantia est,
non mirum si sequatur etiam temerarium iudicium. Po
nit autem diuersa. Nam graue est cum culpa redarguit
doctorem, & cum dicitur, Medice cura te ipsum. Quo
modo corripies fratrem, cum tuiipse sis sceleratissimus &
indignus certè hoc officio.

Hypocrita.) Semper nomen fratris inculcat cum
magna emphasi, ut misericordiam cum fratre habeam
mus, & ne illum tam facile contemnamus. Habemus

enim unum patrem in cœlis. Dicit: Hypocrita, quamuis foris ostentes seueritatem, tamen nihil es sine misericordia. Leuia uitia corripis, cum tu grauioribus maculatus sis & corpore & anima. Si autem purgares te ipsum, statim ista uideres. Quandiu uitiosi nos sumus, non possumus iudicare, & parum idonei ad iudicandum de intestinis uitijs, uel etiam inepti sumus ad agendum aliquid bene. Purgat igitur quisq; seipsum primum, & deinde alios corripiet cum fructu.

Ne detis quod sanctum est canibus: ne proieceritis margaritas uestras ante porcos, ne quando ñ conculcēt eas pedibus suis, & illi uersi in uos, lacerēt uos.

Non uidentur hæc coherere per omnia superioribus, sed esse nouum quoddam præceptum adiectum: estq; sentētia: Ne simus temerarij in mysticis doctrinis inuulgandis: sunt enim quædam quæ non oportet omnibus communicare. Et ita hunc locum hætenus exposuerunt fr̄e omnes. Basilius in institutione monastica inter cætera sic interpretatur: Ne exponatis uos ipsos, qui debetis esse sancti: id est, habete diligentissimā uestre curam, ne aliquam occasionē habeant mali obloquendi, uel seuiendi in uos. Sic ille quidem. Sed uideamus an fortassis hæc sentētia bene superiori cohereat. Est nōnunquā hypocritis maximè peculiare, ut uelint cæteris uideri doctiores, & proinde quæcunq; agnouerunt, uel didicerunt, statim diuulgant in publicum, non habent

habentes rationem auditorum, modo ipsi uideantur do-
 cti, & nescio quam laudem spectare soleant. Ea igitur
 temeritas cum interno uitio illorum hic perstringitur.
 Vult dicere: Ne detis doctrinam hanc illis hominibus,
 qui planè indigni sunt, quiq; canes sunt: illi enim euo-
 munt quod perceperunt: quales hæretici impudentes di-
 cuntur, qui resiliunt à sana doctrina. Porci sunt, qui in
 mundis rebus delectantur solummodo. Spectandum
 apud quos sanctum prostras. Gregorius Nazianzenus
 de ratione theologiæ docet quid profrendum sit, et qui-
 bus, & quod nullo tempore, nisi ubi gloria Christi po-
 scit. Omnibus modis agamus fideliter in augmentatio-
 ne regni Christi. Non est nostra doctrina, neque illa
 amat tenebras. Quidam suas doctrinas occultat, in cau-
 sa est, quia aut sibi non satis fidunt, aut illam non bene
 norunt. In mysterijs Eleusinis obscura multa erant, quia
 obscæna ibi agebantur, ut omnes boni uiri omnino ab-
 horruissent ab istis mysterijs, si illa uidissent. Non sic
 est cum doctrina Christiana, quæ amat lucem. Christus
 super tecta prædicari uult suam uerbum. Quod in au-
 res audistis, dicit, id publicè & in propatulo enarrate.
 Et ita non pugnant isti loci, Prædicare uerbum domi-
 ni super tecta, & habere rationem auditorum, ne san-
 ctum demus canibus. De sacramento accipiunt illum
 locum. Bene: sed antiqui nõ de symbolis ita locuti sunt,
 sed de istis mysterijs, quæ uerè sancta sunt. Porci illi
 nihil sublimius sapiunt. Vbi gloria dei postulat, rationem

demus fidei nostrae omnibus petentibus, iuxta Petri doctrinam. Neque simpliciter dictum est, Ne detis sanctum canibus, ubi non est periculum, sed assignatur causa.

Ne cōculcent.) Fieri potest, ut si tacuerimus, persequantur nos. Vnde unctio hominem docebit hoc loco quid sibi agendum sit. Porro quantum ad internum hominem pertinet reformandum, uideamus ne ostentandi gratia doctrinas dei prostramus, sed ut aedificemus alios, ut gloria dei amplietur.

Petite & dabitur uobis: quærite & inuenietis: pulsate & aperietur uobis. Quisquis enim petit, accipit: & quicumque quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.

Posset quis obijcere: Omnino difficillima sunt ista quæ proponis in præceptis tuis, nempe ut innouemus corda nostra, mites sumus, misericordes, amâtes hostium &c. Omnino illa sublimia sunt, quæ uulgus hominum non capit, quæ ratione eò pertingam? Non permittit ut ad uires nostras curramus. Bonum autem est, ut sciamus nostram infirmitatem. Oremus igitur. Et pulcherrimum. Christus nos instruit, et augmentum illa uerba habent mirari oportet te illud quærere: pulsa, et perseuera. Ea enim benignitas dei, ut quodcumque petieritis, dabit illud. Non impossibilia præcipio, quæ non possis consequi, si curas præcibus tuis ad deum. Ille per suam misericordiam quod

quod promisit uerè credentibus, est paratus dare. Fidemus igitur sic domino in omnibus.

An quisquam est uestrum homo, qui si filius eius petierit panem, lapidē daturus sit illi? Aut si piscem petierit, num serpentē addet illi? Si uos igitur cum sitis mali, nostis dona bona dare filijs uestris, quanto magis pater uester, qui est in cœlis, dabit uobis bona, si potuletis ab ipso?

Lucas alijs uerbis hanc sententiã explicat. Allegorias quærūt multi in pane, & pisce, sed relinquo illud ociosis. Sufficit nobis uidere quod Christus proposuit. Vult beneuolentiã patris commendare, qui nequaquã ea quæ necessaria sunt filijs suis denegare uult. Dicit Christus: Si filijs uestris quos diligitis, etsi non summa dilectione diligatis, pro bonis mala non datis, neq; mortem pro uita, uel inutilia pro utilibus: & si uos cū mali sitis tanta facitis, quanto magis deus, qui solus bonus est? Nemo enim perfectè bonus est, nisi unus deus. Malitia nobis omnibus innata est. Nam Apostolus etiam dicit nos natura malos esse. Quæ igitur deus pater dabit bona? nempe optima. Vos nõ uultis mala dare filijs uestris, quanto magis pater cœlestis? Alius Euangelista dicit: Dabit spiritum sanctum. Ea itaq; bona quæ Christus docuit, quæq; iussit petere, ea ex corde toto petite,

Cap. VII. IO. OECOLAMPADII IN

quia illa non denegabit. Vnde nihil Christus impossibile præcepit.

Omnia igitur quæcunq; uolueritis ut faciãt uobis homines, sic & uos facite illis: hæc enim est lex & prophetæ.

Nunc sub finem in epilogo quodam omnia etiam sua præcepta, & quæ olim, & quæ iterum exposuit, & præcepit, recapitulat, nempe in præceptũ charitatis. Lex charitatis est, in qua lex Mosi & prophetæ comprehenduntur: & sic omnes leges oportet exponere. Dixit de mutuo, de ira, & alijs rebus. Est locus quando corrigendus frater, est locus quando gladius furioso nõ datur. Iudicate ut sapiẽtes. Non malũ alijs faciatis in iudicio, ne æterna ista bona amittatis: hucq; spectant prophetæ omnes, et lex dei. Nũc alia obiectio sequitur. Videte quomodo illa pulchrè cohæreant, & per antiphrasã ferè multa, quæ primo aspectu discrepare uidentur, cohæreere uidemus. Quid faciam, dicet quis, uideo tantam multitudinẽ doctrinas istas negligere, nunquid unus & alter arripiemus istas doctrinas? Respondet:

Introite per arctam portam, quoniam lata est porta, & spatiosa uia quæ abducit in exitiũ, multiq; sunt qui ingrediuntur per illam: quoniã angusta est porta, & stricta uia quæ abducit ad uitam, & pauci sunt qui inueniunt illam.

Non oportet uos attendere quid uulgus faciat, & qua uia inambulet, sed qua tibi eundem sit considera. Est angusta porta, quam pauci ingrediuntur. Qui autem sunt isti? Num homicidæ, uel alij nobiles facinorosi & portentosi homines? Nequaquam: sed de paucis sapientibus hic loquitur, qui honestè uiuunt iuxta domini præscriptum, & qui per portam intrant qua Christus intrauit. Fertur carmen de litera Pythagorica, quæ id ipsum docet. Principio lata est uia, quæ tandem ducit ad præcipitiũ, quæq; tandè dilatatur. Hæc menses Christi est, ut non spectemus quid multi faciãt, sed potius quid oporteat facere. Qui mundum respicit, cum mundo perit, quia totus mundus, teste Ioanne, in maligno positus est. 1. Ioan. 5. ideo multi pereunt, quia lata uia ad perditionem: et ideo pauci intrant ad felicitatem, quia angusta uia quæ ducit ad uitam. Causa autem est, quia pauci ingrediuntur illam. Pauci nobiles & sapientes huius mundi, hanc uiam salutis deligunt. Videamus igitur quid præcipuè Christus præcipiat, et ipsum habeamus uitæ nostræ ducem.

LECTIO.

Magnum est periculum imitari uulgi mores: nam pauci sunt qui uiam salutis ingrediuntur, quæ ab Euangelista dicitur angusta porta. Pleriq; autem eunt per uiam spaciosam in perditionem. Est autem aliud non minus periculum, quod uix & ægrè euitatur, non ab ipso uulgo, sed à doctoribus. Nam licet sumpse

ris tibi animum iam quod non uelis communem uitam ingredi, fieri tamen potest incidas in doctores malos, qui te miris modis, & sub specie pietatis seducant: ideo diligentissime præceptor Christus admonet, ut caueamus à pseudoprophetis, & à falsis doctoribus. Sed hic etiam ostendit nobis modum, quo falsi prophetae & doctores discerni possint. Erit igitur apud omnes iudiciū. Ouium enim est cognoscere uocem pastoris, uocē lupi, & mercenarij. Quomodo poterimus uerè cauere nobis à falsis doctoribus, ut præcipit Christus, nisi eosdem que amus internoscere? Et uidemus in hoc loco nō paucos aberrare, qui nonnunquam à uita doctorum ipsam ueritatem condemnare nituntur: quos alio loco reprehendit Christus, dum iubet ut faciamus ea que docent scribæ, qui sedent super sedem Moysi, sed ne imitemur opera illorum. Sunt quidam qui nonnunquam à doctrina aliorum uitam probare uolunt, hi iterum falli possunt. Non est consecratiuū, hic docuit ueritatem, igitur sanctus est. Fieri potest ut impij uiri ueritatem doceant. Satan illam docuit, & testatus est Christum filium esse dei. Neque hoc diabolus sanctificat. Proinde cauendum est, ne hic seducamur.

Cauete uero uobis à pseudoprophetis, qui ueniunt ad uos in uestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces. A fructibus ipsorum agnoscetis eos.

Si sese uendant nominibus Apostolorum, & magis

gnis dignitatum & officiorum titulis, uolunt discipuli Christi esse, uerum cum eius doctrinam non afferunt, ne credatis illis. Prætextū doctrinæ, cum doctrina conferre oportet. Similiter si quis personam suam uendit apud alios, scias dolum subesse. Videmus solum externum hominē, cum quis dicit prophetam se esse: sed intendamus recto iudicio ad mores illius hominis: & si doctrinā examinās, ne titulos externos solum uideas, sed ea quæ in sacris Euangelij expressa sunt: & si ea non docet, certus sis illum nō amare innocentiam, neq; æquitatem. Quillum indumentum est adhuc, si uel etiam uera doceat. Introspectas penitus illius doctrinam, & considera an hoc sit querere innocentiam, quod illi dicunt innocentiam: an hoc sit cultus dei, quod illi plenis buccis clamant. Si queris Papiſtas, nemo est qui se uelit dicere mendacem. Omnes doctores uolunt esse ueritatis. Si autem intuearis rem ipsam, longè aliter docent, quàm ipsa ueritas habet. Parum est longa ueste incedere & serica, gloriari hoc uel alio titulo, uel multis annis doctrinā illam didicisse. Tu introspecte qui sint mores istius hominis, an utilitatē proximi, an gloriam Christi filij dei in operibus suis & doctrina querat. Paulus Gal. 5. cap. de fructibus Christiani hominis satis manifestè dicit, nempe qui fructus carnis & qui spiritus. Tales igitur qui eo modo non incedunt, quiq; fructu spiritus carent, sunt lupi, non oues. Sequere est luporum, & contrario ouium innocenter uiuere. Lupi non

parcent animabus uestris, sed depraedabūtur uos. Nul-
lum fuit seculū, quod non habuit falsos doctores, etiam
ante diluuium & post. Sancti dei semper habuerunt ali-
quos qui sibi contradicerēt. Vnde non mirum si sit ma-
gna turba contradicentium. Etiam hodie doctrinae bo-
nae contemnuntur, & nocentes pedibus & manibus
assumuntur.

Ouium.) Precantur uobis pacem & similia multa,
nam sunt mancipia uentris, & aliud in corde habent.
Sunt lupi rapacissimi: caute ab illis.

A fructibus.) Videbitis quales sint ex operibus.
Siue igitur examinaueris doctrinā, siue illos ipsos, con-
fer an habeant fructus spiritus, an externa larua solum
contenti sint. Iudicio spiritus opus erit, ut id agnoscas.
Probat autem hoc exemplo more suo, & sumit uulga-
res parabolas, & dicit:

Num qui colligunt de spinis uuam?
aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor
bona fructus bonos facit: putris autē
arbor fructus malos facit. Non potest
arbor bona fructus malos facere, ne-
que arbor putris fructus bonos face-
re. Omnis arbor quae non facit fructū
bonum, exciditur, & in ignem conijci-
tur. Igitur ex fructibus ipsorum agno-
scetis eos.

Impossibile est, ut ex spinis uuae colligantur. Dicit:
Igitur

Igitur nullus impiorū poterit sanam doctrinā docere. Id autem iam dilutum est. Ex bona doctrina non mala colliges, si non à canone iustitiæ declinaueris. Si autem abcesseris, fieri potest ut aberres. Videbitis ubi sunt mali homines, quibus diuina desipiunt, quibus non est cordi charitas. Nam fides & charitas fructus sunt spiritus, quæ duo rectè dulcibus istis fructibus conferuntur. Quemadmodum doctrinæ diabolicæ rectè spinis, quæ pariunt solitudinē mentibus et pungunt, conferuntur, ita sana doctrina bonis fructibus. De conquiredis diuitijs, ubi totus homo immergitur uarijs solitudinibus, nō est ut hic aliquid dicam, quia meræ spinæ sunt &c.

Arbor bona.) Nulla bona arbor sine bonis fructibus est. Videte hic, necesse est ut primum simus bonæ arbores, ut faciamus bonos fructus. Quis facit bonam arborem? Deus ipse. Nisi à deo sis præelectus, nisi ex gratia dei talis sis iam antea factus, semper mala eris arbor. Nam iuxta humanā naturam, nisi gratia dei præueniamur, omnes peccatis obnoxij sumus, et nascimur filij iræ, & omnes malos fructus facimus. Deus qui dat spiritum suum in pectora filiorum suorum, facit bonam arborem. Cum igitur boni facti sumus, tunc possumus ædere bonos fructus. Si autē in nobis amaritudo peccati adhuc, bonos fructus nō proferemus. Semper opera nostra sapiūt peccati naturā, si uel homo det eleemosynam &c. Sed qui iam est bona arbor? Qui spiritu dei afflatus est, & qui iam factus nouus homo, ille hilariter

ter tribuit, etiam si nulla essent reposita præmia. Et si nulle poenæ constitutæ essent, nihilominus bene operaretur. Illa quæ spontè homines faciunt, rectè boni fructus, & ficus quæ placent deo, dicuntur. Contrà quæ per incredulitatè fiunt, deo displicent: quia ubi non est fiducia in deum, ibi non est acceptus spiritus sanctus. Ibi enim accedit nonnihil amaritudinis, quæ fructum inficit, ut nihil omnino sit sapidum. Non est tamen ut accedamus Manichæoriam errori, qui duas naturas diuersas posuere.

Quæ non facit fructum.) Bene hoc adijcit, quò magis excitet ignauorum animos, ut cogitent quiq; se bonos arbores fieri. Præscientias dei nõ uidemus: etsi quis in peccatis sit, tamè coram deo bona arbor esse potest: de qua re nolo hic loqui. De experientia autem spiritus hic loquimur, quantum nobis datur agnoscere. Imputatur nostræ ignauitæ, cum deus iustè punit. Itaq; ex fructibus illorum agnoscemus illos. Venit aliquis qui dicit se sanctum, audio. Videbimus opera eius. Nunquid probabit suo ieiunio se esse sanctum? sed illud non curabimus, quia potest sub prætextu religionis ieiunare ut nos decipiat. Neque una & altera eleemosyna, imò etiam si fecerit miracula, nobis suam sanctitatem probabunt, sed si fuerit in eo prædicatio fidei in Christum Iesum filiũ dei, tunc nobis gratus erit et sanctus. Hodie plerasq; hæreses agnoscere licet. Qui sunt illi qui Christum prædicant? qui ad illum sine ullo medio mittunt.

Vide

*Videmus etiam alios, qui à Christo abstrahūt, quos ca-
uere ut præsentissimum uenenum debemus.*

Non quisquis dicit mihi, domine,
domine, introibit in regnum cœlorū,
sed qui fecerit uoluntatem patris mei,
qui in cœlis est. Multi dicent mihi in
illo die: Domine, domine, nōne per
nomen tuum prophetauimus, & per
nomē tuum dæmonia eiecimus, & per
nomen tuum multas uirtutes præstiti-
mus? At tum cōfitebor illis: Nunquā
noui uos. Disceditē à me qui operami-
ni iniquitatem.

*Videtur mihi Christus hoc loco uelle interpretari
quod dixerit uestimentū ouiu, & quid sit ista interna
seuitia, & malitia. Sunt enim multi qui dicūt, domine,
domine, & simpliciter deum esse dominū, & regem re-
gum confitentur, sed deo non sunt ob id acceptiores,
cum interim negligant facere uoluntatem patris qui in
cœlis est. Cogita ut abneges temetipsum, & fiduciam
habeas in Christum Iesum, quemadmodum Ioannis 6.
cap. scriptum est, tunc agnoscet te deus. Qui summo lo-
co doctrinam Christi habet, ille uoluntatē patris facit.
Non autem uerbis nudis illam facies, sed in corde puro
uera operatio mandatorum domini consistit. Nihil tibi
proderit, etsi communicaueris nobiscum, & baptisatus*

sis. Quod quid aliud est, quàm domine, domine? Chri-
 stus uult ut sit interna purificatio cordis. Quod dicit,
 domine, signum est magnæ confidentiæ. Ordinem illum
 seruate. Primo prophetauimus, secundo demonia eie-
 cimus, tertio uirtutes fecimus. Considerate quantæ gra-
 tiæ ille sint talia facere. Prophetia futurorum est præ-
 dictio: demonum expulsio indicat magnam potestatem:
 & sanatio corporis, donum maximum, quo curarunt
 uarias infirmitates. Iudas etiam illorum donorum par-
 ticeps fuit, sed nihil melior. Si quis illa solum spectaret,
 ut quidam arguunt, qui dicunt: Vbi sunt opera sanctita-
 tis uestræ? facile deciperetur. Christus dicit anicula
 ouium esse, quibus fieri potest trucidentissimi lupi con-
 tegatur. Caiaphas nonne prophetauit? ut de Iuda pro-
 ditore taceam. Si igitur illa præcipua miracula non ar-
 guunt fidelē esse doctore, opus magna circūspectio-
 ne, ut uideas cui credas. Audiamus quid Christus do-
 cuerit in istis beatitudinibus. Certè, dicitis, pulchram &
 necessariam doctrinam ille profert, sed uide an concursus
 sit huic, quam ille prædicat splendida oratione: uide an
 internam iustitiam doceat, an externa & fucata so-
 lummodo contentus sit. Videte monasticam iustitiam.
 Utuntur planè titulis magnificis: nescio quæ pollicean-
 tur. Quid illi docent, nisi externa quædam solummodo?
 Ita accidit in Concilijs. Dicunt: Si duo uel tres congre-
 gati fuerint, deus in medio illorum erit: & per hoc suas
 nugas stabilire & firmare uolunt. Neesse aperiamus
 oculos

oculos nostros ut uerè iudicemus, ne seducamur. Licet in magna dignitate constituti sint illi, & opibus & potentia polleāt, nihilominus illis non credamus, nisi uerbum domini afferant, & secundum illud sua firment. Paulus dicit in epistola Galatarum: Si angelus è coelis prædicauerit nobis Euangelium, præter id quod ipse prædicauit nobis, id pro extrema detestatione habendum. Moses Deut. 13. admonet ne falsis prophetis credamus, etsi innumera miracula operarentur & c.

Confitebor.) In die iudicij. Vbi peruentum ad hoc iustum iudicium fuerit, eam uocem audient, quia nunc non possumus compræhendere illos.

Nunquam.) Vos non agnouit pro ouibus unquam. Non habuistis perfectã illam iustitiã, neq; spiritu meo acti fuistis: studium uestrum fuit operari iniquitatem. Vos non quæsiuistis quomodo perfectã iustitia floret, & quomodo sanctus populus esset. Vestram gloriã quæsiuistis, & studium uestrum in hoc uersatum est, ut malè ageretis. Quæ nunc sequuntur per similitudinem partim præcedentia confirmant, partim sunt parænetica & admonitoria. Exploremus quales nos simus, & quid fides in nobis operetur. Quidam illum locũ, Omnis qui dicit & c. trahunt ad operationẽ bonorum operum. Sed Christus hic reijcit externa omnia, ut statuatur iustitiam dei. In illa enim fide iustitia dei consistit: ideo non bene adducunt testimonium istud. Probemus nos ipsos an uerè in nobis sit interna iustitia. Si autem fides

*non efficax fuerit, certum est illam nõ esse à spiritu dei
& mortuan omnino. Textus igitur habet:*

Omnis enim qui audit ex me sermo-
nes hos, et facit eos, assimilabo illum ui-
ro prudēti, qui ædificauit domū suam
super petram, & descendit imber, & ue-
nerunt flumina, & flauerunt uenti, &
irruerunt in domum illam, & non est
prostrata. Fundata enim fuerat supra
petram. Et omnis qui audit à me ser-
mones hos, & non facit eos, assimilabi-
tur uiro fatuo, qui ædificauit domum
suam super arenam, & descendit im-
ber, & uenerunt flumina, & flauerunt
uenti, & impegerunt in domum illam,
et deiecta est, et fuit ruina illius magna.
Et factum est, ut cum finisset Iesus ser-
mones, obstupuerunt turbæ super do-
ctrina illius. Docebat enim eos, uelut
habens autoritatē, & non sicut scribæ.

*Christus suam doctrinam uocat petram: si autem
quis illam toto corde apprehenderit, ita ut ipsa fides
erūpat in opera, illud certum erit iudiciū, te uerè ædifi-
casse supra petram. Vnde deus serè nos exercere uarijs
calamitatibus solet, ut simus nobisipsis notiores. An au-
tem fides uera in nobis sit, uidemus in aduersitatibus.*

Si nullæ sunt tentationes, serè ignoramus an fides in nobis sit, uel non. Alioqui uocat confessionē in Christum petra, qua uerè agnoscimus Christum esse filium dei. Omnino uult nos Christus habere certam illam fidem, nō ut quidā qui de fide dubitāt, qui certè nunquā uerè crediderunt. Oportet esse argumentum rerum apparentium. Adest gustus earum rerum: ne sic hæsites. Ibi firmitas illa, ibi petra, si iam ueritas ita mētibus nostris illuxerit, & simus deuincti fidei, ut nolimus ueritatē illam relinquere, etiam in periculo. Hoc autem fit ideo, quia fundati sumus supra petram. Tribus modis tentationes hic explicantur. In epistola Corinthiorū ignem tentationem uocat, quod probet quid quisq; ædificauerit, uel aurum, uel argentū, uel stipulam. Certum igitur est, si quis uerè credat, iam licet carnifex accedat, & rapiat illum ad tormenta, nihilominus ille manet semper constans.

Viro fatuo.) Vera stultitia est multum de Christo gloriari, & doctrina eius, & non ex corde: illi enim non consistent in tentationibus. Est æquè ac si quis dicat se regem, cum regnū non habeat: & qui dicat se scire multum, cum literas non didicerit. Ita qui non credit Christo, stultus est, & malè consulit sibi. Si quis super glariā stat, & putat se supra petram stare, sibi maximū damnum infert. Sic etiam illi sine fide existentes, sibi æternā accersunt damnationem. Tempore periculorum, & in die iudicij maximè non consistēt: etsi deus nonnunquā

illos etiam hic probet, ut omnis mūdus uideat quali sint fide præditi erga deum. In die iudicij non licet cogredi. Arbor quâ cadit, manet. Grauis est perditio animarū, quæ dicitur grandis ruina illius domus, ubi in æternū à beatitudine iustorum reijcitur. Multi etiam hodie cadunt, (ut iustus in die septies cadit) si autem resurgūt, tunc aliquid spei adhuc est consequendæ salutis æternæ.

Finisset Iesus.) Congessit præcipua capita pietatis, in quibus exercitium continuū habere debemus, quia nemo illa cœlestia effari potest. Illa tamen ad erudendum nos sufficiunt. Vt autem uideat Christum non simplicem prophetam, sicut alij, sed uerum deum, percussa sunt omnium pectora. Non fecit ut alij sapientes persuadendo blandis uerbis, sed erat in illo singularis gratia ad commouendos animos hominum. Non emendatæ orationis splendor, sed spiritus domini manifestabat se: & docuit quasi dominus ipse, & quasi legislator uerus. Neq; docuit sicut scribæ, qui iam hoc, iam illud cōfutuunt & c. Id concionatoribus sit dictum, ut certissima doceant & affirmant, quibus simplex populus non seducatur.

Docuerat Christus uerbo, nunc miraculis quoq; docere incipit, quò uerbis addat auctoritatem, & suam diuinitatem commonstret. Ex miraculis enim istis quæ legimus, quia nō sunt alia id genus facta, si singula perpendantur, recte colligi potest, Christum uerum esse deum, & plenitudinē diuinitatis in illo habitare: unde

nequaquam iste Euangelista solum humanitatē Christi indicat. Nam ex huiusmodi operibus diuinitas Christi probari potest.

C A P V T VIII.

Um descendisset autem de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: & ecce leprosus accedens adorauit eum, dicens: Domine si uelis, potes me mūdare. Protensaq; manu tetigit illum dicens: Volo, mundus esto: ac protinus mundata fuit illius lepra.

Suprà monuimus Christum in monte orasse, secessisseq; à populo, quò quieter esset. Lucas autem dicit, quod in loco campestri cōcionatus sit illam celestē philosophiā, quam tribus superioribus cap. audiuimus: & ita similiter ubi descendit de monte comitātibus multis turbis, etiā miracula operatus est. Item suprà ante initium quinti capituli in genere dixit miracula Christum fecisse, nunc speciatim illa commemorat. Cum de monte descendit, parat se ad seruiendū humano generi, & à contēplatione trāsit ad seruiendū proximo. Monachis hoc dictum est, qui in spelūcis latent nemini seruiētes.

Multæ turbæ.) Vis uerbi quæ in Christo erat, multos allicit ut illum sequantur.

Leprosus.) Habebimus hic duo miracula, quæ pul

chrè coniunguntur. Videbimus Christum seruatores
 esse non solum Iudæorum, sed etiam gentium. Iudæus
 erat leprosus, Centurio gentilis putatur. Nam dicit:
 Nō inueni tantā fidem in Israël. Gentilibus potestas hu-
 mana erat in ijs terris propter frequētes seditiones Iu-
 dæorū. Igitur miracula ista multa secum afferūt myste-
 ria, & de infirmitate Iudæorum, & gentium. Alij lepro-
 si sunt, alij paralytici. Conserte nunc morbos illos. Vi-
 dentur utriq; esse incurabiles, lepra tamē incurabilior.
 Lepra contagium habet, lepra fugitur, & secedere ius-
 bentur leprosi à cæteris hominibus, ne eorum contas-
 gione inficiātur. At non tantum periculi in paralytico.
 Igitur leprosius ille maiori periculo obnoxius erat. In
 miraculis autem hoc uelim bene uos expēdere, quomo-
 do omnia facta sint ad utilitatem proximorū: quia nihil
 fecit Christus ad ostentationem, neq; prestigator fuit,
 ut talia opera faceret, quæ nulli prodescent, sed quæ
 plurimum conducerent homini. Cæcos & claudos san-
 nauit &c. Talia miracula non solent magi, & prestia-
 giores facere. Qui spiritualis est, facile potest dijudi-
 care miracula qualia sint, & quam ob causam fiant.
 Non est medicamentum quod lepram curet, multò mi-
 nus magorum incātationes, modo uera sit lepra: & ut
 morbi isti diuinitatem Christi probant, ita etiam præ-
 gnantia secum adserūt mysteria. Vnde bonum est cogi-
 tare nonnunquam conditiones morborum. Lepra mor-
 bus est incurabilis, neq; legitur quod ullus medicorum
 hunc

hunc morbum curarit: sed curatur à Christo, & sic au-
tor uitæ, & bonæ ualeitudinis esse comprobatur. Lepra
deniq; morbus est contagiosus, propterea Iudæi absti-
nebant tanquã ab impuris à contactu leproforũ. Chri-
stus suo exemplo ostendit, non immunditiam quæ est in
carne, sed illam quæ est in mente, offendere deum. Terti-
git illum, & tangendo sanauit, cum alij Iudæi fugerent
illum tanquam inmundum. Præterea se uerum sacerdo-
tem esse declarauit, etsi ad alium misit. Verus, dum
illum purum pronunciat et mundat. Interim tamen et
si illum mundat, non permittit legem Mosi contemni,
quæ illo tempore uigebat: & ad sacerdotẽ, cui hoc in-
cumbat ex officio, mittit eum munere, ut in lege præ-
ceptum erat. Fœdus igitur est morbus quo ille labora-
bat, curatus tamen est. Grauius genus morbi est, cum
alios inficimus mala & falsa doctrina. De morbo sacer-
dotes potissimũ iudicare possunt, ij nempe, qui sacra-
rum literarum notitiam habent, & inter spiritus dijudi-
care possunt. Qui hæresi laborant, & mala doctrina
infecti sunt, ut maior pars Iudæorũ tunc temporis erat,
utpote humanis traditionibus adherentes, contempta
diuina lege, hi curare neminẽ possunt. Etiam addiscite
quomodo iste curatus fuerit.

! Accedens.) Accessit, nimirũ fide. Nisi enim credi-
disset se posse consequi salutem à Christo, nequaquam
accessisset, neq; deprecatus fuisset. Alij Euangelistæ do-
cent, quid sit adorare, cum illum dicunt cecidisse in terra

nam: hicq; modus adorandi fuit.

Si uelis.) Situm est in tuo arbitrio, potes mundare, & potes foedum etiam relinquere, & tantam autoritatem tibi diuinitus esse concessam scio. Videte, accessit. Quid egit? Orauit, quia alia non habuit, quae potuit praetexere: neque ulla bona opera uidemus praecedere. Confugit autem ad misericordiam domini, & ad animam eius ad misericordiam propensum.

Protensa.) Hunc Christus attigit manu, filium autem Centurionis non accedit, ut uideas non opus esse Christi praesentia corporali, etsi nonnunquam curet praesens corporaliter, ob id, ut cognoscamus uiuificatricem manum, & diuinam. Praeterea uerè diuina censenda est caro illa, quae ipso solum tactu purificabat.

Mundus esto.) Mundare in imperatiuo dicitur. Haec uox benignitatem Christi testatur, qui magis in nostra salute quam praedicatione, purificatione quam conuersione oblectatur. Verè uenit nobis in bonum, & uoluntas eius est ut nos purificet. Propterea etiam sanguinem suum effudit in purificationem animarum nostrarum ab omnibus peccatis nostris. Et quamuis illa uerè gesta sunt, & testimoniū ferant uirtutibus Christi, tamen illa insinuantur, quare Christus uenerit, nempe propter animas potius quam propter sananda corpora, quae aliàs corruptioni sunt subiecta.

Et dicit illi Iesus: Vide ne cui dixeris, sed abi, ostende teipsum sacerdoti,
&

& offer munus, quod iussit offerri Mo-
ses in testimonium ipsis.

Non est cuiusuis de lepra iudicare, quia uariae eius
sunt species. Ex Leuitico certos canones habemus, qui-
bus iudicabant quanam uerè essent leprosi, & qui hoc
morbo laborare deprehendebantur, iuebantur secede-
re ab hominibus cæteris. Voluit igitur ante omnia se
conciliari sacerdoti, per quem ingressus in ecclesiã fieri
solet. Etiam apostolis potestas concessa est in clauden-
do & aperiendo regno cœlorum, & peccatis dimitten-
dis, & seruandis: & præsertim ea commisit, quæ ad do-
ctrinam attinent. Neque iam loquimur de unctis oleo
externo sacerdotibus, sed de ijs qui spiritu sancto uncti
sunt. Hoc etiam licet in ijs obseruare, Christus per om-
nia cauit ostentationem. Nos itaq; eius humilitatẽ imi-
temur, ne ostentandi gratia faciamus ea quæ in utilita-
tem proximi agimus. Quale nunc donum afferendũ
Vide ut tu afferas affectum pium, & caue ne sine mu-
nere appareas. Semper in lege præceptũ, ne quis absq;
munere accederet sacerdotem. Nunc munus nostrũ ani-
mus pius. Quamuis multa alia in Leuitico occurrunt,
quæ si dominus dederit uitam, eo loci examusim expli-
cabinus. Accedo nunc ad secundũ miraculum. Iudæus
multa cura opus habuit, quem Christus etiam corpo-
raliter attigit, & sanauit.

Porrò cum ingressus fuisset Iesus Ca-
pernaũ, adiit eum Centurio obsecran-

eum & dicens: Domine famulus meus decumbit domi paralyticus, ac graui-
ter discruciatur. Et dicit illi Iesus: Ego
cum uenero, medebor illi. Et respon-
dens Centurio dixit: Domine, nō sum
idoneus ut tectum meum subeas, imō
tantum dic uerbum, & sanabitur famu-
lus meus. Nam & ego sum homo alte-
rius potestati subditus, et habeo sub me
milites, & dico huic, uade, & uadit: &
alteri: ueni, & uenit: & seruo meo, fac
hoc, & facit.

Centurio ille censetur esse Ethnicus: & hic uide-
mus esse discrimē inter hæc miracula. Alibi tetigit, hic
dicit se uenturum in domum illius: & ideo dixit hoc, ut
prouocaret illum ad fidem suam declarandā, ut multa
alia etiā Christus locutus est, quō ardentior fides peten-
tium fieret, ut in muliercula Chananæa audietis. In Cen-
turione uidete miram diligentiam & sedulitatē, quam
habet erga puerum suum. Obuiam accessit, puer labo-
rat. Agit hoc magna fide & humilitate, & apparent
magnæ uirtutes in singulis.

Idoneus.) Iam qui absentem curare potest uerbo
suo, et autoritate propria, is nimirum deus est. Sunt alij
qui operati sunt uaria miracula & stupenda, sed non
sua autoritate.

Ego sum homo.) Fidei suæ testimoniū dat & pro-
fert.

fert. Si nos homines sic imperamus, quanto magis tu, qui uerus deus es, cui maius imperiū est in creaturas et morbos, quā mihi in ministros. Ministri mei me reuerentur, quanto magis tui. Necessarium est, ut respubli-
cæ possint consistere, sit obedientia. Dicit: Habeo ego tam morigeratos ministros, ut mihi in omnibus mox obediant: utiq; neq; morbi tibi resistent, neq; demones, quibus hoc aliquando permittitur. Et hæc sunt uerba magnæ fidei, & magnæ humilitatis. Ideo rectè nos admonet etiam Centurio ille, ne dicamus ubiq; Christi corpus esse, ubi eius uirtus est. Nunquā id fuit creditū, nisi superioribus annis quidam sic temerè nugati sunt contra omnem scripturam. Nobis semper curæ esse debet, ne hunc canonē præuaricemur, qui ueram Christi & diuinitatem, & humanitatem exprimit. Porro morbus paralytios ex infirmitate membrorum potius est, quā ex malitia. Videte, profuit puero sollicitudo parentis.

Hæc autem cum audisset Iesus, admiratus est, & ait sequētibus se: Amen dico uobis, ne in Israël quidem tantum fidei reperi. Dico autē uobis quod multi ab oriente & occidente uenturi sunt, & accumbent cum Abraam, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum: filij uero regni eiicientur in tenebras extremas,

Ca, VIII IO. OECOLAMPADII IN
illic erit ploratus, & stridor dentiū. Et
dixit Iesus Centurioni: Abi, & quem
admodum credis, ita fiat tibi: et sanatus
est famulus eius in hora illa.

*Quomodo admiratus est Christus, qui omnia nouit
antequam fiant? Nam admiratio strē est à nouis & in-
solitis rebus. Christus autē sciebat hoc futurū. Verum
uel Christus uoluit hoc modo admirādi declarare quan-
ta illius Centurionis esset fides: uel ut cæteras affectio-
nes nostras in se recepit, hanc quoq; citra tamen omne
peccatum assumpsit. Neq; tribuimus Christo ignoran-
tiam propriē, sed sicut uolebat esse puer & crescere,
sic etiam admiratus est.*

*Dico uobis.) Præsentibus nunc loquitur Christus.
Non opinor enim quod de ipso Iacob & alijs fuerit lo-
cutus, sed de ijs qui debebant ipsum Christum suscipere,
quorum incusat infidelitatē, quod tantam fidem non
habeant. Et pulchrē ibi commendat mysteriū, & aper-
rit etiam unde Centurioni tanta gratia. Dicit: Ne quis
miretur quod illum exaudiā, etiam est filius Abrahæ,
quia multi uenturi sunt ab oriente &c. qui participes
eorundem bonorum, & municipes Hierusalem futuri
sunt: & ut Iacob & alij qui crediderunt deo, & proe-
missionem apud illum expectarunt æternæ salutis, ita
& illi qui fidem illorū imitantur, hac beatitudine non
carebunt. Nam illi qui ex carne Abrahæ sunt, hi non
erunt in regno, sed eijciemur foras: quorum multi sunt
quæ*

qui ad carnem & externā speciem pertinent, sed quia non credūt, & degenerāt à uirtute Iacob, digni sunt ut eijciantur in extimas tenebras. In regno cœlorū summa lux est, sed qui abiiciuntur, in summas ueniunt tenebras, ubi summæ sunt ignorantie. Videte igitur, in hac uita quanto magis proficimus cognitione dei, tanto propiores regno Christi erimus: & quanto magis recedimus, tanto grauiores tenebras sentiemus. Et ita apparet hodie Iudæos multū de scripturis disputare, quas in manibus suis habēt, Mosen & prophetas, eiecti tamen sunt in extimas tenebras, quia Christum nō agnoscūt, qui est lux uitæ æternæ. Et manifestè Christus prædicat futuram ecclesiam ex gentibus, ne Iudæi solum sibi polliceantur regnum dei. Præcessit illa prophetia etiā multis temporibus. Peruenit in Indiam, Aethiopiam, Britanniam, Scythiam &c. Euangelium Iesu Christi. Cum in ijs uerax propheta noster Christus insaniente toto mundo, quare nō credemus illi de alijs? Iudæi abiecti sunt in tenebras densissimas, & facti sunt cōtemptissimi omnium gentium. Sapere sibi uidentur, cum miserimi sunt. Nam hodie profugi sunt, afflicti, serui, & miseri, hocq; uerè horror dici potest dentium. Scimus ijs qui in sua iniquitate perseuerāt, graues pœnas & æternas esse repositas, pijs autem æterna gaudia. Qui filij dei non est particeps, quid sperabit in futuro tempore? Neque dicimus tunc talem ploratum fore, qualis apud nos mortales est: sed Christus indicat ijs uerbis summā

acerbitatem animarum. Conscientiæ morsus satis puniunt istos miseros homines: & qui ita decedunt, deplorabunt se suam *malitia* à tantis gaudijs merito excidisse.

Credis.) Videmus Christum illud, hoc est uiam salutis, fidei tribuere: quod obseruandum est. Et ut Christus prædixit, ita & euenit. Vnde satis ex hoc diuinitatem Christi cognoscere possumus.

LECTIO.

Quemadmodum licet apud Marcum uidere, Christus in primis miraculis quæ fecit, discipulos suos instituit, & quomodo ipsi agere debeant, docuit, quosque primo omnium maximè ab ostentationis studio arcere uoluit. Nam statim in primo miraculo *audiuimus* heri, quod dominus dicit purificato leproso, ne cuiquam dicat quod Christus eum sanasset. Nunc ubi ipse miraculis claruit, & maius quoddam fecerat, sanato Centurionis filio, ne hominum fauorem sequi uideatur, subducit se à turba, & ingreditur domum Petri.

Et cum uenisset Iesus in domum Petri, uidit socrum illius in lecto decumbentem, & febricitantem, tetigitque manum illius, & reliquit illam febris, & surrexit, ac ministravit illis.

Si ad hominum gloriam respexisset Christus, utique ad Centurionem diuertisset, uel in aliquo alium locum magis insignem. Videtur Petri domus paupertina, non magnum famulitium habens quod ministraret: quandoquidem

quidem socrus ipsa mensæ ministravit, quæ à morbo liberata erat, nimirū quod deerāt alij ministri. Nō admodum igitur clara domus, sed ita placēt humilia Christo.

Domum.) Nihilominus nō potuit latere Christus, neque uoluit, sed interim ostendit discipulis, ut ipsi nihil humanum quærerent. Videmus hic Petrum habuisse uxorem, & etiam alios plerosq; Apostolos uxores habuisse, certi & probati autores dicunt. Si socrus, utiq; et uxor fuit, quæ putatur planè tunc uixisse. Etiam hoc licet animaduertere. Nominat domum Petri, non domum socrus Petri. Ita reliquerant apostoli omnia, non quod esset ius non ad sua regrediendi, sed ne ab illis ab obsequio Christi impedirentur. Nihil in terris ita arriuerere debet nobis quod Christo præferamus, si quidem discipuli eius esse uoluerimus. Nam & postquam Christus resurrexit, etiam redierūt apostoli ad piscationem: unde non omnia sic reliquerunt, ut in manus amicorum ea dederint, uel renunciauerint iuri suo, sed detinuerūt.

Febriticantē.) Accensam ferè morbo. Apud alium Euangelistam habemus quod discipuli rogarint dominum pro illa, ut curaretur, quas preces dominus nequam aspernatus est. Vult enim dominus, ut mutuis orationibus iuuemus alios, etiam si antea paratus sit benefacere, & iuuare. Ita fit ut ardentius oremus, si precē compotes facti fuerimus. Iterum etiam ista socrus quæ iacuit, mysterio non caret, quia ad domum Petri attinebat. Petrus minister circumcisionis est, & illi quæ ex cir-

Ca. VIII IO. OECOLAMPADII IN

cuncisione fidem Petri amplectuntur, patiuntur non
 nunquam humanum quiddam, ut febris peccatorum
 laborent, concupiscētis uarijs flagrent. Rogandus me-
 dicus animarum ut curet. Cæterum illi qui adhuc sunt
 in ueteri domo Petri, sanati sunt, ut heri ostensum est in
 leproso purgato: & nunc illa quæ ad ueterem domum
 Petri attinet, curatur.

Surrexit.) Opera Christi perfecta sunt. Et Christus
 ipse sanitatem & bonam ualeitudinem longè aliter con-
 fert nobis, quàm uulgares medici, quorum ægroti, ubi
 iam incipiunt reconualescere, aliquandiu languere &
 debiles infirmiq; esse solent. Christus autem perfectam
 uirtutem declarat mox, cum sanitatem consummatam
 & non dimidiã contulit. Reliquit illam non solum ara-
 dor febris, sed etiam debilitas membrorum, ita ut surge-
 ret, & ministraret illis. Verè gratitudinis opus, mini-
 strare Christo, & ijs qui Christi sunt: Hoc longè ama-
 plius à nobis requiritur, quàm ut multitudine uerborū
 id ebuccinemus, quod in nobis operatum est. Sic descri-
 bitur miraculum paucis præsentibus. Verum ubi illud
 innotuit, confluit magna multitudo, ut Marcus ha-
 bet. Et sic quanto magis studium gloriæ auersatur, tanta
 to magis Christus clarescit.

Cum autē appetisset uespera, addu-
 xerunt illi dæmoniacos multos, & eie-
 cit spiritus uerbo, omnesq; malè haben-
 tes sanauit, ut impleretur quod dictum
 erat

erat per Esaiã prophetã, cum ait: Hic infirmitates nostras suscepit, & morbos portauit.

Cum iam esset uespertinũ tempus, eiecit Christus spiritus, id est, demones. Hi ex multitudine erant, qui curantur uespero, id est ad nouissimum tempus: quia ad illud tempus Christus uenit passurus: nam post mortem accessit maior multitudo. Illa pulchrè nobis hic insinuatur. Decet ut penitus mentẽ scripturæ intueamur. Interim etiam quæ alijs reuelata sunt non aspernemur.

Verbo.) Iterum non est contactus manuum, sed sanat & liberat à demonibus solo uerbo, & potestate sua diuina omnes malè habentes.

Malè habentes.) Suprà obseruastis opinor, me admonente, morem huius Euangelistæ esse, quod positas historias dictis prophetis confirmet, ut de partu uirginis Mariæ, & de nomine Iesu fecit. Ita & hoc loci, cum miraculorũ Christi facit mentionem, confirmat illa ad officium Christi pertinere, illumq; sic debuisse populo innotescere. Ex Esaiã illud sumptũ est cap. 53. Verum etiam est, si quis illum locum uideat iuxta literã & historiam, sicut ibidem citatur, quod eò respiciat prophetã, quod nos ipsi pro peccatis nostris satisfacere non possumus. Christus autem factus est pro nobis sacrificium: Ita pœnas quas nos pro peccatis luere oportebat, ipse luit, qui sine peccatis erat. Ipse enim factus est sacrificium pro nobis. Nos rei mortis eramus, & filij æternæ

damnationis. Nam alias corporales aegritudines non oportebat Christum sentire, ut nobis in ijs inseruiret. Si Christus laborasset febribus, & alijs morbis, quomodo seruiisset nostris infirmitatibus? sed in morte suscepit illa omnia. Euangelista locū ex Esaiā huc trahit nō in epte, cum has corporales curauit aegritudines uerbo, illū etiam uenisse ad tollendum alias hominis infirmitates. Ita spiritus multō amplius uidet, quā uerba & historia sonant. Neq; dubitamus eodem spiritu locutos esse prophetas & Euangelistas. Alia etiā testimonia apud Esaiā cap. 34. de hac re, quæ nolo iam adducere: uos ipsi legite summa diligentia.

Cum uidisset autē Iesus turbas multas circum sese, iussit ut abiret in ulteriorē ripam: & cum adisset, unus scriba dixit ei: Præceptor sequar te quocunq; abieris. Et dicit illi Iesus: Vulpes foueas habent, et uolucres cœli nidos, at filius hominis non habet ubi caput reclinet.

Christus iussit abire turbas in regionē, quæ trās stagnū à mare erat. Et uidete iterum ab initio multas turbas circa Iesum esse, & quomodo se abscondat ab eis, & petat regionem quæ trans flumē erat, ut pleriq; aucllerentur à comitatu eius, ne humanæ gloriæ studiosus uideretur. In Marco Euangelista licet perspicuè uideretur Christum hoc diligenter obseruasse. Est enim malum, quo
non

non peius, esse seruum omnium mortaliū ad faciendum quicquid cæteri præscripserint, id est, quod probant homines etiam pessimi. Si dei sumus, non curabimus quæ homines dicant de nobis: deo enim placere cupimus, & in hoc intendimus nostras uires. Nunc iterum uidete, cum aggregari quidam se uolunt in locum discipulorum, pulchrè insinuat, quales uelit esse suos discipulos: de qua re postea copiosius in 10. cap. habebitis.

Præceptor.) Quum Christus uerè deus erat, cui humana corda patent, respexit hominē uanum, & cor illius, quod fortassis magis gloriam humanā sectabatur quàm quod domino inseruire uelit. Et cum omnes bene sentirent de Christo, fortassis etiam sperabat ab eo aliquid commodi, uel regnū fortè carnale somniabat, quia erat opinio Iudeorum serè omnium, Christum regnaturum ut alios reges, & nondū intelligebant regnū Christi esse spirituale. Talis, ut in uerbis eius apparet, & in respōsione Christi, erat scriba iste, qui nō ex puro corde optabat in numerum assumi discipulorum Christi. Nam si sincero corde hoc petiisset, nequaquam passus esset repulsam.

Sequar te.) Vox sancta quidem, sed cor nō itidem sanctum. Proinde adijciamus uerbis peccatus, ut corde cupiamus esse indiuiduum mancipium Christi, siue per aduersa, siue per prospera eundem sit. Sunt qui sequuntur Christum rebus prosperis, sed illi diffugiunt aduersis. Sequi autem oportet quocunq; ierit, etiam si ad cruce

cem, siue ad mortē. Præcipuā curam adhibeamus nos, si dominus crucē imposuerit, ne illā detrectemus ferrē.

Vulpes.) Docere uult parabolice isto sermone, eos qui Christum sequi uolunt, ad nihil aliud quā ad Christum respicere debere, & non optare quietem, uel alia huius mundi solatia. Nam Christus in hoc seculo non permittit nobis felicitatem illam momentaneā. Crebro audimus: Qui piē uiuere uolunt, persecutionē in Christo Iesu patientur. Qui Christi sumus, in cruce Christi gloriamur: ideo ne illam reijciamus.

Caput.) Cum totus mundus sit Christi, tamē Christus nolebat mundo uti, sed factus propter nos pauper, ut nos locupletaret. In cruce id adimpletum est, cum inclinato capite tradidit spiritum.

Filius hominis.) Mos Hebræorum, qui hominē dicunt, filium hominis. Notate hic perquam elegantem antithesim, dum uulpes filio hominis conferuntur. In uulpibus est uersutia: dolosum animal & astutum natura: insidiatur domesticis auibus, & suas quietes habet. Sed apud Christum è contrario nihil doli suspicandum est, qui ipsa est ueritas & sinceritas. Alibi etiam Christus Herodem uulpē appellat tecto nomine. Qui igitur sectantur huius seculi commoda, uel laudari ab hominibus cupiūt, uel ditescere in hoc inconstāti seculo, uel impinguare uentrem. Illa omnia possunt censerī nomine cauernarum, in quibus quies. Aues etiam uidentur esse sine periculo in arboribus nidificantes, uel in foraminibus

bus. Item etiam beati suam quietem habent in hoc mundo. Etsi Christus non haberet quo caput suum reclinaret, nihilominus apud amicos diuertebat, & inueniebat commodam quietem, sed nihil horum quæ suat. Vult dicere: Si quis discipulus meus esse uult, nihil tale quærat.

Alius de numero discipulorū suorū dixit ei: Domine, permittite mihi prius ut abeam, & sepeliam patrem meum. At Iesus dixit illi: Sequere me, & sine ut mortui sepeliant mortuos suos.

Vnum repellit dominus, alterū colligit. Nam sicut dixi, utriusq; cor inspiciebat. Inueniebat autē apud illum sinceritatem & pietatem, quamuis nondum omnem perfectionē, quam à suis requirit. Oblectatur Christus pijs & officiosis hominibus. Sepelire patrem humanitatis officium est, sed omnino uidebatur Christo esse indignum. Sunt etenim quidam qui digni sunt altioribus officijs, sicut legitis de apostolis, quibus indignum uidebatur mensæ ministrare, & relinquere uerbum domini. Quis dubitat pauperibus seruire sanctum opus esse? tamen apostoli censebant sibi id indignū. Sic etiā hic dicit Christus, non esse officium apostolorum sepelire mortuos. In lege apud Moysen, in Cantico, cap. ultimo, de filijs Leui scribitur, ut relinquunt parentes, quia sacerdotum non erat deplorare super mortuos. Ita tunc lex affectus istos, quibus carnalibus parentibus & amicis nonnunquam afficimur, prohibet, ne utiliora propter

illos relinquamus. Affectum igitur illum adimere uult. In alijs rebus opera misericordie nulli sunt deneganda, uerum ubi salus animarum postulat, spiritualia non sunt posthabenda. Neque hunc locum monachi ad suas superstitiones trahere possunt, quasi parentibus non sit subueniendum, quod plane pharisaicum est supercilium, & merum nugamentum. Mortui denique omnes sunt, in quibus non uiuit fides. Apostolus dicit: Vidua quae in delictis uersatur, ea uiuens mortua est. Dicit, uiuens, non ea quae uiuit, quod bene notandum est. Qui deum non habent inhabitantem animabus suis, uere mortui sunt. Ita & Adam mortuus est. Qui Christo adheret, cum Christo uiuunt. Paulus dicit: uiuo non ego, sed uiuit Christus in me: quia Paulus certus de resurrectione erat: estque sententia, relictis omnibus affectibus illis, strenue sequamur Christum. Postea habebitis, ne salutent aliquem in uia, simili ratione, hoc est, ne permittant se impedire in sanctis operationibus praedicationis uerbi dei.

LECTIO.

Obseruatum est heri, miracula ista multum facienda ad instituendum discipulos Christi, quid ipsis agendum sit fungentibus suo munere, & qualia euentura essent: praecipuum tamen est ut uideamus Christi diuinitatem, & ipsum esse dominum & in terra & in mari. Et quemadmodum per ipsum omnia condita sunt, ita etiam in omnibus suam potestatem declarat in terra, & in mari. Per mare autem intelligimus hic lacum Tyberiadis.

Et

Et cū esset ingressus nauē, secuti sunt eū discipuli sui, & ecce motus magnus factus est in mari, adeò ut nauis operiretur à fluctibus, ipse uero dormiebat.

Paulò ante dictum est quod Christus secessit, cum sic afflueret populus. Abstraxit se ab eis, & in itinere unum abiicit, alterum secum retinuit uolentem sepelire parentem mortuum, & sic ad nauim contendit. Secuti sunt illius discipuli, non omnis turba. Neq; enim stagnales istæ naues multitudinem populi capiunt.

Motus magnus.) Non omnino immersa fluctibus, sed qui stabant in littore, uidere illam non poterant, & ideo dicitur operta à fluctibus & tegi. Præmonere uult Christus discipulos suos, in prædicatione uerbi dei exoriri magnas tempestates & turbulētias. Hinc etiā alibi dixit, se non uenisse ut mittat pacem, sed gladiū. Hæc est malignitas mundi ueritatem non admittentis. Vnde ab ipsis apostolorum temporibus semper quoties ueritas purior docta est, periclitati & odio habitū pij fuerūt ministri Christi. Et uidetur talem insinuare commotionem fore in mari, id est, hoc seculo. Sub Antichristo enim alibi prædicit futuras tantas tribulationes, ut electi dei, si possibile esset, deficerēt. Interim Christus dormit, id est, securus est et quiescit, alijs in maximo periculo constitutis. Re uera Christus dormiuit, et uerè suā humanitatem declarauit, qua uoluit nostras infirmitates & necessitates ferre. Ita somnum sanctificauit:

Etiam si obrepat somnus, non opus ut faciam mihi conscientiam, quam natura ipsa exigit.

Et accedentes discipuli, excitauerunt illum dicentes: Domine, serua nos, perimus. Et dixit illis: Quid timidi estis exigua praediti fiducia? Tunc excitatus increpauit uentos & mare: & facta est tranquillitas magna. Homines uero admirabantur, dicentes: Qualis est hic, quia uenti quoque & mare obediunt illi?

Id faciendum est in omnibus periculis, & ad unum Christum confugere oportet, & precibus ille excitandus, ut nobis sit adiumento. Tametsi discipuli hoc per pusillanimitate faciebant, nondum credentes illum uere esse deum, nihilominus magna de Christo sentiebant.

Quid timidi.) Christus qui iam immortalis est, & extra huius mundi pericula, propter corporale absentiam uidetur dormire, ut in parabola de zizania seminata, illum dormisse dicimus. Sed & Christum iam glorificatum, qui quidem quiescit, nos precibus imploamus. Semper qui Christum in pectoribus gerunt, quorum cordibus Christus regnat, illi securi dormiunt, neque timent fluctus huius mundi, quia sciunt cui crediderunt, quam non derelinquantur in aeternum. Quiescunt cum patre coelesti, cum interim alij, quorum fides non satis solida est

est, multum secum fluctuāt: non tantum undas timent,
sed & foliorum strepitus. Satis certi de diuino præsidio
sumus, si domino crediderimus. Videtur Ionas quoque
idipsum præfigurasse, cum dormiret etiam ipse secu-
rus in nauis, tempore maximæ tempestatis.

Exigua fiducia.) His uerbis causam timoris expli-
cat. Nam fidei paruitas, timoris indicium est. Fidei ma-
gnitudo contrā audaciæ & magnanimitatis argumen-
tum erit.

Increpauit.) Declarauit se esse dominum terræ &
maris. Et sic mare fluctus suos remisit: uenti resederunt
qui aderant. Videtis hic Christum duobus elemētis si-
mul imperasse: ex quo magnum indicium diuinæ uirtu-
tis in Christo apparet: alioqui humana uoce ista ele-
menta nequaquam mores suos mutant.

Tranquillitas.) Serenitas mox adest, domino incre-
pante uentos & mare. Vnde etiā omnes admirati sunt
talem mutationem. Hactenus non legimus huiusmodi
exempla. Christus autem omnino talia operatus est, ut
omnem fiduciam de illo sui concipiāt discipuli. Vult di-
cere: Licet maximæ futuræ sint tempestates, et plurima
pericula prædicantibus Euangeliū, nō tamē timete ob-
id, sed fidem habete in me: imperabo uentis, ne possint
uos perdere: hoc est, nulla potestas humana quicquam
nocere uobis potest &c. Et transit ab hoc miraculo ad
aliud, quo Christus imperat demonijs, quæ spiritus &
uenti dicuntur. Hoc autem miraculum superius obser-

uarunt homines, etiam hi qui non erant in nauicula illa, sed qui in littore, cum tantū fluctus uidissent. Attamen longē maius miraculum uidendum hic est, nempe summam malignitatem satanæ, qui semper humano generi insidiatur: & quantam potestatem in humanum genus habeat, ex ijs duobus apparet, si quidem deus illi permiserit. Iterū discipuli potuerūt agnoscere ad quantum officium assumantur, nempe prælium eis futurum, non aduersus carnem solum, sed etiam aduersus principes demoniorum, qui omnibus modis conabuntur obstare, in enunciando Euangelio Christi.

Et cum uenisset ad ulteriorē ripam, in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci, è monumētis egressi. Erant autem sæui supra modū, adeo ut nemo posset transire per illam uiam: & ecce uociferabantur, dicentes: Quid rei nobis tecum est Iesu fili dei? Venisti huc ad cruciandum nos ante tempus?

Dæmones illi ualde importuni erant, ut nemini liceret transire per uiam illam. Dæmoniaci isti ferè solitas riam istam regionem replebant, & nemini parcebant in quem inciderent. Marcus habet cap. 5. quod neq; catenis quisquā poterat eum ligare, propterea quod cum sepe compedibus & catenis uinctus fuisset, discriptæ essent ab illo catenæ, et compedes essent cōminutæ, nes

que quisquam ualisset eum domare &c. Bene autē hic mores dæmoniorum deliniantur. In locis in quibus sunt mortui, dæmones libenter habitant.

Sæui supra.) Id est, importuni, & parati ad offendendum, & irruendum in quoscunq; obuios. Tale frē genus impiorum hominum est, quod eruditione opus habet, sordida loca colens: id est, cupit uiuere in peccatis suis pessimis, sine omni conscientia, id quod est proprium mortuorum. Et hi maximē importuni hominibus, quia nihil in illis charitatis est.

Quid rei nobis.) Statim isti dæmones senserūt uirtutem Christi, etiam antequā Christus accederet. Textus noster habet, uociferabatur: alij, occurrerūt. Illud signum erat, quod iam excitabatur diuina quadā uirtute. Neq; id factum est, quasi Christus illorū testimonio indigeret. Marcus habet cap. 1. quod Christus obturauerit illorum ora. Nam dicit: Obmutesce, & exi ab homine. Sic Christus potestatem suam ostendit ubiq;, et in mari, terra, porcis, satana, & aëre &c. Volunt dicere: Abi Christe, ne nos crucies. Petunt pacem, quam præstare nolunt. Et quanquam satan leo rugiens sit, nihilominus petit pacem à Christo. Pacem quidem à pœna, sed nequaquā benefacere Christo uolunt. Iam timebat satā ne adesset dies iudicij. Videtur ignorasse satan mysterium crucis, quod regnum illorum esset aufrendum per crucē Christi. Sed sciunt diem iudicij, quo sunt relegandi ad pœnas. Semper uidetur adesse dies ille one

Pfal. 54 *nibus malis, & ante tempus uenire, ut in psalmo habemus: Mali nō dimidiabūt dies suos. Esto in annū centesimum uiuāt, tamē eis uidetur ante tēpus adesse dies mortis. Ita etiā satanae est de die iudicij: quasi dicāt, nondū est tempus illud iudicij. Timebāt enim grauius iudiciū. Porrò ista deprecatione gloriam Christi conabātur impedire, & manere cupiebāt in ijs miseris hominibus.*

Erat autem procul ab illis grex porcorum multorum pascens. Dæmones uero rogabant eum dicentes: Si eijs nos, permitte nobis ut demigremus in gregem porcorum. Et ait illis: Abite. Illi uero egressi, abierūt in gregem porcorū, Et ecce ferebatur totus grex porcorum per præceps in mare, et perierūt in aquis. Porrò qui pascebant, aufugerunt, & digressi in ciuitatē, renūciauerunt omnia, & quid accidisset dæmoniācis. Et ecce tota ciuitas exiuit in occursum Iesū. Et cum uidissent illum, rogabant ut decederet à finibus suis.

Grex ille aliquanto iusto spacio aberat. Omnino satan semper conatur nocere homini. Et si non potest animam perdere, perdit externa illa: sed nihil posset in hominē, nisi sibi data diuinitus potestate. Simile apud Iob legimus exemplū, cuius greges ouium igne coelitus demisso,

miſſo, nimirum per ſatanam, per diti fuerūt. Licet itaq; uidere, quanta poteſtas ſit demonum, niſi à deo impediantur. Alij Euangeliſtæ dicunt fuiſſe legionem dæmonum, id eſt, magnam multitudinē. Illi peruerſi orabant Chriſtum, dicentes: Si omnino eiſcis nos, per mitte in gregem iſtum. Chriſtus autem per hoc uoluit declarare etiam immunditiem iſtorum hominū, qui in ea regione erant, & in quos dæmon poteſtatem habet, ſcilicet in immundos homines. In illos itaq; dæmones accipiunt poteſtatem, qui ſemper uerſantur in luto peccati, neq; uolunt emendare uitam ſuam: & haud mirum eſt ſi hi obnoxij fuerint dæmonibus, & ſic tandem immergantur omnibus malis, qui ſic pecuinis affectibus feruntur, uentrem ſuum pro deo habentes, nihilq; diſſerentes à porcis.

Abite.) In hoc quod permittit, oſtendit ſe dominū eſſe omnium, tam inferorum quàm cœleſtium.

Abierunt.) Hic exitus immundorum hominum, & horum qui dæmoniacæ poteſtati ſubſunt. Et per hoc uoluit Chriſtus indicare hominibus iſtius regionis, quanta mala inferre potuiſſet eis ſatan, niſi diuina benignitate prohibitus fuiſſet. Potuiſſet Chriſtus eadem facilitate permittere ut intrarent in alios homines, ſed noluit. Interim confirmamus ſpem noſtram, cum uidemus dæmonem nullam poteſtatem habere, niſi permittēte deo. Capilli noſtri omnes numerati ſunt à patre cœleſti, & ne pilus cadit ſine uoluntate patris cœleſtis. Cum autē

pastores uiderent gregem in præceps ferri, fugerūt, & timebant ab istis demoniacis, ne quid mali paterentur.

Ciuitas.) Hæc omnia facta sunt, ut gloria Christi magis elucescat, & prædicetur.

Rogabant.) Sunt qui hoc modestie causa dictum uelint, & quod se indignos reputarint, apud quos Christus ipse habitaret. Sed multorum sententia est, populū istum extitisse crasorem, & parum se Christo gratum, & Christum eo habuisse loco, paruo quodam commodo affecti, quod tamen in salutē animarū istorū tendebat, putarint in totū uoluisse eos perdere, ideo iubent Christum excedere, cum potius gratias Christo agere debebāt. Ita similes istis odio digni sunt maximo, qui cum magnis afficiuntur beneficijs, tamen postea ob minimum commodum obliuiscuntur omnium beneficiorum in se collatorum. Si illi sapuissent, retinuissent Christum, à quo uita & salus est. Insuper per hoc miraculum potuerunt discipuli cognoscere, quā graue certamē ipsos maneret. Nam mundus habet tales immundos homines, qui nihil minus cupiunt, quā e doceri ueritatem, quiq; nolunt liberari à graui seruitute peccatorum. Ad hoc, discipuli mittendi, uiderunt egregia exempla in Christo, ut fiduciam haberent in omnibus periculis, nempe in illo qui tempestatē sedaret, & uincedemonum compelleret, & cui nihil resistere posset.

Citauit heri Euang. testimoniū ex propheta Esaiā cap. 53. Ipse infirmitates nostras tulit &c. qui uersus

apud

apud prophetã indicat nobis Christum esse redemptorem peccatorũ nostrorum. Quum autem morbi à peccatis profluxerunt, etiam consecuta necum peccata per Christum ablata esse. Expectamus enim per ipsum in mortalitatem. Qui igitur Euangelistam calumniatur, quasi parum fideliter citarit hunc locũ, scient multò si delius citasse, quàm multi autumãt, idq; ex hac lectione agnoscemus. Hic enim planè docet Christum uenisse peccatorum tollendorũ gratia, & pœnas quæ propter peccata inflicta sunt etiam tulisse. Interim discere poterimus, quum ob causam Christus in hunc mundum uenerit, nempe propter infirmitates nostras, neque solum corporis, sed animæ, quæ maiores sunt, morbos sustulit. Parum ille nobis consuleret, qui uestem nostram consueret, & corpus saucium non curaret si posset. Ita parum contulisset Christus, si sanatis morbis, nõ sanasset animas nostras.

C A P V T I X.

T ingressus nauem, traiecit ac uenit in suam ciuitatem. Et ecce adduxerũt illi paralyticum in lecto decubentem. Cumq; uidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua.

Non hæret Christus in uno & eodem loco, sed uarijs locis prædicat uerbum dei, ut multis uoluntatem pa-

Cap. IX IO. OECOLAMPADII IN

tris aperiat. Quū igitur Gergeseni & Gadareni parū grati essent, reliquit istos, & transmisso stagno regressus est in suam ciuitatē, quæ Capernaum est, ut Marcus habet: quam suam dicit ob id, quod frequenter ibi conuersatus est, & quod multa miracula illic fecit, quamuis, ut infra patebit, etiam Capernaum ad prædicationem Christi uitam suam tunc non emendabant.

Adduxerunt.) Marcus indicat quanto studio & diligentia ac fide illum obtulerint domino: nam apertō tecto, per tegulas finibus dimiserunt illum. Erat enim domus frequentia hominum sic stipata, ut non possent commode illum inferre ad dominū, omnibus ad orationem intentis. Iterum ille paralyticus humani generis typus est, quod curandum Christus uenit.

Fidem illorum.) Qui scilicet paralyticū attulerūt, uel fidem paralytici. Ita etiam uidemus alienam fidem prodesse, sic scilicet, dum oramus ea quæ diuinæ placita sunt uoluntati, non dubitantes quin deus nos sit exauditurus. Vnde nō mirū est, si Christiani pro suis pueris nonnunquā exaudiātur, usq; adeo placet deo charitas, quæ pro alijs orare nos facit, quia pij sciunt preces suas non aspernari.

Remittuntur.) Christus iterum declarat se uerum esse deum, cuius proprium est dimittere peccata. Nam proprium est solius dei arcana cordis cognoscere. Cum autē Christus uideret plerosq; humiliter de se sentire, & ignorare quare aduenisset, & quam ob causam, pos
tissis

missimum illud hac uoce, remittuntur tibi peccata tua, significat. Et filium uocat, ut iuniore: sed uerè erat etiam filius, cui iam decreuerat dominus remittere peccata. Et dicitur ei, ut bono animo sit, & fidat deo. Ita semper dominus fidem requirit. Præterea discimus peccata esse causas morborum & poenarum. Quemadmodum obturato fonte facile riuus arefcet, ita sublatis peccatis, poenis non erit locus: quamuis nonnunquam deus quosdam mirè exerceat, ut uirtus illorum magis clarescat. Si homo principio non fuisset obnoxius peccato, neque nos obnoxij essemus.

Peccata.) Hoc solius diuinæ misericordiæ est: nulla opera præcipiuntur. Satis erat Christo ex corde fidere, & ab illo approbari. Vera enim fides operibus non caret bonis.

Et ecce quidam ex scribis dicebant intra sese: Hic blasphematur. Et cum uidisset Iesus cogitationes illorum, dixit: Ad quid uos cogitatis mala in cordibus uestris? Vtrum enim est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua, an dicere, surge & ambula? Vt autem sciatis quod potestatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico: Surge tolle tuum stratam, et abi in domum tuam. Et ille surrexit, abiitque

Ca. VIII IO. OECOLAMPADII IN
domum suam. Turbæ uero quæ uide-
rant, admiratæ sunt, & glorificauerunt
deum, qui dedisset potestatem talem ho-
minibus.

Dicunt scribæ, blasphematur, hoc est, contumeliose lo-
quitur. Ita serè semper fieri solet, ut sint in multitudine,
qui bona opera carpant, sint item qui recto iudicio ap-
probent. Scribæ illi nati sunt ad reprehendendum, sic
cut & Papistæ nostri, siquidem omnia in partem pessimam
interpretabantur, quiq; summam arrogantiam
Christo ascribebant, nempe quia dixit, dimittuntur tibi
peccata tua. Iam enim cognoscebant diuinum opus
esse, remittere peccata. Si igitur Christus remittit pec-
cata, tunc sequitur, quod uerus sit deus. Obserua autem
quod & discipuli remittant peccata, sed longè alia ra-
tione, nimirum pronuntiando per spiritum & uerbum dei.

Cogitatis.) Hac nota cognoscimus Christum deum esse,
cum ea que in penetralibus latet, scit. Que sunt illæ malæ
uestre cogitationes? Non igitur solum externa opera ma-
la sunt, sed quæ ex isto malo fonte fluunt cogitationes.

Facilius.) Si spectatis externa ipsa uerba, eadem
facilitate utrunq; potest dici, uel etiam utrunq; esset ar-
rogantis hominis. Nam uelle sibi uendicare hanc auto-
ritatem ut uerbo sanes & ambulare facias, non est huma-
næ manû: neq; etiam remittere peccata. Vtraq; igitur sunt
dei. Quasi dicat: Si dico surge, habebitis pro magno be-
neficio: quare non pro maximo beneficio si dico, di-
mittuntur

mittuntur tibi peccata tua? quia unius dei opus est, quæ hanc auctoritatem mihi concessit.

Potestatem.) Apparebit quod hanc potestatem habeant, ut faciam sanos, & curem ægrotos: quamuis uidear uobis purus & uilis quispiam homo, tamen deus sum. Et sic interim loquitur paralytico audiente.

Surge tolle.) Ecce diuinitatem Christi. Et hoc miraculum in sabbato fecit, ut exasperaret magis illos impios hypocritas.

Surrexit.) Ita semper clara miracula fecit Christus, quia uoluit non solum illum, sed & alios perfecte curare. Sic & socrus Petri mox surrexit & ministravit. Paralyticus igitur iste integer & incolumis abiit in domum suam, nam hoc præceperat ei Christus. Alij allegoriam afferunt, quomodo quisq; in domum suam ueniat. Relinquo autem illud lubens alijs ociosioribus.

Turbæ.) De Phariseis hoc non legimus, imò deteriores facti sunt isto miraculo. Pij autem gratias domino egerunt, & admirati sunt, quod inter homines inueniretur is, qui morbos sanaret, & peccata quoq; remitteret. Et quod Christus hanc ob causam uenerit, ne imputarentur peccata nobis nostra, in uocatione Matthæi declarabit. Erat Matthæus publicanus, exigebat uictigal quod conduxerat à Romanis. Nam publicani insignite auaritiæ homines erant: huncq; in ordinem discipulorum suorum uocauit, quem & elegerat ante initium mundi. Facilitas demiq; & mansuetudo Christi in

respondēdo pharisæis ostenditur nobis. Et pulchrè illa superioribus coherent.

Et præteriens Iesus illinc, uidentem ad telonium, Matthæum nomine, dicitq; ei: Sequere me: atq; is surgens secutus est eum.

Nomen suum non obtinet Euangelista, quamuis ei parum gloriosum erat esse publicanum. Sed quia non sectabatur gloriã suam, ueritatē historie narrat. Obserua, nulla merita antecedunt, & Matthæum uno uerbo post se traxit, hæc q; uerè diuina uirtus.

Secutus.) Quemadmodum de cæteris discipulis legimus, ita et iste secutus est: id est, totis affectibus adhaerebat domino, nullisq; curis domesticis sinebat se abstrahi.

Et factū est ut Iesus accumberet in illius ædibus, & ecce multi publicani & peccatores qui uenerant, simul accubuerunt cum Iesu, & discipulis illius. Cumq; id uidissent pharisæi, dixerūt discipulis eius: Cur cum publicanis & peccatoribus sumit cibum præceptor uester?

Videtis non abhorreere Christam à peccatoribus, quia exhibet se illis in conuiuio. Verum alia ratio est Christi, & alia peccatorum, quibus malorum consortia prohibetur. Fortians est uiuere inter peccatores, &

non contaminari, neq; participes esse peccatorū. Quia autē Christus sine peccato erat, propterea magnae uirtutis erat conuersari inter publicanos. Et hanc ob causam cōuersatur apud illos, ut multos possit lucrificare. Publicani enim & meretrices phariseos in regno cœlorum præcedent.

Publicanis.) Inuidi & maligni homines omnia interpretantur in pessimam partem. Ita & isti obtrectationis uitio laborabant, & apud discipulos detrectabāt præceptori, & è contrario apud præceptorem discipulos accusabant, ut audietis. Licet uidere quales ipsi sint, cum quibus conuersamur. Similes similibus facile congregantur. Et ita aliàs traducebāt Christum quasi amicum publicanorum.

At Iesus ubi audiuit, dixit illis: Non opus habent hi qui ualidi sunt, medico, sed qui malè habent. Quin potius ite, & discite quid sit illud: Misericordiam uolo, & non sacrificium. Non enim ueni ad uocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Si bene haberent, frustra esset ministerium meum. Nisi humanum genus perditum fuisset, nequaquã Christus natus fuisset. Et illa pulchrè superioribus coheret, quomodo portauit peccata nostra. Iterumq; ex prophético dicto illud confirmat, ex Osee cap. 5. In nouo regno Christi, non inabit deus sacrificia, sed magis ip-

ſam fidem & charitatem erga proximum. Si uos iuſti eſſetis, ſummam miſericordiam etiam amplectere mini. Iam longè maior miſericordia eſt familiarè eſſe ægroto, & illum iuuare, quàm bene habentem iuuare, qui non opus habet noſtra cura, quia propriè miſericordia ægrotis & miſeris exhibetur.

Non ueni.) Eos qui ſeipſos pro iuſtis habent, uocat, ut pœnitentiam agant, & reconualeſcant. Ex iſtis dictis poteſt infirmitas noſtra multis modis conſolationem accipere, quoties nos terrèt peccata noſtra, ut ſciamus Chriſtum pro peccatis noſtris natum eſſe, ut dimitteret ea. Et tantum de iſta lectione.

L E C T I O.

Tunc ad eũ eum diſcipuli Ioannis, dicentes: Quam ob cauſam nos & phariſæi ieiunamus plerunq; diſcipuli uero tui non ieiunant? Et dixit illis Ieſus: Num poſſunt filij ſponſi lugere, quando cum illis eſt ſponſus? Venient autè dies cum tolletur ab eis ſpõſus, & tunc ieiunabunt.

Semper patitur uerbum dei calūniatores quosdam. Nunc ſolent illi præceptorem infamare apud diſcipulos, deinde diſcipulos apud præceptorem, ut ſic diſiungant præceptorem à diſcipulis: ſicq; facere uolunt uerbum domini deſpectũ & ſine fructu. Dixerunt: Quare præceptor ueſter comedit cum telonis? Nunc uero

accuſ

accusant discipulos apud Christum, quasi nulla bona opera facientes: unde etiam sic doctrina Christi infamatur, ac si infructuosa esset.

Discipuli Ioannis.) Nimirum sic instructi à pharisæis, quos sibi socios habebant, qui summam bonæ uitæ in ieiunio & externis istis operibus constituebant, & propterea quia non uidebant ieiunia discipulorum, & seueritatē illam qua clarescebāt pharisæi, accusabāt discipulos perinde ac si illi lasciui essent, & luxui seruissent, cum tamen illis nihil frugalius. Ieiunium istud nō erat institutum lege Mosaica, sed ex pharisæica traditione introductum, ut singulis hebdomadis bis ieiunarent, & illam abstinentiam à carnibus maximi faciebant: Suprà audiuimus quāto longè plura à nobis Christus exigit.

Dixit illis.) Semper suos excusat Christus, neq; patitur discipulos suos malè audire. Disce & tu proximum tuum defendere.

Filij sponsi.) Per parabolam eis respōdet, docens se esse sponsum ecclesiæ, ut Ioan. cap. 3. claret. Et in Cantuicis Christus, si rectè intelligātur, sponsus ipse est, sponsa autem ecclesia. Filij nuptiales non ieiunant, hoc est, tempore incarnationis, quando adest sponsus, & assumit sponsam in coniugem. Solent enim coniugia ita initiari certis ceremonijs & celebritatibus, quibus amici & qui adsunt, letantur. Et qui uocantur ad nuptias, filij thalami dicuntur, & paranymphi, qui proxime

Cap. IX 229 IO. OECOLAMPADII IN

sponsam sunt. Quando Christus est cum ecclesia sua
 præsens, corporaliter scilicet, non lugebit tempore illo.
 Cum tolletur.) Insinuat se auferendum ab illis, scilicet
 corpore, ut in multis alijs locis idem dixit: & hic
 fatis palàm est, quod corporaliter nõ uult adesse eccle-
 siae suæ: quamuis alijs ineptis glossematibus illud diluant.
 Nos scimus Christum pijs omnibus adesse suo spiritu et
 gratia. Minime dixit se absuturum à discipulis suis usq;
 ad consummationem seculi, ideo necesse est de corporali
 ablatione intelligamus. Non superstitiosa in super ieiun-
 a discipulorum fuere, postquam Christus in coelum
 ascendit: sciebant enim esurire, & abundare. Vbi per-
 secutionibus fuerunt obnoxij, rectè ieiunarunt, & pos-
 sunt uerè dici ieiunasse, non sibiipsis iniungentes huius-
 modi crucem, sed iniunctam non recusantes. Ita saepe
 accidit apostolis prædicantibus uerbam dei, quod labo-
 rarint omni penuria, ut apostolus Paulus commemo-
 rat. Hoc autem tempore quo Christus apud discipulos
 suos fuit, non passus est illos ultra tentari q̄ ferre pote-
 rant. Nam dixit: Nunquid defuit uobis aliquid sine pe-
 ra & baculo missis? Hoc autem præsentem Christo factum
 est. Verum cum corporaliter ab illis assumptus
 est in coelum, tunc sepius esurierunt. Ita deus meretur in-
 firmitates nostras, & pro portione etiam nostra tenta-
 ri nos sinit. Et sic discipuli instituuntur, ut tali modo cum
 alijs agant, ne onerent illos huiusmodi præceptionibus.
 Voluntariè erunt ferendæ tribulationes, & quas domi-
 nus

mus iniungit, illæ salutare sunt & utiles. Sed si eas non
 bis ipsis iniūxerimus, maximam molestiā parient: nam
 corporalis exercitatio parum utilis est, hocq; nunc con-
 firmat similitudinibus pulchris. Nam periculum est, si
 non rationem discipulorū habes, quod totum illos per-
 das, quemadmodum Christus dicit Matth. 23. Væ uo-
 bis scribæ & pharisei hypocritæ, quia circuitis mare
 & aridam, ut faciatis unum proselytum, & cum fuerit
 factus, facitis eum filium geennæ duplo magis quàm
 uos estis. Docent enim nonnunquam non docenda. Ita
 fieri potest gentem agrestem audito Euangelio non sa-
 tis edoctam, reddi deteriorem: neq; opus exemplis.

Nullus immittit assumentum panni
 rudis in ueste ueteri. Aufert enim sup-
 plementū illius à uestimento, & peior
 ruptura fit. Neq; mittunt uinū nouū in
 utres ueteres, alioqui rumpūtur utres,
 & uinum effunditur, & utres pereunt;
 sed mittunt uinum nouum in utres no-
 uos, & utraq; simul seruantur.

Vetus uestis infirmior est, & designat hominē in-
 firmum, non assuefactum diuinis rebus: & rudis pan-
 nus, præceptū rudius & grauius. Iniungere homini ue-
 teri, id est, infirmo, multa faciendā, & omne mysteriū
 aperire, potius contemnet, quàm sequatur, & sic facis
 ut nullum fructum habeat, imò deterior ferè sit. Si de lē-
 bertate spiritus prædicas, carnalē sequitur & c. Id licet

uidere in uestibus. Si attritæ uesti assuat quis bonū pannum, qui sit durior & grauior quàm ille pannus, ubi uestimentum induitur ab aliquo, sua fortitudine uetus totius dirumpitur, nouum manet, & uetus se extēdit, & ita hoc quod reliquum erat, plenitudinem uestis tollit. Nam nouus pannus ille rudior, non accommodat se ueteri: neq; uetus quia tritum est, facîle extendit se, & totum rumpitur. Hoc conuenit infirmis, qui uerè infirmi sunt, si onerentur præceptis, nō possent ferre. Ita & dominus dicebat discipulis in cœna: Multa habeo adhuc quæ uobis dicam, sed non potestis portare nunc. Erant discipuli uetus uestimentum, neq; adhuc poterant spiritali doctrinam ferre, & ita sit deterior scissura. Tamen hic de illis præceptionibus quæ hominem onerāt, & conscientiam grauant, loquitur, nempe, ut si post baptismum uolo facere martyrem, et cum isto, ut omnia reijciat continuo quæ possidet, & Christum sequatur. Si non eius infirmitatē uidero, fieri potest totum illum perdam. Tempus igitur sui augmenti expectandum.

Vinum nouū.) Eadem serè ratio est cum superiori & hac similitudine. Vinum nouum mittunt in utres ueteres: id est, in infirmos homines doctrinam infundunt. Nam uinum nouum est doctrina ualentior, & sunt instituta seueriora. Si quis habet utres ueteres, quæ nō possunt sic continere quicquid infusum est, ut utres noui fieri potest ut rumpantur propter mustum uinum: ita & illi operam suam perdunt. Insinuare uult Christus, necesse

neceſſe eſſe ut illi homines noui fiant, & ſpiritus ſancti capaces, nouorumq; præceptorũ. Vtraq; doctrina non malè audiat, & illi nõ obtreſcēt, ſed obtemperātes ſint. Nunc ſequitur nouum miraculum, quomodo Chriſtus filiam Archiſynagogi curet, & quomodo præuenierit mulier profluuiio ſanguinis laborans.

Hæc cum illis loqueretur, ecce pri-
mas quidam uenit, & adorauit eum di-
cens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed
ueni, & impone manũ ſuper illam ac
triuet. Et ſurgens Ieſus, ſecutus eſt eum,
ac diſcipuli illius.

Videte diligentia archiſynagogi pro filia ſua. Ne-
que ille caruit fide, qui ſperauit eam quæ mortua diu-
erat, poſſe reduci ad uitam. Adorat Chriſtum, hoc eſt
reuerentiã illi exhibet, quod eſt προσκύνει αὐτῷ.

Impone.) Ita cõuerſari debebat Chriſtus corporali-
ter apud Iudæos, et ſic tactu infirmitates illorũ curare.

Secutus.) Nempe ſeruandæ puellæ gratia.

Et ecce mulier quæ ſanguinis proflu-
uio laborauerat duodecim annos, acce-
dens à tergo, tetigit fimbriã uestimenti
illius. Dixerat enim intra ſeſe: Si tantũ
tetigero uestimentum illius, ero ſaluã.
At Ieſus conuerſus, ut uidit illã, dixit:
Confide filia, fides tua ſaluã te fecit. Et

salua facta fuit mulier à tēpore illo.

Illamulier putatur fuisse alienigena. Certè nō erat Iudaica, neq; in tanta religione habita, ut filia archisynagogi. Huius autē fides erat multò amplior quàm archisynagogi, quæ solo contactu uestimēti sperabat sibi sanitatē posse conferri per Christum: neque decepta fuit. Hæc erat benignitas Christi, qui etsi sciebat omnia, nihilominus fidem illius mulieris sic probabat.

Tetigero.) Melius habebō solo uestimenti contactu: quia putabat uim quandam in corpore, transire in ipsum uestimentum, unde uestis Christi uirtutem assumeret. Est q; sentētia illorum uerborū: Si aliquid honoris illi exhibuero, melius habebō. Christus prius quærebatur, quis me tetigit: quod alij Euangelistæ tradunt.

Confide.) Vocat etiam hanc filiam, amicē quidem, & deinde quod digna sit numero filiorum dei, quia fidelis erat.

Fides tua.) Vult dicere: Egregiam habuisti fidem, præuenisti archisynagogum istum, ideo sanitatem adeptus es. Sic iterum uidemus diuinitatem Christi, quomodo corporaliter fuerit cum Iudæis, & quomodo alios sua gratia sanare decreuerit.

LECTIO.

IN miraculis quæ facta sunt per Christum, potissimum discimus diuinitatem eius, ut sic fide in Christum confirmemur: & cum cognouerimus illum esse deum, nihil dubitemus illum nos posse iuuare nō solum

in corpore, sed & anima. Interim tamen docet, quales sint quibus beneficia diuina contingunt, & qui magis ad ea suscipienda idonei sint. Iudeos inuenimus ad credendum tardiores, gentes uero propensiores. Item in Iudæis scribas & principes multò magis contradicentes Christo, quàm ipsam plebem: & ubiq; uidemus beneficia dei tantò liberalius dispensari, ubi maior & facilior est fides: idq; in hoc principe synagoga, quem nominant alij Iairum, qui minus credebat, uidemus. Præuenit enim illum mulier ethnica, quæ contactu uestis liberata est. Nihilominus & ille simpliciter Christum requirebat, & aliquid habebat fidei, tametsi minus perfecte diuinam gratiam experiretur.

Et cum uenisset Iesus in ædes primatis, uidissetq; tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis: Secedite, non enim mortua est adolescētula, sed dormit. Et deridebant illum. Cum autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit manum illius, & surrexit adolescētula. Et emanauit rumor hic in totam terram istam.

Domus illa principis, synagogam significat Iudeorum, quæ est collectio populi dei, quæ principibus & sacerdotibus commendata erat. Tibicines concitabant turbationem, uel luctum, ut est apud alios. Hocq; idcirco scriptum est, ut ueritas mortuæ puellæ magis innotescat,

& miraculū hoc magis celebraretur. Nisi enim puella
 mortua fuisset, nequaquam acciū fuissent tibicines, &
 alij qui in luctu adesse solebant. Alioqui gens Iudaica
 deuotior erat in funeribus mortuorū, quā ceterae na-
 tiones. Turba etiam simul lugebat, & in hac re parens-
 tibus puellae gratificabātur. Illi tibicines & turba, istos
 falsos doctores legis nobis significāt, qui spem resurre-
 ctionis à cordibus hominum auferbant, & sic quoque
 fidem in deum. Et lex ipsa & doctores legis salutem
 nobis conferre nō possunt. Nam lex manifeste condem-
 nat nos tanquā mortuos, qui non possumus nostris ope-
 ribus deum mitigare. Vnde recte tibicinibus, qui mor-
 tuos deplorāt, confrūtur huiusmodi doctores. Etenim
 ubi non est gratia Euangely, ibi non est promissio res-
 surrectionis.

Secedite.) Iubet Christus turbam secedere: annun-
 ciat adhuc aliquam salutem huius puellae, & dicit: Dor-
 mit: per quod uerbū, resurrectio humani corporis pul-
 chre insinuat. Qui mortuos in hac uita suscitauit,
 idem etiam ubi redacti in puluerē fuerimus, resuscitare
 nos poterit.

Deridebant.) Ita serē totus mundus, maxime genti-
 les, in quibus non est agnitio Christi, rident resurrectio-
 nem. Neq; mirum, si Plinius & alij talia scribant. Nam
 ubi non est fides, ibi planē nō putatur mortuum reduci
 posse ad resurrectionē. Iubet autem multitudinē exce-
 dere: quod nimirum significat paruas quasdā reliquias
 populi

populi Iudaici seruandas fuisse, & ad fidem accessuras, iuxta dictum Esaia: Nisi dominus dereliquisset nobis semē, facti fuissetus sicut Sodomā & Gomorrhā. Inde igitur multitudo quæ irridet Christum & omnia eius dicta, amouetur. Alia autē turba quæ Christum celebrat, non est repulsa, Hoc hominum genus quod Christum & uerbū eius contemnit & irridet, indignū est regnā dei, neq; dignum ut uideat tanta miracula. Apud alios euāgelistas habemus, quomodo assumpserit Iacobum, Ioannem & Petrum secum, cum parentibus puellæ, quos conscios illius miraculi fecit. Paruus certē numerus, sed per hos designatur numerus fidelium, qui ex Iudæorum turba erat saluandus.

Tenuit manum.) Iterū obseruemus quod contingit puellam quæ apud Hæbræos erat curāda, quia conuersatio Christi apud Iudæos erat corporalis. Iussit dari cibum, ut appareret manifestum miraculum absq; omni impostura.

Emanauit.) Fama ista celebrata exiuit de puella restituta in uitam. Iam iterum Christus suam diuinam uirtutem ostendit. Sed etiam interim uidebitis quantam requirat fidem. Alios quidem contactu sanat, alios uerbo & imperio. Videtis etiam uario modo affectum populum fuisse erga Christum.

Et cum discederet illinc Iesus, secuti sunt illū duo cæci, clamātes ac dicētes: Misere nostri fili Dauid. At cum ue-

nisset in ædes, adierūt illum cæci, & dicit illis Iesus: Creditis me hoc posse facere? Dicūt illi: Credimus domine. Tūc tetigit oculos illorum dicens: Iuxta fidem uestrā fiat uobis. Et aperti sunt illorum oculi. Et interim minatus est illis Iesus, dicēs: Videte ne quis sciat. At illi cum abiissent, diuulgarūt famam illius in tota terra illa.

Videmus in cæcis istis magnū fidei ardorē, & desiderium, eo quod continuo sequebātur, etiam usque in domum in qua Christus erat. Et licet non statim exaudirentur, non destiterūt tamē à precibus suis. Et secuti sunt Christum non simpliciter, sed cum clamore, perseverantes in precibus suis.

Miserere.) Per hoc agnoscebāt esse Mesiam uerū: Nam de semine Dauid Christus promissus erat. Item solum misericordia Christi testatur se posse illustrari. Est autem inter alios morbos cæcitas minus tolerabilis. Et quia sanitatē se sola misericordia Christi assequi sperabant, docet quanta ipsorum fides fuerit.

Accesserunt.) Adhuc uidetis perseverantiā illorū. Etiam cum Christus quiesceret, & ingressus esset domum, illi accesserunt, & instarunt precibus continuis, quoad sanitatem consecuti sunt.

Creditis.) Sciebat id planē Christus, unde nō tantū ignorās querit, sed ut fidem ipsorū manifestā faciat, dicit:

ait: Creditis. Et sic uult ut ipsi fateantur fidem suam, etiã coram alijs. Dicit: Putatis quod hoc possum facere, & solo uerbo uel imperio meo uobis restituere sanitatem?

Credimus.) Planè credimus tantam tibi uirtutẽ diuinitus datã esse: si nõ crederemus, te nõ accessissemus.

Iuxta fidem.) Voluit hoc fidei ipsorũ concedi, quod tamen per suam gratiã & misericordiã dignatus est facere. Ita aliàs cum legimus, gratia dei saluati sumus, bene notandum est. Et scriptura tribuit id fidei nostræ, quod est gratiæ. Demus nos omnẽ gloriã deo. Et sic nihil habes quod tibi ascribas, si deo omnẽ gloriã tribueris. Neq; necesse ut fidem nostrã opera antecedat, sed si illa uerè adfuerit, opera non aberunt deo grata.

Aperti.) Solo cõtactu nõ sanasset illos, nisi accessisset insignis quoq; fides. Vnde tetigit, et iussit ut crederent, ne quis solo tactu sine discrimine omnes sanatos putet.

Interminatus.) Id est, durè increpauit, & cum seueritate interdixit illis.

Videte.) Vbiq; Christus declinauit uanã gloriã. Etiã apostolos suos sic monere uoluit, ne quid propter uanã gloriã agat: & hanc ob causam prohibet, quamuis sciret ingeniũ istorũ, ne hoc cæteris dicat. Ferè fit, ubi quibusdã inhibetur, ne quod secretũ reuelèt, quod magis soleant spagere, quàm si nunquã inhibitiũ fuisset. Neq; illi bene egerũt Christo nõ obtẽperãtes, quãuis id in gloriã Christi cederet. Sciebat enim Christus plerosq; Iudæos ingratos fore, et magis exasperari audito hoc miraculo.

Diuid.

Diuulgauerunt.) Non solum uicinis suis obnunciarunt, sed omnibus in tota illa terra, quasi hoc eis demandatum esset, ut omnibus indicarent, quod Christus illis contulisset beneficium. Sicut in hoc miraculo apparet gloria dei, ita etiam apparet quomodo Christus fidem ab omnibus requirat: deinde quomodo uana gloria uitanda sit pulchrè insinuat. Additur aliud miraculū.

Illis autem egredientibus, ecce adduxerunt illi hominē mutum, dæmoniacum, et eiectione dæmonio locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ, dicentes: Nunquam apparuit sic in Israël. At pharisæi dicebant: Per principem dæmoniorū eiecit dæmonia. Et circumibat Iesus ciuitates omnes, ac uicos, docens in synagogis illorū, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem morbū, & omnē languorē in populo.

Scimus Christum multa fecisse miracula in genere, etsi non sint scripta multis uerbis. Nam quod dicunt de tribus mortuis suscitatis, uerum est, sed quod non sint plures excitati, incertum est. Ita etiam Christus multos mutos & surdos curauit, de quibus tamē nihil legimus. Hunc autem quem hic habemus, opponit duobus illis superioribus. Certe erat grauis morbus, quia is à dæmonio agitabatur, attamē ad unicum Christi uerbum eiectus est dæmon iste. Considera Christi diuinitatem.

Admia

Admiratæ.) Varietate in populo Iudæorum & principibus notate. Populus magis idoneus erat ad recipiendū fidem, quā principes. Hic etiā uides populū non esse irrisorem, sed principes pharisæorum. Suprà princeps religiosus erat, & turba irridebat: nunc contrarium uidemus.

Nunquam.) Igitur gratia Christi multū antecellit omnīū prophetarū gratiam, etiā ipsum Moſen. Christus enim filius in domo erat, & Moſes ſolum ſeruus. Imperabat ſolis uerbis demonijs ut exirēt, & per hoc agnoſcebatur ſummæ eſſe uirtutis & potētiae diuinæ. Vnde oportebat phariſæos excitari, ut digno honore colerent Chriſtum, inde maiore obtrectandi & calumniandi anſam arripuere. Infrā in decimo capite illa magis tractantur. Diſcamus etiam nos ſerre ea quæ bene à nobis facta ſunt, malè à quibuſdam exponi. Patiamur malos interpretes bonorum noſtrorum operum. Chriſtus hoc ſuo exemplo prædixit diſcipulis, quia ante oculos illorum facta ſunt, ut uiderent qualiter mundus eſſet habiturus, & qui idonei ad ſuſcipiendum uerbum domini: unde iam cum dimiſſurus eſſet illos ad prædicandum regnum dei, illa ſic ordinauit.

Vicos.) Non ſolum per celebres & maiores ciuitates, ſed per oppidula contempta ambulauit. Hæc benignitas Chriſti, quod humiliores non contemnat. Nam etiam mulierculam apud fontem erudire dignatus eſt, Ioannis 4. Et in ijs apparet ſummū apoſtolorū officiū.

Cap. IX 10. OECOLAMPADII IN

In synagogis.) Publicè docebat, ne possent calumniari illum tanquã seditiosum, uel seductorẽ. Nam ueritas angulos nõ quærit, neq; occulta latibula, sed lucẽ, Euangelium.) Bonum istud nunciũ de uenturo regno dei, & quinã futuri sint illius regni participes, docebat. Clamabat opus esse pœnitentia non ficta, sed uera. Nouitatem uitæ predicabat, non hypocrisim. Interim curabat omnis generis morbos in populo, quibus miraculis doctrinã suam confirmabat. Ita Christus ali quanto tempore antequam discipulos suos mitteret, uoluit inelarescere.

Cum uidisset autem turbas, affectu misericordiæ tactus est erga illas, quod essent destituti ac dispersi uelut oues nõ habentes pastorem. Tunc dicit discipulis suis: Ipsa quidem messis copiosa, cœterũ operarij pauci. Rogate igitur dominũ messis, ut extrudat operarios in messem suam.

Erant tunc principes sacerdotum reges & presides, quamuis ethnici, qui publicam pacem fouebant. Sed quia populus non habebat fideles pastores, omnino disiectus esse uidebatur. Si quis autẽ tunc temporis interrogasset pharisæos de concordia & populi & doctrinarum, illi contendissent esse magnam concordiam. Nam ad solas suas ceremonias respiciebant, & non ad perfectionẽ fidei, & uerè bona opera. Et quia uerbum
domini

domini non docebatur ab illis, rectè dicitur quod populus sit disiectus, carens pastore qui ad idonea pascula ducatur: nam illi solum docebāt doctrinas humanas, quæ ad salutē parum pertinebant, & unde nihil consolationis recipere poterant. Hoc uerba ista signant, ἐκλελυμένοι & ἐρρημένοι, dissoluti, defectis uiribus & abiecti, ubi nulla est uera animi consolatio, & nulla fiducia in deum. Hoc etiā antea prædictū est ab Ezechiele propheta cap. 24. & ab alijs prophetis in multis locis.

Operarij.) Sicut apud Ioannem legimus, fuisse populi multitudinē, quæ iam matura erat ad recipiendā fidem, & postulabat propter maturitatem & alacritatem quandam, ut ab alio populo segregaretur, & ferretur in aream dei: ita hic multitudo ex populo Iudeorum & gentiū affluebat, & ex uarijs regionibus. Sicut in agro multæ ariste simul iunctæ sunt, ita in populo multi homines, alij fideles, alij infideles. Qui cōgregāt cum Christo? qui non dispergunt, qui non seipsos pascunt, sed populum.

Orate dominum.) Non uult ut quicq; per se currāt, sed uocationē expectent ut mittātur à deo: & ubi quis fuerit uocatus ad hoc opus, det operā ut præstet fidelē operariū. Orandum multitudinis nomine, ut illis fideles operarij mittantur. Et in hoc uerbo Christus præuidit futuras persecutiones, quibus uexandi erant quotquot Christum confiterentur. Eijciendi enim erant apostoli, & sic dispergendi in uarias regiones singulari uoluntate

Cap. IX IO. OECOLAMPADII IN

te dei, ut sic messis abundans, suos operarios habeat. Vt emittat, tribuit patri, etsi postea ipse emittat. Ita ubiq; uidetis eandem patris & filij esse potestatem. Vult dicere Christus: Iam estis apud me, et delectamini cōsuetudine mea, orandus pater, ut misereatur huius multitudinis, ut pro ijs qui iam quiescunt, alij laborent. Vnde nunc prescribit discipulis suis, quid facere debeant, & quomodo predicanda sit pœnitentia & gloria dei.

L E C T I O.

DEus qui omnia ex nihilo condidit, posset sua potentia absq; omnibus adminiculis totum mundum, & quæ in mundo sunt, angelos & homines moderari. Verum pro sapientia sua, ut omnia magis coalescerent, & amplius cognosceretur dei benignitas, alijs alia munera concredidit. In cœlestibus habet angelos, per quos multa operatur: ita etiã in hac terra, quod ad spiritualia attinet delegit apostolos, prophetas & doctores, per quos populum erudire dignatur. Nemo enim negare potest, quin deus sua illuminatione posset mentem hominis erudire, & illustrare absq; omni doctore: sed ita placuit deo, ut per uerbum suum & doctrinam, alij alios erudirent. Quomodo enim crederent, nisi audirent? quomodo audirent, nisi essent qui mitterentur? Suprà quarto capite audiuiimus, quomodo Christus discipulos aliquos elegerit in ministeriũ illud. Item etiã in precedenti capite similẽ uocationẽ in ministeriũ Euan gelij de Matthæo legimus. In schola ista apostoli uiderunt

uiderunt multa miracula, quæ declarabant quid esset futurū, ubi prædicaretur doctrina Christi. Et nunc dat peculiaria quædā præcepta duodecim illis, quos in hoc munus delegerat. Et sunt ista præcepta non perpetua, sed quæ ad tempus quoddā durare solūmodo debebāt, ut postea clarius agnosceris, nihilominus ex illis licebit uidere, quæ à ueris apostolis et dispēsatoribus deus requirrat. Primò igitur de uocatione apostolorum habemus.

C A P V T X.

Accersitis duodecim discipulis, dedit eis potestatem aduersus spiritus immūdos, ut eijcerent eos, et sanarēt quæuis morbum, & quemuis languorem. Porro duodecim apostolorum nomina sunt hæc. Primus Simon, qui uocatur Petrus; & Andreas frater eius. Iacobus filius Zebedæi, & Ioannes frater eius; Philippus, et Bartholomeus, Thomas & Matthæus, qui fuerat publicanus; Iacobus filius Alphæi, & Lebbæus cognomento Thadæus, Simon Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui et prodidit illū. Hos numero duodecim emisit Iesus, quibus præceperat dicens.

In isto uerbo, Accersitis uel uocatis, abstraxit discip

pulos à turba, nimirum ad se. Qui alios docturi sunt, magis familiares sunt Christo, & mentem eius intelligunt, & quæ alijs non sunt reuelata, illi annunciēt: quia dixit dominus: Quæ in aurem audistis, in testis prædicare. Seorsum enim quædam dominus dixerat discipulis suis uulgo non reuelanda, nisi suo tempore. quasi dicit: Quicumq; hoc officiū sumunt, solliciti ante omnia sint, ut familiares sint discipuli Christo.

(Spiritus.) Sic uoluit Christus honestare Euangeliū suum, cum alioqui essent discipuli idiote & pisces: & ne contemptibiles essent, dedit eis quædā dona, nempe eiectionem demonum, & curationem morborū ueriorum. Dona ista dicuntur gratis data, quæ etiam habere possunt mali. Nam Iudas etiam illorum fuit particeps. Nemo temerè ad docendū procedat, nisi sint sibi aliqua talenta diuinitus concredita. Qui uult docere populum, uideat primum ut sit doctus. Qui alios exhortari uult, opus habet aliqua eloquētia. Etsi non mundatam illam rhetoricæ artis blandiloquētiā habeat, tamen donum gratiæ ad hoc officium necessarium est. Si quis uocatur ut curam aliorum gerat, opus habet industria quadam. Qui se omnino imperitos sentiunt ad tale officiū, cessent, et ne cum periculo permittant se alijs præfici. Porrò qui eiusmodi donis locupletati sunt à deo, uiderint ne illa defodiant, si uocētur à fidelibus: uel si postulet necessitas, ne uelint delitescere, & propter uaria pericula abhorreere ab hoc munere. Sicut olim
deus

deus quando legem dedit, multis miraculis claruit, sic in initio Euangelij prodigijs & signis multis inclarescit. Cessatura aut illa dona erant. Discipuli imperant moribus, ut essent magis admirabiles orbi, & ut susciperentur benignè ab alijs. Neque opus uiatico illis, qui talia dona habebat. Primo Simon Petrus nominatur. Oportebat aliquem esse primum in ordine. Hunc uidemus in omnibus præcipuū esse. Illi enim oues sunt commissæ: etsi non illi solum oues commissæ sint Christi, sed etiam omnibus apostolis: uerum hic quasi os & uertex aliorum apostolorum.

Matthæus.) Publicanus, aliàs Leui: sed hic se non nominauit Leui, sed Publicanum, idq; non sine ratione. Noluît enim suam uilitatē tacere, à qua uocatus à Christo ad munus apostolicum.

Isariotes.) Neque hoc uoluit ommittere, quò maior fides esset Euangelicæ historiæ. Non caret autem mysterio, quod Christus duodecim apostolos elegit. Olim duodecim filij Israël erant, qui in duodecim tribus separati sunt: hi principes filiorum Israël facti sunt, atq; uocati duodecim patriarchæ. Ita nunc cum noua lex datur, duodecim constituuntur apostoli: quamuis illi non solum Iudæis seruituri erāt, sed omnibus nationibus. Delegit autem illos in apostolos, antequā emitteretur, quibusq; dixit quid ab illis requireret. Primo summam fidem erga deum Israël, deinde erga deum fiduciam, ne solliciti sint de uiatico uel defensione. Præterea hic obserua-

te, quod ubiq; prophetæ indicent Christum esse Iudæis promissum, illis quidem principio promissum regnum dei, et Messias, qui nasci ex illis debuit. Sed cum Iudæi, ut Actorum cap. 13. sese indignos redderent tanta gratia, Euangelioq; aduersarentur, apostoli iuerunt ad gentes, & excæcati sunt Iudæi, ut gentes intrarent.

In uiam gentium ne abieritis.

Id est, ne primum ad gentes eatis, licet uideatis magnam multitudinẽ gentium auidam doctrinæ cœlestis.

Et in ciuitatẽ Samaritanorũ ne ingrediamini, sed ite potius ad oues perditas domus Israel.

Ciuitatem per synecdochen dicit, pro ciuitates. Uiderit quisq; primo, ut domui suæ bene præsit. Pietatem erga omnes habeamus, maximè erga domesticos fidei. Præsertim id facere debent pastores & episcopi, qui diligenter suis prospicere debent ne errent. Ita apostolis primò commendauit Christus Iudæos, ne illi ullam excusationem habeant, & ut omnibus modis sint inexcusabiles, utpote qui neq; Christum, neq; apostolos audire uoluerint, sed persecuti sunt, & malum pro bono reddiderint. Hæc q; sententia simplicior est. Non opus allegoriam quærere. Hilarius aliam interpretationem affert, etsi satis piam, & dicit ne more gentium doceat, uel ne imitentur Samaritanos & hæreticos, sed potius accommodent se ad domum Israel moribus & doctrinis. Apostoli non propter se dona illa acceperant, sed propter

propter alios, ideo decet ut fideles sint.

Profecti autem prædicate, dicentes: Appropinquauit regnum cœlorū. Infirmos sanate, leprosos mundate, mortuos suscite, dæmonia eiicite: gratuito accepistis, gratuito date.

Ita Ioannes incipit concionari, & Christus uoluit ut eandem regulam seruariet, quam ipse in prædicādo seruauit. Neq; putes illos fuisse ijs pauculis uerbis contentos, nimirum adhortati sunt eos multis ad pœnitentiam quò desisterent à uita sua impia, uera resipiscentia, quò Christus rex ille locum habere possit in ipsis, & ut participes fierent huiusmodi regno. Nondum tamen manifestè ita Christum prædicabāt, ut eum filium dei esse dicerent, quia illud prohibuit eis, sed summa bona prædicarunt. Nam resurrectio, & illa mysteria latebāt, quos usq; Christus resurgeret.

Dæmonia.) Hæc dona accepistis, illis igitur utamini. Vbicunq; inueneritis afflictos & miseros homines, illis benefacite, ut ex beneficijs illis uestris, synceritas uestra cognoscatur. Vos nō lucri captādi gratia, adesse infirmis debetis, sed hoc unum curate, ut omnibus possitis benefacere, etiam ijs qui nondū benemeriti de uobis fuerint. Interim ista miracula quæ dominus per apostolos fieri uoluit, designabant uerè egrotationem animæ ad bona opera. Ita qui alios sua contagione inficiebant, & qui mortui erant, fideq; omnino carebant, ex-

citari poterat. Nusquam legimus in euangelistis, quod apostoli aliquos excitarint ante Christum passum, et si possibile sit quod excitarint: de incertis tamen nihil affirmare uolumus, neque debemus. In alio loco habetis: Super basiliscum & scorpionem ibitis, & nihil nocent bunt uobis.

Gratiatio.) Ut dixi superius, uoluit Christus Euangelium suum à quamplurimis accipi: sed ut primum nascitur suspicio auaritiæ uel doli, & plerique mortalium hæc uidentes, à sana doctrina abhorrent, ideo uoluit dominus discipulos ab ijs rebus liberos esse. Sunt dona spiritus sancti, & qui ista uendunt, etiam spiritum sanctum dicuntur uendere. In Actibus apostolicis uix aliud crimen illo unico perniciosius habetis. Et in ecclesiastico ordine, ubi deest animus benefaciendi proximo, omnia mala sequi solent.

Ne possideatis aurum, neque argentum, neque æs in crumenis uestris, neque peram ad iter, neque duas tunicas, neque calciamenta, neque uirgam: nam dignus est operarius cibo suo.

Omnino nulla cura sit uobis pecuniarum. Sic exiit eos à solitudine rerum terrenarum, ut omnem curam in deum collocent. Pater scit quibus opus habeatis, excitabit hospites, & alia ad uie necessitatem pertinentia. In posterioribus temporibus inuenimus, cum irent apostoli in orbem ad predicandum Euangelium, quod etiam

nonnunquam uaticum secum acceperint: & Paulus iubet sibi membranas & uestem afferri. Hoc autem uult Christus, ut auaritia ex pectoribus eorum sit, & ne pecunie studio prædicetur uerbum domini.

Neq; perã.) In quam reponatis panes. Satis largas mensas habebitis. Neq; tunicas habeatis duas, ut mutetis illas, neq; calceos. Si enim par fuerit, atteratur: nam omnibus istis nõ opus habetis, neq; uirgam uel baculũ quo ut amini ad defendendũ uos contra lupos uel canes, adeo securi eritis. Christus non hærebat omnino in externis, sed uoluit istos planè liberos habere, & ut in omnibus necessitatibus fidant patri cœlesti.

Operarius.) Digni estis qui accipiatis ab ijs quibus proponitis ueritatem, cibum & sustentationẽ uitæ. Illi quoq; iurè uobis dabũt uictũ & amictũ, & alia que uobis usui sunt & necessaria. Manifestus locus hic contra Catabaptistas. Vult dicere, Deus pater prospiciet uobis. Apud Lucam cap. 11. dicit Christus: Quando misit uos sine baculo, & pera, & calciamentis, num quid defuit uobis? At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet, uendat tunicam suam, & emat gladium. Ibi istam legem quam hic posuit, iterũ mutauit, quia iam alia ratio uiuendi præscribebatur apostolis: sed nunquã uoluit de fiducia in deum partem aliquam mutare. Fovebantur adhuc apostoli ut pulli imbelles, qui non poterant tunc temporis grauias ferre. Non præci-

picbat ieiunia, quanto minus paupertatem? &c.

Sed in quancuncq; ciuitatem, aut uicum fueritis ingressi, exquirite quis in ea sit dignus, atque illic manete donec exeatis. Cum autem intrabitis domū, salutate illam: & si quidem fuerit domus digna, ueniat pax uestra super illam: sin minus fuerit digna, pax uestra ad uos reuertatur. Et quicuncq; nō exceperit uos, neque audierit sermones uestros, exeuntes ex aedibus, aut ciuitate illa, excutite puluerē pedum uestrorum. Amē dico uobis, tolerabilius erit terrae Sodomorum et Gomorrhorum in die iudicij, quàm ciuitati illi.

Nam ante monuit, ne margaritas ante porcos proieciant. Videamus quis sit dignus, & promptiores simus illis, & id faciamus in gratiā Euangelij, ne simus cōiuncti impijs hominibus, ne Euangelium dei malè audiat. Verum si illi impij audiunt uerbum dei auidè, ne illos contemnāmus. Prohibet autem hic Christus euagationes, & ne sectentur popinas admonet, ubi lautius uiuitur. Epulones tales noluit Christus habere, noluitq; suos sic passim uagari.

Salutate illam.) Ostendite uos amicos, & beneuolos, & dicite nullam aliam ob causam adesse uos, quàm

ut salutē afferatis & pacem. Videmus etiam hic, quanti apud deum sit excepiſſe Apoſtolum: imò tales ipſum Chriſtum recipiunt principē pacis. Et hic nomine pacis accipimus proſperitatem, maximè animarum ſalutem: id eſt, benedictio ueniet ſuper illos, & ea quæ illis utilis et neceſſaria erit. Mos apud Hebræos dicere, Pax uobis: id eſt, bene ſit uobis. Proinde non opus eſt, ut tanta ſuperſtitione urgeamus nomē pacis, ut quidā ſolent. Dicit: Fortaſſis ſunt contemptores uerbi dei & irriſores, et hoc erit ſine periculo ueſtri: id eſt, ſine ueſtro incommodo: et ſi nō receperint pacem quam offertis, ipſe uiderint. Bene uobis erit.

Exeuntes.) Veſtrum non erit conuiuere ad tantam iniquitatē mundi, quæ uerbum domini contēnit. Propter ingratitudinē illorum uobis abeundū erit. Hæcquæ dicta ſunt apoſtoliſ, qui de ciuitate una in aliam iuſſi ſunt ire. Si dominus alios uellet extrudere, etiam illud exemplum imitentur. Cæterum epiſcopi non auellantur ab ouibus, de quibus rationem datiuri ſunt. Quod ſi omnino contingat quod ingrati ſint, et ſermones ueſtri non fuerint recepti,

Puluerem excutite.) Per quod indicant, nihil ſe commodi inde reportaſſe, neq; ſe terrena bona uoluiffe. Vel ſimpliciter indignationē animi ueſtri declarate, quia non ſitis futuri rei in ipſorum perditione. Si quid pulueris eſt, uel commodi, uel incommodi, abiicimus: nequaquā enim uobiſcum habituri ſumus portionem.

Sodomorum.) Isti qui non receperunt uerbum dei, nimirum qui & contempserunt, poena grauissima puniati sunt. Maximè hæc tempora cogitanda sunt. Vnde etiã rectè timemus, ne grauiora iudicia simus subitari quàm Sodomitæ: de qua poena nostras cõmentationes in Genesim legere poteris. Etiam Iudæorum poena qui Christum crucifixerat grauior fuit, quàm aliorũ populorũ. Hæc dicta sunt in solatium apostolorum.

L E C T I O.

A Vdiuimus heri, quomodo dominus miserit apostolos suos, ut prædicarent poenitentiam & regnum dei. Commendauit autem eis inter alias uirtutes, singularem fidem erga filios Israël. Deinde fiduciam in deum, confirmans corda eorũ, interminãdo ijs qui uerbum dei contemnunt, extrema omnia. Ne autem ignauiores reddãtur, ostendit quantis periculis expositi sint: cæterum hæc pericula non uenerunt ante resurrectionẽ Christi. Nihil enim illis Christo præsentẽ defuit, neq; ullas persecutiones senserunt, nisi quatenus irrisi cum Christo. Vnde apparet hæc sequẽtia pertinere ad tempora futura. Neq; credas solum hæc dicta esse apostolis, sed etiam omnibus qui illorum sequuntur uestigia.

Ecce ego mitto uos uelut oues in medio luporũ. Estote ergo prudẽtes, ueluti serpẽtes, & simplices sicut columbæ.

Non omnes æquo animo uos excipient, circũdemi ni lupis, id est, impijs hominibus, qui uos omnino perdere

dere conetur. Neq; unum & alterũ dicit, sed in medio
 luporũ, quibus est animus nocēdi. Porrò illos uult esse
 ones, id est, ouillis moribus, & innocentissima uite, ut
 in patientia sua possideāt animas ipsorũ. Nihil est infir-
 mius ouibus, nihil ferocius lupis. At protegēte domino,
 nihil ualidius ouiculis, & nihil infirmius lupis. Luporũ
 autem nomine, potissimum intelligit scribas & phari-
 seos, qui falsis doctrinis alios auferre cupiunt, ut audi-
 uimus de illis qui in uestibus ouium incedunt, & intrin-
 secus sunt lupi rapaces. Dat igitur eis præceptor quæ-
 dam, ut in periculis istis securi sint, & ne offendantur,
 & dicit:

Estote ergo.) Duas uirtutes commēdat, primo pru-
 dentiam, deinde simplicitatem, id est innocentia. Non
 uult omnino Christus tardos & stupidos discipulos, qui
 fraudes hominũ non cognoscant: uult esse prudentes in
 aliorũ sceleribus cognoscēdis, & diligētes in iudicādo
 ne fallantur. Neq; uult omnino pueros sensu, sed inno-
 centia, quæ est uera prudētia spiritalis. Nam qui spiri-
 tu dei præditi sunt, multũ circumspectiæ habent: &
 Christus maximè tales uult. Paulus pulchrè se omniũ
 morib. accommodabat, & singulari uersutia apprehēdit
 & attraxit multos. Simples uult sine cornibus, et inno-
 cuos, qui nemini nocēt, (Neq; illa rusticitas hic cōmēda-
 tur quorundã, qui etiã multis modis se falli non sentiũt,
 quiq; putāt omnia sic simpliciter tolerāda) & ne studiũ
 nostrum in eo uersetur, quomodo alijs incōmodemus:

Cap. X IO. OECOLAMPADII IN

ne cornupetamus, ut hirci & tauri. Sic Christus duo animalia proponit. Serpens in principio Genesis laudatur, quod omnium animalium sapientissimus fuerit. Proinde simplicem prudentiam Christus commendat, siquidem in hoc peruerso seculo uiuendum est. Sunt uariæ artes satanæ et innumerae, nisi illas agnoscamus, facile in laqueos illius cadimus: & sic etiam alij qui nobis commisi sunt, periclitantur nobiscum. Columba ramum pacis attulit, qua specie etiam spiritus sanctus dignatus est apparere. Discamus, qui spiritu sancto præditi sunt, quamminimè esse nocentes. Sint igitur illæ duæ uirtutes hic nobis commendatæ inter cæteras.

Cauete autem ab illis hominibus; tradent enim uos in concilia, & in conciliabulis suis flagris cedent uos; quin & ad principes ac reges ducemini propter me in testimoniũ ipsis ac gentibus.

Sit igitur hæc prudentia uestra, ut non omnibus facile uos credatis, præcipue ijs, qui uidentur religiosi, quiq; uidentur iuncti sanguine, cum de religione uera agitur. Spiritus enim sanctus arguit mundum de peccato, ob id mundus ferre nõ potest peccata sua argui, ideo nihil tutum erit. Neque omnes homines taxauit Christus, sed solum de malignis loquitur. Vult dicere: Accusabunt uos in suis concilijs, & grauisima crimina intendent. Suprà dixit Christus: Beati estis si omne malum dixerint aduersum uos. Publicè confundent uos, etiam

uidetur

videntibus omnibus, quò maior uestra sit ignominia. Duccemini ad præfides, & accusabunt uos meris mendacijs. Neque erunt contenti suis iudicijs illis inferioribus, quia iudicium sanguinis non licebat Iudæos exercere tunc temporis quando Pilatus & Herodes præfidebant &c.

Propter me.) Id est, propter inuidiam nominis meiduccemini ad illos præfides: etiam si nulla in re istis nocueritis, non tamẽ eritis securi, imò quanto purius Christum docueritis, tanto magis infensum habituri estis mundum. Non est quod cõquerantur de uobis, sed displicet eis uerbũ meum, quod ad nouitatem uitæ ducit: hinc seminariũ liuoris, quod odium satiari nequit. Condemnemini prorsus & occidemini. Vt Christus ductus principio ad pontifices, deinde regibus datus, quibus gladius concreditus erat, ita id etiam cum discipulis fieri uidemus. Primo monachi & alij in suis scholis condemnare & excõmunicare eos solent, & si nõ possunt flagris & torturis id quod in uotis habent consequi, regibus eos tradunt, quasi sint rei mortis. Scito autem id uoluntate dei fieri, quò magis sint inexcusabiles: neque poterunt dicere se ignorasse ueritatem, cum ueritatis præcones persecuti fuerint. Nam quanto magis ueritas uentilatur, tanto magis clarescit. Ita Paulum stantem ante præfides uidemus gratia dei adiutum, & magna libertate locutum, quod in maximam gloriam Euangelij eessit. Captus Romæ non cessauit loqui dei ueritatem,

qui rumor in totū orbem manauit. Porro uidemus magnam uolentiam luporum, quis sufficiet illis resistere? Igitur dominus addit:

At cum tradiderint uos, ne sitis soliti, quomodo aut quid loquamini: dabitur enim uobis in illa hora, quid loquamini. Nō enim uos estis illi loquentes, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis.

Cum igitur tradiderint uos, & in illo articulo cum destitui fueritis ab omnibus hominibus, ne putetis uos destitutos à deo, quasi non habeatis assistentē illum uobis, spiritus sanctus dabit os & sapientiam ad resistendum omnibus. Nos sumus indocti, sed ueritas per se factis plausibilis, & semper inuicta. Etiam si non credent omnes illam qui audiunt, nihilominus tamen manet inuicta. Imò etiā multi fuerūt, qui recisis linguis nō cessauerunt eloquia dei annunciare, adeò certa sunt promissa dei in fideli pectore. Propterea non est mens Christi, ut nunc nostris temporibus uacemus à lectionibus diuinarum literarum, & libros omnino seponamus. Opus multae lectione ad exhortationē, ut possimus resistere aduersarijs. Proinde male exponunt hunc uersiculū Anabaptistae, perniciosi homines in ecclesia dei. Quando iam imminet necessitas loquendi, & gloria dei periclitatur, si tunc deus uolet uti nostro ministerio, tanquā organo, utiq; uerbum suum suppeditabit. Nam nostrum negotiū

negotium tunc non agetur, sed dei. Ita in Actis apostolicis habemus, quomodo uniuersi nõ potuerint sapiētia Stephani protomartyris resistere, imò ne puellis & mulierculis sapientissimi sophistæ potuerunt resistere, adeò muti sunt omnes humana sapiētia præditi, aduersus filios dei. Omnis enim sapiētia à patre luminū est.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filij aduersus parētes, & morte afficiēt eos: & eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Verum qui sustinerit usq; ad finem, hic saluus erit.

Ne sitis adeò simplices, ut putetis ab ijs qui sanguine iuncti sunt, uel cum quibus olim familiariter uixistis, nihil periculi imminere. Futurum est enim ut etiam inter illos multi falsi fratres inueniantur. Neq; de omnibus loquitur, sed solū de falsis. Tanta crudelitas est hominū, ubi fidei est diuersitas. Vnde est opus magna circumspectione. Præteximus multum, Vicini nostri sunt & amici, ubi de religione loquimur. Si nõ est frater in domino, & unum Christum tecum colit, nihil boni ab illo expectes. Quibus non est spiritus Christi, neq; amabūt illos qui spiritū Christi habent. Vnde futurū est quod multi desicient. Igitor eam perseverantiam commendat.

Ad finem.) Multi ubi tam graues tentationes ingruerint, deficient. Vbi exarserit ignis probationis, opus erit magna perseverantia. Parum est incipere, nisi

Cap. X IO. OECOLAMPADII IN

etiam perseueremus. Vxor Lot exemplo nobis sit, quae in statuam salis conuersa est.

Cum autem persecuti uos fuerint in ciuitate hac, fugite in aliam. Amen dico uobis, nō perambulaueritis omnes ciuitates Israeliticas, quin iam uenerit filius hominis.

Hoc igitur iterum pertinet ad prudentiam confirmandam, ne simus adeo stolidi, ut quidam nos infamāt, dicentes: Vade illum in locum, ubi Euangelium non est, & illic praedica &c. Dominus id non iussit. Alia ratio fuit cum discipulis tunc temporis, quā nostro. Iubentur hic secedere si persequantur ab impijs. Et Christus elapsus est nōnunquam, & Paulus, & Dauid. Neq; isti arguuntur pusillanimitatis ac metus, quia hoc prudenter egerunt. Nam seruarunt se temporibus melioribus, quō gloriam dei magis prouherent. Et ecclesiae dei ali quando multō utilius est, ut pius pastor fugiat, quā quod se torturis obijciat: nō quod tam chara ipsis uita esse debeat. Verum sciamus quando sit persistendum, et quando fugiendum. Si periclitatur doctrina uerbi dei, tunc satius est mori, quā fugere. Si fuga plus prodesse possimus, fugiendum erit.

Quin iam.) Variè exponūt illum uersiculum. Alij de hoc tempore exponunt, quo Christus uersatus est cum discipulis: sed antequā perambulauissent has ciuitates, obuennisse tempus crucifixionis & resurrectionis.

nis. Sed uidemus discipulos non ualde periclitatos fuisse cum domino. Alij, quorū sentētia optime placet, dicunt quod regnum Christi multiplicandum non sit, & dilatandum super totam terram, nisi implerent suis concionibus istas ciuitates. Legimus enim in Actis apostolicis, quod discipuli dixerint, cum Iudæi nollent uerbum dei suscipere, se uelle ad gentes cōuertere: & tunc regnum dei dilatabantur, & metis plena erat.

Non est discipulus supra præceptorem, neque seruus supra dominū suū. Sufficit discipulo, ut sit sicut præceptor ipsius, & ut seruus sit sicut dominus ipsius. Si ipsum patrēfamilias uocarunt Beelzebul, quanto magis domesticos illius? Ne igitur metuatis eos.

Discipulus non est præstantior suo præceptore, neque seruus: & per hoc confirmat eos in cruce, ne putēt se meliores esse, quasi non debeant irrideri, & flagellari, & occidi, cum hæc omnia magistro acciderint. Nul- lus discipulorum Christi erubescere debet, si quid crucis fert, neque illud indicium est insipientiæ. Ferè qui sapientissimè docent & purissimè, pessimè apud mundū habent. Qui autem sua sapiētia omnem crucem uolunt effugere, ij præstantiores suo magistro esse uolunt. Hic Christus de se loquitur. Igitur ne quis putet se inferiore cruce, qui discipulus Christi esse uult: & illa bene oportet inculcare ut patientiam seruemus.

Patrēfamil.) Audistis nup cū eijcerē dēmonē, quod mox scribæ & pharisæi dixerūt me illū eiecisse in Beelzebul. Ne sit igitur uobis rarū, si quid tale accidat.

Nihil enim est tectum, quod non sit retegendum: & nihil occultū, quin futurum sit ut sciatur. Quod dico uobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in tectis.

Variæ hic etiam sunt expositiones. Mihi uidentur illa uerba huc pertinere, ut sciamus tunc quando Euangeliū prædicatur, reuelandas esse cogitationes omnium hominum. Alij in die iudicij arcana omnia reuelanda esse dicūt. Verum id est: sed magis placet illorum sententia, qui interpretantur locum illum de reuelatione cordiū. Videmus enim illos quos pientissimos arbitrati sumus, hodie esse perniciosissimos hostes Euangelij. Latet huiusmodi pestis in homine interno: & quando persecutio adest, tunc illa abscondita reuelantur, sicq; uidemus quid sit in homine, quæ pietas et misericordia.

In tenebris.) Vos ne timete, quia insensus est uobis mundus: neque quærat is angulos, sed liberè prædicate quod à me audistis, aliàs doctrina uestra magis suspecta erit. Quicquid locutus sum uobis exigēte tempore in aurē, iam super tecta (ita enim latitudines domiū solent appellare) de prædicate.

Hucusq; D. Io. Oecolamp. sequētia ex uarijs autoribus sunt collecta.

Et ne metuatis uobis ab his qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed metuite magis illum, qui potest & animam & corpus perdere in gehenna.

Confirmat Christus his uerbis discipulos suos, quòd alacres secluso omni timore uerbum dei prædicet in medijs periculis. Nã ille solus timèdus est, qui in hoc seculo potest agere quæ uoluerit de anima & corpore. Vult dicere: Delecti estis à patre in hoc, ut hæc mea, mundo adhuc occulta, passim inuulgatis: id quidẽ mundus feret molestè, adeò ut nihil molestius, neq; omitiet quicquã quo uos prorsus è medio tollat. Hæc futura ingenuè uobis prædico, sed uidete quid sit factò opus. Si patri uolueritis morem gerere, ut par est, & è re uestra, uitam adducetis uestram in periculum ineuitabile. Sin hoc reformidantes, mandatum patris contempseritis, non uitam modo hanc carnis, sed animæ quoq; adducetis in gehennam. Si itaq; me audire uultis, moneo & hortor, ut homines malos ne metuatis, quibus nihil plus permitti in uos potest, quàm ut corpus fortè occidant, quod alioqui deponendum est, ut ad immortalitatem perueniatis. Patrem potius obseruabitis, qui iratus animam simul & corpus potest deijcere in gehennam. Hæc q; sententia Pauli 1. Cor. 9. cum dicit: Væ mihi est, nisi euangelizem. De gehenna lege Iehosua 15. Ieremie 7. Ezechielis 30. quæ infernum significat.

Nōne duo passeruli asse ueneunt?
 & unus ex illis non cadet in terram si-
 ne patre uestro. Vestri etiam pili capi-
 tis om̄es numerati sunt. Ne igitur me-
 tuatis, uos pluris estis quā multi pas-
 seruli.

*Iterum hoc in loco Christus contra mundi persecu-
 tionem armat suos discipulos, quod nihil possit illis sine
 uoluntate optimi patris accidere, quandoquidem uiles
 auiculae non cadant in terram sine patre illorū. Vult di-
 cere: Si parua animalia & uilia quae hic uidetis uende-
 re uno asse, absq; dei uolūtate in laqueos hominum nō
 decidunt, quanto magis uos, qui ad imaginem dei facti
 estis, dei prouidentia et tutamine custodimini? Obserua
 hic illud, Sine patre uestro. Pater uester est, inquit, non
 passerulorum: qui posset igitur minorem uobis quā
 passerulis curam impendere? Pulos capitis uestri nume-
 ratos tenet, neq; tantillū sine ipsius uoluntate uobis po-
 terit accidere. Miram hic locus habet consolationem,
 si fide quis illum perpendat. Omnia enim dispensantur
 à deo. Ro. 8. Omnia bonis cooperantur in bonum. Ideo
 homines mali qui nobis minātur mortem propter Chri-
 sti Euangelium, ne metuamus.*

Omnis igitur qui confitebitur me
 coram hominibus, confitebor & ego
 illū coram patre meo qui est in caelis.
 Porro

Porro quisquis negauerit me corā hominibus, negabo eum & ego corā patre meo qui est in cœlis.

Omni timorē eximit per hæc Christus à suis, ut inatrepidè Euangelium prædicent. Nihil sanè optabilius & iucūdius, quàm coram patre cœlesti agnosci & commendari à filio Christo Iesu. Quales nos nominis sui testes hominibus, tali nos apud deum patrem testimonio eius usuri sumus. Habent illa uerba miram uim ad persuadendum ut Christum liberè coram mundo confiteamur. Confessio illa sit nō solum uoce, sed opere: quia qui dicit se nosse deum, & mandata eius non custodit, hic mendax est, & nulla in eo ueritas. Terreat hoc impios, & hypocritas, qui Christum negant, quò delictius in hoc mundo possint uiuere. Deus ignorabit illos in extremo iudicio.

Ne arbitremini quod uenerim ad mittendum pacem in terram. Non ueni ut mitterem pacem, sed gladiū. Nam ueni ut dissidere faciam hominem aduersus patrē suum, & filiam aduersus matrem suam, & sponsam aduersus sororū suam, et inimici hominis erunt ij, qui sunt domestici eius.

Occurrit hic Christus tacite cogitationi discipulorum pacem externam cogitantū perpetuò, & regnū

carnale: & est sensus: Ne frangat uos, cum uos mundus persequetur, neque putate modo instare tempus, ut uos Iudæi omni rerum tranquillitate perfruarini: multò aliter eueniet. Adsum quidem, ut quicumq; iugum meum tulerint, requiem inueniēt animabus suis: at terra hæc, propter impietatem suam, adeò aliena erit ab omni pace, ut nunquam sit æquè tumultuatum, atq; modo futurum est. Domestici hominis, hostes cuiusq; erunt: rumpentur omnia naturæ fœdera, nihil tutum erit à uis & insidijs, atq; omnino implebitur uaticinium Michæ, dicentis: Perierūt benigni de terra, & candidi inter homines non sunt, uniuersi insidiātur sanguini, quisq; fratrem suū uenatur ad necē & c. Perditè igitur adeò & calamitose habentibus rebus gentis huius, sanctæ hæctenus & electæ, ne uelitis uos externa quidem felicitate frui, & aduersa fugere, quandoquidem omnino hac tempestate omnibus afflictio & calamitas imminet. Bene uobiscū agi putate, quibus dabitur propter nomen meum pati, quod solidam salutē asseret. Patientur & alij, sed propter suam impietatem & c.

Veni ut disfidere.) Hæc uerba Christi planè ad impios pertinent, qui non possunt ferre Euangelij prædicationem propter sua uitia, quibus maculati sunt. Pij enim etsi ferant ut à se dissideant alij, atq; contrà insurgant, ipsi tamen in bono malum perpetuò uincunt, neq; insurgunt aduersus quemquam, quantum in ipsis est pacem habentes cum omnibus hominibus. Sed impij pios

in mortē tradent, quod nostrum seculū testatur. Hunc ignem in terrā dominus mittere uoluit, qui incenderet totum orbem. Veritas semper hostes habuit, & habitura est: sed hoc ne terreat fideles, dominus auxilio esse uult, quò possimus ea omnia æquo animo ferre.

Qui amauerit patrem aut matrem ultra me, non est me dignus. Et qui nō accipit crucē suam ac sequitur me, non est me dignus. Qui inuenerit animam suam, perditurus est eam: & qui perdidit animam suam mea causa, inueniet eam.

Debito ordine ea superioribus coherēt. Siquidem expectandum erat discipulis, ut à parentibus & filijs in mortem traderentur propter Christum, utq; ipsi qui Christum nō receperant, se inuicem quoq; omnibus malis essent insectaturi, consequens erat quod inimicitiam horum propter Christum suscipere oporteret, ac eos in extremis malis deserere. Huic autem naturæ affectus repugnat, ideo rectè opus est sui atq; suorū abnegatione. Et ille est gladius separationis de quo dixerat. Etiā Lucæ 14. similem sententiam habetis.

Crucem suam.) Nequit enim absq; cruce & persecutione prædicari in mundo regnum dei, quapropter nihil certius cruce, manet eum qui seriò uolet Christum sequi prædicando, mundoq; testimonium ferendo quod opera eius mala sunt. Accipiat quisq; crucē suam, quā

Cap. X IO. OECOLAMPAD II IN

ei dominus imponit : non eligat sibi nescio quas cruces
more monachorum.

Inuenerit.) Hoc est, qui uita suae rationem habue-
rit, nolueritq; in periculum propter me adducere eam,
is sanè perdet eam, quia à me manet alienus, qui solus
seruare eam potis sum. Et anima hic pro uita hominis
accipitur.

Qui recipit uos, me recipit : & qui
me recipit, recipit eū qui misit me. Qui
recipit prophetam in nomine prophe-
tæ, mercedē prophetæ recipiet. Et qui
recipit iustū in nomine iusti, mercedē
iusti accipiet. Et quicumq; ad bibendū
dederit unī ex pulillis his poculū aquæ
frigidæ tantū nomine discipuli, amen
dico uobis, non perditurus est merce-
dem suam.

Hic iterū cōsolantur discipuli, ne terre ātur propter
imminentes persecutiones. Vult dicere : Quantiūlibet
mundo odio futuri sitis, atq; omnū reiectamentum, ha-
bendi tanti tamen mihi, patri, atq; electis omnibus futu-
ri estis, ut qui uos receperit, & uerbis uestris habens si-
dem, & uobis beneficia impendēs, me recepturus sit,
atq; adeò nō solū me, sed & patrē qui me misit: quicq;
contrā uos reiecerit, me & patrē eadem opera sit reie-
cturus. Iam esse electos aliquot, dubitare non potestis:

MATTH. E NARRATIO. 145

ij ergo uos suscipient, atque ita habebunt, ut præter si-
dem quam uerbis uestris tanquã meis habebunt, quam
imprimis uos quæretis, sitis ipsi gloriaturi in media
etiam persecutione, centuplum uos recepisse, quicquid
propter me dimiseritis, siue parètes, siue uxores, siue li-
beros, siue substantiam.

Prophetam.) Hoc est, qui dei prophetam, uel ius-
tum hoc nomine, quod dei propheta ac iustus sit, reci-
piat, iam hac beneficentia sua, illi se quodãmodo æqua-
uerit, ut pari loco cum propheta ac iusto illo apud deũ
habeatur, iuxta illud 2. Cor. 8. Pusilli hic accipiuntur
pro contemptissimis, qui Christo adherēt. Ita & aquæ
poculũ intellige, pro minimo beneficio exhibito. Ob-
serua etiam hic, quanti nos Christo simus. Neq; te mo-
ueat Papistarũ cauillum, qui suam dignitatem hic sta-
tuere uolunt, quasi sint recipiendi & audiendi, cum ni-
hil sani loquantur, uel statuunt. Afferant Christi doctri-
nam, & illos audiamus, & eos tanquam Christi disci-
pulos tractabimus & fouebimus.

E NARRATIONVM IN MAT
THAEVM FINIS.

CONCIONES ALI

QVOT D. IO. OECOLAM
PADII POPVLARES.

SERMO I.

Luc. 3

Um turba plurima conueni-
ret, & è singulis ciuitatibus
properarēt ad eum, dixit per
similitudinem: Exiit qui se-
mentem faciebat ad seminandū semen
suum: & inter seminādum, aliud ceci-
dit circa uiam, & conculcatū est, & uo-
lucres cœli comederunt illud. Et aliud
cecidit super petram, & enatum aruit,
quia non habebat humorem. Et aliud
cecidit inter spinas, & simul enatæ spi-
næ suffocauerunt illud. Et aliud cecidit
in terram bonam, & enatum fecit fru-
ctum centuplū. Hæc dicens clamabat:
Qui habet aures ad audiendum, au-
diat. Interrogabant autem eum disci-
puli eius, dicentes: Quæ est ista parabo-
la: At ille dixit: Vobis datum est nosse
mysteria regni dei: cæteris autē per pa-
rabolas, ut uidentes non uideant, & au-
dientes non intelligant. Est autem hæc
parabola. Semen est sermo dei: qui au-
tem iuxta uia, hi sunt qui audiūt: dein-
de

de uenit diabolus, & tollit sermonem de corde eorum, ne credētes seruentur. Nam qui super petrā, hi sunt, qui cum audierint, cum gaudio suscipiunt sermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierūt, & à solitudinibus, & diuitijs ac uoluptatibus uitæ euntes suffocantur, nec referūt fructum. Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde honesto ac bono audientes sermonē retinent, & fructum afferunt per patientiam.

Num sit aliquid in cognitione huius euangelicæ lectionis, nec ne, ipsi, si placet, facile apprehendere poteritis. Et scimus quidē nec iota, nec apicem superuacuum in literis sacris inueniri uel scribi. Aut quomodo ociosa loqueretur uerbum dei, quod est ipsa ueritas ac sapientia dei sapientissimi? qui & iudicaturus est omnem hominem de quibusuis uerbis otiosis. Sed hic uult nos magis attentos esse dominus ob mysteria quedam: primo quod hæc multis ad se uenientibus dixit, utpote rem, quam nemo ignorare debet. Secūdo, quia clamat: Qui habet aures ad audiendū, audiat. quasi dicat: Quisquis hæc non audierit internis auribus, & fuerit

IO. OECOLAMPADII

ra bona, inexcusabilis erit. Postremo ex cōmendatione,
 ne corū qui uerbū audierūt, quos dicit tenere mysteriū
 dei, quod certē magnæ fuerit dignitatis. Nam hoc est se-
 gnū quod sint filij, & nō serui, oues & non hirci, ut Io-
 an. 15. dicit: Iam nō dico uos seruos, sed amicos et dome-
 sticos dei. Videte igitur ne frustra ad uos clamet domi-
 nus: uidete ut inter filios dei annumeremini. Sunt qui
 hoc loco sacerdotibus & doctoribus adulantur, perim-
 de ac illi essent, quibus dominus solum abscondita reue-
 let, & scripturas sacras, & sic simpliciores & plebem
 à lectione diuinorum uoluminum auocant & terrent,
 imò penitus interdiciunt adiectis minis. Sed longè aliter
 sese negotium domini habet. Apostoli enim non solum
 sacerdotum & episcoporum gerunt typum, sed omnium
 fidelium, sicut Petrus in sua epistola dicit, 1. Petri 2.
 Vos estis genus electum, regale sacerdotiū, gens sancta,
 populus qui in lucrum accessit, ut uires prædicetis illi-
 lius qui è tenebris uos uocauit in admirabilem suam lu-
 cem. Sicut scientia non obest, ita ignorantia hic non im-
 pedit. Et solet fieri saepe, ut ignorantia proffit, quemad-
 modum apostolis, & scientia obsit, ut pharisæis. Et ite-
 rum scientia ut donum dei prodest, sicut in Mose &
 Daniele propheta, qui hoc dono dei bene usi sunt, &
 obsuisset illis, si non credidissent simpliciter uerbo dei.
 Ignorantes autem repudiātur. Dicit enim Dauid: No-
 lite fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intelle-
 ctus. Porro parabola ista interpretatur illis, quibus da-
 tur

tur scire mysterium, nimirum terræ bonæ, quæ affert fructum uarium. Perdet dominus sapiētiam sapientū, & prudētiam prudentum reprobat. At Paulus ad Ro. cap. 11. probat Israël propter fiduciam operum excæcari. Et Ioan. 5. dicit Christus: Propterea uos non creditis, quia gloriam ab inuicem accipitis. Audite ergo quod sit sacramentum, id est, arcanum Christianorum, & quod consummatū reddit Christianum: quod profectò præcipuum semen est: & qui hoc uerè sciunt, fructum proferunt: qui ignorant, Christiani non sunt: ut 1. Ioan. 4. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne uenisse, ex deo est. Et omnis spiritus qui non confitetur Iesum Christum in carne uenisse, ex deo non est. Hoc est enim uerbum dei, ut omnes qui credunt in eum, salui fiant. Si illi salui fiunt, planè multum fructum afferūt. Et 1. Ioan. 2. Omnis qui natus est ex deo, non peccat, quia semē dei manet in illo. Magnus siquidem fructus est non peccare. Nam si hoc uerum est de semine in genere, nemo rectè negarit de præcipuo uerbo dei uerū esse. Nam hæc est confessio beati Petri apostoli, super quam ædificata est ecclesia dei. Hoc semē capere, est uerè manducare carnē filij hominis, è qua tantus fructus nascitur ut uiuamus in æternū. Io. 6. Et hoc est mysteriū regni dei, quod uidentes nō uiderūt, & audientes nō audierūt. Neq; aliunde saluabimur, nisi hoc fructu habito. Hoc semen suscipite in corda uestra, & fructificate, qualiacūq; alia sunt quæ dicūtur nō curant

tes. Nā sepe peccatores ob eorū uitia seueriter culpādi sunt, cum omnē clementiā cōtemnāt, & irrideāt. Nec imitemini eos qui in hortum ingreſsi, cum odoratiſſimam possent carpere rosam, uertuntur, & iorticas carpiunt: hoc est, si audierint quippiā ardentius contra aduersarios dici, nihil præterea tenent, quā ut toto die sint in conuicijs, & quod dolendum est, nullus sermo de fide, de timore & amore in Christum locum habet in cordibus illorū. Iudicaturi adueniunt, non docturi, non uitam emendaturi, non exituri noui homines. Alij hoc semen missum faciunt, & toti à ceremonijs pendent, quos omnino reprobare debemus. Discite uel hoc unū semen capere, & habebitis margaritam preciosissimā, pro qua omnia bona distrahere oportet. Cæterum bene mihi de uobis polliceor. Audite igitur auribus corde, quæ nobis dominus proponat. Nam discetis nunc ex dominica interpretatione, quibus utiliter prædicatur uerbū dei, & quibus inutiliter & sine fructu. Semen super uiam, est quod tollunt uolucres, hoc est diabolus, ut nullum fructū serat. Ex ijs autem Christi uerbis, tria genera hominum colligo. Sunt qui uanam gloriam sectantur, & à iudicio hominum pendent, per quos omnes homines transeunt. Tot enim eos conculcant, quot timent: omnium seruorum serui sunt: & quicquid illi faciunt, dicitur diabolus fecisse, cuius organa & serui sunt. Sæpe mulieres auertunt uiros à cultu dei ueri, & omni honesto. Sic Salomō à filia Pharaonis, & Adam

ab Eua deceptus fuit, quemadmodum hodie multi, tam
 ab uxoribus quàm à uicinis, à religione uera abducun-
 tur. Ecce dicunt: Profectò si talem uitam uiuere induxe-
 ris in animum tuum qualem Christus, nullam amplius
 gratiam apud homines habebis &c. Nam semē uerbi,
 ubi conceptum est in pectore puro, urget hominem ad
 imitationem Christi, quod nequit ferre diabolus. Ita mo-
 net sapiens Paulus, qui non curat tales, & dicit: Si ho-
 minibus placere uellē, dei seruus non essem. Quid per-
 dit omnes hypocritas hodie in ipsa clarissima Euange-
 lij luce, quàm quod dicūt: O si sic uiuicrem, quid dicerēt
 homines de me &c. Sed miseri isti non cogitant, quid
 dicat de illis deus: Quandiu non sepiueris agrū tuum,
 diabolus princeps mundi huius tollet quod suum est, &
 semen uerbi dei non sinet enasci, quod tandem perpe-
 tuam ignominiam afferet. Secundi sunt qui seminant
 super lapides, & ij sunt qui abhorrēt à ferēda cruce do-
 mini. Bene placet illis Euangeliū, bene placet Christus,
 sed mox ut persecutio cœperit ingruere, ij qui cum Pe-
 tro polliciti sunt se Christum usque ad mortem sequi, fra-
 ga turpissima dilabuntur. Sed quàm stulti sint & illi,
 apparet: fugiunt enim pruinā, & incidit super eos nix,
 & è libertate in seruitutem turpissimam transeunt. In spe
 per non cogitant momētaneas esse illas persecutiones,
 non memores sunt Christi, neque omnium sanctorum
 exempla sibi proponūt. Miseros nos, qui possemus in-
 numerabilium seculorum tormenta redimere, & fugi-

mus? Christus animã suam pro nobis posuit, & nos ne minimam quidem spinarum feremus? Causa est, quia cor nostrum est lapideum, & deest succus gratiarum, neq; fides uera data est, aliàs nullæ persecutiones quantumuis graues & crudeles, nos à Christo separarent.

Tertij sunt quorũ semen suffocant spinæ. Alios perdidit superbia, et uana gloria, alios caro delicata: hos autem perdūt diuitiæ, quæ sunt eis sicut gibbus cameli, cum quo impossibile est intrare in regnum cœlorũ. Loquitur autem Christus de solitudine nimia, & auaritia. Multos enim nõ impediūt diuitiæ, qui usum carum norunt. Et magna uirtus dei est, cum diuitijs non periclitari fidem, si quando ingruunt aduersitates, & contumeliæ ferendæ sunt. Sed & hi stulti negotiatores sunt, qui hæc momentanea tantum faciunt. Si omnino animus est sequi diuitias, quare non sequimur æternas? Cur instabiles, quas hostes, uel ignis perdunt, pro indepredece bilibus sectamur? Viderint hoc loco ij qui nobis semper occlamant: Vbi sunt fructus prædicatium? Amici, non est semẽ uerbi dei in culpa, sed terra ipsa, quæ semẽ suscipere recusat: & si suscipit, suffocat. Est & hoc terribile, minimum esse numerum saluãdorum, non defectu diuinæ misericordiæ. Multi uerbo dei indigni sunt: tres partes semẽtis pereunt, quarta pars solummodo seruetur: sed & illa ab aduersario periclitari nonnunquã solet. Quarti, sunt ueri auditores, qui semen uerbi dei in bonam terram accipiunt, & multum fructum ferunt.

Cor nostrum, terra bona est, si quidē per spiritum Christi hoc semen susceperimus. Sic per Ezechielem prædictum est: Dabo eis cor nouum, & spiritum nouum, ut ambulēt in præceptis meis. Et iterum per prophetam: Spiritus tuus bonus domine deducet me in terram relictam. Qui sub lege uiuunt, cor habent lapideū: qui sub gratia, cor carneū. Illi igitur cor suum custodiunt, quotidianis precibus orantes dominum ut liberet eos à malo, id est, dæmone, ne subleget semen: sensuum custodiā gerunt, ne mors intret per fenestras: auertunt oculos ne uideant uanitatem: lingue frenum ponunt, ne loquantur impiē: non uadunt cum effundētibus sanguinē, non iam curant quid mundus laudet, sed quid deus. Similiter tempore persecutionis in patiētia possident animas suas, tollunt crucem, & sequuntur dominum, imò non tantum patiuntur, quin parati sint ad ferendum plura, atq; ita diuites afferunt fructus, non carnis fructus, quæ sunt ebrietas, crapula, insolentia, inuidia, & alia huiusmodi, sed fructus spiritus, scilicet illius uerbi incarnati Christi, qui iubet à se discere humilitatē & mititatem, qui dilexit nos usque ad mortem. Et ij sunt ueri fructus qui deo placent. Neq; dicemus esse fructus opera otiosa, et nulli proficua, sicut sunt educationes otiosorū, & constructiones templorū, institutiones anniuersariorū, & similiū. Nullum enim bonum opus dici potest, quod nō est ex fide. Dominus nobis suam gratiā concedat, ut bonæ arbores simus, fructificātes in uitā æternā. Amē.

IO. OECOLAMPADII
SERMO II. In die Mathie.

Act. 1

T in diebus ihs exurgēs Petrus in medio discipulorū, dixit: (eratq; turba hominū simul ferè centum uiginti.) Viri fratres, oportuit impleri scripturam hanc, quam prædixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux ihs qui cōpræhenderūt Iesum, quia cooptatus erat in numerum nostrum, & sortitus erat partē ministerij huius. Et is quidē parauit agrum ex mercede iniquitatis, suspensusq; crepuit medius, & effusa sunt omnia uiscera eius: & innotuit omnibus habitantibus Hierosolymæ, ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula Aceldama, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro psalmorū: Fiat commoratio eius deserta, & non sit qui inhabitet in ea, & episcopatum eius accipiat alter. Oportet igitur ut ex ihs uiris qui nobiscum uersati sunt toto tempore quo dominus Iesus perpetuam uitæ consuetudinē egit nobiscum, exorsus à baptismo Ioannis ad eum usq; diem quo receptus est à nobis

bis, unus quispiam constituatur qui sit una nobiscū testis resurrectionis eius. Et statuerunt duos, Ioseph qui uocatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus, & Mathiam. Et facta precatio-
ne, dixerunt: Tu domine qui corda nostri omnium, ostende utrum elegeris ex istis duobus, ut accipiat sortem ministerij huius & apostolatus, unde præuarius excidit Iudas, ut abiret in locum suum. Et dederunt sortes eorum, & cecidit fors super Mathiā, & cooptatus est in numerū undecim apostolorū.

Dictum est nuper de semine bono quod in terra boni cordis fructum affert centuplū, & uitam eternam. Hodie nobis se offert occasio de seminariis loqui, hoc est sanctis apostolis. Neque enim Christus solus exijt ad seminandum, sed & apostolos suos misit, qui seminarūt non aliud semē, sed idem quod à domino acceperant. Agitur enim memoria sancti apostoli Mathie, & propterea quedam de eo ex Actis lecta sunt. Nec putetis hoc nihil uestra interesse. Videndum enim est, qui sint qui ad uos mittantur, num zizania seminent uel triticum. Si enim uix bene cedit illis qui bonos seminatores & ductores habent, quomodo habebūt hi quibus omnino desunt, uel quod peius est, seductores sor-

tiuntur. Misero profectò res hominum in statu sunt, quæ
 tenebris immerfi sumus profundissimis, & nisi quis illu
 stret, actū est omnino de nobis: quod attendens rex mi
 sericordiarū, misit pædagogos. Porrò quia & nos ho
 mine: sumus imbecilles, ne terremur, iubet nos ire ad
 messem, eo quod ipse omnes destinavit & preparavit,
 qui sint recepturi suos: sicut et Esaias prædicit, quod læ
 tabuntur sicut in messe lætantes. Christus ipse seminat
 propriè, nos autē metimus. Multū oportebat nos lætari
 quod aliquos lucraremur Christo, quātiscūq; periculis
 nostris illud constet. Vnde Apostolus uocat bonū opus,
 si quis episcopatū desiderat. Exigit textus prælectus,
 ut aliquid dicā primū de electione, secūdo de profectu,
 tertio de opere. Dominus enim designauit LXXII.
 Nemo ex illis sponte currit, sicut Esaiæ caput 21. habet
 de falsis prophetis, de quibus dicit dominus: Currebant
 & ego non mittebam eos. Dominus erat qui eos deli
 gebat, ut audistis in epistola ad Hebræos. Nemo funga
 tur sacerdotio, nisi electus sit à deo sicut Aaron. Erat
 tunc in illorum numero Matthias, sed postea electione
 promotus ad ordinem duodecim discipulorū peruenit.
 Iam nō usque adeo certi sumus, quos ita elegerit domi
 nus. Elegit aliquos ad officium & salutem, aliquos uero
 ad officium duntaxat. Iudas aliquādiu solum seruebat
 officio, sed non saluti: unde & officio excidit, & meri
 tò ignauie sue pœnas luit. Matthias uero etiam proue
 ctus est. At nos uideamus num quis fungatur officio, ut
 à deo

à deo missus dicatur, & non usque adeo nobis curæ sit, num possibile illum sit cadere. Quis enim talis qui cadere nõ potest? quod Petrus in Actis clarè ostēdit. Negare non possumus, quin aliquo ordine geri res uelit deus. Docentur timorem dei. Cadit Iudas, succedit Matthias. Vide, primum uacat locus, eligitur spectatæ uitæ & certæ sciētiae in locum Iudæ, qui possit esse testis resurrectionis: tertio oratur, ne putetur esse fors, qualis est lusorum. In electione facile falli possunt homines, & sæpe quem homines probant, reijcit deus, ut in electione Iacob, deceptus Isaac amans Esau. Et David postremo loco inter filios Isai ostenditur. Et hoc loco, ecce quot titulis laudatur Ioseph filius Barsabas, insignis genere, deinde iustus, nimirũ operibus coram hominibus. At deus uoluit ostendere misericordiã suam, ut iam non imputetur homini, sed diuinæ gratiæ, quæ contemptibilia huius mundi elegit. Discamus quantum ualeat humilitas: parũ erat præcurrere Iudam, præcurrit et Ioseph iustum. Porro & in hoc Ioseph deus est admirabilis, de cuius zelo nihil legimus, nec de illius fastu, sed cum cæteris expectauit spiritum sanctum. Sicut autem orauerunt apostoli, ita et in Euangelio à domino præcipitur. Ipsa quidem messis copiosa, cæterũ operarij pauci. Rogate igitur dominũ messis, ut extrudat operarios in messem suam. Matth. 9. Disce etiã hic, quod dominus non prohibet in eadẽ ciuitate duos episcopos, sicut in Concilijs cautũ est: imò uult multos qui se in diuinis possint

adiuuare, ut maius habeant testimonium, & ut si sub
 duobus uel tribus testibus nō crediderint mali homines,
 magis sunt cōdenabiles. Aut cur gloriātur fuisse Romæ
 Petrum & Paulum? uel quare Paulus salutat in Philip
 pis episcopos? Verba ex Matthæo perpendamus iam
 adducta. Dominus enim dicit, paucos operarios: & ho
 die pauci sunt, quantumuis mundus cōqueratur de mul
 titudine sacerdotū. Pauci enim ex illis fideles sunt. Mul
 ta in ijs sunt mancipia uentris, multi pietatem quæstunt
 faciūt, multi sua quærūt, & qui Christum quærant pau
 ci sunt. Dominus autem uult rogari, quia nihil sine illo
 proficitur. Hic non uideo illum promouendi modū, ut
 fiāt lectores, exorcistæ, acolati, subdiaconi. Quantum
 ex oratione funebri Basilij & Cypriano colligere pos
 tuī, hic erat modus. Si quis fideliter seruisset, & inuētus
 idoneus in lectionibus, admonitionibus, exhortationi
 bus, & præterea honestæ uitæ, is prouehabatur. Non
 erat in precio illa unctio papistica. Inutilis etiā uel pro
 pter doctrinā uel uitam deponi poterat. Hodie omniū
 rerū abusus. Ordinantur quotquot pecuniā habent, uel
 seruiērūt: heri sutor, hodie episcopus: heri in stabulo, ho
 die in altario. Et illi se ordinatos putāt, cum ne minimo
 officio fungi queant, imò ne uersiculū legere possint: et
 ij sibi de Euangelio & uerbo dei iudicandi auctoritatem
 præsumere audent. Electio illic totius ecclesiæ erat, nō
 unius Petri, quamuis Petrus adhortaretur. Hoc ius ne
 scio qua calliditate quidam sibi uendicarunt, ut pro sua
 libi

libidine instituāt, & deijciant quoscunq; uelint. Et hoc
 nimirum nec in alijs electionibus condemnādum. Qui
 autem sint eligendi, satis audistis in epistola ad Timo-
 theum. Ceterum ut ambire nullus debet hoc cōcionan-
 di officium, ita nec iuste se denegare quis potest, si qui-
 dem sibi dona non deesse sciat, & quærat quæ dei sunt.
 Secundo electos mittit sua gratia intuitos, & uirtuti-
 bus conspicuos: quamuis ipsi nō minus imbelles sint, et
 aduersarij instar luporū sæuiant. Dominus tamen mit-
 tit eos, certos faciens quod nec pilus cadere possit de ca-
 pite eorū sine eius uolūtate. Et cum nec peram habeāt,
 nec calciamēta, nihil tamen eis defuturū prædixit, imò
 & absq; calciamentis feliciter perrecturi sunt inoffen-
 sis pedibus, & etiam calcaturi super aspides & basili-
 seos. Quādo enim nisi uos sine sacculo, dicit dominus,
 nunquid aliquid defuit? bene potero animos hominum
 excitare, ut uobis bene uelint. Deniq; ita dirigā uia, ut
 etiam si nullū salutaueritis, nō aberraturi sitis. Qui ha-
 bitat in adiutorio altissimi, in protectione dei caeli com-
 morabitur. Interim & apostolicæ uirtutes commen-
 dantur, nempe mansuetudo, qua agnos imitemur, ne-
 minem lædentes, omnibus benefacientes, non dominan-
 tes in clerum, sed formā gregis habentes. Lupi non sunt
 hi ad quos mittūtur. Nam illæ, Ioan. 10. sunt oues quæ
 excipiunt pastores: sed ij lupi sunt, qui repugnāt uerbo
 dei, quales nunquam defuerunt. LXX. discipuli habe-
 bant Phariseos, Moses magos, prophete pseudopro-

IO. OECOLAMPADII

phetas, nostra ætate habemus Papistas. Nota hic ἀμὲν
 εὐρους, on sorgsamkeyt, iactantes curam in deū, etiā
 in media paupertate. O quā longè hodie absunt ab il
 la solitudine nostri episcopi, qui non solū solliciti sunt,
 sed etiam pauperes premūt miris exactionibus, & Si
 monis partum in scænus elocant. Quidam non habent
 peras ad exponendū, sed habent peras ad recipiendū.
 Hypocrisis est, quod quidam Franciscanorū ostentant,
 qui seruare uolunt strenuitatē, ἀσθλαότης & ala
 critatem, in hoc, ut ne saluent quidem alios. Non enim
 hic affabilitas interdicitur. Tertio officiū ostenditur,
 ut prædicent pacem: quam? desideratissimā illam cum
 deo patre, sine qua nihil iucundum, cum qua nihil aspe
 rum. Pax autem illa non contingit, nisi per Christum.
 Non iubet prædicare legem, sed Euangelium: non con
 suetudines, sed pacem. Non ueniūt ad perdendum, sed
 ad saluandum. In his omnibus de mercede non est ma
 gna mentio. Quāquam bona conscientia licet edere,
 ut apostoli, que apponuntur. Non autem iubet multa
 exigere, tantum recipiendi potestatē dat, & si quidem
 fructū fecerint, bene: sin minus, pax reuertetur, hoc est
 uobis deus non irascetur si uestro officio fueritis perfun
 cti. Hoc Euangelium & mihi singulariter hodie di
 ctum est, id quod à uobis nō celabo. Quoniā hæctenus
 non ambitione & proprio motu, sicut quibusdā uisum
 est, pro mea uirili, ut dominus dedit, fideliter uerbū eius
 proposui, contemptis aduersariorum nugis, etiam alijs
 condiz

conditionibus hinc auocantibus, bona spe inuenturum
 me aliquid spiritualis commodi apud uos. Nuper au-
 tem quidam maioribus precibus non solum petiuerunt
 ut pergerem concionādo, sed & quoniā plebanus uale-
 tudinarius est, omnem in me curam suscipere in-
 terūt. Fateor in hoc me ā imbecillitatē, quamuis sanctū
 sciam episcopatū desiderari: mea tamen infirmitas ma-
 gis me dehortata est, ut plus peterem dimitti, quā ad
 maiora assumi. Nam ut nunc res habent, malle in syl-
 ua latere, quā hoc officio fungi. Et quisquis intelligit
 quantum sit officium, mecum sentit. Sed quoniā nemo
 sibi uiuere debeat, non licuit contraire precibus, sed in
 me ferre iudicium, quod in alios. Quod ideo dico: sunt
 enim quidam uenatores sacerdotiorū, qui neq; possunt
 neq; uolunt etiam in minimo proximis prodesse, neque
 uno sacerdotio cōtenti sunt. Age, aiunt, uidemus quare
 predicarit, & quale precium petat. Hoc autem illi lo-
 quuntur, ut doctrinā uitient. Sciunt domini mei an un-
 quam aliquid pro me rogauerim, sed ipsis rogantibus
 non debui deesse. Verū dies domini id declarabit. Ego
 sanē uocationem domini arbitror, qua disco animos
 uestros ita erga me affici. De opibus non est mihi cura:
 hoc oro, ut fructum in uobis spiritualē habeam. Si uos
 Christum agnoueritis, si in illo mutuū dilexeritis, bene
 mihi repēsū est, hęcq; mea gloria. Et ut mentē meam
 habeatis paucis: Mihi non est animus aliud quā uer-
 bum dei predicare, idq; pure. De consuetudinibus pa-

trum dictis nihil curæ erit. Nam pleraq; contra dei uerbum sunt, & meri laquei conscientiarum: paratus ob id rationem cuius exposcenti dare. Pacem autem prædicaturus, nolo iniungi onera, sed liberum sit, quod Christus uoluit liberum: prohibitum, quod ille prohibuit. Quod ad dies, cibos, uestes, cceremonias attinet, nolo conscientias illaqueari. Similiter de confessionibus & sacramentis loquor. Vt animus est utilia non abolere, ita ad optima quæque adhortari conabor. Porro interim uos qui profecistis, ne offendamini: alter alterius onera portate. Cogitate quod pleraq; adhuc tolerare cogamur propter infirmos, ut & illi adducantur. Agnoscite quæ sit libertas uestra, & in externis non esse situm regnum dei. Vos autem qui infirmiores estis, uidete ne patientia uestra in malum uestrum sit. Nihil enim inuutabimus neq; renouabimus inconsultis ijs quorum interest. Dominus suum spiritum in corda nostra dirigat, ut quæ eius uoluntas sit, & agnoscamus & faciamus. Amen.

SERMO III. In die Pentecostes.

Ioh. 14

I quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum uenimus, & mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat, & sermo quem auditis, non est meus, sed eius qui misit me patris.

patris. Hæc locutus sum uobis apud uos manēs. Paracletus autē ille qui est spūs sanctus, quē (spiritū) mittet pater nomine meo, ille uos docebit omnia, & suggeret uobis omnia quæcuncq; dixi uobis. Pacē relinquo uobis, pacem meam do uobis: nō quomodo mūdus dat, ego do uobis. Ne turbetur cor uestrum, neque formidet. Audistis quod ego dixi uobis, uado & uenio ad uos. Si diligeretis me, gauderetis utiq; quod dixerim, uado ad patrē, quia pater maior me est. Et nunc dixi uobis priusquā fiat, ut cum factū fuerit credatis.

Miretur fortasse aliquis, quare Christus propē semper apud discipulos suos spiritum sanctū agnominarit πνεῦμα τοῦ, cum tot & uarijs alijs nominibus ob miras operationes & proprietates appelletur. Vocatur enim, ut in hymno canit ecclesia, Domini dei altissimi, fons uiuus, ignis, charitas, spiritalis unctio, digitus dei, dator charismatum. Item sub spiritus nomine, dicitur spiritus dei, spiritus Christi, spiritus domini, spiritus libertatis, spiritus adoptionis, spiritus ueritatis. Sed & à Dauid in Psalmo 50. spiritus reclus, sanctus & principalis dicitur. Et in alijs locis creator orbis, & impletor, continens omnia, & innouans faciem terræ. Ab Esaia dicitur à donis, spiritus sapientiæ &

intellectus, consilij & fortitudinis, scientiæ & deuotionis, & timoris. Alijs in locis dicitur ædificator uiui templi dei, & scrutator cordium, & doctor omnium, auster meridionalis, & umbra in æstu, illustrator & lumē, ædificator, & multa alia nomina, si quis conferat scripturæ loca, licet inuenire. Quis autem sit, quod hoc modo cōsolatur dominus discipulos suos? Scias hęc causam esse, quia multa eis prædixerat aduersa, ut Io. 16. patet, fletum, inimicitias, excommunicationē à synagoga, & deniq; mortem ipsam. Decebat itaq; ut eo nomine mitigaret illa, & consolatore polliceretur, maxime ne aliud quiddam expectarent more carnalium Iudeorum, qui nihil quàm regnum externum somniabāt perpetuò. Etiam nos eadē, nempe quæ carni repugnāt, dicturi, opus habemus spiritu sancto. Nam quis est, qui non orat in afflictionibus pro consolatione? Neq; est aliquis, si pro uera consolatione uana occurrat, cuius non geminetur dolor. Consolatione post afflictiones si quis caret, nescit quò se uertat. Et quemadmodū palam est uitam hominis esse in anxietate & tristitijs, ita & gemitum querere consolationes. Prodeat etiam ex beatissimis huius seculi uiris uel unus, qui non indigeat consolatione: adde etiam sanctissimos. Sed pauci reperiuntur qui ueram consolationem sectantur. Pleriq; pro uera stultam, & ut commodū corpori, acquirunt, & interim perdunt animas ipsorū preciosissimū thesaurū. Neq; illi curant quomodo mederi possit lepræ, cecitas

ti; mortiq; animarum. Sed ut consolemur, testimonium cito Davidis, qui optimè consolatus est, & qua uia sit consolatus, nō tacet, dum ait: Renuit anima mea consolari, memor fui dei, & delectatus sum, exercitatus sum, & defecit paulisper spiritus meus. quod legitur in psalmo 76. in quo tria ordine debito ponuntur. Primo enim nullum admittit solatiū, per quod à deo possit abstrahi. Secundo adheret deo per memoriam beneficiorum diuinorum. Tertio assequitur ueram consolationem, & quod plus est, delectationē. Et uide num hic ordo etiam seruatus sit apud apostolos. Primum erant ablactandi à lacte consolationum mundanarum, quæ quodammodo pueriles dici possunt, ut uirilibus gaudijs & cœlestibus potirentur. Itaq; non consolabantur ex rebus temporalibus & transitorijs, quæ sequentes Christum dimiserant. Non uadit piscatum Petrus, nec ad teloneum Matthæus mittitur. Non solabantur amici iam facti inimici: non Christus ipse adhuc concessus, cuius præsentia maximè licitum uidebatur solatium, sed abire eum oportebat, ut ueniret paracletus, spiritus totius consolationis. Iam longe minus sibiipsis poterant præstare uel tantillum solatiij homines rudes & timidi. Secundo igitur sese ad preces conuerterunt, quæ est uera uia salutis, perseuerantes unanimes: unde illa mirifica subsecuta est consolatio. At nos neq; sanctiores Maria, neq; meliores apostolis, neq; gratiores deo sumus quàm ipse Dauid. Proinde si consolationem cupimus, hoc ordine

potissimum illam queramus. Primo oportet ut renuas aliunde consolari, quam à deo, qui est spes, consolatio, & refugium tutissimū omnibus eum puro corde implorantibus. Impossibile enim fuerit, quod temporariā simul & æternā possideas consolationē. Loquor autem de ijs temporarijs rebus quæ te auocāt à deo. Nā dum ijs quis se occupat, & illis sese deuincit, ut obliuiscatur dei & beneficiorum in se collatorum, talis tanto magis deum posthabet, quanto plus ijs transitorijs consolatur. Ita enim Moses de populo suo ait: Incrassatus populus, impinguatus, dilatatus, & oblitus es domini creatoris tuī. Et sequuntur postea horribiles pœnæ. Nec est quod dicam, Admittam consolationes quæ neq; diuine sunt, neq; contra deum. Sed hoc est impossibile, nisi ueritas mentiatur, quæ ait: Qui nō est mecum, contra me est. Et sanctus Hieremias propheta ante templum duos corbes ficuum uidit, alterum ficuum ualde bonarum, alterum ualde malarum, tertium non uidit. Ficus, opera, cōsolationemq; ex dulcedine, uel ualde malæ, uel ualde bonæ (medium enim nescitur) significant. Et ut clarius habeas, dicit Gregorius: Gustata carne desipit spiritus, & contrā. Sed neq; capax es ducarum consolationum, ut Esaias ait: Angustum stratū duos non capit. Pallium breue duos non operit. Hyāria peccatorum per unam quamuis creaturarum, uel dei impletur. Alteram consolationum euacues oportet. Nam si balsamum infundatur, peribit in acetabulo. Vacuū autem & esuriētes, teste Maria,

Maria, bonis implentur. Esto autem capax sis, non tamen decet deum, quod habitet in templo prophanato per gratiam suam. Omnes terrenæ consolationes quæ non ex charitate prosuunt, prophanationes sunt, & inquinamenta iuiui templi, quod decet sanctitudo in longitudine dierum, in quo nihil nisi aureum esse debet. Et quomodo deceret, ut deus habitaret cum inimico suo? Quæ communicio lucis & tenebrarum, puritatis & impuritatis? Christo & Belial? pio & impio? Potius seligendus esset infernus, & uaria tormēta, quæ excogitari possent, quàm tenebras istas admitteremus. Sed concedatur et illud, quod nõ sit indecorũ deo, cogita quàm non durabiles & inconstantes res in hoc mundo? quod subsequens præmium? Certè terrenæ consolationes pariunt perpetuam damnationem, & ignem æternum, ut Lucas 6. cap. habet: Væ uobis diuitibus, qui habetis consolationem uestram. Et diues ille euangelicus hic consolatus est ad momentum, sed æternæ poenæ se mancipauit. Viderint ergo mortales uniuersi quid agant, cum nemo stultis consolationibus uult fraudari. Inops profecto est & miser qui consolationem querere ex diuitijs etiam furti acquisite, & usu alienarũ rerum, & damno proximi attentat, & dissipatio æternarũ opum, parificiens quod interim æternã uitam amittat. Considera deplorandã rem. Aeger uel in digitiulo, ut consoletur pristina ualetudine, requirit consolatorẽ maleficũ dæmonis ministrũ. Orphanus & lugens desitutus con-

IO. OECOLAMPADII

solatoribus suis, cum blasphemia incusat deum & sanctos, quasi ipse sit miserrimus omnium quos terra sustinet. Famelicus continens ecclesiam in ieiunijs et orationibus, onerat se cibis, ut magis famescat anima. Cliens dolo & calumnijs circumuenit iudicem, ut se sententia iniqua consoletur. Auarus & proprietarius nec exemplo Ananiam terretur, quin proprietatem bonorum querat per fas & nefas. Honoris cupidus tantae impatientiae est, ut nec ferre possit ut extollatur gloria Christi, sed se inflans nouarumoris consolatione, praecipitium facit cum Lucifero. Et quis numeraret omnes species refocillationum per peccata queri solitarum? quas omnino deesse oportet. Ais, qui hoc faciet? & ubi inuenitur talis? quis tam insanus qui ita suam animam aeternis poenis addicere uelit? Verum multos scio qui illud fecerunt, & magis nefanda, quae in medium afferre propter pias aures horresco. Consolationes itaque ueras querite, quas uestrum caput Christus ac sancti omnes quaesierunt. Christus enim, licet nunquam non requieuerit in eo spiritus domini, tamen propter nos omnibus consolationibus carere in cruce uoluit, quando concurrentibus doloribus dicebat, deus meus, deus meus, ut quid me dereliquisti? qui tam intus quam foris dolorum plenus. Sed & angelus confortans non erat consolator, sed magis autor maioris doloris. Similiter & mater & noti caeteri, quod nos consolationem haberemus, si afflictionibus & doloribus obrueremur propter Christum. Atqui secundum Augustinum

finum hæc uerba ad corpus suum mysticum referuntur, quod semper in cruce mœrorem habiturū sit. Age dic unum solatium quod Baptista desiderauit, aut sancti, ut sancti. Redeamus autem ad nostrum David, & illum comparemus cum filio Solomone, qui in omnibus terrenis quæsiuit consolationem, & coactus est testificari uana esse omnia: contra pater renuit cōsolari, & consolatus est. Filius consolabatur in auro & argento: pater licet & ipse diues, testimonia præstebat auro & topazio. Filius comitē habebat pompam ministrorum: pater fit sicut passer solitarius in tecto, & optat pennas sicut columbæ. Filius Solomon oblectatur in lautis edulij & potulentis: pater David miscet poculū suum lachrymis & panem cinere. Filius habet consolatrices cantores, & cantatrices: pater rugit à gemitu cordis, & lachrymis lauat stratum suum. Ille relictus, hic delectatus. Dein si exempla quæris aliorum sanctorū, lege scripturam diuinam, & mille inuenies. Nonne omnes sancti reliquerūt regnum mundi, & ornatū huius seculi delicatum, patriam, liberos, uoluptatem, & omnia, ut Christo potirentur? Habes igitur exemplis & rationibus non posse fieri, ut simul consoleris à spiritu sancto, & à teipso. Nunc secundo non satis fuerit absolutum esse à uanis creaturarū consolationibus, nisi adhæseris & domino deo tuo per continuā memoriā beneficiorum in te collatorū. Vide autem ne ca sit perfunctoria, sed meditatio talis, ut in ea meditatione exardescat

ignis & character quidem imprimatur in cor tuum ue-
 ri amoris erga creatorē tuum. Sed quorum inquis cro-
 memor? Ah tam multa sunt quæ deus tibi contulit, ut
 cessare nunquam debeas laudare eius bonitatem, siue
 eius maiestatem in se, siue creaturas consideres. Ille enim
 sine principio & sine est, & finis omnium sine loco,
 quique locum omnem implet & excedit, similiter & tem-
 pus sine tempore & sine motu mouet omnia omnipoten-
 tens, sapienter denique gubernat omnia. Sed in primis, ut
 alibi in psalmis habemus: Memor facti iudiciorum tuorum,
 & consolatus sum: clama quotidie ex corde, cogita iudi-
 cia misericordiae et benignitatis dei, et quasi omnia crea-
 ta essent in utilitatem tuam. Nam ipse omnibus sapiens
 ita uititur, etsi communia habeat cum cæteris homini-
 bus, quasi ei soli ea largitas domini concessa sit. Et sic
 gaudens refugium suum habet ad deum tanquam ad ami-
 cum & patrem longanimum & liberalem in istis mis-
 neribus quibus suos afficit benigniter. Ipse etiam te ex
 morte uiuificare potest, etsi contra te totus orbis insur-
 gat. Commenda igitur in manus suas spiritum, uitam,
 causam, & tua omnia, & sic tuto in hoc procelloso hu-
 ius mundi pelago nauigare poteris. Pro conclusione,
 ne conqueraris, nunquam animo deerit consolatio, si
 obsequeris huic doctrinae. Quantum David & apostoli
 delectati sint, credo nec ipsos potuisse enarrare. O felici-
 tatem uerè felicem. Utinam illius nos esse participes.
 Communicabitur autem illa etiam nobis, si aqua tribu-
 lationum

lationum uerteretur in dulcedinē musti sapientiæ apostolicae, si nos accenderemur igne linguarum per charitatem, si separaremur in templū dei uiui, si sanctificaremur, & ex terrenis fieremus angelici, & admirabiles ipsis angelis, & sic nobis uerus timor, uera pietas cum scientia, sic fortitudo cum consilio, sic intellectus cum sapientia daretur, sicq; adlegeremur in filios dei, & deificaremur, ut heredes fieremus Christi, quæ certè magna sunt, & nunquā satis laudanda. Licet humana cæcitas perpetuò credat, si non geratur omne iuxta suum arbitrium, deum non esse, uel non curare res humanas. Valeant ij qui tam friuolè de deo iudicant. Queramus nos & cupiamus eiusmodi consolationes quæ perpetuò erunt: beati enim qui has assequuntur. Pij quam aliam consolationē habere poterunt, quàm deum curam ipsorum habere? et sic eis consolatoria sunt tam quæ agunt, quàm quæ patiuntur, tam quæ habent, quàm quæ non habent, & tandem in hanc uocem prorumpunt: Benedictus dominus, laudabile nomē domini. Et si nihil consolationis eis esset aliunde, satis tamen hoc eos gaudio afficeret, quod in charitate & gratia dei existunt, sicut sine dubio sunt omnes fideles qui absolui sunt ab illis uanis creaturarū consolationibus. Deus siquidem in eis est, cum eis loquitur, & quia uerax est, negare se non poterit. Utitur autem illorum nempe fidelium ministerio ad sui gloriā, eligit ad occulta reuelāda, implet eos benedictione, coronat misericordia, & clarificat si-

IO. OECOLAMPADII

erit filium. Et quomodo dicit te derelictum, si deum habes totius consolationis, in quo bona omnia? Pro tali solatio & nos toto corde ad deum adreamus, neque alia dona petamus, quàm ut seipsum nobis communicet, & ut dignam sibi in nobis inueniat mansionem, nempe ut sit in nobis, & nos in ipso semper. Amen.

SERMO IIII. IN LX.

Luc. 18

Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascēdimus Hierosolymam, & consummabūtur omnia quę scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & contumelijs afficietur, & conspuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, ac die tertia resurget. Et ipsi horum nihil intellexerūt, & erat uerbum istud absconditū ab eis, nec intelligebant quę dicebātur. Accidit autem cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat iuxta uiam, mendicās: & cum uideret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazareus transiret; & clamauit, dicēs; Iesu fili David, mise-

miserere mei. Et qui praeibant, increpabant eum ut taceret, ipse uero multo magis clamabat, Fili David miserere mei. Stans autem Iesus, iussit illum adduci ad se: & cum appropinquasset interrogauit illum, dicens: Quid tibi uis faciã? At ille dixit: Domine, ut uisum recipiam. Et Iesus dixit ei: Recipito uisum: fides tua te saluũ reddidit. Et confestim uisum recepit, ac sequebatur illum glorificans deum. Et omnis plebs ut uidit, dedit laudem deo.

Maximus fructus, & sacrificiũ præcipuũ, quod deo pro omnibus operibus & beneficijs referre possumus, gratiarũ actio est. Quid retribuã, inquit David, pro omnibus quæ retribuit mihi? Si feras obtulero, eius sunt omnes ferae sylvarum. Si templum uolueris construere marmoreum, cælum est thronus eius, & terra scabellum pedum eius, ut Esaias dicit. Si uestes & alia ei fieri feceris, ipse est qui uestit flores, & qui indutus est omni gloria & magnificentia. Vnde dicit: Sacrificium laudis me honorificabit, & illic iter quo ostendam salutare dei. Illi sunt uituli labiorum, quos super altare offerimus. Reliquum est, quod illi facere uolumus, in eius nomine proximo faciamus. Sed loquamur de his quæ deo per se reddere debemus, hoc est, confessio

ne & laude: & sicut in fine huius Euangelij audiui-
 dum dicit: Omnis plebs ut uidit, gloriã dedit deo. Quia
 enim omnia deus fecit propter semetipsum, ut in pro-
 uerbij cap. 16. habemus, etiam impiũ ad diem malum
 fecit. Et ipse per se sufficientissimus est, ac nullius rei
 egens. Quid illi ex omnibus quã gloria obuenire pos-
 test? Hoc tamen discrimine, ut cum laudatur à bonis, uo-
 luntaria in ipsos redit laus, sicut etiam propheta dicit:
 Voluntariẽ sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo,
 quoniam bonum est. Inuoluntarij etiam & impij cum
 nolunt deum laudant, & in medio inferno, & in medijs
 peccatis. De Pharaone enim dicit: In hoc excitauit te ut
 ostenderem potentiam. Ecce enim in ciuitate latro-
 nes in patibulo prædicant iustitiam iudicum, etiam ipse
 blasphemantes. At nos ex eorum numero ne simus, sed
 angelorum uitam meditemur, quorum omnis diligentia
 in hoc est, ut deo gratias agant, deum laudẽt, deum glo-
 rificent. Iam non hanc dixerimus laudem dei, si solis la-
 bijs laus perstrepetur, id quod in templis faciunt mini-
 stri ecclesiæ, contra quos dominus clamat: Populus hic
 labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Il-
 li autem intelligebant quid sibi uerba uelint: quanto
 magis inutile fuerit, ubi uerba non intelliguntur? Ceterum
 ut nos uerè laudare possimus, uideamus in primis
 quid nobis necessariũ. Omnis, inquit, populus ut uidit,
 laudauit deum. Ideo non laudamus, quia non credimus:
 idco nõ credimus, quia non uidemus. Et quanto plus ui-
 demus,

demus, tanto plus credimus. Orandum igitur continuo
 esset, ut deus mentis nostræ tenebras illuminaret: quas
 nostras tenebras dominus primū signauit in apostolis,
 deinde in cæco illuminato. Dixerat enim apostolis ma-
 gna mysteria, etiā Iudæ, quomodo tradendus gentibus,
 flagellandus, conspuendus, crucifigendus, & tertia die
 resurrecturus: sed lapidibus dicebat, & tantam rem sur-
 da aure præteribant, & quasi ea dicta essent otiose, &
 nihil ad se pertinerēt. Vnde Euangelista dicit: Et erat
 hoc uerbum absconditum ab eis. At non mirum in apo-
 stolis rudibus. Prophetiæ enim omnes antequā implean-
 tur obscuræ sunt, & difficiles intellectu: ubi autem im-
 plete, claræ & manifestæ sunt. Multas nimirū Chri-
 stus simul prophetiis explanauit, quomodo Ioseph in
 Aegyptum uenditus sit, quomodo cæsus Esaias, quomo-
 do consputus & illusus Hieremias, quomodo serpens
 æneus suspensus in deserto, quomodo Ionas propheta
 triduum in uentre ceti & c. Sed sicut in prophetis ob-
 scuritas, ita & in explanatione. Iam multò minor nobis
 excusatio, qui non solum txanscurrimus, sed blasphemamus.
 Vulnere, sudore, passio, martyrium, uenerūt in
 opprobrium, & quod amplius est, in Missa, quæ pro-
 pter hoc unum instituta est, et per hoc unum perficitur:
 quis hoc recogitat, quis dignè agit? Audiuimus nō raro
 stultas cantilenas in organis, aguntur ante consecratio-
 nem alia & alia, cum hoc unū fieri oportebat. Quam-
 uis omnino nō possim commendare Missas illas papisti-

IO. OECOLAMPADII

cas, postquam non communicatur, id quod præcipue
 Christus uoluit. Si tamen omnino quis non uoluerit à
 consuetudine audiendarum Missarum auelli, in nomine
 domini: adhortor saltem ad hoc, ut missis omnibus alijs
 ita se gerat, ubi cõtatur sanctus, agat gratias deo. Vnde
 & silētium præcedere oportebat: repetat secũ uerba cõ-
 nẽ dominicæ, siue ex Euãgelistis, siue ex Paulo: quibus
 ruminatis dicat deo gratias, & spiritualiter pascatur
 Christo, admonitus sacro symbolo: quod si feceritis, spe-
 ro breui futurũ tantam fore fidem, ut non solum benefi-
 cium Christi recordemini, sed etiam charitatem, & pa-
 cem, quæ est perfectio Missæ, signo cõmunionis prote-
 stemini, diuino ad hoc urgẽte spiritu. Sed uidete ex uer-
 bis Euangelistæ quæ dicat. Tradetur gentibus. Etiam
 hoc Lucas inter uerba posuit quod Christus tradendus
 sit. Dicit enim Christus: Hoc est corpus meum, quod
 pro uobis tradetur. Non peccaret minister mensæ do-
 minicæ, legens uulgari lingua, propter utilitatẽ audien-
 tium. Nã Christũ passum, audit etiã diabolus: sed pro
 nobis passum audire, est solũ fidelis, & gratias agentis.
 In quibus uerbis cogita quomodo tu tradendus eras car-
 nicibus, et lupis, et diabolis ipsis, sed immensa dei cha-
 ritas tradidit filium suum pro nobis, illum innocentem,
 illum gloriã mundi, illum agnum immaculatũ, illis dra-
 conibus impijs. Quas gratias dignas ageremus, si solũ
 incarnatus? Quas ergo pro eo quod usq; ad mortem se
 humiliavit? Tradidit Iudas, tradiderũt et pharisæi, quẽ
 illi

illi potuerunt dare, qui non erat suus. Vide autem quid lupi fecerūt. Totus hostibus datur, ut nos ab hostibus liberet. Factus pauper ut nos ditet. Totus illuditur, tanquam stultus, ut nos sapientes reddat: tanquam latro, ut nos iustificet. In cruce pēdet tanquā seductor, ut nos reducat. Etenim ut omnibus opibus priuabant, ita & omnibus honoribus inuidebant, contumelijs afficiētes. Neq; hoc satis uidebatur, nisi & flagellassent, ut in toto corpore nihil illæsum relinqueretur: & quod graue, nulla misericordia mouentur: nam conspuunt, & nondum saturati, ad crucem postulāt, ut nos uiuificet. Hæc ita discenda sunt, ut discamus & nos crucifigere in nobis omnes malas affectiones, concupiscentiasq; nostras. Porrò dominus hæc pluribus dixit, ut nullam sibi terrenam felicitatem promitterēt: expectabant enim terrenum regnum. Vno autem uerbo dixit: Tertia die resurget: Non quod inferior sit futura consolatio, quàm passio, sed omnibus modis excedet, uti perpetuum momentaneum, & graue leuissimum quiddam. Resurrectio autem Christi hoc operatur, ut & nos resurgamus iam in nouitatem uitæ, & per nouitatem uitæ olim ad gloriam. Hic aperire oculos discipulos Christi oportebat. Porrò exemplo isto & miraculo dominus docet, quàm sit necessaria petitio. Transit Hiericho, innotescit cæco qui pro corporali uisu ualidè clamabat, neq; impediatur per apostolos prohibentes, neq; pudore, neque timore, ne indignus iudicetur. Neque semel cla-

mat. Vocatur à domino, & dicit benignus dominus, quid uelit: respondetur, ut uideat. Redditur uisus propter fidē. Magnificat dominū, & cum eo populus. Per hunc loquitur nobis dominus: Ecce is tam cupidus corporalis uisus, quid uobis faciendum ut recipiatis uisum cordis? Non uidēt pharisei, nec magnificāt, quia nō credunt. Non credūt, quia nō cupiūt honorē dei, sed suum. Quanto uero damnosior cæcitas anime sit quàm corporis, tanto magis ad dominū clamādū & ardētius. Audivimus Christum incarnatū pro nobis flagellari, & crucifigi, cur nō petimus ut aperiātur oculi nostri? Scimus misericordē, & nō petimus misericordiā, ut misericordiam affecuti, ipsum glorificemus. Sunt qui prohibēt, cæci cæcorū ductores. Carnales illi, qui magis audiri uolunt suas effectas cogitationes, quàm deum misericordē, qui plus operibus, quàm fidei tribuūt. Sed Christus iubet adduci. Vide, non uult per apostolos sanare, sed per se ipsum. Ne quæras igitur aliū medicū. Pete tu à domino ut uideas, pete etiā ut uelis quod ipse sit uolūtas: nam & uoluntas à deo est. Magna petitio est uidere inter uera & uana, æterna & temporaria, cœlestia & terrena, diuina & humana, salutifera & pestilētia. Quid est ille mūdus? uanitas, deceptio, amaritudo. Quid apud deū? ueritas, salus, uita. Reliquum ut credamus tanta beneficia nobis prodesse, et statim uidebimus, laudabimusque cum tota ecclesia deū. Est præterea cum ieiunij solitū tempus instet quod uobis dicā, & faxit deus ut aperiatur

tur oculi uestri ad agnoscendū nō solū uera, sed etiā con-
 suctudines: nā multæ obseruatæ sunt hæctenus, quæ ma-
 gis obscurarūt gloriā Christi, q̄ illustrarūt. Et necesse
 est ut dicā aliquid de ijs, & uos moneā. Quod ad qua-
 dragesimā attinet, non est mihi illa contēpta: nam pau-
 cos scio qui totū tempus deo deputant, quamuis hoc sit
 Christiani hominis officiū. Sed bene se habet. Incipite
 semel à quadragesima uerā pœnitentiā, et uitā Christia-
 nam, quæ per omnē uitā duret. Quæ Christus per qua-
 dragesimā requirit, semper à nobis exigit. Maximè au-
 tem incipit à uerbo dei. Cæterū ut uerbo dei sit locus, ui-
 dete ne crapulis et Venere mentem obruatis. Propter
 hoc enim maximè ieiunatur, & ut orationi ad tēpus ua-
 care possitis. Vult enim & Apostolus tempus eligere
 coniuges propter orationē. Ante omnia Christus à no-
 bis querit nō opera hypocritarū, qualia sunt multa. Ita-
 li uestēs induunt, & se flagris cædūt, quasi in hoc sita sit
 uera pœnitentia: post pascha idem sunt qui nunc. Plus-
 ra suo tempore dicā. Iam admonēdi estis de cinere quo
 aspgimini hoc die, quod cū alijs ceremonijs planè omit-
 tendā censeo, uti rem cōtra fidē, cōtra pœnitentiā, cōtra
 eucharistiā, contra uerbū dei, cōtra ueritatē. Hypocri-
 ticā sanè rem, et friuolā, et nō fundatā in scripturis san-
 ctis æstimo esse. Sed ante omnia dicam uobis unde ortū
 suum sumpserit. Quidā dicūt quod sit admonitio mor-
 tis nostræ: sed ò uos miseros uidetis tot quotidie efferrī,
 & tali adhuc admonitione egetis? tot sunt monumen-

ta, tot morbi, tot necessitates, & nihil stabile sub sole,
 & uobis hac admonitione opus? quæ nõ tam ad erigen-
 dum, quàm ad deiiciendum animum facit. Tradunt his-
 torici de Aegyptijs, quod in conuiujs circumferant li-
 gneam tabulã, in qua est collocata mortui hominis ima-
 go: sed in quem usum? sermẽ iisdẽ uerbis: Ede, bibe, talis
 enim & tu futurus es. Videntur nunc homines idem fa-
 cere: asperguntur cinere, sed manet in crapula. Cur non
 magis assumunt puluerem? Neq; enim cinis sumus, neq;
 in cinerem reuertemur, sed ex puluere sumptus est ho-
 mo, in quem & reuertetur. Esto tamen quod tropicẽ il-
 lum accipiamus sermonẽ, quare non & illam assument
 figuram? Non permanebit spiritus dei in homine, quia
 caro sunt. Quare nõ attinguntur fœno, quia omnis caro
 fœnum? Sed nihil est. Oportebat potius ad cœlum re-
 ferri primũ oculos, sicut Christus dicit, Pater noster qui
 es in cœlis: ne iterũ fiamus filij seruiẽtis, sed adoptionis.
 Non est nostra habitatio in terris, sed in cœlis. Quam-
 uis autem conuertendi simus in puluerem, Christiani ta-
 men ob hoc non dolebunt, sed scientes se resurrecturos
 in gloriam, libenter ad tempus granum mortificari uo-
 lunt. Sed unde hæc orta? fuit strenuũ quoddam factum
 pœnitentiũ, quos secuti sunt λακόνιστοι, & hypocris-
 tæ, subrepsit falsa religio, quæ semper magis arridet,
 quàm uera: approbatum est à sacerdotibus, quia lucela-
 lum odorarunt, qui etiam cinerem hominibus uenalem
 fecerunt, & crucibus suis incantarũt. Non enim dicere
 possunt

possunt quod benedixerint, sed audietis quantum dant
 num inde uenerit. Non possum satis admirari pœnitentiam
 Niniuitarum, Achab, & Ezechie. Hi enim inuoluerunt se
 saccis, & cinere sparserunt capita, non ridiculè, sed uerè:
 sicut Esaias propheta dicit cap. 22. Et uocauit dominator
 dominus exercituum in die illa, ad fletum & ad luctum,
 ad caluitiũ & ad accincturam sacci: & ecce gaudium
 & letitia occidere bouem, & iugulare ouem,
 comedere carnem, & bibere uinum: comedere & bibere
 illud, quia cras moriemur. Et quoniã de ijs etiã
 legitur apud Ioëlem prophetã, peruentũ est eò, quasi
 dominus illis cineribus oblectaretur, & quasi hæc sit
 uera pœnitentia. Quare non benedicunt et saccũe
 Sed ibi dicunt: Scindite corda uestra, & non uestimenta:
 quare nõ dicunt, aspergite animas, non pectora? Atqui
 dolus manifestè apparet. Hæc fuit origo, audite quales
 fructus afferat illa hypocrisis. Primum offendit fidem,
 qua nihil est preciosius. Audiui multos dicentes, si non
 suscipiant cinerem, credant se non duraturos per annum,
 uel feliciores fore. Vides infidelitatẽ, uides desertionem
 à fide. Non satis erat cum Iudæis auxilium ponere in
 brachio hominis, & à deo de sciscere, spes est & in
 inanimatis. Non satis erat cum Iudæis adorare idola
 lignea uel lapidea, miseri illi spem in aqua & cinere habent.
 Vide quomodo diabolus hominem deiciat. Dicitur mihi,
 Nõ hoc cineri tribuo, sed benedictioni. Amice scio te
 seductum. Non est benedictio, nisi quæ sit iuxta

uerbum dei. Deus autem de hoc nihil præcepit, quia fa-
 cit ad imminutionem gloriæ suæ. Scio quidem in ueteri
 lege scriptum esse de cinere uitulæ rufæ, sed illa in figu-
 ra erant, & præsignabant Christi mortem: at postquã
 lux effulsit, dignum est ut recedant tenebræ. Papæ hoc
 lepido argumento præceperunt aquam benedici, sicut
 adhuc arguunt: Olim in nocte erant tenebræ, ergo &
 in die oportet esse tenebras. Vim habuit cinis uitulæ,
 ergo cinis ligni. Habe tu fidem in Christo domino deo
 tuo, & relinque ea quæ contra uerbum dei sunt. Manife-
 stè quidẽ legitur in Euangelio: Vnge faciem tuam, quia
 Christus non uult externã illam ostentationem. Hypo-
 critarum dicit esse exterminationẽ. Vis haberi hypocri-
 ta, uade et asperge te cinere. Sed dicis: Dominus inquit:
 Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera
 uestra. Mirabilis est illa lux in cineribus. Christus non
 loquitur de alijs operibus, quàm quæ ipse præcepit. De
 hoc autem nihil dixit. Esto misericors amicus pauperũ,
 nõ arrogãs in sermone, fatearis in corde tuo te peccato-
 rem, nihil sublime de te sentias, benefac pauperibus, dia-
 mitte debita ei qui in te peccauit. Indignum est myste-
 rio cœnæ dominicæ, & omnino peruersus ordo: nam
 cum sit symbolum pœnitentiæ, qui cinerem recipiunt,
 non debebant esse spectatores mysteriorum, quæ solum
 sancti recipiunt. O sanctos cinere plenos, quomodo ridea-
 mini à diabolo? Oportebat conuenire & manducare
 domini panem, & bibere sanguinem: & uerificatur de
 illis:

illis: Cinerem tanquam panem manducabam. Voluntarie accipiūt cinerem, inuoluntarij panem domini, quia longe est cor eorum à deo. Vultis quarto audire quidam tristius? quia illi putant se sic satisfacere pro peccatis, ignorant pœnitentiam, & euacuant meritum passionis Christi. Pœnitentia non in nostris operibus consistit: neq; enim omnibus suis operibus omnes sancti pro minimo peccato satisfecissent: sed est innovatio uitæ per spiritum Christi ad eius imitationem, ut sicut per Adam fuimus inobedientes, ita per Christum simus obedientes. Iustitiam quæ apud deum ualet non dat cinis, non ieiunium, neq; externum opus. Pœnitentiam facit noua uita, ita ut non amplius peccemus. Fortassis iterũ clamabunt nostri clamatores: Ecclesia, ecclesia, consuetudo, patres. Sed quid illa contra uerbũ dei? Audio hac hebdomada iterum egregiè blasphematũ contra uerbũ dei, contra ueram ecclesiam, contra ueritatẽ. Vnus me ad omnia concilia obstringet, alter ad traditiones, quas ipse ignorat. Iam nihil profuit mandatum dominorũ, & rectè, quia apparet quod odio illud habeãt. Ipsi non timent deum, non habent fidem, non curant uerbum domini, quid mirum si non audiãt uerbum dei, & mandatum senatus? Sed utinam uel curarent homines: sed malè loquor, curant homines, quos? aduersarios dei, datores munerũ. Utinam mentiar: sed oro ut nullos homines curẽt, sed deum ipsum iustum iudicẽ, cui prope diem rationem reddituri sunt. Cogit me necessitas uerbi dei

IO. OECOLAMPADII

talia loqui. Et loquar quandiu tales hostes patior. Domini, domini, quomodo rationē reddituri sitis Christo, qui pro uobis sanguinem fudit, ex animo perpendite: res animarū hic agitur. Vellem et omnes uos, quotquot ualeatis, tanquam filios à patribus petere, ne sinant gloriam uestram, gloriam suam, gloriā dei ab impijs baaliticis sacrificulis ita conculcari. Satis est, concludā que dixi. Oremus dominū ut aperiat oculos uestros, ne abscondita sint à nobis mysteria sua, sed ut uideamus eius potentiam, maiestatem, sapientiam, prouidentiam, bonitatem, iustitiam, & misericordiam, & laudemus eum semper cum angelis & omnibus fidelibus, nō solum in hac, sed & post hanc uitam. Amen.

SERMO QUINTVS.

Matth. 4

Vnc Iesus subductus fuit in desertum à spiritu, ut tentaretur à diabolo. Et cum ieiunasset dies quadraginta, & noctes quadraginta, tandem esuriit. Et cū accessisset ad eū ille qui tētat, dixit: Si filius es dei, iube ut lapides hi panes fiant. At ille respōdēs dixit: Scriptū est: Non solo pane uicturus est homo, sed omni uerbo, quod egreditur per os dei. Tunc assumit illū diabolus in sanctam ciuitatē, et statuit eum super pinnaculū templi,

templi, dicitq; illi: Si filius es dei, præcipita te deorsum. Nam scriptū est: Angelis suis mandaturus est de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Iesus: Rursum scriptū est: Non tentabis dominū deum tuū. Rursus assumit illum diabolus in montē excelsum ualde, & cōmonstrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum, & dicit illi: Hæc omnia tibi dabo, si prostratus adoraueris me. Tunc dicit illi Iesus: Abi satana, scriptū est enim: Dominū deum tuum adorabis, & illum solum coles. Tunc omittit illum diabolus, & ecce angeli accedebant, ac ministrabāt ei.

Quoniam, ut apostolus Paulus inquit, non est nobis certamen aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus rectores mundi, & spirituales nequitas in cœlestibus: nos autem potentia, industria, pugnandiq; promptitudine incomparabiliter inferiores sumus, & tamen nihilominus pugnandum est cum hoc hoste, qui non cessat nos infestare, uel pereundū. Belligerandum inquam est, quia uita nostra nihil aliud est, quàm meratentatio. Proinde sicut tyrones cum uident duces suos strenuè præliari, illorum exemplo & ipsi instruuntur:

IO. OECOLAMPADII

Nos autem antagonistas duos hic uidemus, Christum
 & diabolū, quod belli genus geritur quotidie. Scio ple-
 rosq; arrigere aures cum de bellis alijs dicitur, quæ ta-
 men nihil ad se pertinet. Hoc autē maximē ad te perti-
 net. Neesse enim est, ut uel iam captiuus sis diaboli, et
 contra Christum pugnes, uel cum Christo sis, & diabo-
 lo repugnes. Sed magnū uidetur in alijs bellis si qui oc-
 cisi sunt, non resurgunt: hic tametsi cecidimus, iterum
 per pœnitentiā reparari possumus. Hoc est quod mul-
 tos ignauos facit, qui misericordia dei & longanimitas-
 te mirum in modū abutūtur. Sed utinam uiderēt quan-
 to strages illa miserabilior, quàm illorum qui corpore
 pereunt. Qui autē in fide pereunt, nō tam uitam amit-
 tunt, quàm inueniunt, & è carcere soluuntur. At qui in
 alio bello propter uilem pecuniam cadunt, uerē moriun-
 tur, & dei gratia destituuntur. Et planē multo melius
 illis esset solum corpore, quàm corpore & anima eter-
 na morte damnari. Deniq; tu hoc attende, quod si ceci-
 deris, æque non poteris surgere, sicut mortuus, & dia-
 bolus probē cauebit, ut te in seruitute peccatorum con-
 tinua contineat. Discamus igitur à Christo præliandi ar-
 tem. Vide igitur, tunc quando Christus baptisatus est in
 Iordane, & apparuit super eum spiritus sanctus, audi-
 taq; est uox: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi be-
 ne complacuit, ipsum audite: tunc inquam uenit satan,
 & tentauit illum. Verum longe alia ratione Christū ten-
 tauit, & alia nos. Venit enim princeps mundi, & nihil
 inuenit

inuenit in eo. Nos autem omnes filij iræ sumus. Neque
 ausus fuisset Christum accedere, nisi Christus ei permis-
 sisset: nos autem & inuitos retinet, & dimissos perse-
 quitur. Signum autē certū est, in foribus esse passiones
 & cruces ijs qui declarati fuerint filij dei, iuxta illud: Si
 enim accesseris ad seruitutem dei, præpara te ad tenta-
 tionem. Satan non ualde oppugnat eos qui secum sunt,
 quamuis premat oneribus, sed abituros persequitur
 Pharao, & licet submergatur, maior tamen persecutio
 est in deserto. Nam illa prælia figuræ sunt nostrarū ten-
 tationum. Si igitur baptisatus fueris spiritu (nam bap-
 tismum simplicē, uel externū non ita curat) necesse erit
 ut glorificeris. Hic iterum respondetur ijs qui de otiosa
 fide loquuntur. Qui fidem ueram acquirunt, eam non
 nisi à spiritu dei assequuntur. At spiritus ille non est otio-
 sus, sed ducit in omnia bona, & uitam rectam, quæ ducit
 ad cœlorū gaudia. Porro hic docet Christus, quod an-
 tequam quis ad prædicandum proficiscatur, primū ipse
 se exerceat: nam cœpit facere, & docere: unde & ipse
 maximus est in regno cœlorum. Et Paulus eligit episco-
 pum irreprehensibilis & spectatæ uitæ. Et ita ducitur
 Christus in desertum à populis. At nos sumus minimi,
 docentes & non faciētes. Et fortassis omnes sumus mi-
 nimi, quia nemo tantum facit, quantum Christus præci-
 pit: unus tamen amplius, alter minus. Certē in hoc olim
 instituta fuerunt monasteria, ut in ijs exercerentur, &
 postea prodesse alijs: unde & ἄσκησις dicti fue-

IO. OECOLAMPADII

runt, ut cum fuerint satis exercitati, irent ad docendum
 alios. Itaq; discimus ex hoc Euangelio, quomodo unus-
 quisq; in deserto, & aliàs debeat pro se resistere aduer-
 sario. Tria autem tentationũ sunt genera, nempe que
 ad corpus, ad honores, & ad possessiones, in quibus to-
 tus mundus captiuus detinetur, pertinent. Sed ante om-
 nia uidete dolos perpetuos, quomodo satan obseruet
 temporis opportunitatẽ, & è cõtrario uigilantiã Chri-
 sti. Obseruat autem qua parte homo sit infirmior, &
 ea illum aggreditur. Serpẽs callidus nõ seduxit Adam,
 sed Euam inbecillio rem partem. Primum autem inci-
 pit seducere à carne, quia scit quod nemo odio habeat
 suam carnem. Ita enim solet fieri. Putamus nihil nocere
 unum poculũ uini, & item neq; alterum, atq; sic sequi-
 tur brutalitas, hebetudo, & innumera alia uitia. Sed res-
 sistendum erit uerbo dei, si satan tentat. Christus siqui-
 dem dixit: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni
 uerbo, quod egreditur per os dei: hoc est, non uiuit ho-
 mo solum animali uita, sed etiam spiritualem uitam, &
 deo acceptam agere debet. Illud pecudum erat, hoc an-
 gelorum. Et percutitur tempestiua plaga diabolus, qui
 non pascitur uerbo dei. Deinde hic sensus est: Non pas-
 cetur panis ille, nisi uoluntate & uerbo dei. Est & Chri-
 stus ipse panis noster, aliàs ægrotationes multa adese-
 rent & corporis & animæ, nisi ipse pasceret. Præterea
 uult Christus in ijs uerbis nos docere, ut etiam in sum-
 ma inopia fidamus diuinæ uoluntati. Secunda tentatio
 in

in honore uano, ut immittat præsumptionē cogitationis sanctæ de seipso, et quasi singularibus donis frui debeat præ alijs, quasi plura meruerit quàm cæteri homines: unde etiam uota castitatis effluerūt, & ambitiones episcopatum, eorum qui docere uolunt, cum non didicerint. Sed Christus repellit diabolum ijs uerbis: Non tentabis dominum deum tuum: utere etiam tu ea uia, quam deus præscripsit ad expugnandū satanam. Tertia tentatio est, qua se aperte monstrat in diuitijs, ut deo præponatur ipse. Christus autē ad mētē eius respōdet, quia diabolo perinde est ac si ipse, si alia creatura adoretur, modo honor deo decedat. Vnde Christus bene dixit, Soli deo seruias. Et signanter dixit, Soli deo, cuius est omnis gloria. Amen.

SERMO SEXTVS.

ET digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæ, quæ à finibus illis uenerat, clamabat ad illum, dicens: Misere mei domine fili Dauid. Filia mea miserè à dæmonio agitur. Ille uero non respondit ei uerbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant illum dicentes: A mitte illā, nam clamat post nos. Matth. 15

At ille respondēs dixit: Non sum missus, nisi ad oues perditas domus Israeliticæ. Illa uero uenit, & adorauit eum, dicens: Domine, succurre mihi. At ille respondens dixit: Non est honestū sumere panem filiorum, & obijcere catellis. Hac autem respondit: Certè domine: etenim catellī edunt de micis, quæ cadūt de mensa dominorū suorū. Tunc respondēs Iesus dixit illi: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut uis. Et sanata fuit filia eius ex eo tempore.

Dilecti in Christo, sæpe de fide loquimur, sæpe enim & Euangelistæ eius mentionem faciunt: quod nimirum non facerent, nisi & subesset necessitas. Nam cum continuo clamantibus de fide, nõ solū parua fides est, sed & multi sunt, qui fidei prædicationem arbitrantur superuacaneam, quid non futurum, si Euangelistæ eam siluissent? sed dedita opera loquuntur, & nihil aliud faciunt, quàm ut illam rectè commendent. Etenim in hoc præelecto Euangelio, quicquid actum, dictum & propositum est, eò tendit, ut fidei uirtus innotescat. Magnum nostrum opprobrium est, quod femina Chananæa cui nihil prædicatum, fidem seruat in Christum: nos toties admoniti per Euangelium, increduli manemus. Quod illa repulsa, firmè se ueriori dicto, do-

minum

minum sequitur: nos tot promissionibus ad dominum
 uocati, aliò nos conuertimus. Quod illa tam perseue-
 rans est in petendo, nos tam frigidi, tamq; insensati, ut
 ne accedamus quidem dominum, cum tamen causa nos-
 tra longè maior sit, quàm illius. Illius ægrotat filia, &
 à dæmone torquetur: nostra autè anima in graui capti-
 uitate diuexatur, & tanto grauius, quanto magis nos
 ignoramus uexari. Scimus sanctissimos clamare: Quis
 me liberabit de corpore mortis huius? & illi iam sanati
 sunt per misericordiam Christi, & tantum permittun-
 tur adhuc sentire tentationes carnis, quæ proculdubio
 partim ad seruitutè diaboli attinent: quomodo non cla-
 mabunt, qui in ipsa Babylone adhuc reperiuntur, quos
 superbia equitat, & calcaribus ad omnè impietatè exa-
 sperat, quos philargyria flagellat, & non sinit misere-
 ri proximi, quos amor carnis in uitia præcipitat, quos
 inuidia cruciat, & ad alienam felicitatè torqueat, qui-
 bus accidia compedes iniicit? Atque adèò tot dæmones
 patimur, quot uitijs subiaccemus: cur non curam habe-
 mus nostri? Videtur autem hæc mulier multò magis pu-
 defacere omnes concionatores, episcopos & alios qui-
 bus animæ commendatæ sunt, quod illa tantam filiolæ
 curam habeat: illi autè animas innumeras contemnunt,
 tantum contenti ut seipsos pascant. Etiam licet domi-
 nus egrediatur ad fines Tyri et Sidonis, hoc est, quam-
 uis multas opportunitates offerat, ieiuniũ, preces, et po-
 pulus siliat ueritatem, nihilominus illi ut cuticulã suam

10. OECOLAMPADII

curent, omnem operam impendunt. Quid dicam? Habetur cura de bubus, de porcis, de luto platearum, & satis anxia, sed contemnitur cura animarum, quomodo illis succurratur. At Apostolus Onesimum tanquam sua iussera commendat: deplorat Corinthum, quanto magis deploraturus ecclesiam? Et propheta Hieremias dicit: Quis dabit oculis meis fontem lachrymarum & capiti meo aquam, ut de plorem interfectos populi mei? Moses autem ita deplorabat, ut uellet de libro uiuentium deleri. Paulus uero cupiebat anathema fieri. Quis scilicet abalibatur, & ipse non urebatur? Hæc cura debebat esse communis inter nos, si esset fides aliqua. Sed uideamus Euangelium. Egressus est Iesus à superbis Iudeis, qui offendeantur in esu discipulorum, quod non lotis manibus manducaret, et in partes Tyri et Sidonis uenit ad eos qui humilitate præditi sunt: atque hoc semper facit uerbo suo, ut cum montes superbiæ non recipiunt aquam gratiarum, declinet se in ualles. Declarat autem quomodo fidem suscepit illa mulier, nullis meritis, nullis intercessoribus, sed erat afflictæ, sciebat se exosam genti Iudeorum, uidebat se unicam, nihilominus uenit & clamat. Erat autem nimirum magnus clamor, & est profundo pectore sumptus, adeo ut apostolos eius tederet. Escontra magnum erat silentium domini. Sed nemo credit hoc esse à crudelitate, neque enim durus esse poterat, cuius misericordie sunt super omnia opera eius. Verum hæc omnia ita agit, ut manifesta fiat eximia fides mulieris

mulieris ad confundendos incredulos, & ad docendum
 pios. Quod licet deus mox non respondeat, non pro-
 pterea tamen frustratur uotis suis. Orabat & Paulus
 tertio, & nō exaudiebatur. Apostoli dicunt domino:
 Amitte illam, quia clamat post nos. Non erat hęc mise-
 ricors intercessio, ut quidam exponunt, sed uolebant li-
 beri esse à clamore. Non dicunt, oramus pro ea: neq; di-
 cunt, adiuua, sed solum, dimitte. Sed esto orarint, at do-
 minus nō exaudiit eos. Mirum autem quomodo quidā
 tam impudentes sunt, qui hinc intercessionem sanctorū
 perceptā dicant, quam Chrysostomus & alij hinc ma-
 ximè colligunt non esse necessariā, & utilius per se ac-
 cedere ad dominum, quàm per alios. Sed illis responde-
 mus, quod probent in scriptura de defunctis sanctis tale
 quiddam dici: nam de defunctis est nobis sermo. Et ad
 hoc quotidie hortamur, ut uiui pro alijs oremus, tan-
 quam mater illa pro sua filia. Deinde probent quod
 Christus approbarit: nam per se orantē audire uoluit.
 Respondendū tamen, ut iterum manifestet illius fidem:
 Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt de domo
 Israëlita. Durum hoc uideri poterat respōsum, & pla-
 nē desperare faciens: quasi dicat dominus, nihil ad me
 illa, nō est ex ouibus Israël. Dicis: Si non est ex ouibus,
 quare postea sanat illius filiam? agit ne aliud præter offi-
 cium? Minimè. Hoc prius dixi, quod hoc sermone uo-
 luit fidem illius mulieris manifestare. Et Iudæis debeba-
 tur primum Christus, ut illis deesset omnis excusatio.

Sed quia credere noluerunt, & indignos se fecerunt, con-
 uertit se ad gentes. Nam quod dicit, & alias sibi oues
 esse, planè hoc declarat. Cæterum dum duplices sunt fi-
 lij Israël, secundum carnem aliqui, & aliqui secundum
 spiritum, non est alienum etiam hoc à sensu Christi: &
 mulier illa erat ouis, quia audiebat uocem pastoris, Iu-
 daei autem erant lupi & hirci persequentes pastores.
 Adhuc nihilominus perseuerat mulier illa, et cum prius
 clamasset, nunc etiam adorat & dicit: Domine adiuua
 me: nimirum declarans se non esse lupum, sed cupere esse
 ouiculam. Porrò in uerbo Adiuua, non est quod sibi ali-
 quid ascribat, sicut Pelagiani arguantur: Domine in
 adiutorium meum intende, ergo in nobis est pars uirum
 ad nos iuuandos. Sed illa planè de se desperabat. Et nos
 quoq; nobis nihil sumus conscij. Neq; hic clementer res-
 spondet. Dicit enim dominus: Non est bonum sumere pa-
 nem filiorum, & dare canibus. In quo non parum perstrin-
 guntur Iudæi, quod illud regnum ab eis auferendum sit.
 Sed minus intelligebant, quam mulier ipsa Chanaanæa.
 Erant autem ideo filij, quia occulta manifestauerat eis
 dominus, sed cœperunt apostatate, dominum nihil am-
 plius curantes. Verum quia adhuc expectabantur ad
 poenitentiam ueram, filij dicebantur. Gentes autem
 quæ ignorabant uerbum dei, canes dicti sunt. Nomine
 autem panis intellige quoduis genus beneficij, quasi di-
 cas ordinatam quandam charitatem esse, non ut nos su-
 cinus secundum carnem, sed sicut deus eligit, ut eos ma-
 gis

gis diligamus, quos filios sciamus. Verè etiam illud de
 canibus intelligere possumus, non esse prædicandum ini-
 micis fidei, qualescunq; illi sunt, & Christum qui est pa-
 nis angelorum non obijciendum esse incredulis. Nam
 qui de pane illo manducant indigni, iudicium sibi man-
 ducant, & rei sunt sanguinis & corporis domini. Pro-
 hibetur quotannis ad pascha canes, & fugitur tunc si-
 mulatio, & quæritur confessor qui det uanã absolutio-
 nem. Semel dico, quod omnes desistant, quibus non est
 horror prioris uitæ, qui aliquo manifestario crimine ira-
 retiti, qui mysterium hoc ignorant, quod sub pane tes-
 tatur per Christum, quem pro nobis credimus pas-
 sum, nos esse membra Christi. Cæterum ad hæc uer-
 ba, quid aliquis ex nobis dixisset, nõne murmurasse-
 mus dicendo: Putaram me inuenturum benignum do-
 minum, & inuenio lapide duriorẽ? Est hoc agere pro-
 phetam, consolatorem, & filium dei? neque gentiles
 tam duri essent. Sed illa nihil tale dixit, imò ne cogita-
 uit, sed confessa est se esse indignam. Misericordiam au-
 tem dei sciebat se extendere etiam ad indignos.

Orate dominum, ut talem in uobis exci-
 tet fidem, ne unquam aliò au-
 xilium quæritis, quàm
 apud dominum.

IO. OECOLAMPADII
SERMO SEPTIMVS.

Terat eijciens dæmoniu,
& illud erat mutū: cumq;
eiecisset dæmonium, locu-
tus est mutus, & admiratæ
sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixe-
runt: Per Beelzebul principem dæmo-
niorum eijcit dæmonia. Et alij tentan-
tes, signum de cœlo quærebant ab eo:
& ipse cum sciret cogitationes eorum,
dixit eis: Omne regnum aduersus se-
ipsum diuisum desolatur, & domus su-
per domū cadit. Quod si satanas quoq;
aduersus seipsum diuisus est, quomo-
do stabit regnum eius? quia dicitis per
Beelzebul eijcere me dæmonia. Quod
si ego Beelzebul præsidio eijcio dæmo-
nia, filij uestri cuius præsidio eijciunt?
Ideo ipsi iudices uestri erūt. Porro si di-
gito dei eijcio dæmonia, profecto per-
uenit ad uos regnū dei. Cum fortis ar-
matus custodit atrium suum, in pace
sunt ea quæ possidet. Vbi uero fortior
superueniens uicerit eum, uniuersa ar-
ma eius aufert, in quibus confidebat, et
spolia eius distribuit. Qui nō est mecū,
con-

contra me est: & qui nō colligit mecū, dispergit. Cum immūdus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arenata, quærens requiem, & nō inueniens dicit: Reuertar in domū meam unde exiui. Et cum uenerit, inuenit eam scopis mundatā atq; ornatam, tunc uadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores ipso, & ingressi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. Factum est autem cum hæc diceret, extollēs uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimō beati qui audiunt sermonem dei, & custodiunt illum.

VNicus defectus in quo omne infortuniū, est ignorantia dei ac nostri. Quod si q̄ sit ille bonus & potēs, nos uero quān simus miseri et infirmi, sciremus, longè aliam uitam institueremus. Nam si illius bonitatem agnosceremus, ipsa pulchritudine ad se nos traheret ut eum amaremus. Contrā si nostram miseriam non ignoraremus, planè requireremus medicum. Proinde qui utiliter uoluerint audire miracula dei, illa duo semper spectare debent. Age & in hoc Euangelio illud requiramus. Nam primum dicitur: Brat eijciens dæmo

nium. Alius admiretur quod Christus sicco pede mare
 transierit, uel quod panes multiplicarit, uel quod lepro-
 sos mundarit: ego hoc miraculum magis admiratus fue-
 rim. Scimus enim multò excellentiorem creaturã esse
 intellectualem, quàm aliam. Ipse enim dicitur initium
 uiarum, & tantæ potestatis est, quemadmodum Iob di-
 cit, ut nulla possit ei comparari super terram. Est enim
 rector tenebrarum, princeps mundi: & dominus ipse
 eũ uocat, fortis armatus, qui æreis uestribus suas portas
 claudit, & securè possidet, & ridet, ut Iob dicit: Repu-
 tabit ferrum quasi paleas, & quasi lignum putridũ es.
 Non fugabit eum uir sagittarius, in stipulam uersi sunt
 ei lapides. cap. 40. & 41. Nam hoc est in demone,
 quod non est in alijs, uoluntas mala & obsistens. Omnes
 aliæ creaturæ obsequuntur. Dæmon quamuis nõ possit,
 attamen cupit obsistere: & sicut fortis est, ita & mila-
 le artium artifex. Neque pictores hoc assequi possunt,
 qui præter deformitatem pingunt nihil. Potestatem &
 fraudem non ponunt ante oculos. Huius ergo magna
 laus est qui talem uincit. Proinde Christus dicitur deus
 gigas: & hic in Euangelio, Vir fortior superueniens,
 castra eius & omnia diripiens. Vnde Esa. 8. dicitur, ue-
 lox prædo & festinans spoliator. Et tanquã res magna
 scripta fuit in maximo libro, ut nihil præterea. Quod
 tanto mirabilius est, si quis cognoscat modũ eijciendi.
 Christus enim perfectè eijcit, ut uim nullam reseruet.
 Nullis alijs instrumētis utitur, sed solo uerbo & uolun-
 tate

tate sua id facit. Legimus & Apollinem eiecisse demonia, & adductum ad eum Orestem, atque alios qui lustrabantur: ad quod fortassis alluserunt Iudæi, dicentes quod Christus in Beelzebul eiciat demonia. Sed illum quem modum seruabant? balneabant hominem, radebant, uirgis cædebant, & miserum spectaculum faciebant. Est liber quidam Pselli de demonibus, qui uaria asserit. Atqui hac ratione ludebantur & affligebantur homines, & multi in errores lapsi, decipiebantur: & cum quiesceret malignus à corpore quod affligebat, iam primum fortiter animam possidebat, id quod unum uult. Quibus similes sunt Anastasius in Vuidersdorff, & alij in locis, quæ loca nihil aliud sunt, quàm ipsissima & torturæ animarum: & in multis locis apparet esse meram seductionem & animarum perditionem. Nam si hoc deus uellet ad gloriam sanctorum suorum facere, non opus erat torturis illis. Et ita etiã satan imponit hominibus, cum aqua benedicta, herbis, cereis, signaculo crucis: quæ, ut sciamus illos contemnere, patitur ut magis illis utantur & incantatores. Quid aliud cupit demon, quàm ut spes in creaturam ponatur, uel in preces nostras? & ita curauit, ut profecturis in bellum legatur Missæ. Et sunt aureæ quædam Missæ ad omnia utiles, in quibus bene regnauit diabolus, cuius fraudes nunc apparent, quomodo in apparitionibus instigari homines ad multas Missas legendas, nimirum ut precipuum usum fidei & charitatis aboleret, quasi aliud quiddam in illis præ-

ceperit dominus. A postoli non ita eijciebant demonia,
 sed solum in nomine Iesu: & Christus solo suo diuino
 imperio. Et in hoc uides perfectū imperiū Christi, quod
 ipse destruebat imperiū dæmonū, quod ad uitā sanctā
 liberatos inducebat, & aderat digitus, id est spiritus san-
 ctus. Illi solum externā malitiam amoliuntur, manent
 adhuc in odio, in incredulitate, auaritia. Et ad hoc uenit
 Christus in hunc mundum, ut dissoluat opera tenebra-
 rum. Quæ uero misericordia maior, quàm illum debel-
 lare, qui habebat ius in omnes filios superbiæ? Et certè
 omnes filij iræ, filij sunt superbiæ. Neesse est dæ-
 monia exeant, agnoscentes uirtutem Christi. Et hoc
 circa illud, quod erat eijciens dæmoniū. Audite nunc
 de hominū miseria. Vnus describitur corpore afflictus,
 sed hic unus uerè figura est omnium hominum, quate-
 nus suæ naturæ sunt relictī. Diabolus enim Adam ab-
 duxit in captiuitatem peccati, similiter omnes posteros
 abduxit. Ipse longe perniciosior Pharao & Nabuchō
 donosor. Neesse est ut uel à bono, uel à malo spiritu
 agamur. Qui spiritu dei aguntur, ij sunt filij dei. Qui
 uero adhuc sequuntur desideria carnis, in regno sunt dia-
 boli. Et ne mireris. Nōne dominus Petrum qui dixit
 rat, Propitius esto tibi domine, satanam dicebat? Eius
 seruus est unusquisq; cuius negotium promouet, à quo
 & superatur. Quando igitur illius mundi illecebras
 sequimur, castra diaboli sequimur. Disce autem grauē
 captiuitatem. Caro non uult ea quæ spiritus dicitat, odit
 crucem,

crucem, odit poenam, odit legem: odit ergo uoluntatem
 dei, qui legem odit. Qui non amat uoluntatem dei, non
 uult deum regnare: qui deum regnare nō uult, illum cœ
 lo extrudere nititur, imò uult omnino non esse, id quod
 planè diabolicum est, & proinde inimici dei dicuntur.
 Sed mutos nos faciat, qui nec laudare, nec precari deum
 ualeamus. Neque enim orat deum, nisi cuius labia deus
 aperiat. In hac calamitate omnes sumus: ut inam deus
 respiciat nos, ut de hac captiuitate liberari cupiamus.
 Et sanè deus suos liberabit, & liberat: nam hoc est pro-
 prium opus dei: & quibuscunq; uerè dedit credere in
 ipsum, ijs dedit ut filij sui sint, illis & spiritū suum com-
 municat. Et quomodo spiritum suum sanctum commu-
 nicat? Quia enim Christus passus est pro nobis, & to-
 tum se nobis tradidit, ita accendit sua charitate animum
 nostrum, ut & nos quoq; totos uicissim illi demus, &
 cum sciamus illum externis nostris non indigere, pro-
 ximis quos ipse fecit, nos totos impendimus. Mos est ec-
 clesie quasdam preces pro pueris dicere baptizandis,
 & cum fateamur fidelium pueros esse sanctos & mun-
 dos, si quidem sunt fideles patres, nescio quid in pecto-
 ribus quorundam lateat, quod adeò contemptim de ijs
 rebus loquatur. Ad quid dicuntur exorcismi? quibus ni-
 hil aliud uolumus quàm quod signat baptismus, ne quid
 amplius diabolus imperet, & ut in baptismo illi & om-
 nibus pompis eius renūcietur uolumus. Qui igitur uerè
 baptizantur spiritu Christi, illi uincunt mundū & prin-

IO. OECOLAMPADII

cipem eius, & cōculcabant caput draconis, incipientq;
 rectè loqui, ac in omnibus dare gloriam deo. Nullus
 enim rectè loquitur, qui non sanctificat deum. Non abe-
 rit post fidem ueram, qua iustificamur & purificamur,
 confessio, & omnium operum ostensio. Videamus autem
 tem nunc cum Christus regnare incipiat, quomodo se
 habeāt homines. Sunt enim in triplici differētia. Primi
 omnes admirantur: secundo magna pars reprehendit:
 tertia pars laudat. Primi ut nihil insigne faciunt, ita &
 à Christo nec laudantur, nec uituperātur: quales multa
 ti sunt qui laudant & admirantur, nec calidi, nec frigidi,
 sed tepidi, nō quod sint, ut uocant, neutrales: nam &
 illi ad malos pertinent. Si scianus opera dei, & admira-
 ramur, non autem glorificamus ut oportet, meritò ana-
 numeramur inter impios. Facili descensu uenimus ad
 numerum blasphemorum & ingratorū hominum, &
 obmurmurantiū, quibus deus in nullo satisfacit. Opor-
 tebat, dicunt, hominem factum esse impeccabilē. Quid
 est hoc admirari, & nullum dare fructum? Et quidem
 res magna, cuius causam nescimus, sed non damus hono-
 norem deo qui ita nos fecit. Causa subest, quam tu igno-
 ras. Quemadmodum quidam philosophi dixerunt om-
 nia fortuitò euenire, sic faciunt ij qui admirantur rosas,
 coelum, aquas, & laudant operationē naturæ: cur non
 magis creatorem admirantur & laudant? Erunt autem
 sic illi in admiratione sola, si deum agnoscere non cœ-
 perint. Secundi sunt blasphemi, qui planè contraria uia
 tid

tia deo improperant, uocant ministrū Beelzebub, quā-
 si esset ex illis qui non uerè eijcerent. Sed hos Christus
 primū cōfutat, docens discrimen ueræ doctrinæ & falsæ.
 Ita semper solēt eius ministri disputare: Ex diabolo
 est, seductor est &c. Cōfutat autē Christus ex eo, quod
 regnum diaboli per hoc destrueretur, quod non permit-
 tit diabolus. Squamæ enim sunt cōiunctæ & coherent
 sicut lorice. Alij qui eijciunt, non perdunt illum totum,
 sed Christus omnem uim illi accipit. Item arguit ab apo-
 stolis, qui non alio nomine quàm Christi expellebant.
 Scias ergo doctrinas esse dei, quæ omnem honorem deo
 tribuunt, & totum regnum Antichristi perdunt, quales
 omnia dei sunt præcepta. Qui ergo docent: Verbum
 dei est seruandū: & addunt: Nihilominus mundo quorū
 que seruandū &c. illi non destruunt regnum diaboli,
 qui facile pateretur hos ita claudicantes, sciens se breui
 plus habiturū, si partem habeat. Sic qui regnum Chri-
 sti & Papæ simul prædicare uult, quod tamen planè
 contrarium est deo, uult Christum & Belial conciliare.
 Qui uult Christum satisfecisse, & etiam opera nostra
 satisfacere, is non destruit regnū satanæ, sed magis ser-
 uat & defendit. Non libenter permittit se abigere, quia
 fortis & potēs est, ideo facile patitur si ab una parte an-
 feratur aliquid, modo ab alia erigatur. Poenam autem
 horum grauissimam ponit, quia peccant in spiritum san-
 ctum. Illi enim nihil uident quod possint opponere, &
 tamen adhuc calumniātur. Erit eadem poena, quorum

IO. OECOLAMPADII

idem est peccatum : nam iustus est iudex . Olim Iudæi
 erant idololatræ, & ita dæmoniâci. Purgat eos deus
 captiuitate babilonica, sed reuersi sunt, ac dediti phari
 saicis operibus, meruerunt excæcari, ita ut occiderent fi
 lium dei: id est, nunc septem dæmonijs affliguntur peio
 ribus prioribus. Videte cum & nos sumus mundati ba
 ptismo, ne similes illis fiamus. Si enim hypocritica ope
 ra fecerimus, erimus et nos cæci. Nam qui suis operibus
 fidunt, digni sunt ut reijciantur à deo: per hoc enim tas
 les passionem Christi contemnunt. Vides hoc in opera
 rijs manifestò, quomodo excæcet eos odiũ & auaritia,
 ut uerbo dei insultent, & perpetuò maneant in illa capti
 uitate . Tertij sunt prædicantes Christum ex admiratio
 ne, & ij signati sunt per mulierẽ illam. Infirma enim
 huius mundi elegit deus, non potentes, neq; principes,
 sed mulierem excitauit: fuit tamẽ & illa infirmior, ne
 que digne laudauit, pendens adhuc ab externis. Et quã
 uis caro Christi sit sancta, adducit tamen nos ipse Chri
 stus ad uerbum ac diuinitatem. Beati qui audiunt & cu
 stodiunt uerbum . Audis in sacramẽto cœnæ dominicæ,
 quod sanguis Christi effusus sit pro peccatis tuis, ne se
 nas elabi, sit uerbum hoc cibus tuus, quod custodi & pa
 sceris, multosq; fructus facies, non solum admirans, ne
 que blasphemãs, sed semper gratias agens deo.

Quod nobis omnibus Christus domi
 nus noster concedat.

Amen.

SERMO

Vis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos nō creditis mihi? Qui ex deo est, uerba dei audit. Propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Responderunt ergo Iudaei, & dixerūt ei: Nōne bene dicimus nos, quod Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Respōdit Iesus: Ego dæmonium non habeo, sed cohonesto patrem meum, & uos ignominia affecistis me. Ego autem non quæro gloria meam: est qui quærat & iudicet. Amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem nō uidebit in eternū. Dixerunt ergo illi Iudaei: Nunc cognouimus quod dæmonium habeas. Abraham mortuus est & propheta, & tu dicis: Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in eternū. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham qui mortuus est? Et prophetae mortui sunt. Quem teipsum tu facis? Respōdit Iesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis deum uestrū

esse, & tamen nō cognouistis eum, ego autē noui eum: & si dixerō quod non nouerim eum, ero similis uestri mendax: sed noui eum, & sermonem eius seruo. Abraham pater uester exultauit ut uideret diem meum, & uidit, atq; gauisus est. Dixerūt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondū habes, & Abrahā uidisti? Dicit eis Iesus: Amen amen dico uobis, antequā Abraham esset, ego sum. Tollebant ergo lapides, ut iacerent in eum. Iesus autē abscōdit se, & exiuit è templo.

Multi hodie sunt qui fluctuant animo, & incerti sunt quō se uertant: qui si uellent, possent sibi consulere, & quantum ad hoc attinet, possent absq; multo labore pacificè uiuere. Conquerūtur enim se nescire quonam loco sit ueritas. Ecce in hoc Euangelio quasi in aperto certamine ueritas & mendaciū apparent: & deo sit laus, ueritas uincit, sicut semper uincit apud fideles, etiam si uinci uideatur. Probare autem discimus ueras doctrinas à falsis. Nam ueritas amat lucē, & uult esse conspicua: nec mirum, nam est lux ipsa. Contrā mendacium amat tenebras. Qui agit opera mala, odit lucem. Proinde Christus dicit: Quis ex uobis arguet me de peccato? Nō potestis dicere, quod Christus

ex

ex odio loquatur, qui infirmos sanabat: neque quod ad gratiam, quia non habebat respectum personarum: neque ex ignorantia, quia scripturae illi consonant: neque ex inani gloria more hypocritarum, quia dicit: Meam gloriam non quero, sed dei: neque propter questum, nam diuitias respuebat, & respuendas docebat. Duplex est autem ueritas, doctrinae ac uitae. De neutra Christus taxari potest. Verum ille dicere potest, cui nihil adulterinum admixtum est. Et uerus dicitur quemadmodum argentum uerum dicitur, quod sine additamento stanni. Iam ante a ponit ueritatem uitae, quam ueritatem doctrinae.

Actorum 1. Cœpit Iesus facere & docere. Non qui sic docuerit erit magnus in regno cœlorum, sed qui fecerit & docuerit. Vita enim bona, pars est doctrinae. Diabolus libenter fert doctrinam sine uita, quia scit homines tanto minus inexcusabiles. Et Paulus uult episcopum irreprehensibilem esse, hoc est nimirum prædicatorem uerbi dei, nam prædicare est opus episcopi. Atqui homodie non curatur, etiam si manifestarius fur, scortator, sacrilegus doceat. Placet ut liberè arguantur uitia, sed nihil immutetur. Et quomodo ego possum tibi probare aniuersaria nulla esse, & euacuare meritum passionis Christi, si ipse lucri gratia celebros Missas? Ubi ueritas uitae, ibi conspicua omnia: & ubi ueritas doctrinae, neque illa se tegit, sed prodit in apertum: parata est reddere rationem fidei. In angulis docere, est timere, & malam habere causam. In publico docere, cuius nolis reddere rati-

IO. OECOLAMPADII

tionem, impudentia est. Ecce dominus ipse reddit rationem, & tu recusares? Probatio est ab auditoribus. Qui ex deo est, uerba dei audit. Crapulo nō laudat abstinentiam, uel continentiam. Auarus non laudat paupertatem. Vnde à quibusdam laudari, uituperari est. Doctrina enim Christi quanto magis à phariseis reprobabatur, tanto in maiori precio apud pios habebatur. Maledictiones enim eorum uertuntur in benedictione. Et multa ideo suspecta sunt, quia per Papam sunt confirmata. Quid enim opus confirmatione habent homines inter Christianos, qui approbant uerbum dei? quam doctrinā ergo dices prolatam? eam ne quam angeli uel diaboli recipiunt? Certè dices eam quam angeli recipiunt, & apostoli prædicarunt, à qua satan abhorret. Dices: Qui igitur sciunt se ex deo esse, & dei doctrinā habere? Scias primum ex deo illos esse, qui spiritum dei habent: & non ex deo, qui spiritū mundi uel carnis habent. Animalis enim homo nō potest capere ea quæ dei sunt: & propterea prudentia carnis mors est. Quia igitur Iudæi excæcati honore uano, quem à se mutuò accipiebant, quomodo poterant credere uel probare Christi doctrinam? Vis scire apud quem ueritas locum habet? Vide quales sint qui audiunt uerbum domini. At nunc non loquimur de illis quos deus prænouit, & prædestinauit, quia tales sunt oues audiētes uocem pastoris: & certum est quod illi omnes accipiūt uocem Christi. Illi autem qui nō sunt prædestinati, non audiunt: sed de
illis

illis quos externis operibus agnoscere possumus. Dicitur:
 Dura est uox illa, nonne Iudæi potuerunt obijcere, si
 deus fecisset nos filios suos, potuissemus & nos audire?
 Verum prohibet à talibus quæstionibus Apostolus: ne
 lutum dicat figulo, quare me sic fecisti? Sed audite ra-
 tionem. Quoties illa dei uerba dicuntur, cum magno
 tremore sunt audienda. Nam uerum est, quod mali non
 tremunt, neque expauescunt ad tales uoces, & propte-
 rea non sunt excusabiles. Boni autem hac ratione uo-
 cantur, totiq; humiliantur, & prosternuntur coram deo,
 & incitantur ad rogandum auxilium à deo, atq; ij sunt
 filij dei, inmitentes eius uerbo purissimo. Obloquitur Iu-
 deus & mendaciter, & putat se ex deo esse, quia ex
 progenie Abraham est secundum carnem, qui habuit
 promissionem, & ita mendaciter sibi plurimum tribuit,
 deo autem parum. Christum etiam demoniacum & Sa-
 maritanum uocat. Ita tandem pugnant clamoribus sicut
 Esaias dicit, & clamant, crucifige, crucifige, tollatur è
 medio, indignus est ut terra illum portet, cum careant
 rationibus et scripturis. Tertio probatur doctrina Chri-
 sti quod uera sit, quia dat honorem deo summum, cum
 dicit: Et sermo quem locutus sum uobis, non est meus,
 sed eius qui me misit patris. Ecce nusquam fecit adora-
 re carnem, sed uoluit adorari deum, illumq; cultum ius-
 sit esse spiritalem. Veri adoratores adorabunt patrem
 in spiritu et ueritate. Omnis ergo doctrina falsa est, qua
 derogatur deo. Hoc enim diabolus agit uarijs & obli-

Papistarum
 disputatio-
 nes.

quis modis. Quarto probatur doctrina, si speciatim
 proponatur. In genere non possum damnare, sed si unū
 aut alterum propositum fuerit, tunc dabitur iudicandi
 occasio. Liber Euangelij ab illis nō damnatur, sed ipsa
 ueritas, quæ in libro continetur, si palàm dicitur, pio ho
 mini damnū affert: imò sine periculo non erit, qui ue
 ritatem quam Christus docuit, liberè profitetur. In sum
 ma igitur, doctrina Christi est: Qui seruat sermones
 eius, habebit uitam æternam. Neq; loquitur hic de frigi
 dis illis adulatoribus, sed de illis qui corde audiunt, &
 spiritu apprehendunt. Et idem est, uel dicas: Qui cre
 dit in me, habebit uitam: uel, Qui manducat meam car
 nem, & bibit meum sanguinem, non gustabit mortem
 in æternum. Ab hoc abhorrent Iudei, & omnes qui fa
 dei parum tribuūt, nimirum habentes Christum pro pu
 ro homine, & non pro filio dei: quem qui glorificat, &
 patrem glorificat: qui dehonorat, & patrem dehonora
 rat, quia in eo omnia quæ in patre: & sicut pater per
 uerbū creauit omnia, ita & recreauit per illud omnia.
 Ne attendas igitur carnem, sed attende quod sit uerbū
 dei, & credas quod per illud satisfactum sit pro culpis
 & pœnis tibi debitis. Quinto autoritate patris, quia
 & Abraham desiderauit Christum uidere, qui & in
 scripturis sanctis promissus erat. Atqui impietas longe
 aliud agit: tam suauē Christi excusationē contemnens,
 inconsiderata rapit lapides: sed Iesus insanie eorum lo
 cum dare recusans, abiit ab oculis illorum, ne eum ante
 tempus

SERMO OCTAVVS. 176

tempus à patre constitutum interficerent. Cedendum
 sepe pio homini furori impiorum, ut in seipfos descen-
 dant, quieta conscientia considerando, quale nam peccatum
 perpetrassent, si pius non abiisset, quò ad cogni-
 tionem peccatorum ueniant, & uitam suam emendent.
 Aut ideo cedendum, ut ueritatis præconium sine inter-
 missione audiant, quò minus excusabiles sint coram ius-
 to iudice Christo, & pij interim non careant consolati-
 one uerbi dei. Sic pijs in bonam omnia fiunt, siue in pa-
 ce uiuant, siue persecutione patiantur. Nihil salubrius
 & felicius quàm ueritati adherere tota mente, quæ per-
 petuò uicit, & uincet. Dominus illustret nos suo spiritu,
 ne ueritati, quæ à deo ad nos miseros uenit, repugne-
 mus. Amen.

SERMO IX. De dei ira placanda, quam
 iuste meremur ob peccata nostra enormia.

Dilecti in Christo Iesu seruatore nostro,
 nihil unquã à principio mudi tam utile,
 tam honestum ac salutare institutum, in quo
 non antiquus ille hostis humani generis
 partium suarum gnauiter satagerit, ut et eius particeps es-
 set: id quod & hodie, consuetum more obtines, anxie &
 sedulo admodum obseruat. Neque tuti erimus ab eius insi-
 dijs, nisi assidua oratione ex spiritu profluente, & uigilantia
 præueniatur & anteuertatur. Eam ob rem quum præ-
 sens concilio populi, christiano consilio, nihil enim utilius

quàm sæpissime tales cōciones cōuocare, coiuerit, ut si fieri potest, ira dei intolerabilis, cuius signa quedā euidenter cōspiciūtur, per cōmunē ecclesie deprecationē mitigeur, sedetur, & omnino depellatur. Inter alia igitur uisum est operæ preciiū esse ante omnia charitatē uestrā inhortari, ut aliquo modo fraudes ac insidiæ, quas struit miris modis omnibus pijs diabolus, cognoscātur, ne iram dei magis concitemus, quàm auertamus, aliàs plus ob peccata nostra scēuientē quàm ferre possimus. Dominus suam nobis donet gratiā, ne succumbamus. Amen. Maximo quidem nobis esset ornamento ò charissimi, pro generali totius uitæ nostræ regula sollicitam diuinæ uolūtatis obseruationē habere, quò deo probari possimus, ut ut aliæ res nostræ sese habeant. Ita nanq; nos docet diuinus propheta Micheas cap. 6. Indicabo, inquit, tibi ò homo, quid sit bonum, & quid dominus exigat à te, nisi facere iudiciū, diligere pietatē, & ueracundū ambulare cum deo tuo. Deum time ex toto corde, & mandata eius obserua. Hæc est prora & puppis totius uitæ ò homo: & tales requirit dominus. Nōne filius dicto audiens omni tempore sedulo cauet, ne patrem suum ad iracundiam, uel dicto uel facto prouocet? Et ille paucis quidem uerbis in officio continetur. Item bonæ indolis equus uisa saltem discipline uirga, è sui heri sententia bellè procedit, cum interim statarius & signis, uix etiam fuste & calcariibus admotis ingrediatur. Audistis quid sibi hæc similitudines uelint? Sitis prohibi

bi filij, mandato patris obtemperantes. Tum enim beati erimus, cum procul amota omni dubitatione de providentia dei erga nos, & sincera fide credimus omnia deo placere, quæ aut utilia nobis, aut nociua. At è diuerso nulla est germana & uera fides, aut lætitia, imò angustia, tribulatio, & dolor immensus ijs qui de diuina gratia nihil sibi polliceri possunt, cum aut ipsi, aut confratres affliguntur. Hinc igitur opus est, ut diuinam iram bene pensiculemus, ne de misericordia dei, cruce prescisi desperemus. In sacris literis legimus, & potissimum in psalmis Dauidicis, anxiam diuinæ iræ deprecatione, hæcque piorum sunt preces assidue. Hinc etiam sunt illa suspiria, & crebri gemitus: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me. Rursus pij eant domini iram alijs uerborum formis depræcantur: Quo usque obliuisceris mei? an' ne in finem usque? Quando uocultabis faciẽ tuam à me? Usquequo obliuisceris populum tuum? Hieremias ait: O domini mucro, usquequo non quiesces? Ingredere in uaginam tuam, & refrigera re, & sile. Timentibus siquidem deum, infernus ipsissimus non tam horribilis est, quàm ira dei: quibus quicquid aut delicati esculenti aut poculenti datur, amarum & ingratum est, cum scilicet opinantur deum à suis partibus non stare. Id quod & in propheta Nahum uiderè est, qui ait: Pœniteat uos ante diem iræ. Quis ante faciẽ indignationis eius stabit? Montes enim moti sunt à deo. Contremuit terra à faciẽ eius. Indignatio eius

IO. OECOLAMPADII

effusa est ut ignis, petrae dissolutae sunt ab eo. Certè ex
 ijs iram dei conijcere potestis, qualis sit erga impoeni-
 tentes. Nos, quemadmodū prophetæ, easdem uoces ani-
 mo uoluamus, quos dominus iussit inde sinenter orare.
 Ob oculos enim uidemus qualem tempestatē diebus ali-
 quot habuerimus, ac quomodo uuæ in uitibus longè ali-
 ter se ostendant, quàm in uerni temporis principio pro-
 miserint: neq; caret periculo talia sine pensculatione di-
 ligenti transire. Ethnicus aut naturalis aliquis philoso-
 phus hinc fortassis omnino nihil colligeret, atq; opinan-
 retur hæc forte fortuna ita accidere. At nos qui Christia-
 num nomen gerimus, scimus, & fide persuasi credimus
 talia à patre nostro fieri, citra cuius uoluntatē nihil fit
 omnino, & ne tantillū. Inuenimus quoq; in literis sacris
 nos huiuscemodi ob peccata nostra commereri. Statim
 ab initio mundi, terra maledictionem accepit propter
 peccatum inobedientiæ, ut produceret spinas & tribula-
 los. Deus Noë dixit: Cunctis diebus terræ sementis &
 messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non
 requiescent. Et quoties hæc ordine non procedūt, ac in
 ijs deus aliquid immutat, quomodo nos Christiani aliter
 uariatum ordinem interpretari possumus, quàm dice-
 re id signum esse diuinæ iræ? Ob id & deus 3. Mose 26.
 inter alias suas maledictiones ponit hoc dicens: Cælum
 erit ferreū, & terra ænea: hoc est, tam non pluet, quàm
 si cælum foret ferreum: & tam nihil proueniet, quàm
 si terra foret ænea. Præterea 5. Mose 28. dicit dominus:
 Vineam

Vineam plantabis, & fodies, & uinum non bibes: se-
mentem multam iacies, & pusillum congregabis, quia
locustæ & bruci consument ea. Clamat & Esaias ad-
uersus auaros: Decem iugera uinearum facient laguna-
culam unam, & triginta modij sementis facient modios
tres. Huiusmodi querelis prophete pleni sunt. Quana-
quam interim Christianis magis eximia promissa sint
præmia, quàm hæc terrena, nihilominus talia minime
nobis negata sunt, modo sicut filios germanos decet, ui-
uamus. Neque displicet in huiusmodi periculis ut ad-
deum preces nostras dirigamus, ne ira dei in nos seuiat.
Et commodum sese occasio de ira dei differere se offert,
nempe unde ueniat, & quomodo placari possit. Dua-
plicem iram dei, scriptura diuina nobis proponit. Seuiat
est ira, quæ aut paternam disciplinam contemptam sci-
licet consequitur, aut cum uerbum dei contemnitur ab ijs
qui interim hypocrisi sua iram dei placare se arbitran-
tur, cum magis prouocent: quemadmodum & pharisei
Ioannis Baptistæ tempore, ad quos dicebat: Progenies
uiperarum quis submonstrauit uobis ut fugeretis à uen-
tura ira dei? Securis ad radicem arborum posita est.
Quasi dicat: Huiusmodi uestra hypocrisi iram dei su-
per uos ob peccata uestra uenturam non auertetis, quia
deus nouit quid in cordibus hominum absconditum sit. Hos
nostro tempore hi imitantur, qui pulsatis campanis,
gestatis quas uocant reliquijs sanctorum, processionibus
solennibus indictis, cantilenis denique non intellectis

iram dei tollere nituntur. Præterea ira dei intolerabilis super eos quoq; descendit, qui in spiritum sanctum peccant, quibus prorsus nihil gratiæ polliceri possumus, quiq; agnitæ & confessæ ueritati repugnant manibus, ac pedibus, eorum profecto peccatū neq; hic, neq; in futuro seculo remittetur. Quamuis in hoc seculo feliciter uiuant interdum, tamen & istud ipsum iram dei interuari debēt. Euangelicus diues exemplo sit, qui æternis cruciatibus addictus est ob luxum perpetuum. Peccare siquidem idq; impunè, argumentum est, quod deus laxet frena peccandi, quemadmodum per prophetam minuitur, dicens: Non uisitabo super filias uestras cum fuerint fornicatæ, neq; super sponsas uestras cum adulterium commiserint. Quis sit hoc? quia dominus tales pro filijs amplius nō est habiturus. Cogor hic rursus ex 9. et 10. cap. Esaiæ ostendere quomodo deus, qui alioqui mitissimus est, ad iram prouocetur, quoties paterna disciplina despicitur, & salutare dei uerbum contemptui habetur. Decē tribus Israël dilectus populus dei dicebatur, qui cum à prophetis propter peccata quibus inuoluti erant, corripiebantur, surda aure præteribant tam salubres admonitiones, sed suo malo. Nolebant enim toto corde ad deum redire: ideo non pauci eorum, deo sic permittente, in grauem ac perpetuam abducti sunt seruitutē. Reliqui autem hæc nihil morantes, imò risai prophetarū admonitiones exponentes, dicebant in superbia & magnificētia cordis: Lateres ceciderunt, & politis

politis lapidibus ædificabimus: sycomoræ succisæ sunt;
 Cedros uendicabimus. Sicut & hodie maior pars ho-
 minum facit, temporalem pœnam contemnens suo ma-
 ximo malo. Ad hæc prophetas dei quoq; subsannabât.
 Dicit ergo Esaias: Verbum misit dominus in Iacob, &
 cecidit in Israël, hoc est, contemnunt & opinantur mi-
 nas meas in uentum abituras, sed cadet id, & fiet secun-
 dum animi mei sententiã quod spargo. Arcum tensum
 feriendo remittam, nec à scopo aberrabo. Et omnis po-
 pulus hoc prouerbio utens, sentiet me uera dixisse. Enu-
 merat autem quatuor plagas, quæ præcedunt futuram
 dei iram. Prima congregat hostes aduersus eos in orien-
 te, Assyrios scilicet, & in occidente Philystinos, & ro-
 borabit Rezim contra Israël: nec in omni isto auer-
 sus est furor eius, sed adhuc manus eius est extenta. Po-
 pulus quoq; ille non est reuersus ad percutientẽ se, nec
 requisierunt dominum exercituum. Ecce quomodo ira
 dei crescat. Addit enim dicẽs: Amputauit igitur domi-
 nus caput & caudam ab Israël, rannum & arundinem
 die uno: hoc est, sicuti seipsum exponit: Senex & qui
 uultu suspicitur, hic est caput. Propheta autem qui do-
 cet mendacium, hic est cauda. Proinde directores popu-
 li huius facti sunt seductores, & qui dirigebantur, per-
 debantur. Propterea super adolescentibus eius non læ-
 tabitur dominus, & pupillorum eius atque uiduarum
 eius non miserebitur, quoniam quisq; illorum est hypo-
 crita, & malum faciens, & omne os loquitur stultitiam,

IO. OECOLAMPADII

nec in omni isto auersus est furor eius, sed adhuc manus eius est extenta. Hæc profecto grauis ira est, quam pauci deplorant, & heu multis annis illa durauit, in quibus episcopi iuxta & sacerdotes impostores extiterunt, & miserè plebeculā simplicem seduxerūt. Ne autem mireris, si multæ basilicæ, monasteria, & uniuersitates quas uocant, similem experiantur casum. Deus potens est permitttere eos ut cadant, quandoquidē humanæ nugæ illis plus arident, & maius inde commodum habent, quàm diuinus cultus, qui miseros & contemptos facit. Neq; pœna secunda deus uult esse contentus, ob populum qui peccare non cessat. Sequitur igitur tertia pœna, quæ irrogatur quoties falsi prophætæ, qui à cultu ueri dei auocant, habentur. Pergit enim propheta dicens: Succensa est quasi ignis impietas, uepres & spinam deuorabit, & exarsit in condensa syluæ, eleuatiq; sunt in morem fumi ascendentis. Propter indignationē domini exercituum, obscurata est terra, & factus est populus quasi cibus ignis. Hoc est, magni domini, qui pauperibus sunt instar ueprum & spinarum propter suam tyrannidem, in impietate sua pergunt strenuè, quos deinde totus saltus, id est, omnis populus sectabitur non minori impietate. In textu sequitur: Et quisque fratri suo non parcit, sed rapit ad dextram & esurit, comedit ad sinistram, & non saturabitur. Vnusquisque carnem brachij sui deuorabit: hoc est, nulla erit gratitudo, & si quis in alterum mare beneficiorum inundaasset, adeo sit

*bijpsis contrarij sunt & ingrati, sed tanquam in suum
 ipsius brachium, quod cibum præbere, operari ac pro-
 tegere solet, deserviūt. Immisericordes sunt & auari su-
 pra modum. Etsi tanquam lupi rapaces ad dextram
 sese uertant rapientes rapinam, nihilominus fame insue-
 ta prementur. Ad eundem modum pecuniæ studium &
 odium in fratres nostro æuo frequentissimè in usu est.
 Videre siquidem est, uos diuites appello, quàm parum
 uobis cordi sit res pauperū, quantumuis eò urgeamini.
 Hæc est ingēs illa ira, foenus, auaritia, fraus, impostura
 &c. Ecquis hic plorat? ecquis hic conqueritur? Qui sit
 ut non & hic ira dei deprehēdatur? Non dicenda pro-
 fecto ira est, quoties deus peccatū peccato punit. Nec-
 dum ira dei extincta, quia de impietate illorum nunc
 aliud propheta subiicit dicens: Væ illis qui scribunt de-
 creta iniqua, & qui dictant, & iubent scribere miseriam,
 ut scilicet arceant pauperes à iudicio, & rapiant iudi-
 cium pauperum, qui sunt in populo meo, uiduas dispo-
 nent, & pupillos deprædētur. Audistis hic impiorū iu-
 dicum mores, qui condunt leges iniquas & tyrannide
 plenas ad opprimendum pauperes, qui aut non exau-
 diuntur cum preces fundunt, aut à sua causa excidunt
 quasi iniusta. Cōtrā diuites muneribus suis corrūpendo
 euadunt, etiam si iniustā habeant causam. O iram dei,
 quam & nos uiuendo deprehendimus. Cæterum uæ
 his qui in culpa sunt: ideo subnectit propheta & dicit:
 Quid facietis in die uisitationis, & cum desolatio uenit*

rit è longinquo ? ad quem confugietis pro auxilio ? & ubi relinquetis gloriam uestram ? Hæc est horrenda ira quoties deus ulterius hominem non respicit, usque adeo, ut eum iacere permittat inter damnatos & interfectos. Si tempus ferre posset, plura forent dicenda de hac iusta dei ira ex Apocalypsi, de septem phialis ira dei plenius, nimirum super Antichristi populum effusis, etsi obiter constituerim illa attingere, nõ quasi ad uos pertineant, sed ut cautiore in hoc peruerso seculo ambuletis. Prima iræ phiala effusa est in terram, in Antichristi populum noxium ulcus, qui populus non uulgaris arrogantiae, auaritiæ, Veneris uagæ & c. Et secunda indignationis phiala effusus est sanguis in mare, hoc est, omnia legis uerba eis amara facta sunt, idq; cessurum est eis in iudicium mortis. Et tertia similiter ebullijt sanguis in fontes & flumina, & facta sunt sanguis: id est, euangelicæ promissiones factæ sunt eis odiosæ, ob id digni condensatione. Quarta effusa est in solem, & aestiuerunt homines, & persisterunt, ut scelerũ suorum nullam agerent pœnitentiam. Quinta effusa est in cathedram Antichristi, quia in eius regno sunt meræ tenebræ, & comederũt linguas suas præ dolore, & deũ blasphemauerũt. Sexta effusa est in Eufratem, ut siccaretur, utq; prepararetur uia regis ab ortu solis, hoc est ut ab ipsis demonijs in omne facinus pertrahantur confirmati à pharisæis, ut accingantur in pugnam periculosam aduersus uerbam dei. Hæc sermẽ clarius ob oculos uidetur,

uidentur, quàm scripta sunt, & tamen increduli diem domini procul abesse opinantur. Nunc sex phialæ effusæ sunt: beatus est qui uigilat. Vna saltem reliqua est, in qua blasphema Babylon, & omnis mundi superbia pessum ibit ad internitionem usq; hancq; iram hypocritæ minimè gentium effugient, à qua nos liberare & custodire uelit dominus. Est & paterna ira, qua deus aliquem, sicut pater filium quem amat, corripit: idq; in epistola Hebræorum habetis cap. 12. Fili mi ne neglexeris correctionē domini, neq; deficias cum ab eo argueris. Quem enim diligit dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Flagellum illud non aliter accipitur à pio, quàm si dominus ei magnum aliquem prophetam misisset. Neque satis dici potest, quantum immineat periculi ijs qui signa paternæ iræ contemnant: nam perinde est ac si resisterent pulsanti spiritui sancto. Qui hunc contemnit, reliquum est ut ruat in omne scelus, occædeturq; penitus. Vn̄ discrimen habere inter paternam iram dei, & inter furorē, quo impios aggreditur? Obserua. Si attulit pœnitentiam, tibi quidem paterna fuit. At si ad pœnitentiam te non inuitat, proculdubio furor domini est, quo te breui omnino pessundabit & perdet. Idem & Paulus ad Ro. cap. 2. de impenitentibus dicit: Qui recondūt sibi thesauros iræ in diem iudicij. Scire utiq; deberemus deum ira sua nobis nihil aliud uelle insinuare, quàm ut ad emendatiore uiam traheremur. Dicit enim: Nolo mortē peccatoris,

sed magis ut conuertatur & uiuat. Sic de reliquis om-
 nibus paternæ iræ signis iudicato, quæ magis misericor-
 diam dei insinuant, quàm iram eius, qua impios punit,
 portendant. Neq; mirum sit & insuetum aduersa huius
 mundi usq; ad sanctos quoq; dei attingere. Ecce fames
 sanctissimos Patriarchas è terra sua migrare compulit.
 Verte oculos ad ipsum Iob, & quàm miserè est afflictus
 considera. Atq; Christum ipsum oculis fidei intuator
 à deo usque adeo percussum & humiliatū, sicut Zacha-
 rias propheta testatur, dicens: Eramea excitare super
 pastorem meum, & super uirum coherentem mihi. Sic
 deus milites suos exercere solet: sic deus in hoc mundo
 igni purgatorio probat quid stipula, quidue aurum sit.
 Et hac ira docet, quæso arrigite aures, quid agendū sit,
 & quid fugiendum, ut ea à nobis auertatur. In primis
 autem obseruandum est, quid à nobis deus requirat. Ec-
 quid tandē uult? Illud ipsum, ut iusti perseuerent in dei
 iustitia, ut peccatores pœnitentiã ueram amplectantur.
 Hic unusquisq; immobiliter oculos figat, ne à scopores
 etæ uitæ aberret. Cauēda sunt uitiã, ob quæ deus ad ira-
 cundiã prouocatur. Absurdum foret, imò periculosum
 malagmata uitiosis oculis imponere, quibus oculi ma-
 gis perdūtur, quàm sanātur. Ita uideamus & nos ne con-
 traria remedia queramus, ad iram dei propulsandam.
 Neq; deus immittit pœnas, ut processiones celebrētur,
 aut Missæ, aut inutilia ceremoniarum opera peragantur.
 Adulter repudium mittat adulterio. Scortum domi-
 alens

alens castè uiuat, uel uxorem ducat: fœnerator fœnori
 abrenunciet: inuidus obirectationibus canat receptui.
 Hic se offert egregius dicendi campus de statu omnium
 hominum, quomodo iram dei in se concitarint, præser-
 tim de ijs qui sanctula sua uita iram dei auertere se pos-
 se existimant. Sed quid dico? Profecto non tam probi
 sunt, ipsorum conscientia in testem uoco, ut existiment
 se id posse, etsi simulent. Eorum enim hypocrisis & au-
 ritia est cum sine pudore, ut quos iam depuduit, tum si-
 ne fundo, ut quos iam nemo implere possit. Item nihil
 curant sacramentorū prophanationes, Missarum cau-
 ponationes, ambitus sacerdotiorū, quibus nec sciūt nec
 possunt præesse. Cessatrix eorum uita & delicata, imò
 ociosa supinitas omne studiū in hoc collocat, ut paupe-
 rum sudore uiuat. Et si dicendū mihi esset de monaste-
 rijs otiosorū monachorū, quæ passim audiunt pessime,
 & præcipue quod suas traditiones præceptis dei præ-
 ferunt, illas enim maiori in precio habēt, quàm diuina,
 quot horæ insumendæ essent? Nam in confesso est illos
 ueram doctrinam dei nolle audire, & quod pessimū est
 inanes spirant glorias de suis meritis, non solum Christi
 meritum annihilantes, sed etiā de gratia dei cōtemptim
 loquentes. Oblicco nunc reliqua flagitia propter quæ
 (sicuti scriptura commemorat) deus iram abundanter
 effudit super quasdā orbes, de quibus inquam flagitijs
 hincinde rumor non incertus, sed uerus spargitur. Non
 dico hic, nolo enim cuiusquā personā infamare. Quisq;

emendet se, qui aliquo scelere cōmaculatus est. O si monasteria sceleribus tam clausa & serrata essent, ac sunt petentibus, res longè melius sese haberent. Tempus sanè efflagitaret, ut hoc pelagus malorum tandem uisitaretur, ne iram dei seuiorem quàm ullæ unquam gentes experiremur. Certe gratissima deo res foret. Quis hic deniq; enumeraret, quomodo deus propter subdolos & iniquos iudices, sint quocunq; locorū, irascatur? Ut taceam interim fraudem mercatorū, perfidiā operariorum, immisericiadiā diuitum. Paucis negotium hoc in duo diuidā, in quibus totus Christianismus consistit. Primo deus contendit à nobis, quò nostra infidelitas cesset: secundo, ut perfidia erga proximū è medio tollatur. De infidelitate scribitur 4. Mose. 14. Vsq; quo detrahet mihi populus iste? quousq; non credunt mihi in omnibus signis quæ feci coram eis? In psal. 77. legimus: Cum occideret eos, querebant eum, & diluculo ueniebant ad eum, & recordabatur quod deus esset adiutor eorum, & redemptor, & diligebant deum ore suo, & lingua sua mentiebantur ei: Cor eorum nō erat rectum. Etiam hodie talia cōtingunt. Deus in aduersis saltem queritur falso pectore, in sequendis autē rebus minime. Hincq; apparet quod hi deum non uerè querunt, sed potius crucem ipsam qua premuntur, fugiūt. Neq; hi gloriam dei querunt, sed lucellum aliquod & quietē. Multos licet inuenire, qui uinū in copia optant prouenire, quo magis ebrietati indulgere possint &c.

Scimus

Scimus ex scripturis quod preces infidelium hominum non exaudiantur, nisi ipsis in malum. Abijce infidelitatem prius, & hoc tibi longè utilius erit, quàm multæ processiones, peregrinationes, missationes, & ieiunia. Faceſſat incredulitas tua, & iram dominus remittet. Hoc est querere regnum dei ante omnia, tunc & reliqua adijciuntur tibi, quæ & animæ & corpori seruiunt. Similiter dominus edicit: Alienissimi ab omni immisericordia estote, & sincera charitate omnes tam bonos quàm malos complectimini. Estote misericordes, & uicissim uobis misericors erit pater uester coelestis. Quid deus apud Esaiam dicit, cum hypocritarum ieiunia, preces & ferias reijcit? Frange esurienti panem tuum, & egenos uagosq; induc in domum tuam, tege nudum, & tunc erumpet lux tua quasi mane, & sanitas tua mox orietur: hoc est, omnibus numeris beatus & fortunatus eris, si pauperum curam habueris. Porro ubi talis fiducia & misericordia erga omnes fuerit, & nihilominus ira dei in qua nos punit sentitur, quid tum faciendum? In tolerantia quicquid dominus immiserit feramus, & nostra uoluntas diuinæ subijciatur, & perpetuo meminerimus nos indignos esse tali poena, & dicamus cum Christo: Pater tibi omnia possibilia sunt, fiat uoluntas tua. Iob etiã imitandus est, qui cum affligeretur & corpore & bonis, dixit: Sicut dominus uoluit, ita fecit, sit nomen domini benedictum. Et cum Michæa clamemus: Iram domini portabo, quoniã peccaui ei, & educet me
in

IO. OECOLAMPADII

in lucem. Neq; Esaiæ dictū prætereamus, qui ait: Exspectabo dominum qui faciem suam à domo Iacob auertit. Nam in primis cauendū & sedulò, ne domino terminum præfigamus, quemadmodum Bethulienses faciebant, quando ab Holopherne obsiderētur. Dicebāt enim: Nisi dominus in quinq; diebus liberauerit, actum de nobis erit, et dedemus nos et nostra. Ad quod respondit sancta Iudith: Hic non est sermo, qui misericordiā eliciat, imò magis iram & furorem domini prouocet. Ne ponatis tempus misericordiæ dei, neq; pro uestro iudicio constituatis ei diem: quin potius quia dominus patiens est & multæ misericordiæ, humiliamini, & suis lachrymis exorate ab eo ueniam peccatorū. Dicite domino: Secundū tuam uoluntatē ò domine misericordiam tuam nobis largiri digneris. Et in huiusmodi patientia offeramus assiduas preces, nō quasi deus nostris operibus egeat, & id per Iesum Christū iustum illum, per cuius intercessionem scimus nos exaudiri. Cuius rei & uos admoneo, adhortorq; si conuenitis in unum uel ad placandum deum, uel laudandū ob exhibita beneficia per Christum, considerate quid in tali congregatione sit omnibus pijs agendū. Ne similes sacrificulis istis fiat, qui putant se aliquid deo dare, quū gratias domino agere deberēt propter immensum beneficiū in Christo exhibitum. Sed ualeant hi miseri cum sua Missa. Nam cœna dominica non in hoc instituta est à Christo domino, ut illum iam amplius sacrificemus, sed ut memores

mores simus semel peracti beneficij in cruce. Cauete ne merces hic extrudatis, & proprium opus ex mensa domini faciatis more impiorum, qui omnino Christi passionem annihilant, ne iram domini super uos crudelissimam cōcitetis, potius quàm depellatis, & uobis usu ueniat quod filijs Israël, qui educētes arcam aduersus Philisteos, opere potius pugnare uolentes quàm fide, idē non ex iussu domini facientes, sed ex sua bona quam uocant intentione, ideo & factum illorum felicem exitum habere non potuit. Hoc exemplum & alia huius generis nos omnes admoneāt, ne aliquid sine iussu dei aggrediamur, quantumcunq; in speciē uideatur bonum, quò amoueamus plagam à domino immissam, sed potius ex spiritu & ueritate ad dominum oramus qui nos exauditurus est. Nam dixit: Petite & dabitur uobis: querite & inuenietis: pulsate & aperietur uobis: ut ira iusti dei quam peccata nostra meritò ferre deberent, auertatur. Amen.

ORATIO D. IO. OECOLAM

padij habita anno 1526. quo habita est
disputatio Badensis.

Mitte lucē tuā & ueritatē tuam ô Christe, ut nos omnes adducamur in montē sanctū tuū, ipsaq; tabernacula, Amen.
Assumus uiri fratres, quibuscunq; titulis digni & obseruandi, bona spe freti, multa hic bona,

IO. OECOLAMPADII

deum optimum maximum suæ plebi ac hereditati colaturum. Aduenimus autē ignari, quidnam hic futurū, tantum habendam disputationem quandam, tarde, & in ipso serē abitionis nostræ articulo, cognouimus. De quibus autē rebus, planè neq; constabat etiam hac ipsa hora, id quod contra omnium disputantiū morem esse, perspicuum. Vnde factum quod huc nos contulerimus, non tanquā pars aliqua tragœdiæ, ut uocant, sed spectatores, in ea re magistratibus nostris honorem & iustam obedientiā exhibitori, quibus haud illibenter obtemperamus in his omnibus, quæ nō contra gloriā dei, & utilitatem ecclesiæ pugnant. Scimus enim quod omnis anima potestatibus sublimioribus subdita esse debeat. Atq; non nos armis sapiētiae huius mundi ad ostentationem facientibus, instruximus, sed ita itineri accinximus, quemadmodum cæteri discipuli ludum petunt. Tamei si id polliciti simus tunc dominis nostris clementissimis, & adhuc pollicemur, si quid præsentia nostra, uel omnes fortunæ ac uires ad ueritatis faciant manifestationem, nos nihil detrectaturos, nec passuros in nobis desiderari quippiam. Porrò si res non feliciter processerit, quàm adhuc coepta est, ueremur miriam in modum oleum operamq; nostrum omnium perdi, nisi emententur quæ neglecta sunt. Ante omnia enim Huldricum Zuinglium uestrum, tot uirorum tam celeberrimam antagonistam hic uidere cupimus, absq; cuius præsentia, nec uestra splendida erit uictoria, neq; finis ille, quem laudat

laudatissime confederationis proceres, domini nostri
clementissimi, spectant, obtineri poterit. Quem esse in-
telleximus, ut sopiantur errores, agnoscatur ueritas, glo-
rificetur deus, edificetur proximus, quibus bonis nihil
maius uel petere, uel cogitare potest homo. Desidera-
mus autem & reliquorum pagorum precipuos docto-
res & predicatores, quales Tigurini, Bernenses, atq;
alii etiam qui uel eadem quae nos, uel diuersa plebibus
annunciarunt. Pleriq; etiam doctrinam nostram quae Chri-
sti est, palam haereticam, absq; fundamento insimula-
runt. His inquam absentibus, nihil prosperè geretur. Co-
gitate enim uiri optimi, quid sequuturum, si illi absint.
Non dubitamus autem quin maximis de causis à magi-
stratibus & senatibus suis non inducantur ut compa-
reant. Fortassis quidam etiam prohibeantur. Nonne illi
pergent docendo & agendo quaeq; ut antea soliti sunt
unde posteriora prioribus peius habitura sunt, & fru-
strabuntur domini nostri suis uotis, & non solum non auge-
bitur charitas, sed eorum qui iuxta carnem agunt, &
infirmiores, crescet liuor, & ira non placabitur, sed in-
cendetur magis, dum illi haec uel ista asserent neglecta:
isti uero opprobrent, uel ignauiam, uel arrogantiam,
etiam si ita sit, ut nihil negligatur ab una partiū, quoad
ad ueritatem asserendam conducibile: & ab altera non
metus nec arrogantia sit, sed prudentia cum uerbo dei
excusabilis. Non semel autem usu uenit, ut ex paruis
scinillis magna orta sint incendia, quae potuissent par-

IO. OECOLAMPADII

uo incommodo praeueniri, si unus alteri in aliqua re ce-
 dat. Enimuero omnes indigni sunt quibus ueritatis lux
 oriatur, qui aliquid eorum negligunt, quod ad ipsam im-
 petrandam attinet. Veritas thesaurus est, ut scitis, profin-
 de latens. Prouer. 2. Si enim sapientiam inuocaueris, &
 inclinaueris cor tuum prudentiae, si quaesieris eam quasi pe-
 cuniam, tunc intelliges timorem domini, & scientiam
 dei inuenies. quasi dicat: Orandum est toto corde pro sa-
 pientia absque omni hypocrisi: quod si fecerimus, uou-
 compotes erimus. Est inuenire negotiatorem, qui pro
 mercibus illis transitorijs ultramarinas nationes currit,
 quanto magis feruens & sitiens ueritatis, nihil omittet?
 Quis oro diceret nos ueritatis uel charitatis studiosos,
 qui non sumus parati ad breue iter secedere, ut omnibus
 obstruatur os, & nemo aliquid causari queat, et non om-
 nia frustra sient coepta? Nos sane non dum iudicamus quo
 pacto hac in causa, salua charitate et pietate, fratribus
 alijs absentibus, os nostrum aperire ualeamus. Non est
 enim pietas, ueritatem ebuccinare ante eos qui illam li-
 cet quaerant, non tamen tanto studio quaerunt, ut diuitias
 huius seculi, propter quas saepe in alienis terris pericli-
 tamur, petuntur Indi & Arabes. Quomodo docere-
 mus, uel disceremus utiliter, si non ille amor est inuenien-
 di ueri, ut Ethnicos praecedamus, qui tanto studio quaes-
 ierunt sapientiam mundi, quae tamen stultitia est, si ad di-
 uinam illam conferatur? 1. Corinth. 1. Nam illi ad gym-
 nosophistas & Bragmanas per innumera pericula con-
 tenderunt.

tenderunt: nos uero Christiani citra periculū, & absque laboribus, sanctissimā de rebus sanctis, maximeq; fructuosam collationē negligere mus? Alij ludos sectantur & theatra, multaq; serunt indigna. Dabo autem, ueritatis lux sit apud uos, & scientia dei: illi autem qui absunt, propter quos congregati estis, in tenebris uersentur, seducantq; & seducantur, tanto magis illorum misereri decet, & eò pergere, ubi infirmos conuenire posse speraremus. Quae laus medicorum semper domi sedentium, & egros non accedentiū? Nonne Ezechiel Cap. 34 reprehendit pastores qui abiectum pecus non reducūt, & quod perierat, non querunt? Auditis domini ac fratres: Non querūt, inquit, ergo non querere magna culpa est. Nonne hoc & Zacharias pastori stulto obijcit, Cap. 11 quod derelicta non uisitarit, & dispersum non quaesierit? Auditis iterum obijci, non uisitari, non quaeri? Non enim dicit, non expectari. Terret me supra modum poenae grauitas, quia dicit: Gladius super brachiū eius, & super oculus dextrū eius. Brachiū enim eius ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescēs obscurabitur. Qua poena? nimirum aeternas tenebras, & ad omne opus bonum frigus interminatur. Quid hoc horribilius, quid terribilius? Iam Christus Iesus magister noster non imperabat cum austeritate, sed per uicos & castella transibat, & relictis nonaginta nouem, quaesuit illam erraticam, & humeris suis reportauit. Quod suum exemplum utiq; discipulos & praedicatores suos obserua-

re uoluit. Quod sanè strenuè executi sunt, & totū orbem prædicādo circuiuerūt: quod nisi fecissent, quid nobis parentibusq; nostris fuisset miserabilius? Sed quid hæc recenseo? Circuibat Hercules terram, ut mundū à monstris atq; latronibus purgaret: & uos gladio uerbi dei accincti, citra metum & trepidationem, non abesse ab hoste, sed cominus conserere manum oportet. In gloria omnes erimus, quotquot estis, tam uos qui longè aduenistis, quàm qui propè estis, nisi cum aduersarijs principalibus, uel saltem attentemus aliquid agere Christianè & humiliter. Desit excusatio. Poterat & Christus sese excusare, & dicere: Ego filius dei primogenitus omnis creaturæ, in me thesaurus sciētiae & sapiētiae dei, dignum est ut ad me concurrant & confluant omnes, & me adorent, etiam si non tantæ misericordiae beneficio illos affecero. Sed non hæc agere uoluit, exinata niuit semetipsum, factus seruus, non arbitratus rapinā se æqualem esse deo, nihil omittens quod boni pastore, nam & ad mortem crucis obediens factus fuit. Quæ nunc excusatio uobis reliqua, si tam grauitè periclitantibus fratribus non succurratur? Quid proferemus in mediū? Quid in die iudicij, quando rediturus est Christus, dicemus, quando ille nos arguet, quod talentū datum non damus trapezitis ad usuram? & dicet: Ego pro uobis mortuus sum, dona spiritus uobis concessi, auxilium meum promisi: uos autè nulla impediti causa, fratrem per me redemptum uisitare grauati estis? Foras
tassis

tassis tunc & superbiam, & ignauiam coram toto mun-
 do nobis obijciet. Igitur dilecti fratres, siue uestra, siue
 absentium causa potior est, æquum erit ut uel illos huc
 aduocemus, uel aduocantes nos requiramus. Clamat
 enim Huldricus Zuinglius, & tantum non lachrymis
 uos uocat, & populus eius ingentissimis desiderijs uos
 expectat. Si qua igitur charitas, si qua uiscera misera-
 tionum in uobis, si magnus est in oculis uestris Christus
 Iesus, & ut de minimo loquar, si grata est uobis gloria
 apud uestros, oro per communẽ utilitatem reipublice
 Christiane, perq; omnia merita Iesu Christi, sic agite
 negotiũ, ne frustra tantum insumptũ sit itineris. Nulla
 iactura erit, uel lucrabimini Christo nobilissimas ani-
 mas pro quibus antea mortuus est, uel ipsi non dubito,
 egregias scripturæ interpretationes audietis, uel si neu-
 trum, gloriam uestram coram deo & hominibus probẽ
 uendicabitis. Itaq; non cessate & ipsos proceres do-
 minos clementissimos precibus summis pulsare, ut uel
 locum deligãt, cui se utrique tutò credere uelint. Quid
 enim derit Berne? quid Sanctogallo? quid & Scaphu-
 sie? ne de Basilea dicam. Non enim opinor, absentes ul-
 lum istorum locorũ, modo reliqua satis tuta sint, detre-
 taturus. Certè ipsi domini nostri predicti, non faciliẽ
 uestras, si seriæ fuerint, preces aspernari poterunt, ma-
 ximè, si pro uestra eloquentia & grauitate causam aga-
 tis. Poteritis enim illis pulchrè insinuare, imò audacter
 dicere (scio enim ingenuitatem eorum, quod uerum li-

benter audituri sunt) nempe longè aliter in rebus spiri-
 tualibus, quàm secularibus oportere agere. Nam in se-
 cularibus causis præter decorum fuerit, si multi sequan-
 tur unum, si potentiores & præstantiores loco & nobi-
 litate, impotentioribus ac inferioribus se submittant,
 quæ res quandam deordinationem præ se ferre uidetur,
 & generosis animis ualde graue est ac arduum. Porro
 in spiritualibus pulchrum est & admirabile, si tanta spe-
 detur charitas, ut etiam mille pro una anima laborent.
 Christus enim qui pro tot millibus etiã iustissimis in con-
 spectu patris reputatus est, nos adiuuit. Transire nos
 oportet in angelorũ formam, qui nobis facti sunt admi-
 nistratorij spiritus, licet ipsi beati. Imò si uerè Christiani
 sumus, quanto pluribus uirtutibus præditi, tanto magis
 humiliabimur ad exemplum Christi: & tantum abest ut
 infimum conculemus, quod etiam illius pedibus nos
 subiecturi simus. Omnia ante experiri oportet reme-
 dia, quàm membrorũ sectionẽ ad mouere. Quia igitur
 et magistratus noster clementiss. Christiani sunt, & insa-
 tiabili ueritatis ducuntur cupiditate, ut ista uocatio do-
 cet, scientes totam eorũ patriã in eos spectare, ne quid
 in hac causa prætermittatur, non uos respuet, non con-
 temnet. Spero autẽ si uos non petiueritis, nisi deus ue-
 lit nobis irasci, pios dominos nostros palmã hanc uobis
 prærepturos, prioresq; petiuros, ut uestri uos officij
 admoneant. Non possum enim ignorare, quot ex utra-
 que parte piorum lachrymæ, clamores, preces, ut eluce-
 scat

scat ueritas, finisq; fiat errorum, & disfidiorum, quibus
 nimum iam diu pressi sunt. Quomodo illos negligere
 poterūt? Supplicate igitur & uos illis. Hoc si non uultis
 facere in gratiam Christi qui in caelis, quem non con-
 temnetis scio, respicite ad membra eius, quae ambulant
 super terram, ad tot pijs animas, ad tot innocentia pe-
 ctora, non solum hæc petentia per Helucios, sed per
 uniuersam Germaniam. Vnde dilecti Domini, uobis
 charitas (quæ maior est cæteris spiritibus donis, cuius
 imperiū nulli Christiano detrectare licet) nondum osten-
 dit, quod in ullo uobis respondeamus fratribus adhuc
 absentibus, & absq; fructu agamus, quod plurimo fru-
 ctu queat. Absit ut nostra negligētia tantū impediatur
 bonum. At non solum charitas iubet, sed etiam ipsum
 ueritatis studium non admittit. Nam, ut diximus, pre-
 ciosissimus thesaurus est scientia dei & ueritas, propter
 quam annunciandā è caelis uenit Christus. Venit enim
 in hunc mundū, ut illuminet omnem hominem ueniē-
 tem in hunc mundum. Et regnum Christi est, ut testimo-
 nium perhibeat ueritati. Officium autem nostrum uni-
 cum, quo homo gloriatur iustè, si ueritatis maxime fue-
 rit particeps: id fiet in agnitione Iesu Christi, qui nobis
 est uia, ueritas, & uita. Et hæc est uita æterna, ut cogno-
 scamus patrē ac filium, Ioan. 17. id quod per solam ue-
 ritatem contingit. Atqui hoc donum non tam multis
 contingit. Scitis enim quod multi uocati sint, pauci ele-
 cti. Contendere oportet per arctam portā. Multa sunt

que impediūt intrare in regnū ueritatis, utpote odium
 proximi, glorię affectatio. Qualia multa præcesserūt
 indicia, in libellis famosis, qui hincinde uolarūt, & sunt
 alioqui animi exulcerati. Ostendit Christus in puero,
 quem in medio discipulorū accedere iussit, qualem esse
 oporteat disciplinę suę capacem, nempe humiliatum
 ut paruulum, non sublime de se sapientem, non multis
 affectibus deditum. Nihil morentur magistrales & do-
 ctorales tituli, qui nihil ad rem facient: oberit ueritati
 inueniendę fastus & superciliū omne. Hęc ideo loquimur,
 quia pleriq; nos antea suis libellis damnarūt. Nec
 cesse nobis & ipsis est, ut illi damnationi suę renunciet,
 & pro fratribus agnoscant, non omnibus modis despera-
 ratis. Nam illi fructus carnis præcludēt uiam inuenien-
 dę ueritatis, & non sinent agnosci uel Christum uel spi-
 ritum eius: quod nos pro parte nostra pollicemur. Itaq;
 ubi ueritatis tantus fuerit amor, absit simulatio. At quid
 ago? Sunt qui dicant: Quiduis cognoscatur euincas-
 turq; per uerbum domini, se non curaturos, sed strenuē
 in pristinis suis consuetudinibus, quas ecclesie nomine
 palliāt, usq; ad Conciliū prouecturos. O uocem auditu
 grauissimam, ô Concilium miserum. Sic non inuenietur
 ueritas, quemadmodum neq; ipse Pilatus ueritatem in-
 uenit, quamuis de illa sollicitē rogaret. Bene dictum est:
 In malucolam animam non ingredietur sapientia, nec
 habitabit in corpore subdito peccatis prudentia. Spiritus
 enim sanctus disciplinę effugiet fictum, & auferet
 se

se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripie-
 tur à superueniente iniquitate. Quandiu non fuerimus
 ablactati à lacte, auulsi ab uberibus, & dicimus, man-
 da, remanda, expecta, reexpecta, modicū & modicū,
 nulla spes quod dominus suam scientiam docturus sit,
 sed ibitur, & cadetur retrorsum, ita ut fiat contritio, il-
 laqueatio, & captio. Ne simus, oramus, ueri illusores,
 sed toto desiderio ueritatem diligamus & queramus,
 & quemadmodū ceruus qui desiderat ad fontes aqua-
 rum, ita ad cognoscendū dominū nostrum Iesum pro-
 peremus. Habetis in hac re cooperarios, & nos, si quid
 dominus nobis concesserit spiritualis gratiæ communi-
 candum. Verum ante omnia requirit charitas & ue-
 ritatis studiū, ut absentiuū fratruū habeamus rationē, &
 ut cōdemnationes illæ interim cessent, donec spiritualia
 spiritualibus collata, uel lucem apericiētia, nos mutuū con-
 ciliarint, uel dirimentia ad suos remiserint: quæ duo si
 contempta non fuerint, non dubitamus, ut sunt
 æquissima, & maximè huic instituto ne-
 cessaria, ita & deo grata, & nobis ac
 toti reipublicæ Christianæ futura
 maximè necessaria.
 Deus fortunet.

IO. OECOLAMPADII
ORATIO HABITA IN SY-

nodo, anno 1531. Ioanne Oecolampadio autore.

Vanuis Christum uerissime sciamus dixisse, se fore cum suis usq; ad consummationem seculi: Nouit enim suos, nec è manibus eripi sinet: nihilominus tamen delegat apostolos, & ascendens in cœlum, dona misit hominibus, uolens cooperarios habere, & non simplici uirtute sua omnia perficere. Vnde alijs datus sermo sapientiæ, alijs scientiæ, alijs opitulationis, alijs dona quinq; alijs duo: quæ omnia in utilitatem ecclesiæ ut concessa, ita & dispensanda sunt: cuius tantam curam habuit Christus, ut nihil æque commendarit. Ipsa est uinea domini, ipsa est hereditas domini, ipsa templum domini, ipsa unica columba, ipsa sponsa, ipsa demiq; corpus domini, propter ipsam fudit sanguinẽ, instituit sacramenta, misit apostolos, paucis perfecit omnia, ita ut extralitam non sit salus. Ei qui illam non curauerit, nec uirginitas uirtus est, nec martyrium corona, nec eleemosyna bonum opus, nec miraculorum fides sanctimonia, nec diuinarum rerum sciẽtia, sapientia est. Quisquis enim non amauerit illam, is nec Christum, nec alquod membrum eius uerè amauerit. Quotquot autè illam amant, nec ullum ex membris eius odisse possunt. Itaq; unusquisque qui seduci damnariq; non uult, recogitabit ac operam dabit pro uirili illi prodesse, illam congregare, illam

illam honestare. Nunquam bene habent membra, si ma-
 le habet corpus. Proinde sicut olim unusquisq; quod ha-
 bebat, siue aurum, siue argentū, siue linum, siue oleum,
 siue aliquid aliud, conferebat in ædificationē tabernacu-
 li: ita et nos quoq; quod habemus, quod uiuimus, quod
 scimus, quod possumus, et ob hoc uiuere, sicut Paulus,
 precemur. Nam alioqui dissolui, et esse cum Christo,
 prestat. Hoc secum expendentes sancti patres, multa
 instituerunt et fecerunt, in quo illos recte imitamur,
 si etiam nunc eadem est utilitas. Inter alia autem et anti-
 niuersaria synodus, seniorum ecclesia, necessario et
 utiliter instituta est. Cum enim sæpe indiligenter iugi-
 latum fuerit, astu satanæ et hominū ignauia, etiam qui
 optimi agri, lolium et spinas proferunt. Vnde non absq;
 fructu conuentus huiusmodi, et in noua ista reforma-
 tione in ecclesijs habentur, ut dispiciatur diligenter quan-
 tum uel proficiant, uel deficiant, et quomodo illis con-
 sili ac prospici queat, quid emendandū reparandū ue-
 sit. Maxime autem, ni fallar, et utinā fallerer, opus est
 communi consilio et exhortatione, ubi fides quasi tota
 extincta est, charitas refriguit, uirtus contempta, timor
 dei euacuatus, regnat malitia, præualuit hypocrisis,
 dominatur immisericordia, et quasi in peccata conspi-
 rant omnes. Adeoq; similis uidetur nobis nostra eccle-
 sia grauius agrotanti, et morti uicinæ: aut nauis que
 grauissimis procellis agitatur, et passim influentibus in
 eam aquis, et nisi in tempore succurratur, actum est.

IO. OECOLAMPADII

Nolo enim ipse nunc commemorare, quæ gemens premo, sed audietis opinor ex fratribus, quàm horrenda sit eius facies, quàm malè excipiatur uerbum & doctrina Christi, quàm conculcentur sacramenta, & qui ut patres obseruandi, Iudæis & lenonibus sunt contemptiores: quanta sit licentia uiuendi, idq; in tot annis: sed tantum præfari uolo, ut quiq; pro suis ecclesiæq; afflictione misereantur, pro qua Christus passus est, nihilq; in se desiderari permittat, siue libertate dicendi, siue patientia, siue sedulitate officiorum & laborum, eoq; merces magna reposita est. Nemo hominū metu deum contemnat, & talentū recondat. Absit ut sit inter nos Cairi dicens: Nunquid ego custos fratris mei sum? Vos pastores, qui ut Nazanzenus ait, quasi anima debetis corpori esse, & ut Christus dicit, sal terræ, & lumen mundi, & oculus aliorum, ut non solum doctrina, sed etiam uitæ innocētia fideles ministros Christi exhibeatis. Nunc autem quæ ad utilitatē ecclesiæ pertinent, ueraciter & amicè detegatis. Vos oro domini, qui ad hoc deputati, & ipsi Christiano seruore præditi, nullo admonitionis ut confido, calcare egetis, quoniã tanq̃ brachiū estis, et à deo dati protectores, in laudem bonorum, & in pœnam malorum: non defatigemini audiendo, sed beneuolis animis propter Christum, propter ecclesias, propter subditos uestros, propter gloriam uestram, misericordiam & iustitiã uestram attendite. Ecclesiæ enim sunt plus afflictæ, quàm uiduæ, plus desolatæ, quàm pupilli,

si à uobis fuerint relictæ, & non paternè obseruatæ.
 Vos quoq; qui gymnasio, scholæq; præestis, libenter
 meminertis, quam ecclesiæ debeatis, ut iuuentus à
 doctrina Christi non abhorreat, sed illa alatur & insti-
 tuatur. Nam & Aegyptium aurum, hoc est philoso-
 phicæ doctrinæ, & legum cognitio, naturæq; ac mor-
 borum, & linguarum, ac historiarū peritia, in tabularū
 constructione offertur. Estis & uos Christiani, unde nec
 erubescetis quod Christianorum est, & pro magnitu-
 dine ingeniorū ecclesiam commendatā habebitis. Simi-
 liter & qui olim in monasterijs, uel collegiatis ecclesijs
 clerici & sacerdotes habiti estis, peculiariterq; ad uos
 pertinere putastis templi illius quod ex lapidibus & li-
 gnis est, & cantando & legendo curam, iam oramus
 multo amplius uos idoneos ut faciatis, ut uel aliqua ex
 uobis utilitas uero dei templo prodeat. Quibus est inge-
 nium aptum ad literas, ne perdant illud: alij misericor-
 diæ studeant, alij uel innocentia Christo profint. Absit
 enim ut à melioribus auocet uos Euangelij prædicatio:
 nam ad optima quæq; uos inhortatur, superstitionē tol-
 lit, religionem ueram auget. Demum & uos subdiacon-
 i, & ministri sacristæ, non ideo, quia inferior est
 conditio uestra, ideo & religionē nihil ad uos pertinere
 putetis: potestis & debetis etiam uos tam sedulitate mi-
 nisterij, quam etiam uitæ honestate ecclesiam commen-
 dare. Imò omnes deum oremus, ut in hoc nobis assistat.
 Porro nunc in congregatione tria facienda erunt: pri-

IO. OECOLAMPADII

mum puritas confessionis & fidei, an sit immaculata, ab
 omnibus est requirenda, in quo dum ex corde unanimes
 sumus, utique studebimus nō otiosam esse fidem. Absit
 enim quod quis aliter credat corde, quā profiteatur
 ore. Deinde audientur presbyteri & ecclesiastæ, ut in
 uirtutibus habeant ecclesiæ, & quid ab eis consilij asse-
 ratur. Postremū si quid sigillatim ecclesiæ nomine qui-
 busdam erit indicandum, uel etiam suscipiendum, & si
 qui examinādi restent. Confessionē fidei nemo putes su-
 peruacua. Scimus enim quales hincinde prodeant libel-
 li, ad subuertēdos si fieri posset electos, parati. An nō su-
 mosissimi libelli qui de erroribus trinitatis, & qui à cata-
 baptistis cōtra cōcionatores editi? Et pessima impiorū
 colloquia quæ ubiq; uolant in conuiujs, & stationibus,
 ac itineribus, satis admonere nos debent, ne illam erube-
 scamus. Sed quō maior inter nos sit charitas, sic certius
 charitatis fundamentum fides communis. Si enim una
 fides, unus dominus, una utiq; ecclesia. Age primus con-
 fiteor, quid corde credam. Vnum simplicissimū natura
 deum fateor, nō tres deos: Tres autē unius nature pera-
 sonas, coeternas & coequales natura, uirtute, ac bea-
 titudine, in quibus nec prior nec posterior, nec maior,
 nec minor. Illum fateor praelegisse secum ante omnia
 secula seruandos, & propterea in utilitatē humani ge-
 neris cœlum, & terram, ac omnia quæ in eis sunt con-
 didisse. Cumq; homo rectus, & cum liberi arbitrij pote-
 state conditus ad imaginem dei, sua sponte in peccatum
 prolapsus

prolapsus, damnationi totum genus factum est obno-
 xium, & infirmata est in nobis natura optima ad bo-
 num, & pro ea successit tanta ad peccandum procliu-
 tas, ut nisi per spiritum dei reparemur, nihil uel agamus,
 uel uelimus boni. Fateor etiam deum à seculo curam ha-
 buisse generis humani, misisseq; præcones iustitiæ, ex-
 hortatores ad inuocandum nomen dei ante & post dilu-
 uium, patriarchas. Deinde utilem & sanctam legem spiri-
 tu sancto inspiratam per Moysen dedisse, non solum Iu-
 daeis, quò ad ceremonias tunc necessaria, sed etiam no-
 bis utilem, tum quia ad Christum, tum quia legem natu-
 ræ in nobis obscuratam excitat. Similiter, ut sanctissima
 dei dona, prophetas amplexamur, qui nos de Christo
 certiores faciunt. Tandem autem in nouissimo tempo-
 re, fateor prædictum uerbum, hoc est filium dei, carnem
 factum esse, & humanam naturam diuinæ in unam pera-
 sonam iunxisse, & factum esse fratrem nostrum, ut fia-
 lios dei faceret, qui de spiritu sancto natus ex uirgine
 Maria, semper uirgine. Post uera miracula, & sanctissi-
 mam doctrinam, & postquam instituta sunt sancta sa-
 cramenta, crucifixus & uerè mortuus fuit sub Pilato
 præside, omnino pro peccatis nostris satisfecit, pas-
 tremq; cœlestem nobis propitiū fecit unica consummata
 hostia. Sepultum corpus, animam uero triumphasse de
 inferis & morte in consolationem patrum, quibus hacten-
 us cœli ingressus præclusus. Tertio autem die resurre-
 xisse corpore: & postquam discipulis satis ostendit se.

resurrexisset uerè, corpus suum à terra in cœlum sustu-
 lit, & die quinquagesimo misisset spiritum sanctum apo-
 stolis, qui uariè illos spiritualibus donis locupletauit, quò
 idonei fierent ad congregandã ecclesiam ex Iudeis &
 totius mundi gentibus, in unitatem fidei, quæ est nostra
 Zion & Hierusalem spiritualis per prophetas prædi-
 cta, in qua ciues sunt qui Christum uerè consuetur, &
 charitate ab alijs se non diuidunt, eandem sinceram fi-
 dem consuetibus, & ut animo non separantur, ita sym-
 bolis ad hæc à Christo sacratis, fidem charitatemq; tes-
 tantur, siue sub initium baptismo, siue in profectu cœ-
 na dominica. Vnde etiam remissio peccatorum, & gra-
 tiarum actiones in ecclesia, cui ad hoc clauis data sunt
 regni cœlorum, ita ut quicquid illa liget, etiam in cœlis
 sit ligatum, & quicquid soluat, etiam solutum sit in cœ-
 lis: quo nomine & excommunicatione, si legitime fiat,
 minimè contemnendam, sed ualde utile ecclesie reme-
 dium à Christo datum confiteor. Expecto autem bona
 spe diem iudicij, in quo mortui resurrecturi cum corpo-
 ribus, & omnes à Christo iudice sententiam accepturi
 prout hic uixerimus, & fideles quorum fides per chari-
 tatem operata fuerit, uitam æternã ingressuros. Quor-
 um autem fides ficta, charitatisq; nescia fuerit, & im-
 misericors erga membra Christi comprobata, æterni
 ignis cum diabolo incendijs addicendos. In ijs autem
 quæ ad sacramenta pertinent cœnæ dominicæ, confiteor
 animas nostras per fidem in mortè Iesu Christi carne
 &

Et sanguine pasci, et potari, idque pane dominico sanctè
 commendari. Non autem corpus Christi nunc uel lo-
 caliter uel dimensue, sed sacramentaliter adesse, et sic
 Christum uerè credentibus adesse. Non habeo inter
 Christiana dogmata, pueros Christianorum non licere
 baptisari, nullo in casu licere iurare, magistratum non
 posse esse Christianum, necessariò communia omnia
 Christianis, tolerandas imagines quæ prouocant ad ido-
 lolatriam à magistratu. Dæmoniorum dixerim doctri-
 nam prohibere cibos et nuptias, non docendam libera-
 tatem spiritus. De sanctis et uirgine Maria honestè et
 honorificè loquendū: orationes tamē nostras utilissimū
 esse conuertere ad deum per Christum Iesum, cuius glo-
 ria quærēda in omnibus. Hæc mihi indubitata sunt: con-
 trariam autem doctrinam ut abominabilē, anathemati-
 zarim. In hac fide oro fratres, ut unanimes simus, et
 eam confiteri non erubescamus. Quod si qui sunt qui
 contradicant, uel hæc suspecta habeant, certis scriptu-
 ris communiti, oramus ut indicent. Ad maiorem autem
 unionem confiteamur singuli et c.

QUOMODO IN ORDINEM
 redigendi sacrificuli uagi, D. Ioan. Oecolam-
 padij consilium.

- 1 Conscribantur nomina omnium clericorū ex colle-
 gijs, parochijs, et monasterijs.
- 2 Deligatur superattendens qui præstet iuramentum

IO. OECOLAMPADII

fidelitatis dispensandi & ordinādi cum singulis pro gloria dei, & utilitate ecclesie.

3 Præcipiatur omnibus clericis ut obediāt superattendeni, sub pœna infligenda iuxta rationem excessus.

4 Similiter ne contradicant Pedello citanti ad conuocationem, uel ad comparendum.

5 Quantum ad religionem superattendens diligenter incumbat, ut singulis diebus, singuli ad minus unam concionem audiant.

6 Hic discernat, quibus satis de temporali uictu prouisum, & non opus labore manuum habeant, quod tales etiam adigantur ad lectionem theologicam.

7 Quibus uero minus prouisum, cum eis dispense, sic tamen ut in alios usus ecclesie, ubi commodum, deputentur, ut puta quod ex eis eligantur Pedelli, sint elemosynarij, sint collectores elemosynæ.

8 Item in ecclesia simul sedeant uel stent, non dispersi siue in lectionibus, siue concionibus.

9 Item quod in lectionibus habeant suos libros.

10 Item quod communicēt & audiant uerbum dei in suis parrochijs à quibus aluntur, ad minus ter in anno, aliàs assistant Cōmunioni donec perficiatur, & si opus sit ministerio eorum, ne detrectent.

11 Item quod dominicis diebus ante prandium in parrochijs assistant libro cantantes, post prandium & per hebdomadam deligant quatuor qui cantent.

12 Quod ad honestatē uitæ attinet, monendi sunt clerici,

rici, ut caueant sibi à familiaritate extraneorum qui aduersantur uerbo, & minus honestè uiuunt, nec illis instituant conuiuia, nec hospitio recipiant, nec personas suas spectas, uel de fide, uel uita.

13 Monendi ne inter se laborent odio, sed se & ciues prosequatur charitate, siue familiaritate colloqui, siue exhibitione reuerentiæ.

14 Quod si oborta fuerit simultas inter eos, per superatendentem concordentur.

15 Nulli tolerandi sunt concubinarij, uel scortatores, etiam priuentur beneficijs, si non emendantur, & morantur ut ducant uxores.

16 Quod uxores suas inducant, ne sint alijs scandalo, in religione, uita, & uestitu.

17 Nulli lusores tolerandi, siue pro multa, siue parua pecunia, maximè in publicis tabernis.

18 Quod intra muros ciuitatis nõ ferat longos gladios, uel alia arma, nisi in uigilia & custodia ciuitatis sint.

19 Quod omnes conuocandi sint ad synodos.

20 Superatdens diligenter discernat eos qui sunt apti ad ministeriũ uerbi, ut liberentur ab alijs oneribus, quò melius possint uacare literis.

21 Ordinetur scriptor qui negligentias eorum qui in concione & lectionibus negligenter se habent conscribant, multas postea defalcandas.

22 Quod superatdens quolibet mense omnes conuocet, & exhortetur eos ad omnem honestatẽ, & dein

IO. OECOL. CONSILIVM.

de redarguat, uel priuatim, uel coram alijs redaguedos,
& benignè audiat, si quæ sunt aliquorum querimonie,
ac pro uiribus patrocinetur, ne omnino despecti sint,
& conculcentur.

23 Item reseruatū ius sit addendi & minuendi, prout
ocasio temporis fert.

24 Moncantur ut desistant à papisticis superstitioni-
bus, utpote à rasura, & similibus.

25 Ad hæc caueant, ne infirmos inungāt, uel superstiti-
onibus seducant.

DE MONIALIBVS.

1 Moniales quæ annuas pensiones habent ex monaste-
rijs, obligatæ sint ad matutinā concionem sub pœna,
siue maritatæ, siue non.

2 Caueant à choreis, luxu uestiū, ludis, uagationibus,
detrectationibus, iuxta sententiā Pauli, computatio-
nibus &c. & conuocari poterunt per superattendētes.

3 De ijs quæ nullas annuas pensiones habent ex mona-
sterijs, nihil incumbit superattendētibz, siue uiri, siue
mulieres sint.

4 Si quæ maritatæ fuerint, & annuas pensiones hæ-
bent, uocari possunt per superattendētem, sed simul
cum marito, qui instruatur ne uxor eius frustra uiuat de
elemosyna ecclesiæ.

CHRISTIANA RESPONSIO ¹⁹⁵

ministrorū Euangelij Basileæ, cur Missam, à Papistis
iam in usu, abominationem uocarint, ex iussu
prouidi Senatus conscripta, quam et pur-
gatis auribus in publico senatu cura-
runt prælegi anno 1527.

Prudencia, grauitate, pietateq; uiri pa-
triæ patres, quum deus per Apostolum
suum Petrum præceperit omnibus no-
bis, ut parati simus ad fidei nostræ ra-
tionem reddendam cuilibet petenti, quanto magis nos
uobis, nostro reuerendo magistratui (quibus et alijs
in rebus quid debeamus, non ignoramus) promptè si-
neq; tergiuersatione respondere conuenit ad proposi-
tam questionem: nempe quibusnam ex fundamentis
et causis in concionibus publicis affirmauerimus Mis-
sam illam papisticam non esse oblationem pro uiuis
et mortuis, sed detestandam abominationem coram
deo. Idcirco nos amâtes lucis incredibili gaudio affecti,
quod huius rei ratio à prudentissimo senatu exigitur.
Visum est igitur literis respondere. Sicubi autem non
uidebitur satis causa confirmata, quanquam nihil uere-
mur, pluribus alijs (habemus enim scripturâ diuinam)
roboremus nostra. Vocamur uero in spem magnam in-
exhauste misericordie deum qui illo ueritatis deside-
rio incendit corda uestra, suam in uobis gratiam auctu-
rum, ut uos quemadmodum illi pij reges Ezechias et

DE MISSA, AD

Iosias post cognitam & exploratã ueritatẽ, omnibus uiribus conaturi, ut quicquid cõtra ordinationẽ dei, quicquid cõtra sanam Christi doctrinã, quicquid humanarum aduersus præcepta dei traditionum (quibus ira dei commoueri consuevit in miseros mortales) è medio tollatur, idq; quamprimum fieri potest: quod ad pacem inclytæ ciuitatis Basiliensis, ad puros Christianosq; populi uestri mores faciet, ne, quod absit, sanguis & supplicium detestandorum peccatorum in die iudicij à uobis nostris rectoribus requiratur, sed potius remunerationem à deo, & in hoc seculo laudem, & gloriam non uulgarem, & apud uestram plebem, & non paucos exteros recipiatis. Neque enim quicquam est quod magis principes cõmendet subditis suis, & subditos magis adiuuans dicto reddat, quàm uerbum & mandatum dei libere & tuto prædicatum, sicut Iosue cap. 1. facile est uideri. Nec ulla re exteri magis cõmouentur, quàm cum uident serio ueritatẽ, gloriam dei, bonosq; mores prouehi & coli. Dominus enim custodit ciuitatẽ, quæ querit gloriam eius: quas ob causas nos non sine animi gaudio & magna fiducia respondemus ad oblata.

Primum autem omniũ testamur, quod nos neq; in publicis concionibus, neque hoc scripto, aut loquimur, aut scribimus contra sacrosanctam Christi ordinationem, & apostolorũ morem in cœnæ dominicæ sacramento, quantum in sacris literis nobis est traditum: sed contra nullo modo tolerabiles abusus, qui longiore tempore
uarijs

Verijs rationibus cum magna iactura gloriæ passionis
 domini nostri Iesu Christi, atq; graui seductione simpli-
 cium aduersus Christi de cœna dominica decretum, &
 apostolorum usum irrepserunt, & mordicus sine sacra
 scriptura defenduntur. Propterea fraude & mendacijs
 per quosdam papisticos concionatores, & alios nonnul-
 los, nobis qui ueritatē habemus perpetuò aduersantes,
 in uulgus spargitur, quod nos conemur omnia bona ope-
 ra impedire et abolere. Hoc aduersarij nostri fingūt, ut
 cœtera omnia. Nihil nobis accidere potest molestius,
 quàm quod non secundum uias domini uiuatur. Scimus
 enim ex gratia dei quid quantumq; ceremoniarū Chri-
 stianis utile necessariumq; sit. Et nostrum propositum,
 optima in uerbo dei conscientia munitum eò spectat, ut
 quod in sacramēto hoc cœnæ optimè est ceptū à Chri-
 sto præceptore nostro, etiā bene purissimèq; nulla adul-
 terina traditione à nobis celebretur: neque aliter se rem
 habere comperit ullus unquam. Atq; præ sente dei gra-
 tia, hoc diuini uerbi testimonijs probabimus, & in no-
 mine domini iam nostras rationes profereamus. Certum
 est enim illos omnes qui non solum gloriam dei respi-
 ciunt, curant ue nihil pium, nihil uerum, nihilq; aliquo
 modo utile docere. Sic enim dicit dominus per Mala-
 chiam prophetam cap. 2. Et nunc ad uos mandatū hoc
 ô sacerdotes: Si nō audieritis, & si non posueritis super
 cor, ut deis gloriam nomini meo, dicit dominus exerci-
 tuum, mittam in uos maledictionē, maledicamq; benedi-

DE MISSA, AD

tionibus uestris, sicut etiam maledixi eam, quod uos
 non ponitis timorē meū super cor. Ita clarum est, ubi
 non prima nominis siue gloriæ dei ratio habetur, ibi
 iram et maledictionē à deo sine dubio esse: nam deus ze-
 lotes est, & ignis consumēs, Deut. 4. Vult suum nomē
 magnificari, & laudari. Propterea & Iudei & gentes
 in sensus reprobos & iudicia corrupta inciderunt, quo-
 niam cognouerunt deum, sed ut deum non glorificauer-
 runt, Ro. 1. Dominus dicit: Gloriā meam nulli alij da-
 bo, Esa. 42. Summatim, qui nō querit gloriā eius, non
 studio habet ut augeatur, hic non est, non loquitur, non
 uiuit ex deo, sed est à deo anathema. Nam quicumq;
 non est cum Christo, nimirum ut deus glorificetur, est
 contra eum. Matth. 12. Quisquis autē est cōtra deum,
 ille est abominatio coram domino, & hostis eius. Porro
 cum carnalis homo non sit eorū quæ dei sunt capax, 1.
 Corinth. 2. & cogitationes eius à cogitationibus dei
 tantum absint, quantum cœlum à terra, Esa. 55. certē
 homo est nihil minus, quantum in se est, quàm conscius
 consiliorum dei. Ro. 11. Quis ergo poterit homini dice-
 re quæ sit uoluntas dei, quæq; uera eius sit gloria, sicut
 Lucæ 16. scriptum est? Quod hominibus est excelsum,
 est abominatio coram deo. Statim enim labitur à uero
 ad priuatā utilitatē, & suas inuentiones, ex quare idō-
 lolatria et abominationes solēt exoriri. Quare Sapiens
 Prouer. 3. dicit: Spera in dominum ex toto corde tuo,
 & ne fidas tua ipsius sapientia, sed in omnibus uijs tuis
 cognosce

cognosce eam, & ipse diriget gressus tuos. Ne igitur tibi arroges sapientiã. Et Deute. 12. Vos omnino nihil faciatis, quemadmodum nos hodie, quod nobis iustum uideatur. Quamobrẽ stultissimẽ dicitur, quicquid homo faciat propter deum, esse opus bonũ, & mereatur premium. Si sic res haberet, non opus esset scriptura, & quiuis abunde sibi satis saperet. Atq; etiam si esset bonum, quo nam modo posset homo certus fieri in conscientia sua? qua fiducia posset uiuere deo? Vbi non est cognitio uoluntatis dei, neq; spes aut fides adesse potest, maximẽ difficultatum & tribulationum temporibus. Omne enim quod non est ex fide, peccatũ est. Ro. 14. Vbi peccatum, ibi est abominatio coram deo. Quum igitur in hunc modum res sine controuersia se habeat, manifestauit dominus uoluntatem suam per prophetas, apostolos, & per Christum ipsum, ut nos certam scientiam, non dubiã opinionẽ habeamus, qua uia deus coli debeat. Mandauit etiã diligentissimẽ legem & uerbum suum custodiri, ut neq; ad dexteram neq; sinistram declinemus, neque addamus, neque detrahamus quicquam. Deut. 4. Qui prophetam quem dominus inter fratres excitauit, nõ audiet, ab hoc dominus requiret. Deut. 18. Nunc igitur post latam legem & ueritatẽ cognitam, transgressio longẽ grauior est. Et dominus prorsus uult coli secundũ uerbum suum. Hanc ob causam Saul rex à deo reprobatur, quanquã opera eius in speciem uidebantur bona, quod uoluit opimos boues uero deo ma-

DE MISSA, AD

Etare & offerre, hocq; illi est idololatrie loco imputatum à deo. 1. Reg. 15. Propterea & interiit Oza subitanea morte, quod attigerat arcam contra præceptum domini, & illud uidebatur illi bonum opus. 1. Reg. 6. Ipsum Chore cum suis deuorauit terra. Num. 16. Videbatur etiam in oculis hominũ pulchrũ & magnificentũ amœnos lucus iuxta templũ & altare domini habere, sed domino non placebat. Deut. 16. Putabatur Hierosolymis in Tophet præclarum opus esse mactare offerendo proprios filios, sed quo magis putabatur, hoc abominatius coram deo erat: propterea deus dicit se neq; præcepisse, neq; unquã cogitasse talia. Hier. 7. Mandatum fuit Iosue: Magno animo esto & fiducia, ut facias & custodias omnia secundum legem, quam tibi Moses seruus meus præcepit: ne declines ab illa, neq; ad dexteram, neque ad sinistram, ut felici cum successu res tuas peragas quocunq; tendas, & ne committas ut liber legis huius ab ore tuo auferatur. Rursum apud Esaiam cap. 30. scriptum est contra illos qui suas cogitationes & opiniones sequuntur: Heu filios inobedientes, dicit dominus, ut faciant consilium, & non ex me, & ordire mini telam, & non per spiritũ meum, ut adderetis peccatum super peccatum. Ita omnes maledictiones respiciunt obseruationem uerbi dei, & contemptũ eius. Et Esaiæ 29. atq; Matth. 15. dicit ipse Christus, quod frustra homines eum colant doctrina & præceptis humanis. Et in Esaiæ est scriptum, quod etiam propter hanc causam

causam Iudæi in illam non dicendam cæcitatem perue-
 nerint. Certè tam bene sibiipsis superbi illi placuerunt
 in suis constitutionibus & inuentionibus, ut Christum
 propter ipsas contempserint, oderint & occiderint tan-
 dem. Hoc paulò fufius apud uos optimi simulq; sapien-
 tissimi senatores diximus, quandoquidem nos certò sci-
 mus quod nostri aduersarij in Biblicis scripturis non
 unam literam pro sua causa habeant, nec etiam ullam
 speciem. Nam nos ueremur, quemadmodum hæctenus,
 contra uestrum senatusconsultum, longos usus, patres,
 & ut loquuntur, ecclesiæ ordinationes simplici populo
 predicauerūt, ita etiam iam conaturos, quod dominus
 prohibeat, uestram sapientiã & pietatem à uerbo dei,
 aut saltem à gloria dei uera & studio diuini uerbi dedu-
 cere & fascinare. Ausi fuerunt aduersarij dicere Chri-
 stum & apostolos eius multa docuisse, quæ literis sacris
 commissa non sint, ut Ioan. 21. 2. Thessa. 2. Item Chri-
 stum dixisse, tum nõ potuisse ferre discipulos, Ioan. 16.
 Illud hic refellere non est opus. Hoc cauillũ contra scri-
 pturæ sententiã potest esse occasio & causa maximorũ
 errorum. Nam in hunc modum omnia mendacia,
 & hæreses possent stabiliri, & de omnibus posset dici:
 Quanquam scriptum non sit, tamen apostoli illud doc-
 cuerunt uiua uoce. Sequeretur quoque, quod sacra scri-
 ptura non esset integra & perfecta, quod est blasphem-
 ia in spiritum sanctum. Sic enim totum dogma fidei
 nostræ in dubium uocaretur. Nam comprehensum est

DE MISSA, AD

abunde satis in sacra scriptura quicquid necessariū est
 fideli homini ad salutē. Nec propterea consequens erit
 ueram ecclesiam tot annos errasse, sicut ab illis dicitur:
 Potuit ne ecclesia tandiu errare? Hic est animaduerten-
 dum, ut ecclesia probetur an uerbū domini habeat: non
 e contra uerbum domini per ecclesiam ipsam, an multi
 aut pauci uerbo crediderint in ecclesia. Ipsa ecclesia na-
 ta est ex uerbo domini, & per uerbum dei cognoscitur
 an uerē christiana sit. Nam si est Christiana, nullam
 aliam uocem audit quā Christi sui pastoris & sponsi,
 Ioan. 10. quā uocē ei scilicet ecclesie apostoli annūcia-
 runt: imō si angelus è cœlo ueniret, et aliud doceret, ana-
 thema esset. Gal. 1. Si nos sectatores et amatores sumus
 doctrinæ Christi, & discipuli eius, Ioan. 8. nec nos ex-
 cludemur à uera ecclesia quandiu tenuerimus uerbum
 dei: qui autem sanæ Christi doctrinæ non obtemperat,
 hic est superbus & fastu turgidus, & nihil omnino scit.
 1. Thimo. 6. Quomodo igitur nesciētes, nos ueram reli-
 gionem & ueram dei culturā docerent? Propter has
 causas confidimus, uestræ sapientiæ & pietatis senatus
 consultum ratum mansurum. Ita nobis erit certissimū,
 si Missa celebrabitur sicut hactenus, non posse cum uer-
 bo dei ullo modo coniungi, sed illi contrariam esse, ut
 quod maximē. Ita erit Missa illa diabolica idololatria,
 & detestanda abominatio contra dominum, propter
 quam nos meritō in inexorabilem iram dei caderemus.
 Hoc probabimus & clarum faciemus duobus modis.
 Primō

Primo, quod usus papisticæ Missæ nihil prorsus commune aut simile habet cum cœna dominicæ à Christo instituta, & pugnat non minus quàm album & nigrum: quare nõ minus grauiter quàm Achas peccauerunt, qui altare ad similitudinẽ illi in Damasco fecit Hierosolymis, & altare dei ex templo eiecit, ut Reg. 16. Ita illi uerum usum cœnæ dominicæ à Christo ordinatũ reliquerunt, & in locum eius Missam adornarunt ex suis stultis opinionibus. Hoc non potest non esse magna & blasphemia abominatio coram deo. Secũdo conuincemus ex errore eorum, quod Missam oblationẽ & pro uiuis & mortuis satisfactionem uocant, esse horrendam abominationem. Porrò si ipsa Missa esset à Christo instituta, quod nullo modo est uerum, tamen per abusus illorum redderetur blasphemia & maxima abominatio coram deo. Nam quod rectum est, rectè debemus sequi. Deut. 16. Primum omnium considerabimus formam & rationẽ Christi in constituẽda cœna sancta, & deinceps cõferemus ipsum abusum ad ueritatem. Hæc autem omnia ex Euangelistis & diuo Paulo discere debemus, & nusquam alibi. Nam hoc est in confesso, quod uera & omni laude prædicãda Missa, ut uocant, à Christo in ultima cœna antequam pateretur est instituta, & disertè optimeq; ut ordinata, ab Euangelistis & S. Paulo descripta. Ipsam constitutionẽ dominicæ cœnæ describit Euangelista S. Lucas cap. 22. his uerbis: Et cum esset tempus accubuit, & duodecim apostoli cum eo, et

DE MISSA, AD

ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare uobiscum antequam patiar. Dico enim uobis, posthac non edam ultra ex eo donec compleatur in regno dei. Et accepto poculo, gratias egit, & dixit: Accipite hoc, & diuidite inter uos. Dico enim uobis, me non bibiturum de fructu uitis, donec regnum dei ueniat. Et accepto pane cum gratias egisset, fregit ac dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum quod pro uobis datur, hoc facite in mei memoriam. Similiter & poculum postquam coenauit, dicens: Hoc poculum nouum testamentum per sanguinem meum, qui pro uobis effundetur. Hæc S. Luca sunt uerba. Alij Euangelistæ eandem scribunt sententiam, quibusdam uerbis mutatis. Nam S. Mattheus cap. 26. dicit de calice: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Diuus Marcus uero cap. 14. inquit: Biberunt omnes ex hoc, scilicet calice. S. Paulus in priore ad Corinth. 11. cap. interpretatur uerba domini, dicens: Hoc facite quotiescunq; biberitis in mei commemorationem. Quotiescunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem domini annuncietis donec uenerit. Probet autem homo seipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. S. Ioan. huius sacramenti constitutionem non describit, sed à capite 13. usq; ad 18. docet quomodo Christus usus sit coena, quidq; in ea fecerit, nimirum quod lauit discipulis suis pedes, quod orationem ad eos habuit, præcepit charitatem

tem, ad patientiam adhortatus est, robur fidei in deum illis addidit. In primis autem Iudam proditorem reprehendit, & orauit patrem pro suis discipulis. Diuus Paulus in prima ad Corinth. 10. cap. dicit: Nos multi sumus unus panis, & unum corpus, quando unius panis participes sumus. Euangelistæ etiam affirmant dominum hymno dicto sanctissimam suam coenam finiuisse. In uerbis iam prædictis, totius propositi negotij summa et fundamentum est. Quando autem dominus dicit Ioan. 5. Scrutamini scripturas, conabimur quam diligentissimè sacram. consulere scripturam, & hinc colligere quomodo modo debeat coena domini agi, ut rectè celebretur. Possumus autem totam rem propositam in quatuor partes distribuere. Primo quedam communia sunt ministrantibus, & accipientibus sacramenta. Secundo singulatim quedam sunt ministrorum quos presbyteros uocant. Tertio sunt quedam peculiaria accipientium sacramenta. Quarto quedam in ipsis sacramentis sunt aduertenda. Ita ordine singula expendemus. In primo loco, de uero usu coenæ domini uidebimus, quod officium sit in ecclesia ministrantis & accipientis, hoc est presbyteri, & populi. In coena enim dominica Christus fuit ceu minister & presbyter, & duodecim discipuli erant communicantes & populus. Hoc loco S. Lucas scribit: Postquam hora uenit, accubuit Christus, & duodecim discipuli: ut nobis esset exemplum in quo disceremus, quod in ecclesia Christi omnia debent cum decore & or

DE MISSA, AD

dine fieri. 1. Corinth. 14. Nam & locū & tempus obseruata hic uidemus: quod tamen non sic debet intelligi, ut relinquentes uerum genuinumq; intellectum, nullam sequamur literam. Nam docemur ut quam commodissimo modo & ordine utamur. Hæc hora hicq; in mensa accubitus erant illis hic quam aptissima ad diuinum illud opus, & gratiarum actionem, partim quod paschalem agnum debebant uesperis comedere, partim quod appropinquabat nox passionis Christi. Sed nobis tempus ante prandium idoneum magis est. Est etiam multis modis commodius stantem populum quam sedentem sacramenta accipere, quam in tanta multitudine sedere, & sacramenta circumferre. Sicut etiam maior commoditas est ut panis antea sit frustratim fractus, quam si in dando frangeretur. Vt semel dicam, Euangelista in externis illis non aliquid mandare, & præcepto statuere, sed nobis honestum ordinem commedare uoluit, alioqui impossibile esset ut in hunc modum ad amussim omnia fierent. Hac enim ratione non plures quam duodecim simul possent communicare, & ab uno cogentur accipere: item tantum uesperis necessum esset dominicam cenam celebrari. Hic secundo Christus cum discipulis suis manducauit paschalem illum agnum, & renunciauit corporali cibo, & potui, cum dicit se post non manducaturum de illo donec impleatur in regno dei. Et in sequentibus dixit, se non amplius bibiturum de fructu uitæ, donec ueniat regnum dei, ut nos doceret, ne quærere

quereremus coenam carnalem, ad implendū uentrem,
 neq; in posterū essemus addicti iudaicis ceremonijs &
 figuris, rerum uerarū umbris, sed ut grati cum gratia
 rum actione in spirituali isto cibo, uerbū & promissio-
 nes dei in fide non ficta apprehenderemus. Tertio,
 debent & ministri & communicātes mensae domini in
 charitate conuenire, & uerè mutuò charitatem testari.
 De Christo dicit Ioannes, quod suos ad finem usq; dile-
 xerit: & commisit illis etiam mutuā charitatē summo
 studio. Et nos omnes in una ecclesia congregati, unius
 corporis esse membra existimare debemus, pro corpo-
 re inquam spirituali, uerè fratres per Christum. Multè
 unum corpus sumus, quando participes sumus unius pa-
 nis 1. Corinth. 10. Quarto, æquum est, nisi aliquid
 magni momēti urgeat, ut ex omnibus nobis alius alium
 ad finem expectet, & perseueremus in communi ora-
 tione unanimiter ad finem. Solus Iudas à coena in suam
 maximam perniciem abiit ante alios. S. Paulus scribit:
 Fratres quando conuenitis ad manducandū, alius alium
 expectet: si quis autem esurit, domi comedat. S. Mat-
 theus & S. Marcus dicunt: Et cum hymnum cecinif-
 sent, exierunt in montem oliuarum. Nunc uidebimus
 seorsum quod officium sit ministro & dispensatori my-
 steriorum dei. Huius functionem & officium in Christo
 exemplari cognoscemus. Et hic quaedam diligenter no-
 tanda sunt. Primum, Christus dedit seipsum omnibus
 suis discipulis & ministris, potissimum concionatori-

bus per exemplū quod lauit pedes, docuit illos ut essent
 humiles, & ad ministrandū omnib. prompti & parati.
 Secundo, Christus studio & de industria omnē externā
 pompā uitauit, quò nobis sublimiora inculc.aret. Pro-
 pterea etiam postquā lauit eorum pedes, iterū accedēs
 ad mensam, suas solitas uestes induit (ut scribit Ioan.) et
 docuit hoc exemplo, quod etiam eius discipuli mini-
 stri uē præcipua curare debent. Tertio, Christus dili-
 genter Euangelium annunciauit, admonuit & obiu-
 gauit Iudam: charitatē, patientiam, & futurorū spem
 docuit, idq; adeò apertis uerbis, ut discipuli dixerint,
 Ecce iam non loqueris in parabolis. Quarto, Chri-
 stus egit gratias antequā discipulis sacramenta tradi-
 derit, adhortatus discipulos ad meditantam & annun-
 ciandam suam passionē. Quinto, Christus in fine pa-
 trem magno affectu inuocauit, & pro omnibus creden-
 tibus patrem orauit. Ioan. 17. In tertio loco iam dicto
 cernimus quid discipuli & coenæ domini communican-
 tes egerint. Magna attentione uerbum & doctrinam
 Christi audiuerūt, & obedienter sacramenta panis &
 uini sumpserunt, sicut sanctus Marcus dicit: Biberunt
 omnes: his uerbis nemo excipitur. Quarto loco sus-
 prædicto colligimus ex quibus sacramentū efficitur, ni-
 mirum materia & uerbo. Sine dubio enim ubi horum
 alterum deest, sacramentū nullo modo esse potest. Por-
 rò Christus uerè materialiter panem & uinum accepit,
 & in usum sacramēti elegit, nec nos legimus aquam aut

uas aut aliud quicquā Christum accepisse. Et ipse etiā
 dixit hæc uerba: Hoc est corpus meum quod pro uobis
 tradetur, & hic calix est nouum testamentum in san-
 guine meo, qui pro uobis effundetur. Per quæ uer-
 ba panis & uinum fiunt sacramēta & sacrosancta si-
 gna corporis & sanguinis Christi. Atq; hæc uerba no-
 bis afferunt lætissimi euangelij promissiones, quas si si-
 de uera apprehēdimus, manducamus in spiritu spiritua-
 liter carnem & sanguinem Christi, & per hoc uitam
 consequimur æternā. Et nobis est hoc sacramentū ceu-
 literæ testamenti, quæ magna promittūt, munitæ duo-
 bus sigillis, quæ debent illæsa & integra manere. Si
 illa omnia ut enumerata sunt obseruarentur & expris-
 merentur, esset uerus usus coenæ domini, & esset uerè
 sancta, ut uocāt, Missa, quam glorificatus deus respice-
 ret, & posset nobis esse maximorum bonorum causa.
 Illa per fidem erga deum, per charitatē erga proximū
 nos posset formare. Hic nullus locus seditioni inobedi-
 tiæq; posset relictus esse, imò potius hic patientia, pax,
 unanimitas, regnarent. Contra hanc doctrinā nihil po-
 test ex sacris literis statui aut probari, nam est ex prin-
 cipijs & fundamentis solidissimis ducta: omnia enim
 refert ad fidem & charitatem, per quæ sunt omnes do-
 ctinæ probandæ, iubentibus S. Paulo 1. Tim. 1. & S.
 Ioanne fermè per totam epistolam. Ex aduerso uide-
 tur fortassis posse respōderi: Verum quidē esse illa quæ
 diximus, non posse reprehendere quenquam, sed oportet

DE MISSA AD

tere etiam cum illo probato usu alias ceremonias con-
iungere, quemadmodum haecenus in usu fuerunt: sic to-
tum negotium maiore laude fore dignum. Responde-
mus, etiam si ceremoniae illae ab hominibus excogitatae
& additae omiſſae fuerint, nihil refert. Neq; uerè Chris-
tianum offendent illa reie cta, cadelarum incensio, ſua-
migationes, pulſus, apparatus altarium, praecioſae &
artificioſae imagines, uariae picturae, ſerici, nitentes par-
ni, reliquiae ſanctorũ, muſica instrumenta, figuratae can-
tiones, atq; id genus alia quae nõ aedificat animos homi-
num ad pietatis, fidei, et charitatis incrementũ: ſicut D.
Paulus dicit: Corporalis exercitatio parum eſt utilis.
Imò potius cum illa externa in magno loco ſunt, et mor-
dicus defenduntur, fit ſicut haecenus experti ſumus, ut
illa dei praecpta fides, animi humilitas, charitas, & uer-
bi miniſterium in infimo loco habeantur. Sed illa uera
quae deo placent bona, per uerbum domini praedi-
cata, ad pietatem & iuſtitiam incredibiliter faciunt. Si
multitudo ceremoniarum deo placuiſſet, & nobis uti-
les ad probitatem uitae iudicauiffet, ſine dubio Chriſtus
aeterna ſapientia dei nos docuiſſet eas, illiſq; eſſent uſi
apostoli, S. Paul. quoq; effuſius eas laudauiffet. Si deus
magnifica ſua, magnificis ceremonijs uoluiffet celebra-
ri, in initio eccleſiae quàm magnificentiſſime propoſuiſ-
ſuiſſet, ſicut factum eſt in conſecratione templi Salomo-
nis Hieroſolymis, ubi oues & boues multi mactaban-
tur, & magna uis argenti & auri impendebatur, 3.
Reg.

Reg. 8. item in consecratione Aaronis summi sacer-
 dotis, & in ornanda arca fœderis. Hæc, si uolisset
 deus, in primordijs ecclesiæ multitudo ceremoniarũ iu-
 re esset instituta. Nunc Christus nos maioribus rebus
 occupari uoluit, & pompã illam magis terrenã quã
 cœlestẽ negligit. Ceremoniæ illæ nihil aliud sunt quã
 figuræ, quæ umbra sua ueritatẽ apud imperitos obscu-
 rant, idcirco nulla potior uia & ratio est cœnæ domi-
 nicæ habẽdæ, atq; simplex illa à Christo indicata. Aut
 Christus nobis non placet, cum modus eius nobis displi-
 cet. Naaman cum simplicem illum in Iordane modum
 lauandi contempsisset, mansit leprofus: postquã autem
 lauit simplici animo, sanatus est, 4. Reg. 5. Humana sa-
 pientia in rebus diuinis stultitia est. 1. Corinth. 2. Cœnã
 illam dominicã non possumus purius celebrare, quã
 Christi, apostolorumq; usum quam diligentissime imi-
 tando. Est enim certa impostura, quod homines sine au-
 toritate sacrarum scripturarum addiderunt, & deinde
 ascribunt spiritui sancto quod ordinari. Quæ est teme-
 ritas, quod homines sua somnia spiritui sancto ascribunt?
 Oportet ne statim spiritum sanctum statuisse, ubi unus
 atq; alter, aut etiam plures episcopi conueniunt? Opor-
 tebat probare an eorum decreta, Christi doctrine sint
 consecutanea, an fidem & charitatem prouehant: sic fa-
 cile posset cognosci, quod spiritus sanctus huius gene-
 ris constitutionum autor esset. Putare autem officium
 spiritus sancti esse, ordinare superstiosas inutilesq; cere-

DE MISSA AD

monias, est blasphemiae simile. Qui spiritus sancti naturam ex sacris literis cognoscunt, ij optime sciunt spiritum sanctum non tam puerilia & superuacua praecipere, quemadmodum in multis Concilijs factum est. Spiritus sanctus non renouat umbras imperfectae ueteris legis, nec imponit humeris Christianorum iugum illud, quod nec patres portare potuerunt, Acto. 15. Nec quisquam nouum uinum mittit in utres ueteres, neque uetus assuit noui panni assumentum in uestem ueterem, Matth. 9. sicut aduersarij non sine blasphemia facere spiritum sanctum audent affirmare, cum contra christianam libertatem, praeter domini ordinationem plures ceremonias statuunt, & praecipiant. Nunc satis clare diximus quomodo Christus usum sacramenti huius docuerit, & ordinauerit. Nunc ueniamus ad Missam illam papisticam, quam comparemus coenae domini, idque ordine quo in superioribus sumus usi. Primum aperiemus abusum iuxta primum articulum nostrum, qui continebat quanam functione sit cum dispensatorum, tum communicantium sacramenta. Hoc loco est primus error papistarum confusionis, non quod aut tempore & loco conseruandis peccent, sed quod nullam rationem habent christianae libertatis, quam Christus suo sanguine ab inimico asseruit, & praceptorum laqueos ne etant in externis, nempe uestibus, unctione, quadam superstitione re auriculari confessione, & alijs hoc genus innumerabilibus. Nam utriusque ministrantes & communicantes grauius

uiter peccare se putant, si quidpiã omiserint humanarum constitutionũ, & uendicant nomine boni ordinis, cum maior nulla possit esse cõfusio, quã coenã domini alligare ad huiusmodi præcepta hominum, & seruire cogere in externis, in quibus Christus eam liberam uoluit. Grauius multò putant delictum, si aliquis quidpiã omiserit in externis hominum inuentis, quã scortari, ludere, potare immodicè, blasphemare, & alia crimina nephanda committere. Condemnant etiam hæreseos qui non per omnia cum ipsis ceremonijs similibus utuntur, nihilq; omnino Christi ordinatio est apud illos absque ab hominibus inuentis ceremonijs. Quĩ igitur non potest esse non detestanda abominatio, in hunc modum christianã libertatem deturbare? quæ si illæsa maneret, ad uestes & similia conuiuere possemus. Spiritus sanctus confusionẽ nullo modo iuuat. Nã cultus dei uerus, nec tempori, nec loco, nec personis seruiliter astrictus est. Charitas in ædificatione proximi debet in illis rebus omnes ecclesias regere. Nunquã adhuc in omnibus ecclesijs quæ Christum professæ sunt, fuit unus ceremoniarum modus, & consensus. Cæsar Carolus eius nominis primus conatus est quidem, sed efficere non potuit. Nam fuit contra deum, propterea nõ potuit stabiliri. Si autem cogere mur huiusmodi præcepta hominum conseruare, quæ nec ad fidem, nec charitatem faciunt, putaremur agnum illum paschalẽ nondum manducasse, hoc est, maiora in diuinis rebus onera nobis

DE MISSA AD

quàm Iudæis unquam imponerentur, quod est abominabile deo. Sic autem eos facere, probant uestes, & aliæ multe ceremoniæ, quas mutuauerunt à Iudæis, ut in sequentibus apparebit. Item ubi contemptus est proximorum qui in Christum credunt, & petunt incorporari per charitatem Christo, excluduntur autem ab ecclesia, idq; solum propter quasdam ceremonias, atque sic peccatur in charitatem, quæ potissimum debet in cœna domini exerceri: ubi aut charitas non est, nec esse ecclesia christiana potest, fitq; sic tota illa ecclesia cum sua Missa abominatio coram deo: neque deus audit orationes eius congregationis, ceu qui propter suam inuidiam, & odium, manibus sanguine plenis sacra domini accedere non dubitant *Esaiæ 1.* Summatim propter christianam libertatem oppressam, ceremoniasq; iudaicè multiplicatas, propterq; nullam christianæ charitatis rationem habitam, Missa est, si ulla res, abominabilis deo. *S. Paulus ad Gala. 4. & 5. cap.* adhortatur nos, ut in libertate perseueremus, & sub iugum seruitutis duci nos non patiamur: loquitur autem de conscientia. Item *2. corinth. 13.* docemur, omnia opera sine charitate Christi inutilia esse. Nunc ueniamus ad peculiare ministrorum abusus. Hoc primum fatemur ingenuè, quod quanquam ministri sacramentorū inepti, & apud deum reprobis sint, nihilominus tamen sacramenta manent sacramenta, propter uerbi ministeriū & officium. Hoc autem non dissimulabimus, quod uirtus

sacra

sacramentorum non utrobique similis sit, nec pariter spiritum sanctum operari, quando aliquis sacramentum accipit ab aperte impio, & impudēte peccatore, uel cum accipit à pio & uerè Christiano. Sacramentum quidem adest, sed abest uirtus & gratia. Nam qui peccat, & qui consentit peccati, æquales poenas dabunt, Rom. 1. Emptores & uenditores columbarum utriusque eiciebantur Luc. 19. ita etiam utriusque erunt rei corporis & sanguinis Christi 1. Corinth. 11. Dispensator sacramentorum non potest culpa uacare, quando indignè ea tractat, sineque dubio ministerium eius est deo abominabile. Si aliud nihil esset peius apud papistas propter quod Missa eorum est abominatio coram deo, infamaret & impuram redderet eam tamen uita sacrificulorum. Quod Missam uolunt esse sanctum, deo acceptum, & utile uiuis & mortuis opus, qualiscumque sit ministri persona, ex quo scripturæ loco probabunt? Nullum certe habent. Quomodo potest mortuus mortuo subuenire? aut peccatorem peccator, quem modo potest iustum facere? Sed quid per illos apud deum effici possit, quilibet ex hoc potest colligere, quod peccatum deo non placet. omne quod ex fide non est, peccatum est Rom. 14. Ita necessario sequitur illorum Missam esse peccatum, & per hoc abominationem in oculis dei. Propterea deinceps considerabimus quæ officia Christus ministris & dispensatoribus sacramentorum commiserit suo ipsius exemplo. Christus lauans pedes discipulorum, uoluit innuere

DE MISSA AD

re, ut se ministri uerbi uel sacramentorum non maiores existimarent illis quibus ministrant. Quemadmodum Petrus quoque scribit cap. 5. primæ epistolæ, presbyteros oportere esse exemplaria gregis. Apud deum enim superbia est abominatio in primis magna. Christo crucifixo, fastu tumidi serui non possunt placere. Sed ubi est locus humilitati relictus apud illos? Ipsas tonsuras, quas coronas uolunt uocari, infulas, baculos illos argenteos, aureos annulos episcoporum, atque alia uestium ornamenta, alijs æstimāda relinquimus. Certe nulla ex parte Christi uestibus similia sunt, nec commemoratio & memoria passionis Christi recte potest fieri in tam preciosis & plusquam regijs uestibus: nam argentum & aurum in passione Christi uisa non sunt, etiam si speciosiores prætextum mysticæ interpretationis confingerent. S. Petrus in nobilioribus mulieribus illum luxum preciosarum uestium delicatum non tulit. Nec illorum cordis superbia obscura est, nam & ipsi persuasi, & alijs persuadere conantur, se habere ex illa episcoporum unctione caractèrē, hoc est signū in anima impressum, per quem maiores angelis ipsis sunt, ipsaque diua uirgine Maria, quem caractèrem nec mors delere possit. Ideoque se præferunt omnibus alijs hominibus. Libertatem sibi arripiunt ab omnibus oneribus reliquorum mortaliū, uolunt sibi seruire, uoluntque ipsi omnium domini esse. Iactant suas preces in officio sacrosanctæ Missæ, sine dubio propterea quod se alijs meliores ducunt.

cunt. In Canone illo, quem uocant, & alijs locis pontificem præferunt nomine Papæ, nomini Cæsaris. Inexpiable piaculum fuit bono & pio uiro attingere calicem, seu panem sacramenti eorum, etiam necessitate quampiam urgente. Nec minus piaculum existimatum est, sacramentum sub utraq; specie accipere: at quam ob causam solum quod non unctus fiat, iniuriatus ordinibus illis papisticis, quamuis pius & doctus fuerit. Sed superbia nusquam euidentior est, nisi ex oblationibus eorum, quoniam sine fastu non esse possunt, qui sibi persuadent, se deo filium eius offerre ad remissionem peccatorum uiuorum, & mortuorum. Quomodo, queso, tam arrogans superbia non est ingens abominatio coram deo? Item apud paucos, & raro quidem, liberalitas reperitur alijs benefaciendi, & seruiendi, ad quod munus tamen sunt electi, nec magis deo seruiunt. Sed hoc est proprium illorum sacrificulorum, quod mammonæ & uentri suo seruiant. Si præsens est præmium, parati sunt ad Missam: si præmium non est, nusquam est Missa, & ad eam sunt imparati. Porro hoc est certum, ubi auaritia regnat, ibi esse idololatriam, sicut Paulus dicit ad Ephe. 5. Nam omnis auarus est idololatra, sed omnis idolorum cultus est abominatio coram deo. Nihil opus est probatione multa, nemo non uidit quo pacto pauperibus seruiant. Sunt quidam qui missant etiam non præsentem statim ad manum pecunia, sed ne opima sacerdotia (quæ nullo omnino iure occupant), amittant, & in posterum aliquid decedat

DE MISSA, AD

decedat, aut inopia laborandū sit, Missas murmurant. Sed quā magnum peccatum est huiusmodi res agere mala consciētia, propterea solum quod timent ne fame pereant? Qualis est autem hęc diffidentia apud deum, qui etiam aues & reliqua omnia alit & uestit? Et propter illam detestandam diffidentiam, ex sanctissimo sacramentorū negotio, cauponariam negotiationē questumq; inhonestissimū fecerunt. Si quis à quopiam priuato uiro bono peteret, ut propter unum aut alterum solidum sacramentum acciperet, non modo recusaret, sed tam iniquam petitionem, quod tam malè sentiretur de illo, ferret egerrimè. Sed missarij illi sacrificuli honori uolunt sibi tribui, quod illis est turpitudini, & dedecori maximo. Nec defendit illos quod scriptū est 1. Corinth. 9. Qui altari ministrant, de illo etiam comedant: nam eo loco nihil aliud docet, nisi quod ministros euangelicę prædicationis posse salua conscientia ex ecclesię bonis suę necessitati cōsulere. Atq; hic accipit ab sacerdotum iudaicorum exemplo argumentū: nec est propositum illi docere oblationes illas, sicut nec bella gerere eodem loco docet. Quid opus est multis uerbis? non cupiunt Christo seruire, qui solus est nostrum altare Heb. 13. sed deo suo uentri. Væ uæ omnibus illis qui Missas illas papisticas uel largiendo, uel consulendo, uel quocumque modo promouēdo iuuant: nam nō minus causę & occasionis præbent illis ad grauissima peccata, quā pharisæi & iudeorum principes ad Christum prodenda

dum causa Iudæ præbuerunt. Atq; tam certò efficiunt ut deus grauius irascatur, quàm certum est auaritiã idololatriam esse coram deo. Hic omittimus impuram illorum scortationem, perpetuam inuidiam & odium, ignauissimum otium, & alia longè grauiora, quæ eos summa turpitudine infamant apud deum & homines: quibus rebus fit, ut innumerabilia hominum millia scandalizentur, & à uero dei cultu deterrentur. Quot mortalium animæ propter illos perduntur, dum uident sacrificulos in hunc modum ludibrium ex deo facere? Quare quantopere deus abominetur illos, & illorum facta, nemo satis cogitatione assequi poterit unquam. Si isti miseri homines haberent aliquam minimam portiunculam conscientia, se ipsos non possent non detestari.

Porro fingamus missarios illos Papæ creaturas, humiles, liberales, pios, sibi in uestibus illis & ceremonijs non placere, ambulare in Christiana libertate, sicut fortè uolunt uideri, quanquã contrariũ luce clarius sit, ueniamus ad eorum officij functionẽ (in qua nec uoluntate, nec scientia rectè possunt quicquam) hac parte longè atrociora superiorib. audiemus. Coena domini nunquã debet esse sine commemoratione & ut sic dicã, ruminatione mortis Christi, & sine cõcione adhortatione uel, idq; in lingua quàm audientes intelligãt, ad edificatiõnem proximi, sicut & Christus discipulos suos docuit. In Missa præter illusiones nihil est. Et ex Euangelio, et apostolorum epistolis idololatriam quandam fecerunt,

DE MISSA, AD

quæ spiritus sanctus ad consolationem, emendationem,
 & adhortationem tradidit. Papiſtæ uero ex illis fecerunt
 pompam mundanam, & ceremoniarum spectaculum
 plusquam gentile aut Iudaicum. Propter quæ nos meri-
 to gentibus & Iudæis ridiculo, ceu stulti, & non compo-
 tes mentis, exponimur. 1. Corinth. 14. Nomen quoq;
 domini & dignitas christiane ecclesie minuitur, &
 blasphematur. Euangelium aliam exigit exercitationem,
 quam fumigare, cereas candelas consumere, figuratè ca-
 nere multis uocibus, osculari aureos libros. Oportebat
 gratiam domini nostri Iesu Christi prædicare, sed apud
 illos nulla prorsus eius fit mentio, lumenq; quod oportet
 ponere super candelabrum, occultatur sub modium.
 Quid aliud hic potest præter tenebras & seductiones
 esse, ubi hoc modo uerbum domini supprimitur? Propterea
 etiam hoc loco probatum euidenter est, quod illorum
 Missa ingens est abominatio in oculis dei, quando uer-
 bum domini sanctum impeditur. Neq; est dubium om-
 nes Missas esse idolorum cultum, in quibus non prædica-
 tur uerbum domini à ministris, idq; in lingua quam au-
 ditor populus intelligit. Porro non aliter atq; in con-
 cionibus, sic etiam in gratiarum actione & orationibus
 non obseruant Christi exemplum. Ea est ceremoniarum
 multitudo, ut deuotis orationibus locus non sit. Sunt etiã
 multe quas uocant collectæ eorum non Christianæ, &
 multi illorum nihil intelligunt quid legant. Quum pro-
 pter pecuniam aut alias suprædictas causas missent, &
 sint

sint scortatores, carnales toti, quæ ratione possibile est,
 ut deuoto & puro corde, ut oportet, orent & gratias
 agant, aut saltem aliquid boni cogitent? Verba quidem
 adsunt, sed longè cor abest. Etiam si persuadeant se esse
 deuotos, tamen certum est quod sint abominatio apud
 deum, & sicut deus per Malachiam dicit, illorum be-
 nedictio maledicetur. Quando ultimo uentum fuerit
 ad distributionem sacramenti, frangunt illud in tres par-
 tes, unam partem pro uiuis, secundam ijs qui in coelo
 sunt tribuunt, tertiam hac uita defunctis qui in purgato-
 rio sunt, uti loquuntur, quod illis etiam opus sit prouisio-
 ne: sed ipsi omnes partes edunt. Tolerabilius erat eccle-
 siam pascere, ministros abstinere carere uel. Nunc ne-
 minem ad comunionem admittunt, apparant mensam,
 & conuiuium, sed conuiuas non accipiunt. Nec ipsi de
 uno pane & uno poculo manducare & bibere uolunt,
 nam quilibet occupat proprium altare, et mancipat Mis-
 sam, hoc est propriam idololatriam. Quid quæso hic
 est uel ex aliqua parte simile cœnæ domini? Iudæorum
 aut gentium nullus magis posset irridere ordinationem
 Christi, quam æthiopi illi miseri homines. Mirum est ter-
 ram illos posse ferre, ac non potius dehiscere, & illos
 demittere in inferna. Hæc iam sint dicta de sacerdotibus.
 in quibus nimium multi errores & abominanda scelera
 reperiuntur. Nunc quod ad accipientes sacramentum
 attinet, nam hic locus deinceps sequitur. Aequius con-
 dolere & compati imperitæ multitudini, quam grauius

DE MISSA, AD

arguere simplicem populum, nisi cognoscat ueritatem,
 & ex simulatione repugnet. Qui ad mensam domini
 conueniunt, debent audire uerbum dei, sicut fecerunt apo-
 stoli. Quomodo autem audient, cum nemo annunciet?
 Ipsi deberent respondere Amen, ad orationem, nesciunt
 autem nec intelligunt quid oretur: ita res nauici, loco fru-
 gi rerum, & flatus quosdam pro uiuo uerbo dei uendi-
 tant. Orandus omnibus nobis deus, ut ab illa uerbi dei
 fame populum liberet, ut intelligat quam miserabiliter
 ab illis falsis pastoribus seducantur. Iam quid imperita
 plebs faciet, postquam mendacium & seductio tanto-
 pere inundaerunt, & captiui ducantur ab illis hostibus
 dei antichristis? Sacramentum enim tantum semel mi-
 nistratur illis, & coguntur ut communicent cum illis im-
 pijs hominibus, quando propter conscientiam libenter
 abstinerent, non intelligentes quid sacramenta requirant.
 Accipere coguntur in una specie contra Christi ordina-
 tionem. Quomodo hoc posset deo non esse ingratiū &
 maximè abominabile, quando ecclesia eius uastatur &
 perditur? Postremo circa ipsa sacramenta quoque erro-
 res imò abominationes quædam reperiuntur. Nam mate-
 ria in sacramento debet esse panis & uinum, sicut est,
 & Diuus Paulus sic ante & post cœnam domini uocat:
 Papistæ autem docent nec uinū nec panem manere, sed
 sola accidentia, exteriorē panis albedinem & saporem
 superesse. Ita tam manifesta mendacia uulgo proponunt,
 & uidentes obcoecant, ut credant non adesse quod adest:
 quod

quod autem adest non adesse. Sine dubio hæc non sunt sine cooperatore patre mendaciorum satana. Item Alexander primus eius nominis Papa, statuit aquã uino misceri, quod esse contra Christi ordinationem quis non uidet? Si consideremus naturam propositumq; ipsum sacramentorum, uerba domini nimirum, per quæ homines consolationẽ accipiunt, facile est uidere quid satan conetur. Sic sacrificulus tacitè murmurat latinè: ita autem & pulsatur, ut nemo intelligere possit. Addiderunt quoq; quædam uerba quæ in Euangelio non sunt, ut uocula, enim. Item, Christum oculos suos sustulisse. Item ditionem æterni. Item mysterium fidei. Sed hæc minora sunt, hoc est maius, quod scilicet de solo pane primum dicunt: Quoniam hoc est corpus meum: sed omittunt, quod pro uobis tradetur, aut frangitur. Accedit hæc, illis hæc uerba legentibus, pulsatur organis, & uocibus diuersa canuntur, ne fides plebis in illis uerbis hæreat. Quod autem populus præsens passionem Christi in animo uoluit, uel cogitat, non ascribi sacrificulo, aut debet, aut potest. Oportebat totam ecclesiã diligenter uerba notare promissionis, & deo gratias agere. Ita palam est quod prorsus non in Missa sua papistæ Christi cœnæ exemplũ sequuntur, tamen iactant suam Missam esse sacrosanctam, cum nihil omnino cum institutione Christi conueniat. Iactant diuum Iacobum Hierosolymis, S. Marcum Alexandriæ, S. Petrum Antiochiæ Missas illas habuisse, sed huius rei nullam fide dignam

DE MISSA AD

historiam habent. Etsi coena domini usi sunt, ad exemplum Christi, sicut & Paulus Corinthi, non fecerunt sicut papistae nunc in abusu habent. Non est obscurum quo pacto progressu temporis noua semper affinxerint. Quod ipsi de libro Dyonisij ferunt, mendacium est, praecipue uero quod dicunt S. Pauli discipulum fuisse, potestque multis argumentis probari illum post apostolorum tempus uixisse aliquot centum annis. Quod autem S. Ignatius, S. Polycarpus, & Irenaeus alicubi Missae mentionem faciunt, nihil est simile illorum Missae. Ipsi papistae fatentur S. Basilium alia ratione & usus, S. Chrysostomum alia, S. Ambrosium alia consuetudine in coena domini habenda, usos. Alij quoque alijs modis usi sunt in ministrando hoc sacramento. Certum nunc ex illorum uerbis est, eorum missandi formam non ex Christi institutione, sed ex hominum doctrinis mansisse. Ex eorum etiam facile colligitur historijs, quid quisque Papa, quoque tempore addiderit.

Anno 264. post natum Christum, Felix primus Papa eius nominis mandauit templa & altaria consecrare.

Anno 124. Sixtus Papa altaria instituit.

Anno 610. Bonifacius altaria tegere mundis pannis praecipit.

Anno 224. & 639. Urbanus primus & Seuerinus praeeperunt ecclesijs argenteos & aureos calices.

Anno 124. Sixtus primus de subtilissimo panno, quae uocant corporalia, praecipit in ecclesijs, quae nemo praeter

Præter sacerdotes attingerent.

Anno 604. Gregorius magnus lumina ad Missam,
& uestes quasdam instituit.

Anno 534. Agapetus in dominicis diebus circumire
templa decreuit.

Anno 114. Alexander primus instituit aquam uino
misceri, & panem non fermentatum, aquamq; illam,
quam uocant benedictam.

Anno 224. Pontianus ordinauit Confiteor dicere
ante Missam.

Anno 424. introitum cantionem primo Cœlestinus
excogitauit.

Anno 604. præcepit Greg. Kyrie nouies canere.

Anno 144. Thelesphorus cantionem Gloria in ex-
celsis instituit.

Anno 494. Symmachus perfecit.

Anno 484. Gelasius primus excogitauit collectas,
gradualia, ut nominant. Nonnulli Alleluia adscribunt
Gregorio.

Anno 394. Anastasius ipsum Euangeliũ audire stan-
tes uoluit.

Anno 334. Patrem cantionem post Concilium Nice-
num Martinus addidit.

Anno 484. præfationem Gelasius ordinauit.

Anno 124. Sixtus Sanctus incepit.

Canonem multi auctores consuerunt, propterea sibi
non cohereret, multa superuacua uerba habet, erroribus

DE MISSA, AD

& seductionibus scatet: inuocant enim diuos, & offerre uolunt pro animabus in purgatorio. Sanctos pro suo arbitrio elegerunt, aliquot cruces in quibusdam locis, aliquot in alijs locis faciunt, quasi in illo crucis genere sit uirtus quaedam. Atq; habetur hic Canon aliarum lectionum longè sanctissima. Ipsum offertoriū attribuit S. Gregorio. Gloria patri Damaso ascribitur. Ita clarum fit quemadmodum ex centonibus Missa papistica sit consuta, magis speciem religionis, quàm uerum & piuum cultum diuinū habet. Non est igitur quod dicant, se apostolorū more coena domini uti, quorum doctrinae ex diametro contrariae sunt. Et satis esset ad probandū Missam esse fugiendā, quod ex humanis traditionibus statuit laqueos conscientiarū. Sed uoluerunt esse sacerdotes, quales fuerunt in ueteri lege, & umbras figurarum tempore lucis & clarissimi solis in medium adduxerunt, gestibus, per manuum impositiones, brachiorum extensiones, perq; hostiae diuisionem, & per reliqua quidus Iudaei usi sunt. Ita studio fuit satanae legem in locum Euangelij introducere in ecclesiam. Si autem circumcisio nocet, ut est ad Gal. 5. scriptum: Si circumcidamini, Christus uobis nihil proderit. Quis negare poterit Aaronis sacerdotumq; Iudaeorum uestium uarietatem & unctionem nihil prodesse hoc noui testamenti tempore? quanto minus hominum inuentiones & somnia inutilia sunt, quibus homines occupati, ueram pietatem, charitatem, & animi humilitatem deseruerunt,

sicut

sicut etiam in cantus uarietate & organis fecerunt. Itaque magis ad carnalem uoluptatē, quā ad gloriam dei corda commouerunt, quod per lucos, qui feri circa templa dei non debent, prohibetur, Deu. 26. Quamobrem etiam si speciosiores ceremonie uiderentur oculis hominum, tamen apud Christū omnino nihili habentur, qui ueritatem, non laruas querit. Sed Antichristus regnum suum per hęc infeliciter stabiliiuit, & pompam illam dicit, nihil de ueritate sollicitus. Atq; sic propter turgidā pompam & alias multas causas est Missa illa papistarum abominatio coram deo. Quicumq; non prorsus est christianarū rerum ignarus, apud illos superbia & fastus perditos sacrificulos coenam domini nec sperabit, nec queret. Hoc sit dictum de coenae domini institutione, ex quo sequitur, Missam illam ad exemplarium Christi coenae omnino non fieri. Sequens locus & totius negotij summa in hoc posita sunt, quod ipsi non dubitant dicere se in illa Missa Christi corpus offerre. Hic uerbis contendere nō uellemus, si ipsi Offerre, acciperēt pro commemorare, & recordari, sicut etiam sonant & uolunt uerba Christi. Nec talis gratiarum actio & commemoratio est solorum ministrorū, sed etiam totius ecclesiae, quanquam illi uerba soli pronuncient. Non negamus ueteres doctores Missam oblationem uocasse, sed non alio sensu quā quod sit oblationis recordatio, quemadmodum Augustinus satis clarē demonstrauit. In libro enim ad Petrum diaconum in hanc sententiam dicit: In obla-

DE MISSA AD

tione est gratiarū actio & cōmemoratio corporis Christi, quod pro nobis obtulit, & sanguinis eius quem pro nobis effudit. In quo loco seipsum S. August. & alios qui ante eū scripserūt, abūde satis interpretatur. Sed papistæ illa recordatione contenti non sunt, sed aliquid maius uolunt, nempe quod Christū medio quodam modo offerant, non quemadmodū seipsum in cruce obtulit, aut sicut nos recordationē commemorando repetimus, sed representatiue, qui tamē amplius mori nō possit. Illam potestatem non possunt ipsi testari: nam hoc concludi non potest ex illis uerbis: Hoc facite in meam commemorationē. Dicunt quidem quod his uerbis simul consecrationem illam, oblationem & memoriam simul intelligant. Sed ipsi falsam illam interpretationē falso excogitant. Necessse erat primū demonstrare, ubi Christus sacrificium obtulerit in cœna. Quid fecit Christus? nihil aliud certè, quàm quod panem accepit, gratias egit, fregit, discipulis dedit, manducare iussit: nec aliter cum uino egit. Ad hæc suam passionem illis prædicauit, uoluitq; ut nos idem in pura ueraq; fide imitemur. Sed non est una litera de istorū oblatione scripta. Atq; etiam si Christus præsens corporaliter suum corpus in pane isto habere uoluisset, tamen nullo modo in se habent uerba, Christum tempore illo in cœna se obtulisse, alioqui corpus discipulis dedisset, nam hoc consecrans esset, quod sacramentaliter fit. Porrò non satis est istis quod offerunt corpus Christi etiam deo, nisi etiam
 pro

pro animarum redemptione, pro prospera corporis ualitudine, pro spe salutis eterne offerant, alioqui Missa non haberet tantum precium. Ita necesse est fieri ubi semel à ueritate aberratur: quo longius itur, hoc error maior fit. Quare in his eorum uerbis sunt maxime blasphemie, per quæ omnis doctrine Christi fundamenta labefactantur, & infirmantur. Ex ijs satis clarum est, illos neq; magnitudinē potentia' ue passionis Iesu Christi, neq; dignitatem sacerdotij eius intelligere. Si perseuerauerint in ijs erroribus contra euidentē ueritatem, Christum prorsus abnegabūt. Nostra hæc disputatio durior est, nec ad ostentationē expolita, sed res non aliter quàm dicimus, habet, quod facile pro uestra prudentia & sapientia, Patres patriæ, ex nostris intelligetis probationibus, quas primum adducemus, mox illorum non rationes, sed uanas & non coherentes opiniones aperiemus. Hæc est nostri fundamēti ratio. Qui Christum cognouit, ille scit quod ipse deus & homo saluator mundi sit, 1. Ioan. 4. & quod in ipso ceu uero Abrahæ semine omnes gentes benedicatur, Gene. 22. Gal. 3. & quod nemo potest ad patrē uenire nisi per filiū, Ioā. 6. quia Christum pater ita amat, ut propter illum patri filij iræ reconciliati simus, Matth. 17. Item quod ipse est nostra iustitia, sanctificatio, & redemptio, 1. Corinth. 1. & quod in nullo alio nomine sub cælo quisquā saluus fit nisi in solo nomine domini, Act. 4. & quod solus absque aliquo auxiliatore redemptionis opus com-

DE MISSA AD

pleuerit, sicut dicitur Esaie 63. Circūspexi, & nō erat adiutor. Et quod omnibus rationib. cumulatisimè pro nobis satisfecit in cruce, si modo fidimus illi uerè, Heb. 10. Hoc est fundamentū nostræ ueræ christianæ fidei, super quam petrā est ædificata ecclesia Christi, Matth. 16. Qui negat Christum nos redemisse, & semel in cruce redemisse, aut nos non perfectè ut oportuit redemptos, qui negat inquam hoc, hic Christum sacerdotē & redemptorē non sufficientē facit, itaq; abnegat ipsum. Hoc fit per illos sacrificulos, qui Christum toties demò offerunt. Nam contradicunt & negant nos sola fide iustificari, & attribuūt iustificationē partim nostris operibus contra luce clariorem scripturā. Vos ex eius gratia seruari estis, non ex operibus, Eph. 2. Illi autem uentitant pro præstantissimo operum Missam illam suam, uolunt esse sacerdotes cum Christo, in quo licet uidere superbiam illam satanæ Luciferi, & maiestatis diuinæ lesionem & contemptum, quibuscunq; confictis commentis hoc excusent. Nunc iterum penitius introspiciamus primā domini ordinationē dominicæ cœnæ, an Christus cōmiserit nobis offerre, anq; seipsum obtulerit in illa cœna. Cū uerba ad uerba diligēter expendūtur, cernitur quod Christus in cœna omnino non sacrificiū obtulerit. Accipere & frāgere panē, nō significat offerre. Gratias agere nō est sacrificare, alioq; Christus quinque panes ordeaceos augendo, & quinq; hominū millia cibando, etiam sacrificium obtulisset. Nec dare discipulis

lis ad manducandum, significat offerre: nec hæc facere in meam commemorationem, & annunciare mortem domini, offerre significat. Credere Christum nobis donatum, & quod corpus suum pro nobis in mortem dederit, quod pro peccatorum nostrorum redemptione effuderit, non in cœna, sed in cruce, etiã non significat offerre. Testamenti literas confirmare, & fide assequi & credere quod in testamento ordinatum est, quoq; offerre non significat. Vnde igitur uestras rationes probabit de oblatione in missa? Ad mensam domini accedimus cœnesurientes, accipimus & manducamus credendo promissionibus, quomodo igitur nos danus? Deus nobis promittit, & nos ei dare conamur? Quæ hæc est insania? Si quis rex cuiusdam pauperi loco arrabonis suum daret annulum, quod deberet esse omnium honorum suorum hæres, propter solam pauperis egestatẽ, & suam misericordiam quam rex cuperet prædicari, propter quam causam daret etiam annulum egeno, ut memor esset beneficentiæ suæ, sed pauper annulum acciperet, ut regi redderet, quo factõ rex paupertatis nomine notaretur, & pauper ille hoc munere placeret sibi quia si regem bearet, nonne hic esset mente captus? Sic nec nos deo sacrificium offerre possumus, quando nihil de sacrificijs & oblationibus in mandatis habemus. Nec dominus quicquã tale sursum tollendo panem fecit, nec ullam causam aut exemplum sacrificulis dedit. Hoc loco obijciunt: Potest aliquid cœu munus à deo & dari

DE MISSA, AD

& accipi, & nihilominus potest & sacrificium esse, sicut in ueteri lege erāt sacrificia dona dei, tamen sacrificabantur. Et spiritus contribulatus est donum dei, fit tamen deo sacrificiū, Psal. 50. Respondemus: Si esset scriptum, quod deus præceperit ut certi essemus, qualia præcepta in ueteri lege habuerunt, esset aliquid. Nunc uero scriptura nihil de illo papistarum sacrificio dicit: maior & altior est Christus, quàm quem homines patri aut possint, aut debeant offerre. Sedet à dextris patris, & semel satisfecit pro fidelibus perfectissimo & sufficientissimo sacrificio, & nos miseri mortales hoc præsumere audemus? Qui sacrificat maior est sacrificio, ita illi sacrificuli maiores essent domino Christo. Ipse nos sacrificium deo obtulit, 1. Pet. 1. & nos illum offerre conamur? Qui sacrificat debet tam purus esse quàm sacrificium, & quis potest tam purus esse atque Christus nostrū sacrificiū? Ah quàm nulla esset puritas Christi. Porro Christus ceu testator in coena sacramēta non aliter quàm certas testamentorū literas donauit, in quibus nos accipimus per fidem Christi corpus & sanguinem cum omnibus suis bonis. Si nos nūc uellemus illi literas testamēti dare ac si peteret à nobis, nōne testator contemneretur? An non meritò promissiones, quantum ad nos attinet, irritæ fierent? Quis nō abhorret ab hoc genere blasphemie? Cum consideramus sanctissimū sacerdotium Christi Iesu domini nostri, & quid nomen sacrificij in se contineat, facile uidemus quàm iniuriam sit

sit putare nos Christi corpus offerre, id quod papistæ faciunt. Sacerdotium Christi describit nobis S. Paulus ad Heb. 7. inquit: Talis enim decebat ut esset nobis pontifex pius, innocēs, immaculatus, segregatus à peccatoribus, & sublimior factus cœlis, cui non sit quotidie necesse, quemadmodum illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis uictimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nam id fecit semel Christus, cū semetipsum obtulit. Item cap. 9. ad Heb. inquit: At Christus accedens pontifex futurorū bonorū, per maius & perfectius tabernaculum, non manufactum, hoc est nō huius structure, neq; per sanguinem hircorum ac uitulorū, sed per proprium sanguinem ingressus est semel in sancta, æterna redemptione reperta. Item mox in eadē epistola capite decimo: Per quam uoluntatem (dei) sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu Christi semper peractam. Et mox in sequentibus dicit: Christus uero, una pro peccatis oblata uictima, perpetuò sedet ad dexterā dei, id quod superest expectans, donec reddantur inimici ipsius scabellum pedum eius. Unica enim oblatione perfectos effecit in perpetuum eos qui sanctificantur. Item capite huius epistolæ septimo docemur in ipso Melchisedech, quod ipse sacerdotium significauit Christi eternū, & quomō Christus rex sit pacis & iustitiæ. Ex his scripturæ locis est facile cognoscere, Christum non amplius offerendum: nam quis uon uidet discrimen Christi atq; aliorum sacerdotum? Christus est sine pec-

DE MISSA AD

cato, obtulit seipsum, & mors eius est tam perfectum
 sacrificiū, quod semel tantū oblatum in eternū à pecca-
 tis mundat, neq; oportet repeti, ut ueteris legis sacerdo-
 tum uictimæ. Christus secundum corpus non est am-
 plius in terris. Hic sunt uerba examinanda. Semel: papi-
 stæ uolunt sæpe habere. Item per unam hostiam con-
 summata esse omnia: Papistæ multas coguntur habere
 Missas. Item quod seipsum obtulerit, non ecclesia, non
 episcopi, non sacerdotes. Item hoc uerbum consummas-
 uit, papiſtis adimit omnem respondendi facultatem, &
 elabendi uias omnes præmunit, ne aliam uiam repre-
 sentatione scilicet mystica excogitent. Spiritus sanctus
 disertè apertis uerbis omnem eorum cauillationē præ-
 uenit & diluit. Notandum est etiam nomen æternus.
 Sempiternus sacerdos propterea est, quod unica hostia
 satisfecit pro totius mundi omnibus peccatis. Hostia illa
 habet perpetuam uirtutē, modo credatur & annuncietur
 cum gratiarum actione. Est magna ingratitude dis-
 cere, quod oporteat alio modo etiamnum pro peccatis
 offerri Christum. Cum his argumentorū arceibus præ-
 muntur, multas querunt euadendi uias, Christum se
 ipsum offerre, se esse ministros, præterea nihil. Christū
 seipsum sacramentaliter offerre. Sed non interpretantur
 nomen sacramenti, ut ueritatem fateantur, sacra-
 mentum scilicet non aliud esse, quàm recordationis &
 memoriæ signum, quod Christus in cruce unica hostia
 semel tulit peccata nostra plenissimè. Hoc debet in sa-
 cramento

eramento hoc considerari & cogitari. Si in hunc modū
 explicarent, componeretur facile inter nos pax. Lo-
 quuntur sic, tamen non uolūt uideri dicere. Quando à
 nullo resistitur illis, quiduis per Missam possunt effice-
 re, tunc sunt Missæ auroæ, tunc possunt ad suum arbi-
 trium fortunæ imperare, uictoria in prælijs est in manu
 illius Missæ, satisfaciunt pro peccatis illius opera, &
 quid non potest illa Missa, neq; ulla pecunia sufficit ad
 satisfaciendum Missæ peste grassante. Nuptiarum tem-
 pore in lætis & tristibus rebus Missa illa regnat, & san-
 cto opere illo mereri se iactant quicquid optatur. Sem-
 per pro illa præmium exigunt. Quando autem cogun-
 tur respondere, & non possunt, ad hoc confugiunt, ut
 diximus, Christum seipsum offerre. Sed ipse Canon
 (quem ipsi in primis sanctū ducunt, & ad quem Euan-
 gelium collatū nihil æstimant, tantum in eo habent the-
 saurum) satis arguit eorum impietatē & blasphemiam,
 de quo operæ precium est aliquid dicere. Antequam uen-
 tum sit ad uerbum domini, dicit sacerdos, se offerre, mu-
 nerare, donare sanctam, immaculatā hostiam, pro san-
 ctæ uniuersalis ecclesiæ pace & administratione &c.
 Adhuc autem nihil adest illi nisi panis & uinum, non-
 dum habet appellationē sacramenti, & nondum cor-
 pus Christi esse opinatur, tamen offerūt pro toto mun-
 do. Ita cernitur quàm sibi placeant, & quos se putent.
 Hoc non potest non esse idololatria, quod creaturæ
 honor Christi attribuitur, qui se pro ecclesia tradidit,

DE MISSA, AD

& nos recōciliauit. Quomodo igitur Christus seipsum
 offert cum nondum adsit? & ipsi creaturæ adscribunt.
 Intelligi arbitramur, quomodo commenta & responsa
 sio illorum cum factis & Missis pugnant. Quantum est
 flagitium offerre frustum panis, & paululum uini, pro
 unica illa hostia unici summi sacerdotis Christi? Et tam
 preciosa debent esse uinum & panis, atque est precio-
 sissimus sanguis Christi Iesu, in redimendis populi ani-
 mabus? Aut in his glossis aut in Missa mentiuntur, &
 contendunt suis mendacijs mundū seruari: ex ijs duo-
 bus alterum ut sit necesse est. Sed post uerba domini ma-
 gis blasphemi depræhenduntur, quando putant essen-
 tialiter corpus esse in pane, dicētiq;: Offerimus tuæ san-
 ctæ maiestati oblationem sanctam, immaculatam, san-
 ctum panem uitæ æternæ, & calicem salutis æternæ,
 quæ respicere digneris benignis oculis, læto uultu, sint
 tibi grata, sicut placuerunt munera tui iusti Abel, & sa-
 crificium nostri patriarchæ Abrahamæ, sancta hostia &
 munda, ut hæc per manus angeli tui ad altare tuum de-
 portentur. Hæc sunt Canonis uerba. Si de Christo lo-
 quuntur, ut cōmuniter intelligi uolunt, qua ratione eor-
 rum commentum hic locum habebit, quod scilicet Chri-
 stus seipsum offerat in sacramento, quando ipsi orant
 pro Christo, & optant ut Christo ea gratia sit apud
 deum, quæ Abel & Abrahamæ contigit, & ut angeli eum
 ad altare dei deducant? Certe uerba non conueniunt, ut
 populus intelligatur per panem uitæ æternæ: sed nul-
 lam

lam hic habent solutionem, nec eorum commentum in
 alium usum inuentū est, quā ut habeant quod ex ad-
 uerso interrogātibus respondeant, ne tacere seq̄. uictos
 fateri cogantur. Vt illa iam omitantur, etiam si Chri-
 stus corporaliter esset in pane, tamen non offertur deo,
 nam hoc sacerdotis illius honorem imminueret. Maior-
 es & plures, ut sic dicam, absurditates sequuntur quan-
 do diligentius expendimus quod dicunt, quod sit hostia
 pro peccatis. Ita est omnibus rationibus impossibile &
 confictum mendaciū Missam esse sacrificium, aut Chri-
 stum oporteret iterum crucifigi. Verba hæc satis clarè
 hæc notant. S. Paulus ad Hebræ. cap. 9. dicit: Sine san-
 guinis effusione non fit remissio, scilicet peccatorum.
 Quo pacto Christus igitur offertur in Missa illa papi-
 stica, cum scriptura nullam oblationem absq; sanguine
 sciat? Et si ulla esset hostia impatibilis, uacansq; sangui-
 ne, S. Paulus ineptè argumentatus esset, cum dicit,
 se ipsum non amplius offerre, alioqui necesse esse eum
 mori iterū, & sæpe opus fuisset illum mori ab exordio
 mundi. Ne quis putet Paulum præterisse Christū pos-
 se impatibiliter in sacramento esse. S. Paulus melius sa-
 cræ scripturæ ingenium calluit & sacramentorū nego-
 tium, quā omnium papistarū ullus. Nam hostia pro
 peccatis nunquā sine sanguine est oblata. Quare nihil
 est quod dicunt, etiam quædam offerri in lege, ut panis
 sine sanguine. Nos dicimus, quando uiuentiū corpora
 mactantur, & sacrificium pro peccatis est, necessariò

DE MISSA AD

effundi sanguinē. Quamobrem scriptura probari non potest Christi corpus in Missa offerri, nisi per commemorationem, memoriam, & gratiarum actionem, quod ministris & populo commune est: nam ut oratio ita etiam gratiarum actio omnium est. Qui gratias agit, non dicit se aliquid offerre, aut dare, præter gratitudinem animi & laudem. Si hæc in hunc modum proposita populo fuissent, non tam liberales fuissent mortales in expendenda pecunia in Missas, & sacerdotijs constituendis: persuasi fuerunt se remissionem peccatorum consequi in Missis, non propter gratiam certò illis promissam & meritam, sed per longè aliam uiam, quàm per gratiarum actionem, nimirum per oblationem Christi filij dei, & per orationem pro eodem. Ah quid opus est demonstratione: tam ridiculè & pueriliter de rebus diuinis loqui nullo modo decet. Aduersarij nõ credunt se Christum, quantum in ipsis est, mactare & denuò crucifigere in suo representatiuo Missæ sacrificio, nec aliter faciunt atq; si Christus nõ ascendisset in coelũ ad patrem suum. Qui hoc autem facit, Christum iterũ morti obnoxium facit, & ita iuxta suæ doctrinæ errorem denuò eum crucifigit. Nam Christus in locum sanctum cœli nõ est ingressus, nec ingreditur nisi per sanguinẽ suum. Quando autem eum conantur patri offerre, aut, ut ipsi loquuntur, representare, quod non est aliud quàm ut appareat coram patre. Quemadmodum autem summus sacerdos nunquam sancta sanctorum ingressus est cum

hostia sine sanguine, ubi coram deo apparuit: ita de
 Christo affirmatur quod sine sanguine nō ingrediatur.
 Propterea S. Paulus ut illum errorē præueniret, dicit:
 Christus ipse in cœlum iuit, ut appareat ante faciē dei.
 quasi uelit dicere: Quid conaris tu deo suum filium re-
 præsentare ut appareat in conspectu domini? Hoc iam
 antea effectum dedit. Per sanguinis effusionē, per nul-
 lam aliam uiam ingredi debuit. Ita sine negotio inanes
 illæ & uanæ tergiuersationes reselluntur. Hoc uerbum,
 Christus apparet, est clarum, non offertur, nec opus est
 illo papistarū re præsentare, nobis studio sit ut in cordi-
 bus nostris mansionē faciat, apud deum patrem nostra
 opera illi opus non est. Quapropter sine dubio illorum
 blasphemia manifestatur & est abominatio, qua maior
 reperiri nulla potest coram deo. Hoc loco, scribis ad-
 uersariorum est adhuc reliqua quedam tergiuersatio:
 dicunt enim: Si propterea quod Christum iterum atque
 iterum offerimus, Christi maiestas leditur minuitur ue,
 & meritum eius passionis propterea non est perfectū,
 posset simili ratione dies, fides & baptisma, & conser-
 uationem mandatorū detrahere dignitati & plenitudi-
 ni meritorum passionis Christi: ita bonis operibus nec
 esset opus, nec esset locus. Hæc comparatio est absurda
 & inepta: alia enim ratio est repetitæ oblationis, quàm
 fidei, & bonorum operum. Fides & bona opera glori-
 ficant meritum passionis Christi, sed repetere hostiam,
 iterumq; sæpe offerre, derogat illi. Hæc collatio nō ali-

DE MISSA AD

ter se habet, quàm si quis in claro die & sole sereno accenderet ex tæda lumen, dicens: Quanquam sol abunde clarè lucet, tamen quodam alio modo necessariū est & utile, ut lumen accedat. Et quispiam diceret: Quid quæso ludis te ipsum? contemnis clarum diem, quasi sol non sufficiat sine tuo lumine? Rursus autem responderet aduersarius: Hoc modo nec opus est ut ego aperiã oculos meos, uideam & operer, quia dies est, solis splendor efficiet omnia. An non esset hæc comparatio stultissima? In negotio nobis iam proposito, prorsus res sic se habet. Nam meritū passionis domini est nobis tam sufficiens & diues ad dimittenda peccata & gratiam acquirendam, quàm sol ad diem clarum reddendū. Papatistarum Missæ hostia pro peccatis (quanquam nulla esse potest) est similis lumini accenso in claro die, & infamat ueram hostiam ceu imperfectam: & sicut diei beneficio cernimus, ita per cognitionem meritorū passionis Christi, agnoscimus dei erga nos bonitatē, & est fides nobis ut donum dei, utilis: nos etiam propter eam ex animo bona opera facimus ceu obedientes filij, quæ opera sola deo placent, quæ fides & bona opera sunt nobis à deo præcepta. Nunc satis demonstrauius, non debere nos hoc pacto offerre, esse contra dei præceptum, aduersus scripturam & gloriam dei, & fundamentum nostram manet inuictū. Nunc audiemus, quibus aduersarij argumentis, quoq; fundamento nitantur, probabimusq; quicquid habent, nihil aliud esse quàm
mera

mera somnia scripturæ perperâ intellectæ, aperta mendacia, quæ non solum non possunt cõfirmare Missæ hostiam, sed etiam magna ex parte contra eam pugnant. Quo evidentius fit, illam papisticâ Missam esse horrendam abominationem. An Missa sit oblatio, nostri aduersarij certa demonstratione & aperto scripturæ quopiam loco disputare deberent, & probare ex ordinatione domini: sed in illa non est unicum uerbum, nullum prorsus exemplum, quod pro causa ipsorum faciat, sicut supra declaratũ est. Vellent quidem libenter illa uerba, Hoc facite in meam commemorationẽ, rãpere, & torquere ad sua astruẽda mendacia, quasi deus his uerbis iusserit offerre sacrificarẽ ue. Sed hæc nullo modo possunt illis prodesse: nam sic sunt intelligenda: Quicquid hic iam uidistis, audiistis, & fecistis, hoc in posterum facite in mei memoriam. Sed non reperitur in tota cœna quod Christus sacrificauerit, nullum uerbum ulla ratione potest in hanc sententiã rapi. Si sic liceret in sacris ludere, dici posset: Debes locum Christi occupare, & loco dei adorari, quoniam dominus dicit, Hoc facite in meam commemorationem. Ita colligenti, quid responderetur? Adsingunt illi Christum iussisse: ita hic faciunt: dicunt enim, hæc facite, esse idem quod sacrificare. Quãdo autẽ hic ubi fundamentũ debebat esse, tam inepti deprehenduntur, ut nullius demonstratiõis nõ dico robur, sed nec speciem habeant, reliqua omnia nullo anoppugnte ruent. Post hæc ad tres sententiãs epistolæ

DE MISSA, AD

*stola ad Heb. (quæ totum Missæ sacrificium expugnat
 & excindit) confugiunt. Primus locus est ad Heb. 5. qui
 sic habet: Omnis pontifex qui ex hominibus sumitur,
 pro hominibus constituitur in ijs quæ dei sunt rebus, ut
 offerat dona & uictimas pro peccatis, qui placabilis
 esse possit ignorantibus & errantibus, quandoquidem
 & ipse circumdatus est infirmitate, & propter hanc
 debet, sicut pro populo, ita & pro seipso immolare pro
 peccatis. Videtis ne, dicunt, quod sacerdotes uictimas
 offerant pro peccatis? Meliore fide deberent scripturas
 tractare: nam hæc uerba ad eorum opinionem prorsus
 non faciunt. Nam S. Paulus hic loquitur de sacerdo-
 tibus ueteris legis, qui tantum figura Christi erant, quod
 clarum est ex sequentibus, cum dicit: Nemo arrogat sibi
 huiusmodi honorẽ hunc, nisi à deo uocetur, sicut Aaron. Illi
 autem erant ex genere Aaron. Vbi nunc sunt summi
 illi sacerdotes? Totum eorum sacerdotium post Christum
 passum sublatum est, & Christus noluit esse sacerdos se-
 cundum ordinem Melchisedech. Clarum igitur est illum
 S. Pauli locum non facere pro illis. Si uero uolunt hanc
 sententiam omnibus communem, oportet prius ipsi pro-
 bent, quod ipsi sint sacerdotes, nam nomen non solum
 sacerdotem efficit. Si quis stupidus mendicus audiret
 principes habere populum & fines quibus dominantur,
 & ipsi etiam esset nomen principis impositum, ut saepe
 fit, sequeretur ne mendicum propterea etiam habere si-
 nes & subditos quibus imperaret? Cum igitur scriptura
 non*

non ferat externum huiusmodi sacerdotiū, quale olim fuit, & sunt sacrificuli nomine tenus sacerdotes, non statim sequitur ipsos deo hostias offerre. Sed hoc putatur durius dictum, iam nullum omnino sacerdotem esse. Nemo debet se offendere in illo sermone. Nos dicimus, non esse sacerdotem qui debeat offerre pro peccatis, aliis propter orationem & sacrificium laudis, & suis oblationem, omnes Christiani per Christum sacerdotes fiunt, sicut S. Petrus dicit: Vos estis genus electum, regale sacerdotiū, populus sanctus: hoc est dictū ad omnes in uniuersum Christianos: & quod amplius est, spiritus sanctus potest per omnes Christianos alios docere. Et in hoc noui testamenti sacerdotio sunt longe præcellētoris dignitatis sacerdotes, quā in ueteri, sed ex ijs sacerdotibus nullus offert pro peccatis, nam Christus hæc consummauit omnia. Hic dicunt: Quæ ratione posset durare ecclesia Christi si non essent presbyteri qui ignauos ad labores exhortarentur? quis errantes in uiam reduceret? quomodo cauerent satanæ insidias? quis falsis doctoribus resisteret? necessitate sequeretur cōfusio. Respondemus: Hæc enumerata iam officia docenti, consolandi, obiurgandi, monendi, adhortandi, cauendi per uerbū dei, uerè propria esse noui testamenti sacerdotū. Ad hæc dominus semper in ecclesia aliquos excitabit, Eph. 4. Et nulla ecclesia Christi non pastores & doctores cōstituet, sed ij non erunt missarij sacrificiali, sicut hactenus, per quos magna confusio, & multi

DE MISSA AD

errores in ecclesiam irrepserunt, ijꝑ; omnia ceremoniarum numerositate, & missando conati sunt efficere. Sane doctrine multis iam annis magna fuit penuria. Alia etiam loca ex epistola Heb. proferunt, cap. 10. ubi dicit S. Paulus: Quoniam si uolentes peccauerimus post cognitam ueritatem, non ultra pro delictis est hostia reliqua. Ex ijs uerbis uolunt elicere, quibusdam nullam reliquam esse hostiam, nempe ultro peccantibus: quibusdam sacrificium esse reliquum, fidelibus scilicet, & illud sacrificium est illis Missa: sed res ita se non habet. Nam Paulus paulò ante dicit: Vbi est peccati remissio, ibi non est reliqua hostia pro peccatis. Sic locus explicat, fitq; clarum quod utriq; & sponte peccantes, & gratiam consecuti, nullam reliquã hostiam habent. Etsi differēter illis qui Christo fidunt, semel est immolatus pro peccatis, nec egent alio sacrificio, alijs qui non credunt & ultro in peccatis perseuerant, Christus non de integro in cruce se offert. Magna nostrorum aduersariorum pars, nouit hæc Pauli uerba de Missa illa non loqui. Tertius locus eiusdem ad Hebræos epistolæ cap. 13. totus est contra illos, & pro nostra causa: sic enim dicit: Habemus altare de quo fas nõ est comedere ijs qui tabernaculo seruiunt. Papistæ putant hic per altare intelligi congeriem illam suam lapidum, quam ipsi uocant altare, cum Christus ipse sit altare hoc super quod nos nostras spirituales hostias preces ponimus. Nam nullæ preces sunt deo acceptæ nisi per

per Christum, sicut est Ioan. 15. Si aliquid petieritis in nomine meo, dabit uobis. Et seipsum apostolus explicat, dicens: Offeramus igitur deo omni tempore per ipsum hostiam laudis, hoc est, fructum labiorum confitentium nomē eius. Quare nō ipse interpretatur de Missae sacrificio? Idcirco non proprie loquimur, cum Missam domini uocamus altare: nam unicū nostrū altare Christus est. Ita tota illa epistola pro nobis est, nec ullā aliam oblationē pro peccatis nouit, nisi quod Christus semel pro nostris peccatis oblatus est. Quin in toto nouo testamento aduersarij nullam pro se sententiam habent. Hinc irruunt in uetus testamentū, cum in nouo nihil sit nec clarum, nec obscurū, quod illis patrocinetur: in isto tantundem pro suis erroribus inueniūt, nisi quod quasdam sententias uiolenter torquent: quod ubi satis a nobis declaratum fuerit, manifestum erit omnibus Missam non esse hostiam. Primum ex Genesi dicunt, Melchisedec erat figura Christi, & idem obtulit panem & uinum, quia erat sacerdos altissimi. Et quandoquidē Christus est sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedec, ut est psal. 109. igitur & Christus panem & uinum obtulit. Respondeo: quod Melchisedec sit figura Christi, & sacerdos secundum ordinem Melchisedec, Christianorum nemo negat. In quibus uero rebus Melchisedec sit figura Christi, est dilucidissime traditum in epistola ad Heb. cap. 7. in qua epistola nominatim examinantur & enumerantur omnia dignitatis nomina

DE MISSA, AD

in quibus fuit Melchisedec typus Christi, nempe quod Christi sacerdotium sit æternum, quod sit Christus rex pacis & iustitiæ, & de uini & panis oblatione nulla fit mentio. Quanquam in Genesi non est quod ipse deo sacrificauerit, sed panem & uinum Abrahæ in alimoniam & honorem obtulit, sicut & Christus suum donauit nobis uerbum. Melchisedec afferebat panem & uinum, Abraham autem decimas illi retribuebat. Quid ex his concludent? Scriptum est, ipsum sacerdotem dei fuisse: quis negat? sed non panem & uinum deo offerebat, sed Abrahæ dabat. Eodem modo Christus nobis sacramenta panis & uini dedit, non sequitur quod deo obtulerit. Item sacerdos non omnia sacerdotaliter, ut sic dicam, facit. Quod enim Melchisedec Abrahæ obuiam iuit, non est deo obuiam ire. Scriptura pingit Melchisedec sub typo æterni unicuique sacerdotis. Nostri autem aduersarij attribuant Christo alios sacerdotes, qui uicarij eius sint post eius in cælum reditum, dantque illi tutorem quodammodo, ut nihil ad minuendam diuinitatem & gloriam omittant. Porro si quis concederet illis panem & uinum illum deo obtulisse, nihil tamen habetur quod seipsum sub pane & uino mactauerit: nec hic ulla ratione concludi potest, quod Christus seipsum sub specie panis & uini sacrificauerit. Huc accedit, si Christus solum panem & uinum obtulit, multò præclarior & magnificentior sacerdotes fecerunt, qui hostias uiuentes mactando sacrificauerunt. Propter
has

has causas quid loquantur nesciunt, & dum scripturam
 contra se proferunt, suo ipsorum gladio iugulantur.
 Præterea uarias scripturas ex uarijs locis producunt,
 ubicunq; in sacris literis inueniunt quod deo polenta, fa-
 rina, panis nõ fermentatus aut cõspersus oblata sunt: sicut
 Exodi 25. de panibus qui debebant semper mensæ
 impositi esse. Leuitici 2. de pane non fermentato & con-
 sperso. Leuitici 23. de duobus panibus primorum fru-
 ctuum. Item Leuit. 21. ubi sancti pronunciantur, pro-
 pterea quod offerunt domini hostiam panis dei sui. In
 primis autem illud Malachiæ primo iactant: In omni lo-
 co sacrificatur & offertur nomini meo munda hostia,
 quia magnum est nomen meum inter gentes. Alijsq; lo-
 cis non minus uiolenter & infeliciter utuntur: in quibus
 oblatio panis passim papistis significat, quod corpus
 Christi debet corporaliter in Missa offerri. Putant se
 errare non posse: putant hæc somnia ubiq; per legem
 & prophetas confirmari. Quemadmodũ de purgato-
 rio ficerunt, ubicunq; in Biblia ignis uocabulũ scriptũ
 erat, oportuit significare purgatorium. Ita quoque hic
 faciunt, cum nullam omnino saltem in speciem probabi-
 lem rationem habeant, quod in Missa corpus Christi of-
 ferri debeat, fingunt figuras & tropos. Quocunq; lo-
 co aliquid legunt de sanguine aut alijs hostijs, Christi
 corpus significare cogunt, & in auxilium uocant uete-
 res ecclesiæ doctores, quos nihilo magis quàm Bibliam
 intelligunt. Nos paucis ad illorũ allegationes semel re-

DE MISSA AD

spondebimus, ueramq; illorum locorum interpretatio-
nem indicabimus. Primum omnium illud Malachie in
manus accipiamus, ex quo intelligi potest quid aliæ fi-
guræ significant. Propheta reprehendit Iudeorum sa-
cerdotes, qui soli studebant auaritiæ. Ipsorū autem mi-
neris esse oportebat, domino purum populū parare, &
ex lege domini mores formare, ut sequens caput testa-
tur. Debuisent inculcare iustitiā, & instituere populū
pietate & omnib. uirtutibus, ipsi autē docebant stultas
inutilesq; hominū inuentiones, & domino malum po-
pulum falsiq; cordis representabant. In hac figura nos-
trantur conspurcatus panis, cæca, clauda, fracta ho-
stia. Certum est autem hunc panem impiorū non posse
purissimū corpus Christi significare, nec ipsi uolūt eum
habere pro clauda & mutila hostia: quamobrem pa-
nis ille & hostiæ illæ populū significant, sicut S. Pau-
ad Corinth. interpretatur: Nos multi sumus unus pa-
nis & unum corpus. Et ad Ro. cap. 15. dicit se Euange-
lio dei seruire, quò gentes fiant accepta deo hostia sans-
ctificata per spiritū sanctum. Quapropter quando sa-
cerdotes impium populū & iniustum inter Iudeos do-
ctrina & exemplo faciebant, arguit eos dominus & mi-
natur se alios facturū sacerdotes, per quos hostia pura
non solum in Iudeis, sed in gentibus etiam offeratur, id
est, per quos populus ad ueram iustitiā, pietatem, & no-
minis dei uenerationē erudiatur: & sic prædicet uentū
nos sacerdotes, qui oblaturi sunt hostias iustitiæ. Quod
sancti

sancti apostoli & omnes uerbi dei fideles ministri fecerunt: & ita populus dei qui est spirituale corpus Christi, adductus & oblatus est per istorum doctrinam. In quam sententiã S. Paulus dicit se Corinthios ceu uirginem Christo despondisse: quibus uerbis nihil aliud uult, nisi quod per suam prædicationẽ & signa, gentes quæ carnales antè erant, deo adduxerit, & sacrificauerit sicut hostiam sanctã. Quare etiam ad Ro. 12. eos adhortatur per misericordiã dei, ut tradant corpora sua, hoc est, se ipsos, in hostiam uiuentẽ, sanctam, deo acceptam, in rationalẽ dei cultum. Ita populus dei, spiritualiter est cibus dei, quem Christus petit, Ioan. cap. 4. Et illi sunt duodecim illi panes propositionis, qui semper ante faciem domini, per duodecim apostolos conuersi, appa-
rent. Si sunt ueri sacerdotes, & quò possint talia efficere, oportet eos esse sanctos, hoc est, abstinere ab omni quod potest eos in cultu dei impedire. Hic panis nominatur aliquando immaculatus, quia Christiani in ueritate, sine hypocrisi & mendacio ambulare debent, & debent esse uncti oleo, hoc est, gratia spiritus sancti & ueræ charitatis & misericordiæ, quò placeant deo.

Hic scripturæ sensus uerus est, & per scripturã probatus: papistarũ autem, quanquã doctores testes quosdam adducant, est prorsus destitutus omni scripturariũ testimonio. Et ex sacris literis scimus per panem significari etiam uerbũ dei, sicut habemus Matth. cap. 4. Homo non solum de pane uiuit, sed ex omni uerbo quod

DE MISSA AD

quod exit de ore dei. Hunc panem populo sacerdotes
 sincere ministrare & proponere debent. Neq; hoc lo-
 co spiritualis panis hostia erit, sed ministerium uerbi, &
 mysteriorum dei. Hoc est uerum manna, & panis ange-
 lorum, qui de caelo datus est hominib. in uerum cibum.
 Hæ figuræ sunt ex sacris literis probatæ, ab apostolis
 nobis traditæ & expositæ. Aliæ figuræ quæ excogitan-
 tur, errores defendendi gratia confictæ sunt, quæ ad nos
 nihil attinent. Ex omnibus his intelligi facile potest,
 quænam apostolorum & uerorum sacerdotum oblatio-
 nes sint, nimirum fidelis populus, quem ipsi deo saluta-
 ri doctrina adducunt, & non naturale corpus Christi,
 quemadmodû caro putat, offerunt, nam hoc esset Chri-
 stum iterum cruci affigere. Putant se adhuc reliquum
 habere argumentû fortè ex propheta Daniele cap. 8.
 & 12. ubi scriptum est quemadmodû cessare debeat ad
 tempus sacrificium quotidianû, quod uocatur $\nu\beta\iota\sigma\mu\theta$.
 Ex illo intelligunt quotidianû sacrificium
 esse eorum Missam, quæ iam incipiat cessare. Hæc falso
 conficta interpretatio. Nam certum est quotidianum
 illud sacrificiû quotidie bis oblatum, mane & uesperis,
 Exodi 29. Atq; illud sacrificium cum alijs Iudaicis sac-
 rificijs sublatum est, cum Christus unica uera hostia su-
 per altare crucis seipsum obtulit. Igitur certum est non
 esse illud Missæ sacrificiû, neq; ipsi mane & uesperis mis-
 sant. Item palàm est sub quibusdâ episcopis, quod altæ
 quando coena domini tantum bis aut ter habita est toto
 anno.

anno, Eusebij testimonio. Historia autē de illo quotidiana
 no sacrificio Danielis est completa sub tyranno Antio-
 cho, quo tempore tres aut plures annos templū Iudaorū
 riam desertum erat sine omnibus sacrificijs. Hoc profe-
 cto uerum est, Antiochus est figura Antichristi, qui
 uerum cultum dei, id est, fiduciam in deum sustulit, per-
 didit & extinxit: fides est extincta, quandoquidem ho-
 mines magis suis uiribus & operibus quā dei gratia
 fidunt. Quod autem nos cœna domini utimur iuxta
 Christi exemplum & mandatū, Missa neglecta, nihil
 minus est quā cultus dei contemptus & omisio. Ex his
 clarè cernitur quā ignari scripturarū, ueritatis & fi-
 dei nostræ aduersarij pugnent. Habent quasdam alias
 figuras & somnia, sed omnia prorsus non sunt unius
 ponderis. Ex his quædam indicemus. Primum quod di-
 cunt, paschalis ille agnus quotānis oblatu est, igitur de-
 bet et Christus uerus agnus paschalis sæpe offerri. Hoc
 enthymemate nihil absurdius dici potest. Nam ille
 paschalis agnus non est immolatus pro peccatis, sed so-
 lum mactatus & manducatus in memoriam angeli occi-
 dentis in Aegypto. Nunc autem papistis Missæ sacrifi-
 cium pro peccatis offerriur, non manet tantum recorda-
 tio mortis domini. Reliquas hostias, cum fuerint imper-
 fectæ, repetere sæpius necesse fuit. Christus autem ut
 perfectus & sufficiens hostia, semel offerendus fuit. In no-
 cte sæpius alia accenduntur lumina, interdum sol solus ad
 lucem satis est. Quod autem dicunt, in Act. cap. 13.

DE MISSA, AD

Cum illi sacrificarent & ieiunarent spiritum sanctum dixisse: & uerbū λειτεργέω hanc uim habere, sunt etiam nugæ, nam significat ministro: in qua significatione S. Paulus uittur Rom. 13. illic scriptum est, quod magistratus sit ὁ λειτεργός, hoc est, publicus minister dei. Ita iuxta papistarū expositionem, omnes qui in magistratu sunt, propter munus oporteret esse sacerdotes. In hunc modum quoq; argumentatur arguti homines: Cum Christus seipsum obtulerit, potest & ecclesia sponsa eius eum offerre pro peccatis: quod in Missa facit. Nam sponsus Christus, & ecclesia sponsa, adeo unum sunt, ut alterum faciat quicquid alterum facit. Et hoc mentitum est, ecclesiam facere quicquid Christus fecit. Christus enim pro nobis mortuus est, esset ergo ecclesia etiam pro nobis mortua. Christus est caput & summus sacerdos, igitur & nos essemus caput. Quare inutiles nugæ sunt quicquid loquuntur. Pergunt & dicunt: Cum dolore & passione corporis Christus potuit immolari, igitur impatibiliter offerri potest. Semel potuit esse hostia, ergo sepius potest esse sacrificiū. Hoc quàm nihil probet, quis nō uidet? Non queritur quid Christus esse possit, sed quid Christus fecerit, quidq; scriptura doceat. Posset & alia Christus, tamen non que potest facit. Dicunt etiam: Melius est dare quàm accipere: in sacrificio datur, in cœnæ manducatione accipitur, igitur præstat offerre. Sed primum probandum est illis, quis illis potestatem sacrificandi sic fecerit, quo loco domi-

nus infferit. Verum est, præstantius & melius dominũ
deum saluatore esse, quàm creaturã & seruum. Quan-
ta igitur esset blasphemia, si quis se esse diceret deum
& saluatorem? tanta quoq; est, quod peccatores Chri-
stum offerre pro peccatis conantur. Sic fit, ut quo stu-
diosius suos errores defendũt, hoc iniquiores sint in di-
uinam maiestãtẽ. Ex papistis quidam etiam non dubi-
tant dicere, homines quotidie peccare, ergo necessum
esse quotidie sacrificare: & Christũ non omne pecca-
tum, sed tantum præteritũ, quod uocant originale, ab-
stulisse: sed alia peccata quotidiana oportere per alia
media, opera scilicet & sacrificia expiari. Præterea
addunt alia non magis christiana, quæ ad eò repugnant
christiano dogmati de fide, ut Christianorũ quisquã qui
audit, ea intelligere possit. Nam ex illis cõsequens esset
Christum neq; deum, neq; uerum saluatorem esse. Nec
opus est pluribus uerbis. Hac uera uia & ratione,
grauissimi sapientissimiq; patrie patres, dominice cocæ-
næ ordinationẽ Christi, simulq; hominũ inuentiones &
additiones, collatione perpendimus & comparauimus,
atque ita gratia dei aduersariorũ commenta confuta-
uimus, & Christum nullo modo denuò posse immolari
probauimus. Quare uerum est, quemadmodũ in publi-
cis nostris concionibus prædicauimus, Missam non esse
sacrificium, sicut hætenus in usu fuit, ad tollenda pec-
cata, sed horrendam abominationẽ coram deo: nec ita à
domino instituta est: quam ob causam meritò omnes

DE MISSA AD

Christiani uitare & fugere eam, seq; ad uerum usum
 coenae domini, iuxta mandatum domini conuertere de-
 bent. Nos de hac re longè plura habemus, sed breuios-
 res sumus, ueriti occupatioribus uobis in administrādo
 rerum publicarum commodo, prolixiora audiendi tem-
 pus non esse relictum. Attamen si uestra pietas & pru-
 dentia aliquid desiderat, parati sumus petentibus plura
 ijs adiungere. Sed satis hęc scripturæ testimonia futura
 cui libet ueritatē amanti & quærenti cōfidimus. Quod
 superest, uestram candorem & bonitatem, prudentissi-
 mi & fortissimi uiri, diligenter obtestamur, si duriora
 cuiquam uidentur hęc quæ hic scripsimus, ne in malam
 rapiantur partem, nam nos nullā nominatim personā
 ex aduersarijs perstrinximus, nec ullam priuati com-
 modi rationē habuimus. Nam si exemplo aduersarios
 nostrorum ueritatem deserere, & Missæ causam
 iuuare uoluissimus, plus utilitatis priuatae mundanae,
 hoc est, ut umbra perituræ, accessisset. Sed nos deus ab
 hoc malo custodiat, præstat mori & pati infamiam, &
 omnium rerum inopiā. Solum peccati magnitudo (quæ
 Christū regnū in ecclesia horribiliter deuastat, & ut uer-
 itate fidei christianæ cognitio nullū locū habeat efficit)
 facit ut nec liceat nec possimus tacere. Quin nobis de-
 sunt uerba, quibus rei indignitatem satis exprimamus.
 Abominationis enim illius crudelitas omnes lingue ui-
 res superat. Et nos scimus quod tacentes formidandam
 iram dei effugere non possemus, sicut nobis à deo præ-
 ceptum

ceptum est Ezechielis cap. 3. & 33. & Esaiæ cap. 58.
 & alijs infinitis locis. Nec nobis solum uerbo dei hæc
 docenda sunt mandata, sed & uobis nostro uenerando
 magistratui non minus hæc sunt præcepta, ut seueram
 harum rerum curam habeatis: nam uobis à domino po-
 testas est tradita, Rom. 13. ut malum extirpetur, & re-
 ctum iudicetur iudicium. Nos & dicimus, & per sacræ
 scripturæ testimonia confirmabimus, & est magna ex
 parte confirmatum, quod sub cælo inter eos qui Chri-
 stum profitentur, nulla idololatria, cõfusio, blasphemia,
 animarum seductio & perditio maior sit illa papistica
 Missa, quantumuis sit speciosa in oculis hominum. Nul-
 lum flagitiũ, nullum crimen tam atrox aut crudele est,
 quod tantum noceat quantum illa missariorũ sacrificiu-
 lorum pessima uita. Si igitur flagitiosos magistratum
 oportet & decet emendare & punire, licebit & in hoc
 negotio potestatem & ius suum exercere magistratũ,
 nec pius magistratus conuiuere poterit. Salus animæ
 potior est externis bonis & corpore. Aeternum enim
 perituro præstantius esse quis dubitat? Christum Iesum
 ludibrio habere & contemnere, plus est quàm omnes
 alias creaturas. Nos in magnam spem uocamur, quæ ue-
 stra est prudentia, optimi patres patriæ, uestram sapien-
 tiam nihil mouere diuturnum illum abusum, & exem-
 plum quorundam principum & ciuitatum, quibus uel
 nihil curæ est animarum salus, uel ueritatem aut igno-
 rant, aut scire nolunt. Potius piorum exempla nos mo-

DE MISSA AD

ueant. Nam nihil est quod excusare possit nos, si cogita-
 tam ueritatē non expediti omnibus postpositis sequi-
 mur. Quare bene speramus, pro uestra pietate & gra-
 uitate, uos fiducialiter & fideliter quicquid contra abo-
 minandas illas blasphemias, pro Christi ecclesie salu-
 te & uera pace erit, facturos. Nam non ignoratis eam-
 dem iram dei easdemq; pœnas, consentientes & faciens
 tes manere. Neq; sine causa, diuinoq; consilio uobis, &
 paucis alijs, si orbem terræ respiciamus, manifestauit
 deus ueritatem suam. Est bonum singularis dei gratie
 signum, si grato excipiat animo. Sed sine dubio est
 magnæ & irreconciliabilis iræ dei signū, ubi talis ueri-
 tas repudiatur, & contempta abijcitur. Propterea cha-
 rissimi & optimi fratres & patres, pro charitate uestra
 erga deum, & amore salutis ciuū uestrorū, uigilate &
 laborate in prouehēda gloria dei, & in promouēda mo-
 rum probitate & uera religione in omnib. ijs qui uobis
 à deo sunt subiecti. Nos nō adhortamur ut ecclesia bo-
 na diripiantur, aut ut durius ullo modo in aduersarios
 animaduertatis. Absit enim hoc à nobis procul. Sed
 hoc unū petimus, ut se nō diuturnitate temporis, & pa-
 trum quorundā autoritate non intellecta, quibus quida-
 uis errorū defendi potest, sed uerbo dei tueantur. Quod
 si facere non poterunt, ut ab illa horribili abominatione
 & idololatria abstineāt, & cedant ueritati, donec suam
 Missam probent esse talem cultum dei, qualem uideri
 uolunt. Quod animi nostri propositū, ab omnibus opia-
 nox

nor boni consuletur, & conatum ueræ ex timore dei sapi-
 pientia uestræ nemo iure poterit arguere: imò omnes
 pij quibus cor est intelligens, in uobis laudabunt deum,
 & Basileæ ciuitati uestræ benedicent. Impij quibus nul-
 lus sensus dei est, hostes ueritatis, se pijs uestris conatib.
 opponent, & quicquid rectum reprehendent & calum-
 niabuntur, & oppugnabunt. Sed domino deo fidendū
 est, & omnibus posthabitis mandata eius custodienda,
 regnumq; eius primum omnium querendum, ultro om-
 nia, quibuscunq; & ad corpus & ad animam opus est,
 nobis adijcientur. Nos omnes quotquot hic in
 Euangelio Christi serui sumus, uestræ boni-
 tati & fidei in omni quæ cum deo
 esse potest obedientia
 committimus.

Finis.

LIBELLVS AVREVS

DOCTI CVIVSDAM, QVOD

idola, quæ nos imagines diuorū appellamus, è tem-
plis, ubi fidelium populus colligitur, tollen-
da omnino sunt, hætenus latinè
non uisus.

Exodi 20. Non erunt tibi dii alieni cor-
ram facie mea. Nō facies tibi sculpitæ,
atq; omnem similitudinē, quæ est in cœ-
lis desuper, & quæ in terra deorsum,
& quæ in aquis sub terra. Non adorabis ea, & non co-
les ea, quia ego dominus deus tuus, deus æmulator.

Eodem capite. Et ait dominus ad Moſen: Sic dices
filijs Iſraël: Vos uidistis quod de cœlis locutus ſim uo-
biſcum. Non facietis mecum deos argenteos, & deos
aureos non facietis uobis. Hic prohibet deus noſter, ne
ullo uestitu eum ornemus, aut alia re, quæ nos à uero
eius cultu auocare poſſit.

Exodi 34. Deos conſtatiles non facies tibi.

Leuit. 19. Non reſpicietis ad idola, neque deos con-
ſtatiles facietis uobis, ego dominus deus ueſter.

Leuit. 26. Non facietis uobis idola, nec ſculpiti-
le, neq; ſtatua erigetis uobis, ſed nec lapidem figuratū po-
netis in terra ueſtra ut adoretis ſuper ipſam, quia ego
dominus deus ueſter. Quasi dicat: Meus eſt omnis ho-
nor, tam eorum qui in terris, quàm eorum qui in cœ-
lis ſunt &c.

Deut.

Deut. 4. Sitis ualde cauti pro animabus uestris, quoniam non uidistis ullam similitudinē in illo die, quocutus est dominus uobiscum in Horeb de medio ignis. Ne fortè perditè agatis, facientes uobis sculptile & simulacrum cuiuscunq; figur.e, similitudinē masculi & scemine, similitudinem cuiuscunq; animalis quod est in terra, aut similitudinē cuiuscunq; auis pennatæ, quæ uolat in cælo, aut similitudinē cuiusq; reptantis super terram, aut similitudinē alicuius piscis, qui est in aquis sub terra. Et ne fortè eleues oculos tuos in cælos & uideas solem, lunam atq; stellas cum uniuerso exercitu cœlorum, & impulsus adores atq; colas ea, quæ distribuit dominus deus tuus omnibus populis sub uniuerso cælo.

Eodem cap. Custodite uos ipsos, ne fortè obliuiscamini fœderis domini dei uestri quod percussit uobiscū, & faciatis uobis sculptile, aut ullam similitudinē, quam prohibuit tibi dominus deus tuus: quia dominus deus tuus ignis consumens est, & deus æmulator.

Deut. 5. Ego dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Non erunt tibi dij alieni coram facie mea. Non facies tibi sculptile cuiusuis similitudinis quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, atq; quæ in aquis sub terra. Non adorabis ea, neq; coles ea, quia ego sum dominus deus tuus, deus æmulator.

1. Samuelis 7. Et ait Samucl ad omnem familiam Israël dicens: Si in toto corde uestro reuertimini ad deo

DE IMAGINIBVS

minum, auferte deos alienos de medio uestri, & Astaroth, & præparate cor uestrum ad dominũ, & seruite ei soli. Ipse enim liberabit uos de manu Philistæorum. Abstulerunt igitur filij Israël Baalim & Astaroth, & seruierunt domino soli.

Nu. 25. Israël fornicatus est cum filiabus Moab, quæ uocauerunt populum ad sacrificia deorum suorum, & per hoc ille ctus populus comedit cum illis, & adorauit deos illarum, quod tamen deus graui pœna prohibuerat. Ideo concitatus furor domini contra Israël, & ait dominus ad Moysen: Tolle omnes principes populi, & suspende eos ante dominum in conspectu solis (in pœna æstima peccatũ idololatriæ) ut auertatur ira uultus diuini ab Israël. Et ait Moyses ad iudices Israël: Occidite unusquisq; uiros suos qui iuncti sunt Baal Peor.

Deut. 4. Si genueritis filios & nepotes, & habitationem affecuti fueritis in terra, malumq; agentes feceritis quamcunq; imaginem sculptã, & feceritis malum in oculis domini dei uestri, ut ad iracundiã cõcites eum, testor cõtra uos hodie cœlũ & terram, quod pereundo peribitis uelociter de terra, ad quam uos traiecto Iordane transitis, ut illam possideatis: non prolongabitis dies super eam, sed eliminãdo eliminabimini, spargeiq; dominus uos in populos, & relinquimini pauci numero in gentib; ad quas uos dominus ducturus est: seruietisq; ibi dijs, qui sunt opus manuũ hominis, ligno & lapidi, qui nõ uidēt nec audiūt, neq; comedūt, neq; odorãtur.

Deut.

Deut. 7. Sic facietis gentibus ad quas introducet uos dominus deus: Altaria eorum diruetis, & statuas eorum confringetis, arbores eorum succidatis, atq; sculpilia eorum comburetis igne. Nam populus sanctus tuus domino deo tuo, te elegit dominus deus tuus, ut sis ei populus peculiaris præ omnibus populis qui sunt super faciem terræ.

Deut. 12. Hæc sunt statuta & iudicia quæ custodietis & facietis in terra, quam dedit dominus deus patrum tuorum tibi, ut illam possideas cunctis diebus quibus uicturus es super terram. Perdendo perdetis omnia loca in quibus coluerunt gentes, quas possidebitis, deos suos super montes excelsos, super colles, & sub omni arbore frondosa. Diruetis altaria eorum, & confringetis statuas eorum, atq; lucos eorum igne comburetis, sed & sculpilia eorum quos habent concidatis, perdetisq; nomen eorum de loco illo.

Deut. 13. Si surrexerit in medio tui propheta aut somniator somnij, & dederit tibi signum aut portentum, ueneritq; signum aut portentum quod tibi prædixit, & dixerit, Eamus post deos alienos quos non cognouisti, & seruiamus eis, non audies uerba prophete illius, aut qui somniauerit huiusmodi somnium, quia tentat uos dominus deus uester, ut sciat utrum sitis amantes dominum deum uestrum in toto corde uestro, & in tota anima uestra. Post dominum deum uestrum incedetis, atq; eum timebitis, præcepta eius custodietis, & uocem eius

DE IMAGINIBVS

audietis, ipsi seruietis, atq; ei adhærebitis. Propheta autem ille, aut somniorū somniator occidi debet, eo quod auersionem locutus sit (et recedere monuit) à domino deo uestro, qui eduxit uos de terra Aegypti.

Deut. 27. Locutus est Moses ex iussu domini, et dixit ad Leuitas ut dicerent cunctis uiris Israël uocē excelsa: Maledictus uir ille, qui fecerit sculptile et conflatile abominationem domini, opus manuum artificis, et posuerunt in abscondito: respondebuntq; uniuersi de populo et dicent, Amen. Hic prohibetur occultæ imagines, quas in ædibus priuatis habere solebant. Sic dominus omnem idololatriæ speciē à nobis procul esse uult. Non uult enim quomodo nos auocare soleant illa idola à uero cultu quem ipse præcepit.

Iosue 24. Et ait Iehosua ad populum: Non potestis seruire domino: deus enim sanctus et deus amulatus ipse est, et non dimittit iniquitatē uestram et peccata uestra. Si deserueritis dominū, atq; seruiueritis dijs alienis, conuertet se et malum faciet uobis, exterminabitq; uos postquam uobis benefecit. Et ait populus ad Iehosua: Non, sed domino seruiemus. Et ait Iehosua ad populum: Testes estis uos ipsi, quod elegeritis uobis dominum, ut illi seruiatis. Et dixerunt: Testes. Et nunc auferte deos alienos qui in medio uestri sunt, et inclinate cor uestrum ad dominum deum Israël.

Iudicum 10. Postquam Israël addidit malum facere in oculis domini, et coluerunt deos alienos, immisit dominus

dominus hostes crudeles, qui eos contriuerūt. Clamauerunt in angustijs ad dominū, sed ille respondet populo: Ite & clamate ad deos quos elegistis, illi saluent uos in tempore angustiae uestrae. Et dixerūt filij Israël ad dominum: Peccauimus, age tu nobiscū quicquid fuerit bonum in oculis tuis, tantū eripe nos hac die. Abstulerunt uero deos alienos de medio sui, & seruiuerunt domino. Videtis nullum auxilium deos istos posse ferre in periculis, neq; seipsos possunt seruare, imò omne malum propter cultū idolorū super populū immititur à domino.

Psal. 97. Confundantur omnes qui colunt sculptilia, & qui gloriantur in dijs uanis.

Psal. 106. Et coluerunt idola eorum, quae fuerunt eis in offendiculum.

Psal. 115. Idola illarū sunt argentū & aurum, opus manuum hominum. Os est eis & non loquuntur, oculi sunt eis, & non uident: aures sunt eis, & non audiunt: nares sunt eis, & non olfaciunt: manus sunt eis, & non palpan: pedes sunt eis, & non ambulant: neq; loquuntur per guttur suum. Similes eis fiunt qui faciunt ea, & quicunq; sperant in eis.

Sap. 14. Per manus quod fit idolum, maledictū est & ipsum, & qui fecit illud: quia ille quidem operatus est, illud autem cum esset fragile, deus cognominatus est. Similiter aut odio sunt deo, impius et impietas eius. Etenim quod factū est, cum illo qui fecit tormenta patietur. Propter hoc & in idolis nationum non erit respe-

DE IMAGINIBVS

Etus, quoniam creaturæ dei in odium factæ sunt, & in tentationem animis hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. Initium enim fornicationis, est exquisitio idolorū, & adinuentio illorum corruptio uitæ est: neq; enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominum, hæc adinuenit in orbem terrarum, & ideo breuis illorum finis est inuentus. Leage hoc caput usque ad finem, & unde origo idolorū, & cultus fluxerit eorum, dispereã si non inueneris, conscientia tua teste.

Esa. 42. Ego dominus, & hoc est nomen meum, & gloriam meam alteri non dabo, nec laudem meam sculptilibus.

Item eodem cap. Confundentur confusione qui confidunt in sculptili, & qui dicunt ad conflatile: Vos dii nostri. O surdi audite, & cæci respicite ut uideatis.

Esa. 44. Sic dicit dominus rex Israël, & redemptor eius, dominus exercituum: Ego primus, & ego nouissimus, & præter me non est deus. Si quis est similis mei, aduocet quod præterijt, & annunciet illud atq; ordinet hoc ipsum ante me, ab eo tempore quo constitui populum seculi, & quæ breui futura sunt, aut quæ post longum tempus uentura sunt, de illis annunciet. Nolite pauere, neq; timeatis, an non ex tunc audire te feci, & annunciaui? & uos quidem testes mei estis. Nunquid est deus præter me? aut est ne creator quem ego ignorem? Fornicatores sculptilium omnes uani sunt, & sculptilia

ptilia quæ ipsi diligunt, nihil profunt, & quidem testes eorum ipsi sunt, quod non uident, nec cognoscunt, atq; ideo cõfundentur. Quis igitur formare audet deum, & sculptile conflare, quod nihil prodest? Ecce omnes socij eius confundentur, & fabri quidem ex hominibus sunt, congregabũtur omnes, stabunt, pauebũt, & confundentur pariter. Faber ferrarius parat dolabram, & operatur in prunis, & cum malleis format illam, deinde operatur cum ea in brachio uirtutis suæ, ut etiam esuriat, & uires non habeat, non bibat aquam, & planè deficiat. Faber uero lignarius extendit regulam, effigiem adhibet ei cum creta, & format ipsum in angulis, atque circularẽ figuram inducit ei, & facit ipsum in similitudinem uiri, & iuxta effigiem hominis, ut sedeat in domo. Succidit sibi cedros, accepit tirzam & quercũ, & sumpto animo quæsiuit meliora ligna syluæ, plantauit pinum quam pluuia enutriuit, factaq; est homini in incendium: accepit enim ab eis & calefecit se, quin & fornacem succendit, & coquit panes, facit quoque deum & adoratur, facit & sculptile ex eo, & incuruat se coram illo. Medietatem eius combussit in ipso igne, & de medio eius carnẽ comedit, quam scilicet in assaturã assat, & saturatur, calefit quoq; & dicit, euge, calefactus sum, & sensi ignem. Ex reliquo autem eius fecit deum pro sculptili suo, incuruat se coram illo, adoratur & obsecrat illud dicens: Libera me, quia tu es deus meus. Nescierunt, nec intellexerunt, eo quod deus obleuerit oculos

DE IMAGINIBVS

eorum ne uideant, neq; intelligāt cordibus suis. Sed nec redit ad cor suum, non est sensus, neq; intelligentia ut dicat, Medium eius combusit in ipso igne, atque in prunis eius coxi panem & assaui carnem quam comedam, & ex residuo eius faciam abominandū idolum, & ante stipitem arboris incuruabo me. Itaq; pascit cinerem, & cor suum seductū inclinat eum (ad id) ut non liberet animam suam, neq; dicat, Nunquid non mendacium est in dextera mea?

Hieremie 10. cap. Stultus fit omnis homo à scientia, & cōfunditur omnis conflatōr à sculptili, nam mendacium est conflatile eius, cum non sit spiritus in eis. Vanitas inquam sunt, & opus errorum: in tempore uisitationis eorum peribunt.

Hiere. 13. Sic dicit dominus: In hunc modum corrumpan superbiam Iehuda, & superbiam magnam Hierusalem. Populus enim ille malus renuit audire uerba mea, ambulant in prauitate cordis sui, & sequuntur deos alienos, ut colant eos, & adorent eos.

Ezech. 14. Factum est uerbum domini ad me, dicens: Fili hominis, uiri isti produxerunt immunditias suas ex corde suo, & offendiculum iniquitatis suae posuerunt coram facie sua, nunquid requisitus consultationi eorum adero? Ob id loquere cum eis, & dic ad eos: Sic dicit dominus deus: Quicumq; fuerit de domo Israēl, qui cogitauerit in corde suo de immundis idolis suis, posueritq; offendiculū iniquitatis suae coram facie sua,

sua, & uenerit ad prophetã, ego dominus responderi ei faciam, eo quod uenit cum multitudine idolorum suorum, ut depræhendam domum Israël ex corde eorum, qui omnes ab alienati sunt à me propter abominationes suas. Propterea dic ad domum Israël, sic dicit dominus deus, Conuertimini, & reducite uxores uestras, ab immunditijs uestris, atque à cunctis abominationibus uestris auertite facies uestras: quoniam quicumq; de domo Israël, & de peregrino qui manet in Israël, qui separatus fuerit à me, & reduxerit abominationes suas in cor suum, posueritq; offendiculum iniquitatis suæ ante faciem suam, & uenerit ad prophetam, ut consulat me per eum, ego dominus faciam ut respõdeatur ei ex me.

Ezech. 6. Montes Israël audite uerbũ domini dei. Sic dixit dominus deus montibus & collibus, riuis & uallibus: Ecce ego, ego inquam, adduco contra uos gladium, & perdam excelsa uestra: deuasabuntur altaria uestra, & confringentur simulacra uestra, & prostrantur uulneratos uestros ante idola uestra, & dabo cadauera filiorum Israël coram idolis eorum, spargamq; ossa uestra per circuitum altarium uestrorum. In cunctis habitationibus uestris uasabuntur ciuitates, & excelsa dissipabuntur, quatenus & altaria uestra deuasentur & diruantur, atq; confringantur & aboleantur idola uestra, & succidantur simulacra uestra, deleanturq; opera uestra. Et cadet uulneratus in medio uestri, & scietis quod ego sum dominus.

DE IMAGINIBVS

Hoseæ 13. Fecerunt sibi conflatile de argento suo iuxta adinventionem intellectus sui, idola scilicet et opus totum artificiosum, propter quæ ipsi dicunt ijs qui sacrificant ex hominibus. Osculamini vitulos. Idcirco erunt quasi nubes matutina, & quasi ros mane consurgens & abiens, atque sicut palea quam tollit turbo de horreo, & ueluti fumus de fenestra. Ego autem sum dominus deus tuus de terra Aegypti, & deum præter me non agnosces, nec est saluator præter me.

Micheæ 1. Omnia sculptilia eius comminuentur, & omnia uestimenta eius igne exurentur, & omnia idola eius ponam in dissipationem, quia de mercede meretricis congregauit (ista Samaria) ideo usque ad mercedem meretricis redigentur.

Abakuk 2. Quid prodest sculptile? quia sculpsit illud fictor suus ut esset conflatile, & quod annunciat mendacium, & tamen fiduciam habet in eo, fictor scilicet in figmento suo, ut faceret idola muta. Væ qui dicit ligno, euigila, & lapidi insensibili, excitare, ipse ne docebit (te?) Ecce opertus est (lapis) ille auro & argento, & non est ullus spiritus in medio eius.

FACTVM ILLORVM QVI

idola, quæ ad cultum prostabant, amouerunt,
laudatur, & summè extollitur
in diuinis scripturis.

2. Reg. 18. Rex Hizkija abstulit excelsa & confregit
git

git statuas, atq; succidit lucos: contriuit deniq; serpentiẽ
 eneu, quem fecerat Moses, nam usq; ad illos dies adole
 bant ei filij Israël incensum. Item 2. Reg. 23. Iosias rex
 cõfregit statuas & succidit lucos, & impleuit locũ eorũ
 osibus humanis. Sed & altare quod erat in Bethel, &
 excelsum quod fecerat Iarobeam filius Nebat, qui pec
 care fecerat Israël, altare inquam illud & excelsum con
 fregit, & combusit comminuitq; in puluerẽ, & succen
 dit lucum. Similiter pius rex Iosias postquam præcepta
 legis audierat, præcepit Hilkijahu sacerdoti magno,
 & sacerdotibus secundi ordinis, atq; custodibus uaso
 rum, ut offerrent de templo domini cuncta uasa que fa
 cta fuerant pro Baal, pro lucis, & pro uniuersa miluia
 cœli, & combusit ea foris extra Hierusalem in aruis
 Kidron, tultiq; puluerem eorum in Bethel. Plura in
 hoc capite sequuntur, que tuipe legere poteris. Obser
 ua autem hic, sacerdotes regi in rebus diuinis obediuis
 se, neq; detrectasse mandatum regis.

Manasses impius rex eo quod iuxta abominationes
 gentium ambulauit, captus est ab exercitu regis Assya
 riorum, ductusq; in Babylonem, cumq; in angustia esse
 set clamauit ad dominũ, & eius precatio exaudita est.
 Quum autem restitutus esset in suum regnum, abstulit
 deos alienos, & simulacra de domo domini, & cuncta
 altaria que extruxerat in monte domus domini, & in
 Hierusalem, proiecitq; extra ciuitatem. Inue
 nimus etiã in sacris scripturis crudeles poenas inflictas

DE IMAGINIBVS

ijs qui idola coluerūt. 2. Reg. 17. legimus leones dominum immisisse Samaritanis, qui eos interficiebant eo quod nescirent cultum dei. Nec non in alijs locis similia occurrent, quæ hic adducere tædiosum esset. Qui ex arte idolorum uanitatem & abominationē cognoscere uult, legat prophetam Baruch, in quo clarissime describitur, quod omnes qui idola aut colunt aut timent, confessione turpissima operientur. Quid opus uerbis? Qui legi domini obediunt, ijs contenti erunt: qui repugnāt, etsi syluam testimoniorum asserrem, perpetuò responderent. Atqui contentiosis papistis uno & altero argumento in medium adducto inseruiam, qui scripturam diuinam ægre admittunt ob inueteratam consuetudinē, quam à patribus suxerunt. Argumenta enim illorū pauca diluam, quibus summe glorientur, idq; ex nouo testamento faciam, quo minus coram deo excusabiles sint patroni idolorum.

Primo obijciunt: Adduxisti solummodo ex ueteri testamento testimonia quod idola sint tollenda: nos qui Christiani sumus, à lege liberi sumus. Responso: Omnia statuta & præcepta quæ honorem dei promouent in ueteri testamento mandata, etiam nos obstringunt: quod nemo unquā negauit. Nam si non obstringerent, præcepta decalogi hac ratione à nobis facile reijcereamus. Verum sicut ad nos primum præceptū, De eos alie nos non habeas, spectat, ita & præceptū de idolis, quia in una tabula hæc duo præcepta conscripta sunt. Item quemad-

quemadmodū ex iussu dei parentes summo honore affi-
 ciendi sunt, hocq; tenemur facere, ita & idola neque co-
 lere, neque habere tenemur. Vt autem testimonia ex no-
 uo habeas testamento, audi quid electū uis dei Paulus
 1. Corinth. 5. in medium adducat. Dicit enim: Scripsi
 uobis per epistolā, ne commisceremini cum scortatori-
 bus, ac non omnino cum scortatoribus mundi huius,
 aut cum auaris, aut cum rapacibus, aut simulacrorum
 cultoribus. Hic non loquitur Paulus apostolus Iesu ser-
 uatoris nostri cum Ethnicis, sed cum Christianis, qui
 eius prædicationem assumpserant. Item 1. Corinth. 8.
 uehementiori sententia idolorum cultores perstringit,
 cum dicit: Scimus (quasi dicat, non opus multa dispu-
 tatione) quod nullum est simulacrū in mundo, & quod
 nullus sit deus, nisi unus. In 10. cap. eiusdē epistolæ in-
 ter cætera dicit: Neq; simulacrorum sitis (intellige, uos
 Christiani) cultores, sicut quidam illorum. Paulus in
 Galatarum epistola cap. 5. cultum idolorum numerat
 inter opera carnis, & cultoribus turpium idolorū dene-
 gat regni dei hereditatem. Audi quid Petrus apostolus
 Iesu Christi de hoc tam abominādo scelere dicat 1. Pet.
 4. Cum Christus passus sit pro nobis in carne, uos quo-
 que iuxta eandem cogitationē armemini, quod qui pas-
 tiebatur in carne, destitit à peccato, in hoc, ut iam non
 concupiscentijs hominum, sed uoluntati dei, quod sus-
 pereff in carne tempus uiuat. Sat enim est nobis, quod
 ante actō uitæ tempore uoluntatem gentium paraueri

DE IMAGINIBVS

mus, cum uersaremur in lasciujs, cōcupiscentijs, uinos
 lentijs, comeſſationibus, compotationibus, & nephas
 rijs simulacrorum (hoc nota) cultibus. Hic luce clarius
 fit, idolorū cultum reiiciendū esse in tartara. Apparet
 enim ex ijs omnib. quod quicquid Isrāelitis dictum est,
 id ad nos quoq; pertinere, quia nos si Christo filio dei
 credimus, populus dei peculiaris sumus, quod S. Paulus
 ubiq; in suis epistolis euidentissimè ostendit.

Secundo obijciunt: Nos neq; ueneramur, neq; ado
 ramus imagines, sed sanctos ipsos quos repræsentāt nos
 bis. Responsio: Impie, dic quicquid in buccam uenerit,
 etsi idola non colas, attamen Christianus populus illis
 carere debet, hocq; deus loquitur. Et cum dicis te cole
 re sanctos, facis illud sine iussu & uerbo dei: nam nulli
 alteri suum honorem deus dare uult. Ipse enim est ze
 lotypus, nec potest ferre ut anima hominis creaturis
 inferuiat uel adhæreat. Auxilium, sanitatem, consola
 tionem in rebus afflictis non ullæ creaturæ poterunt
 præstare, sed solus pater cœlestis, apud quē talia requi
 renda sunt. Matth. 11. Venite ad me omnes qui labora
 tis, & onerati estis, ego reficiā uos. Imò sancti dum in ui
 uis agerent, talem honorē manib. & pedib. recusarūt.
 Siquidem legimus Acto. cap. 3. cum Petrus & Ioannes
 claudū ab utero sanassent, ut in templo inābularet &
 laudaret deum, noluisse ut eis aliquid uirtutis ascriberet
 tur. Nam dicebat: Viri Isrāelitæ, quid miramini super
 hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra uirtute aut
 pietate

pietate effecerimus, ut hic inambulet? &c. Nec in
 alio quoquam est salus, quàm in Christo Iesu. Nec aliud
 nomen datum est sub cœlo inter homines, in quo oportet
 nos saluos fieri. Acto. 4. cap. id clarissimè leges.
 Quod aut̃ dona illa sanationis à mortuis sanctis effla-
 gitamus, & non à deo, clàm nemini est. Offerimus illis
 proprias oblationes, lampades olei & cereos in idolorũ
 honorem accendimus. Qui morbus, dij boni, non pecu-
 liarem sanctum sortitus est? cui pristinæ sanitatis recu-
 perationem ascripsimus. Nemo hoc negabit, cum co-
 ram tam fumosis & sordidis imaginibus cercas aures,
 oculos, & nescio quas formas suspenderit. An non
 Romam, Iacobum Hispanum, Michaëlis sacellum, Pa-
 tritij specum, heremum diuæ uirginis apud Heluetios,
 Aquisgranum, & quis enumeraret illa loca? pede lasso
 adiuimus magnis impensis, pro sanitate, uel alijs rebus
 consequendis? Quod sancti uiri in uita adhuc existentes
 recusarunt, iam à stulto populo ferre inuiti coguntur.
 Acto. 4. habemus deum solum adorari, inuocari, & co-
 li debere. Te ipsum in testem uoco, & opus tuum. Non-
 ne idola ex ligno & lapide fabrefacta colis? An non di-
 uinus honor illa tam fœda super altare collocare, quod
 deo soli uero ædificari scriptura docet? Si Christianus
 baptisate insignitus illuc se collocaret, mox diceret:
 faceffe hinc in malam crucem, nolo te adorare, qui ho-
 mo mortalis es atq; ego, qui tamen membrum est Chri-
 sti filij dei, & fumosum & oleo inunctum idolum ferre

DE IMAGINIBVS

poteris? & in templo quidem, quod domus dei esse debet, illa locum supremum obtinent. Nonne enorme peccatum, cum tenere locum idola in quo deus solus inuocari debet, & sic domum dei fieri speluncam latronum? Certe illa idola sunt ueri latrones, qui animas hominum interficiunt, & à deo fideli marito abalienant: ignis fomenta sunt, non templorum ornatus. Quid præterea nescio qua insania uexati dicimus, pudet dicere. Audimus uulgò uoces: Ii sunt sancti, hic diua est uirgo, hic sancta Anna &c. Si hæc muta idola sancti sunt, tunc sculptoribus idolorum gratias agamus, qui ex rudi materia illos efformarunt, sicq; Papa & faber idolorum æqualem potestatem habent sanctos effingere. Obijcis: Prohibes ne etiam crucem Christi? Responso: Nos iuxta carnem iam amplius Christum non cognoscimus, sed iuxta spiritum, 1. Corinth. 5. quia noua creatura sumus. Nostra oratio deinceps non ad imagines, sed in spiritu & ueritate fit ad deum patrem, Ioan. 4. Præterea clarum est, quod tam turpia idola colamus. Cur inaurantur, dic obsecro, cur sericis induuntur, cur aperis caput coram illis, cur incuruanur? Paucis accipe: Dic quicquid uelis, honore afficimus sordida idola, qui est solius dei. Vnde putas fluxerunt uersus illi,

Christophore sancte, uirtutes sunt tibi tantæ,
 Qui te mane uidet nocturno tempore ridet.
 Quàm ex mera infidelitate? Verum intelligentibus sanctis dictum est, qui ex uerbis domini instrui cupiunt.

Tertio

Tertio adducunt: Imagines sunt libri laicorū. Responſio: Hoc humanum inuentū est. Gregorius id dicit: ſed deus prohibet, & longè aliud dicit. Deus reiſcit idola, & tu libros laicorū audes illa nominare? O antichriſte, quī ſit quod tibi arridet id quod deus odit, & pro abominatione ducit? Vis deum noſſe, perlege ſcripturā ſanctam quæ teſtimonium dat de deo, Ioan. 5. Lege diuinum uerbum non humana ſomnia. Ioan. 10. Oues audiunt uocem paſtoris, & non mercenarij.

Quarto obijciunt: Imagines alliciunt hominem ad pietatem, & ad emendationem uitæ. Reſponſio: O hypocrita, omnia idola quæ ubiq; locorum inueniuntur, ſi in unum aceruum ponerentur, non tantum poſſunt, ut pilo ſis deuotior, uel religioſior, neq; te trahere poſſunt in ueri dei contemplationem. Nam Chriſtus dicit Ioannis 6. Nemo uenit ad me, niſi pater cœleſtis traxerit eum. Cur tu ligno uel lapidi id tribuis, quod Chriſtus patri ſuo cœleſti aſcripſit? Item Ioan. 14. Nemo uenit ad patrē, niſi per me. Ipſe eſt uia & ianua uitæ. Quare igitur per idola (ô inunctum idolum) ad deum uenire contendis?

Ex ijs iam auditis ſtudeant omnes Chriſtiani mox & ſine cunctatione omnia idola tollere, & contereſcere, antequam deus plagam illam immittat, quam ſolitus eſt ijs inferre qui ſuo uerbo non obtemperant. Vis autem templum ornare, adſunt multæ myriades pauperum, qui uiua dei templa ſunt, illos ſoue, recrea, tunc

DE IMAGINIBVS

eterna gaudia possidebis, Amen.

Addam adhuc unum. Vocabulum εἰδωλον, latine simulacrū, germanicè ein bildnus oder glychnus significat. Idcirco ubi scriptura idola prohibet, tunc non solum alienorum deorum mentionem facit, sed simulacrorum illorum, quæ passim in templis uisuntur. Papistæ in hoc toto cœlo errant, putantes εἰδωλον solummodo significare Ethnicorum deos: sed omne simulacrum & imaginem significat. Palàm ex ijs fit, ubi idolum in scripturis inuenitur, prohiberi tam gentiliū idola, quàm imagines, qualescunq; sint, quæ honore aliquo colūtur. Ad sitis nunc papistæ forti animo, præstate uos uiros egregios, & unum locū è scripturis sanctis adserte cōtra decem, quod imagines uestre ad aliquid profint, quàm ut ad ignem projiciātur.

Dominus sui cognitionem nobis
concedat per Christum
Iesum, Amen.

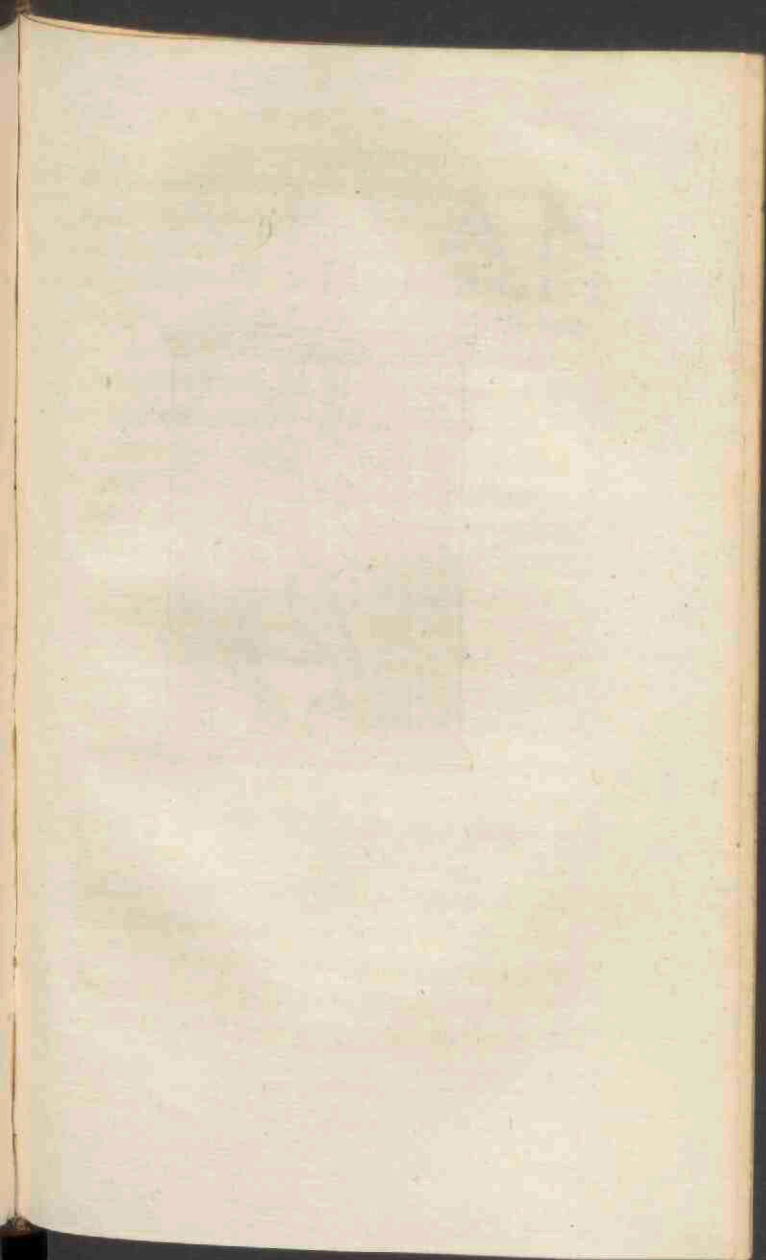
ERRATA.

Fol. 20. uers. 3. lege, clarum est, quod Hebræorum scribæ adduxerunt, nempe Christum uerum saluatore mundi esse, qui inquā scribæ satis hac prophetia &c.

Fol. 34. uers. 7. habebant olim uestitū, & fortasse etiam nunc temporis habent.

Fol. 50. b. uers. 10. sumendum esse præd.

Fol. 202. b. uers. 6. candelabrum.

OCN 63823903

1781 R

